

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 189-190 ■ JANUAR/FEBRUAR 2013. ■ GODINA XXI ■ CENA 100 DINARA

Tema broja: TEATAR OPUSTOŠENOG FUNDUSA

Maša Stokić: *Podgrevanje javnosti*
Aleksandar Milosavljević: *Ispod i iznad ravne linije života*
Gorčin Stojanović: *Teatar poharanog fundusa*
Dr Aleksandar Dunderović: *Vi ste još uvek u tranziciji (2. deo)*

Mini teme:
Konkursi za dramski tekst: Izvođenje kao nagrada
Kosovski teatar:
Ana Tasić: *Patriotizam pod lupom*
Filip Vujošević: *Besmislene barijere - Doruntina Baša*

O statusu samostalnog dramskog umetnika

Za Ludus govore:
Vanja Ejduš, Krista Vago, Milena Pavlović Čučilović, Snježana Banović, Džulija Varli, Zoran Karajić, Miodrag Pejković, Selimir Radulović, Stevan Bodroža, Hadi Kurić, Zijah Sokolović, Hazim Begagić

Za Ludus pišu:
Jelena Bogavac, Milica Kralj, Ana Tasić, dr Aleksandar Dunderović, Žanko Tomić, Božidar Mandić, Jovan Ćirilov, Milan Mihailović Caci, Miroljub Mijatović

IN MEMORIAM
Mlada Veselinović, Josif Tatić, Tanja Petrović, Vera Crvenčanin Kulenović

CENTRALNI INTERVJU PREDRAG MIKI MANOJLOVIĆ 28. laureat Nagrade „Dobričin prsten“: *SLOBODA IZBORA*

Umesto uvodnika

PODGREVANJE JAVNOSTI

Maša Stokić

Da li živimo u vremenu zamenjenih teza: u svakodnevici, društveno-političkom životu, smernicama u kulturi (pa i teatru, logično)? Ružičaste naočare odavno su skinute – posle „poleta“ početkom milenijuma, kada su teatri renovirani, napisan načrt Zakona o pozorištu, honorari počeli da dobijaju obrise „naknade“ od koje bi i moglo da se živi (ne samo preživljava), produkcije barem jedared u sezoni bile opremane kako dolikuje – poslednjih nekoliko godina postaje jasna razmara privida u koji smo tada ulagali nade. Fasade su već počele da se ljušte, nove stolice da škripe, a popunjene fundusi i magacini da se prazne – na uštrbo novih predstava. Naše teatarsko Potemkinovo selo pokazuje kvalitet kulisa od kojih je napravljeno. Po Ugovoru više ne da ne može da se opstane, nego je teško uopšte doći do njih, tačnije do posla. Ružičaste naočare zamenjene su onima iz Adamsvog „Vodiča za autopotere kroz galaksiju“ – naočarima za opasnost. Takvi „cvikeri“ zatamnuju se u zavisnosti od stepena opasnosti do nemogućnosti razaznavanja bilo čega. Tako je lakše – ne znate šta će da vas snade. Lakše je živeti u mraku. Naravno, da bi funkcioniše – potrebitno je stvoriti utisak velikog problema, esenčialne opasnosti. Zato je nastupilo vreme zamene teza: skandal se prave tam gde ih nema, na račun osvajanja jeftinih poena, više nego ikad politička batina lomi se na teatarskim ledima, a dizanje „mnogo buke ni očega“ postalo je suštinsko: za podgrevanje javnosti da se u domaćem pozorištu ipak nešto dešava, a da se ne zapitamo zašto je produkcija smanjena, zbog čega se profesije poput scenografa, dramaturga, kompozitora

– gase, kako je moguće da teatrima i institucijama upravljuju ljudi bez dana iskustva ili dokazano neuspešni, a da uspešne smenjuju po čefu..

Kako drugačije objasniti neprestano „talasanje“, bez suštinskih pomaka. Nacionalni savet za kulturu usvojio je u decembru prošle godine Prioritet delovanja u kulturi za period od 2013. do 2017. godine. Istovremeno, pored oblasti reprezentativnih umetničkih udruženja i institucije samostalnog umetnika, u kojoj bi što pre trebalo urediti nesredene odnose, posebno je istaknuta potreba što ranije donošenja Zakona o pozorištu. U poslednjim decenijama postojalo je nekoliko načrta koji su se tom oblašću bavili, ali iz različitih razloga nijedan nije zaživeo u formi usvojenog zakonskog akta. Tada je Egon Savin, član Nacionalnog saveta sa kulturu, obrazložio ovu inicijativu: „Pre svega, želja nam je da sačuvamo pozorišna materijalna dobra od promene namene, da sačuvamo zgrade. Da predupredimo ono što se danas događa, posebno u unutrašnjosti, gde programa ponekad nema i gde se zgradama pozorišta lako menja svrha korisnja. Osim toga, reč je i o reorganizaciji, odnosno prelasku na rad po ugovoru. Iako smo mišljenja da treba da postoji jedna nacionalna institucija sa stalnim ansamblom, trebalo bi generalno proširiti broj saradnika i članova koji bi bili angažovani na ugovor po poslu, a da samo mali broj neophodnih bude na stalnom ličnom dohotku. Ne manje važno, a sad je pravi trenutak, jeste definisati način zapošljavanja rukovodećeg kadra. Predlog je da se direktori zapošljavaju preko konkursa, a ne da ih postavlja ministar. U suprotnom, imamo situaciju da su rukovodioči često nekompetentni za posao koji bi trebalo da obavljaju. A taj posao veoma je kompleksan i potrebbni su rezultati u radu koje mnogi nemaju. Verovali ili ne, situacija sa finansijama je takva da nijedno pozorište trenutno ne zna koliko će tačno imati premijera u narednoj godini, dok neki ne znaju ni da li će imati novca za tekuće održavanje. Kao što ćemo predložiti jasno regulisanje obaveza onih koji u pozorištu rade, red je da postoji napismeno ono što institucija koja je osnivač jednostavno mora da ispunji. Jedino u tom slučaju imamo na šta da se pozivamo kada se ono što u zakonu bude pisalo ne ispunjava“, rekao je Savin. Tada je i najavljeni da će u narednih mesec dana biti formirana radna grupa, da bi se na novom sastanku Nacionalnog saveta za kulturu izšlo sa konkretnim predlogom imena članova.

Protekla tri meseca – „ni pisma, ni razglednice“ od radne grupe. Ali, zato... U kulturi Srbije vladaju velika zapuštenost, autizam i mešavina nezainteresovanosti i besparice, ocenio je u januaru Savetnik za kulturu predsednika Srbije i predsednik UO Narodnog pozorišta, dramski pisac Radoslav Pavlović. „Ovo je vreme mirovanja, vreme u kome još nisu prepoznate ideje sa kojima treba oživeti naredni period i nisu

formulisana osnovna pitanja – kakva je kultura, kome je namenjena“, rekao je Pavlović, tada, u intervjuu Tanjugu i naglasio da su ljudi ti koji pokreću stvari. „Da bi se pokrenule stvari, potrebna je mešavina ljudi sa idejama i logična, jednostavna i jeftina organizacija. Kada to spojimo, možemo da govorimo o lagom kretanju kulture unapred“, smatra Pavlović. „U kulturi je uvek malo para, ali je važnije pitanje da li se te pare troše ili se bacaju kroz prozor“, rekao je on komentarišući mali budžet za kulturu. Predviđeni 0,6 posto budžeta „premalo“, ali, kaže, nije primetio da su kulturni radnici podigli zbog toga veliku buku, jer su, uvereni je, nezainteresovani i ne bave se svojim poslom. Pavlović smatra da je za „razmrđivanje“ situacije u kulturi najpre potrebno doneti nov Zakon o radu, „jer nije isto igrati Juliju i raditi u opštini“. Pored Zakona o radu, za kulturu Srbije potrebno je donošenje Zakona o donatorstvu i mecenstva i, kada je reč o pozorištu, sistem koji će stimulisati privatnu pozorištu. „Naš posao je avantura. Onaj ko hoće da bude dramski pisac, glumac, da fascinira ljude, mora da shvati da je umetnost tržišna, konkurentna i prolazna“, poručio je Pavlović.

Umesto radne grupe, načrta Zakona, izmena i dopuna postojećih, bilo kakvih konkretnih poteza – u februaru je vodena „javna“ rasprava oko statusa institucija od nacionalnog značaja. Vladina komisija za dodelu statusa od nacionalnog značaja institucijama kulture na svoj spisak nije stavila ni Jugoslovensko dramsko pozorište, ni Atelje 212. Nezvanično se čulo da je, kada je o Jugoslovenskom dramskom reč, Komisija smatrala da taj teatar mora da promeni ime, da bi eventualno mogao dobiti status ustanove od nacionalnog značaja. Nastala je burna polemika, komentari, zgrajanje. V.d. direktora Jugoslovenskog dramskog pozorišta Tamara Vučković izjavila je tada Tanjugu da je polemika oko imena teatra nepotrebna, ističući da JDP ima kvalitet za status ustanove od nacionalnog značaja, kao i podršku Ministarstva kulture Srbije za svoj rad. V.d. direktorka je ocenila da je „podignuta tema u javnosti kojoj uopšte nije ni mesto ni vreme. Ne mislim da je to neka strategija, samo što ovakvi pojedinačni iskazi otvaraju raspravu ko stoje iza toga, koja stranka, ministarstvo, da li Vlada...“ Svako od nas ima pravo na svoje mišljenje, ali ovakvi ispadni samo doprinose daljim podešama u našem društvu, što nam nije potrebno“, izjavila je ona. Ipak, „Nacionalni savet za kulturu Savet je odlučio da predloži Ministarstvu za kulturu da, pored postojećeg spiska koji je dala vladina komisija, razmotri još 11 naših predloga za status institucija od nacionalnog značaja“, rekao je Tanjugu član Saveta, reditelj Egon Savin. Uvršteni su, između ostalih, Jugoslovensko dramsko, Atelje 212, Narodno pozorište Subotica, Pozorište „Boško Buha“, Zvezdara teatar. Savin je istakao da je lično veoma zadovoljan zato što je na listi pet pozorišta. „Među njima su dva koja nedvosmisleno imaju taj status već decenijama i mi im sada samo dajemo licencu, a to su JDP i Atelje. Drago mi je da je tu i značajna stara institucija, najstarije pozorište u Subotici, zatim Zvezdara koja je prva potencirala novi model rada u pozorištu, koji će postati sve aktuelniji i zato ga treba podržati i naravno pozorište Buha jer je posvećeno deci i omladini, što je itekako značajno“, obrazložio je Savin.

No, Ministarstvo i Vlada će doneti konačni sud.

Na nivou grada Beograda, Savet za kulturu gradonačelnika – nije se dugo oglasio. Najavljenje sistemskih promena, kako na državnom, tako i na gradskom nivou nisu na vidiku. Javnost se zato „podgrevata“, po logici zamene teza, kućnim problemima Pozorišta na Terazijama. Direktor Pozorišta na Terazijama Mihailo Vukobratović podneo je ostavku na funkciju, na zahtev dva reprezentativna sindikata ovog teatra, jer, kako je izjavio, ne želi da „učestvuje u gašenju i zatvaranju pozorišta u čiju je izgradnji i razvoju uložio 12 godina. Ne zeleni da učestvujem u devastiranju, urušavanju i razgradnju svega što je uerađeno, ponudiću nadležnim svoju ostavku. Kažem nadležnim, a ne onima koji je tako združno traže“, rekao je Vukobratović, koji je svoju ostavku prosledio Gradskom sekretarijatu za kulturu. Dva reprezentativna sindikata, Samostalni sindikat i Sindikat muzičkih umetnika, tražili su odlazak direktora zbog njegovog dosadašnjeg rada kojim je „ugrožen rad kuće i socijalno-ekonomski položaj zaposlenih, uz kršenje zakona i etike“. Oni su održali dva jednosatna štrajka upozorenja, 13. i 20. februara, a najavili su i potpunu obustavu rada. „Da li ovaj razvoj događaja potvrđuje da iza tog ima nečeg drugog i da je bilo potrebno posle 11 godina uspešnog rada uvesti krizu u Pozorištu na Terazijama? Pitam, jer drugačije ne mogu da objasnim razloge zbog kojih je Grad dopustio, dušno pomagao i ničim nije sprečavao da ne dođe do uvoza tako zavozane krize u pozorište koje radi savršeno“, zapitao se Mihailo Vukobratović.

Veliko finale ovog nasumičnog pogleda na „podgrevanje javnosti“ svakako je priča vezana za finansiranje obeležavanja 1700 godina od potpisivanja Milanskog edikta i projekat „Konstantin – znamenje andela“ niškog i beogradskog Narodnog pozorišta. „Tezga veka“ ili spektakl decenije? Književnik Zoran Čirić podneo je ostavku na članstvo u Upravnom odboru Narodnog pozorišta u Nišu, uz obrazloženje da je predstava „Konstantin: Znamenje andela“, koja se priprema u okviru proslave jubileja Milanskog edikta, „bezobrazno skupa“, a njeno finansiranje i izbor autora „netransparentni“. Ostavku je iz sličnih razloga najavila i članica UO Nevenka Despotović. Skupština grada Niša usvojila je u februaru godišnji Plan i program rada Narodnog pozorišta, u kojem je predviđena i ova predstava, a dan kasnije UO pozorišta je većinom glasova prihvatio specifikaciju troškova, ali uz primedbe na „pojedine stavke“. U Planu i programu je navedeno da će za ovu predstavu iz gradskog budžeta biti obezbedeno sedam miliona dinara, a iz pozorišne kase milion, ali ne i da će se za nju iz republičkog budžeta izdvojiti 11 miliona, niti kako će ta sredstva biti raspoređena. Specifikaciju ukupnih troškova predstave koji iznose skoro 180.000 evra, članovi UO videli su prvi put pred odlučivanje, a nju je podneo v.d. upravnika pozorišta Ivan Vuković. „Finansiranje ovog pozorišnog projekta, o kojem ni Skupština grada nije imala punu informaciju, irritantno je i na ivici skandala, a Niš je još jednom izgubio dosta janstvo pred beogradskim „šemama“. Honorari su veoma masni, kako za srpske prilike i siromašni Niš, tako i za ovdašnje umetnike koji su često na ivici egzistencije. I još: zar za izuzetno skupu predstavu koju nazivaju „državnim projektom“ nije mogao da bude raspisan javni konkurs za tekst ili režiju?

ISPOD IZNAD RAVNE LINIJE ŽIVOTA

Dobro došla u Srbiju, Živka Popović!

Aleksandar Milosavljević

Stvari se ovde (opet) dešavaju kao kod Nušića. Proverite, uzmite bilo koju njegovu komediju, recimo „Gospodu ministarku“, pa ćete videti.

U Srbiji ponovo padaju vlade, a čaršjom se rastrčao usplahireni Pera pisar. Zbunjeni poslužitelji raznih ministarstava žure po cilindre, nesigurni da li je adresa na koju su ih poslali prava i konačna (ili će odluka o imenovanju po ko zna koji put biti promenjena, a samim tim i destinacija na

– ponovo su postali stvar „važnih državnih razloga“. Terazijama ponovo zlokobno odzvanja Rakina pretinja: „Dole vlada!“

Razlika je jedino u tome što je ovo naše vreme maksimalno ubrzano. Ne zato mi više nemamo kad da čekamo objavljinje Čedine novinske paškvice s tračem o kinесkom mandarinskog porodici, jer takvo je bezmalo kompletno ovdasnje novinarstvo, pa ni stoga što današnji ujka Vasa ne osluškuje damare javnog mnjenja po prestoničkim kanafama, već ih kreira blogovima i naručenim novinskim člancima.

Naše vreme je ubrzano i otuda što ovde više nema razlike između onih „koji se uz nose iznad ili se spuštaju ispod ravne linije života“ – a o čemu je u Predgovoru za „Gospodu ministarku“ pisao Nušić. Nema, nai, razlike između „državnika koji stre-

pi pred sudom istorije jer je poveo državu i narod sudbonosnim putem“ ili velikog finansijera koji „sa grozničavim uzbudjenjem stoji pred berzom na kojoj će se toga časa triplirati ili propasti njegovu milionitu imovinu“, s jedne strane, i onih drugih, tzv. malih ljudi, koji „silaze ispod linije života“, no čiji život, poput Živkinog, nije lišen isto tako „velikih pokreta duše, velikih uzbudnja i velikih emocija“.

Nušić se mogao veselo smejeti naivnosti onih svojih dramatis persona kojima se sudbina poigrala, te su na čas pomislili da su se našli „iznad ravne linije života“. Mi se, međutim, nemamo čemu smejeti jer ravne linije života ovde nema. Osim one na EKG ekranu.

Ovdje nije problem u tome što se sve izmešalo, nego što su se polovi spojili.

Normalno je da su aktuelni autori prihvatali „dobru ponudu“, ali ko je i gde odlučio da će to biti upravo oni“, zapitao se Čirić. Dejan Petković, predsednik UO Pozorišta, rekao je za list Danas da je većina članova UO glasala za specifikaciju jer je to bilo „manje zlo“ od njenog odbijanja, koje bi moglo da doveđe do „odlaganja predstave, povraćanja sredstava u republički budžet, ugrožavanja državne proslave jubileja Milanskog edikta i stvaranja političkog problema“. On kaže da „nije bilo pritisaka, ali jeste sugestija“ da se specifikacija prihvati. „Ozbiljan problem je što uopšte ne postoji projekat ove predstave, pa je novac za nju dat po nečijoj „ad hoc“ proceni i nije budžetiran. To znači da UO nema ni odgovor na pitanje da li će ovo biti predstava za „jednokratnu upotrebu“ ili će se igrati duže, pošto nemamo projekat i u njemu sredstva za reprezete“, kazao je Petković za Danas i dodao da je „za sada izvesno da će predstava biti spektakl, a i najskuplja u istoriji pozorišta“. Ključno je, međutim, da je Narodno pozorište u Beogradu glavna institucija koja nosi program obeležavanja 17. veka Milanskog edikta, kao državni projekat i da su zbog toga ostali programi ovog teatra zaustavljeni, odnosno prema rečima Radoslava Pavlovića – „prekomponovani“.

„Početkom decembra formirana je nacionalni odbor za obeležavanje jubileja, usvojen program, odobren budžet. Pogon Narodnog pozorišta stavljen je u funkciju državnog projekta „Milanski edikt 313-2013 Srbija“, objasnio je Pavlović za Tanjug. Cini se – još jedna zamena teza – jer, čiji bi bila zaista odgovornost oko „slučaja Konstantin“ – nosioca projekta ili „izvodaca“, ili je ovo samo posledica pregrupisavanja lokalnih, političkih centara moći?

Kada bi odložili „naočare za opasnost“ pokraj onih ružičastih – postali bi svesni do koje mere podgrevanje javnosti stvara privid da se nešto konkretno radi, odnosno devastirajući činjenica o stepenu unišavanja pozorišta i pozorišnika kroz blasfemične i licemerne afere, gromopucatelne izjave, suštinski kroz nemoć da se sistemski uredi ono što jednoj zemlji daje identitet – a to je kultura.

Mudri Nušić, iškustvom stečenim na objavljinama pesme „Dva raba“, nije nas obavestio u kom resoru je nesrećni Sime Popović bio ministar. Jedino pouzdano znamo da to nije bilo Ministarstvo inostranih dela (jer je u njemu radio Ninković, koji od Živke traži intervenciju kod „svog“ ministra), a za prepostaviti je da se nije moglo raditi ni o onom unutrašnjim dela, budući da znamo da u Nušićevoj Srbiji u tom ministarstvu nije bilo kadrovskih improvizacija (u kakvu je svakako spadalo imenovanje Sime Popovića).

Ko će, uostalom, znati na koje je ministarstvo aludirao Ben Akiba. U svakom slučaju, mora da je bilo nevažno. Ako takvih ima ili ih može biti.

Dobro došli u stvarnost!

TEATAR POHARANOOG FUNDUSA

Gorčin Stojanović

Teatar je (i) vizuelna umetnost. Ovaj iskaz, uostalom, mogao bi stajati i bez slova u zagradama: do pre dесет godina pozorište prizora ili teatar slike behu delom dominantnih estetskih tokova. Sa velikom eksplozijom evropske i anglosaksonske dramaturgije, od Rejvenhila i Sare Kejn, preko Fon Majenburga, Simelpfeniga i Biljane Srbjanović, do Paravidina ili Nila Labjuta, po pravilu komada sa malim ili manjim brojem lica, sa produkcijama u gornjoj, malenoj sali Rojal Korta i londonskog Gejta, ili, pak, Ostermajerove „Barake“, scenografija je postala drugo ime za oblikovanje manje više praznog prostora. To nije sprečilo ni Vilsona, ni Lepaža, ni Kastelučija, kao ni Martalerovu scenografkinju Anu Fibrok, da prave velike i glomazne scenografije.

Pa, ipak, izvesno minimiziranje scenografskog učešća u predstavama donelo je olakšanje tehničkim direkcijama i finansijskim direktorima. Onda je stigla godina dve hiljade i osma.

Ko dalje očekuje tekst o scenografiji, a ne sluti da će se govoriti o parama i o upravljanju pozorištem, neka odmah odloži ovo štivo. Jer, ovde će biti reči o jednom sasvim domaćem fenomenu: svodenju estetike teatra na jednu dimenziju – dimenziju studentske vežbe na golum daskama, sufitama i crnim zavesama i tek pokojem komadu dekora iz fundusa.

Moglo bi se praviti neveštih i govoriti o uticaju umetnosti performansa na pozorišnu estetiku. Ali, nećemo se praviti naivnima: reč je o sirotinji. Minimalizam,

naime, nije odsustvo dekora, nego estetsko opredeljenje koje, obično, podrazumeva redukciju iluzionističkih elemenata teatra. Minimalizam, uostalom, jeste umetnički stil. Najčešće takav koji podrazumeva izražavanje plohom i masom. A ploha – pod, na primer, i masa – recimo: zid ili plafon, jesu velike površine materijala koji koštaju.

Domaće pozorišne uprave – ne, razume se, sve, no to je, uostalom, belodano – sklone su nagovaranju umetnika na onu amatersku odrednicu, „dekor u naznakama“. U domaćoj sirotinji, to nadalje znači da reditelji i scenografi imaju pristati na opremu predstava iz fundusa, na suštinsko odsustvo scenografske umetnosti, na pukci „dekor“. Prosto rečeno – skinu tri metra šperploče, pa se može nadati ionako bednom honoraru.

Pod pritiskom političara, poslovnočno nezainteresovanih za sfere duha, ukoliko nisu posredi grleći trileri i „klasična dvojka“ ili novoiscrtani ikonostas kakve netom sagradene crkve, pozorišne uprave, naro-

čito one „menadžerski“ orijentisane (reč je dospela u navodnike još onda kada je Katedra za organizaciju beogradskog FDU skorojevički rešila da to časno zanimanje preimenuje u „produciciju“, a potom doda i mističnu reč menadžment, kao da „upravljanje“ nije jednako časna stvar), uvele su novu estetsku kategoriju: teatar poharanog fundusa.

I sada je, valjda, uvaženom čitaocu jasno o čemu je ovde reč: svakako ne o scenografskoj estetici, budući da je postala gotovo nepostojeća ili posve skrajnuta. Reč je o mističnoj reči „menadžment“ koja umetnost svodi na izvršavanje zadatka zvanog „protezanje po uskom gubenu“. Kad se još k tome kakav politički junosa, potpuna neznanica u stvarima umetnosti, pa i teatra, oglasi sa svojim idejama o „menadžmentu“, pa se na to odmah prilepe oni koji se pozorišnom praksom nemaju nikakve veze, ali su se odnekud našli blizu tog centra moći, te nastave sa svojim idejama nepostojećim u normalnim pozorišnim tokovima nama

bliskih sredina, eto krasne jednačine: predstave bez scenografije – jest jednak: dobar menadžment.

Pozorište – ovde mislim na pojedinačnu instituciju, ne na teatar u celini – uvek je stvar – pazi sad! – umetničke vizije. Još jednom: umetničke vizije. I još jednom, velikim početnim slovom: Umetničke Vizije. A to ne stvaraju „menadžeri“. Na protiv, njihov je zadatak da Umetničku Viziju omoguće. Organizuju. Produciraju. Dobar menadžer nije onaj koji svoje tanušno znanje iz knjigovodstva („ulaz-izlaz“) nameće kao estetski kod smanjujući kolicinu „blažjake“ i čamovine, nego taj koji uspe ostvariti visoki estetski domet u svakoj oblasti pozorišnog dejstva.

I ništa više.
Ali i ništa manje.

Inače – „menadžeri“ uopšte nisu potrebni: dovoljan je šef računovodstva.

O kosnicu neprofitnog i državnog teatarskog modela u Sjedinjenim državama čine regionalna i lokalna (mesna, gradska) pozorišta. Osnovna razlika između ovog i modela komercijalnog pozorišta jeste u činjenici da neprofitne institucije imaju pristup javnim fondovima, državnim subvencijama (tj budžetskom novcu dobijenom preko naplate poreza) i donacijama. Kada sam u Velikoj Britaniji registrovao svoju kompaniju kao neprofitnu organizaciju, morao sam, kao nezaobilazan deo dokumentacije, da priložim Izjavu o misiji (najbliže terminološki bi ovde to bio Statut) sa u tančnine obrazloženim ciljevima, namerama i planovima. Gotovo identičnu obavezu bi trebalo da imaju državna ili lokalna pozorišta u Srbiji – da obrazlože planom rada i ciljevima produkcije svoj značaj i status u nacionalnoj kulturnoj strategiji. Sredstva se prikupljaju na osnovu zacrtanog plana i njegovog značaja za kulturnu politiku Fondova i Umetničkih organizacija.

Struktura registrovane neprofitne kompanije organizaciono bi najbliža bila srpskim nacionalnim, odnosno gradskim pozorištima. To je suština moje teze u knjizi od pre 20 godina, ali i ovog članka. Polazne tačke neprofitne organizacije (u smislu pozorišta kao poslovne firme) jesu Statut i Pravilnik rada (interni „zakoni“ poslovanja). Istovremeno, to je spisak: onih koji je poseduju (suvlasnici); onih koji njome rukovode; programskih ciljeva kakve će projekte producirati. Ako je grad vlasnik pozorišne zgrade, onda se rukovodioci imenuju kao predsednik, potpredsednik, sekretar i blagajnik. Od početka je jasno definisano ko je odgovoran za koja ključna zaduženja za funkcionalisanje „poslovne firme“. Tako na primer – u funkciji predsednika i potpredsednika mogu biti – upravnik i umetnički direktor ili izvršni direktori i umetnički direktor, pa čak i umetnički direktor i dramaturg. Poenta je da oni koji obavljaju ove funkcije nisu isključivo menadžeri, već ljudi koji predstavljaju pozorište u javnosti. Uobičajeno je da pozorišni menadžeri nose stratešku i konkretnu odgovornost za osoblje, finansijski i administrativni aspekt funkcionalisanja teatra. Opis posla zahteva komercijalno orijentisanog profesionalca, pošto bi trebalo da vodi i osmisljava marketinške, producentske i promotivne aktivnosti. Sekretar ima administrativnu funkciju i pravne zadatke (administrativni direktor). Blagajnik ima finansijsku odgovornost, te bi referenca mogla da bude funkcija finansijskog direktora (ili šefa računovodstva). Ovo je bazična struktura bilo koje neprofitne

VI STE JOŠ UVÉK U TRANZICIJI...? (drugi deo)

O menadžmetu u pozorištu u Srbiji posle dvadeset godina

Dr Aleksandar Dunđerović

organizacija. Ako nije jasno šta kompanija predstavlja i šta i kako čini, nejasno je kako može uopšte da funkcioniše. Zaista, nemoguće/nedopustivo je da sve ove tri funkcije (strategija, administracija i finansije) obavljaju jedna osoba.

Istovremeno, moguće je da grupa glumaca bude u ulozi predsednika i potpredsednika, u smislu kolektivnog odlučivanja, ali nije moguće da dve grupe sa podjednakim ovlašćenjima upravljaju pozorištem: Upravni odbor sastavljen od članova organizacije i direktor/upravnik – menadžer koga imenuje grad ili region. Ko vodi ili poseduje pozorište (rukovodeća odgovornost) treba da bude regulisano Statutom (kod nas), dokumentom poznatim i kao Izjava o misiji, koji je najvažniji pravni akt. Takođe, neprofitna kompanija mora da ima jasno regulisane pravno-svojinske odnose, pogotovo kada je u pitanju zgrada, tehnička oprema, scena, fundus i magacin, radionice itd. Statut mora da bude transparentan, te jasan u stavkama zašto je kompanija osnovana i koje ciljeve želi da postigne. Takođe je važno da u samom startu budu precizno definisani: finansijska struktura, način donošenja odluka, ovlašćenja, svojinski odnosi, stepen odgovornosti

onih koji su zaduženi za vođenje pozorišta, te da te stavke prizna osnivač (grad, država – vlasnik teatra) koji obezbeđuje sredstva za rad. Da su u srpskom pozorištu ovako postavljene stvari – nesporazuma i sukoba poput onih u Ateljeu 212 jesen – ne bi ni bilo, jer je jasno regulisano ko je odgovoran za upravljanje pozorištem i čija je svojina pozorišno zdanje. Situacije u kojima umetnički direktori sede „skrštenih ruku“, primajući punu platu – a ne učestvuju u stvaranju ili produkciji niti jednog komada u kompaniji u kojoj su zaposleni; ili u kojoj nastaje zabuna ili sukob oko repertoarske politike, koja nije od početka zacrtana i predstavljena, već se ad hoc i neplanski pravi, će biti iskorenjene. Radni zadaci su jasno određeni kao i odgovornosti onih koji rukovode.

Kako subvencije neprofitnih pozorišta potiču od novca iz budžeta lokalne samouprave ili ugovornih sponzorstava (što svuda u svetu donosi umanjenje poreza donatorima) odgovornost prema poreskim obveznicima mnogo je veća. Na primer, u Velikoj Britaniji, Kraljevski nacionalni teatar (RNT) osnovano je ukazom Parlamenta tek 1963. godine, posle 130 godina lobiranja i jedno je od dva državna, subvencionisana pozorišta

(druga je RSC – Kraljevska Šekspirova kompanija). Regionalna pozorišta obično sredstva ostvaruju preko nacionalnog Umetničkog saveta, koji je u ovom trenutku uveo ozbiljna ograničenja, u skladu sa merama za prevazilaženje globalne, ekonomske krize. Međutim, postoji veliki broj pozorišnih kompanija kojima je ovo jedini način finansiranja i njihov opstanak zavisi od sposobnosti da obezbede podršku vlade i privuku sponzore. Dakle, ovde je ideja da glumci u pozorištu imaju stalno zaposlenje neodrživa, bolje rečeno nezamisliva. Zapravo, radno mesto u ansamblima sa garantovanim mesečnom platom, penzijom, placenim odmorom, čak i ako nisu „na sceni“, kakva je praksa u Srbiji – bilo bi ostvarenje sna za britanske glumce. Sećam se da su svi engleski glumci iz moje kompanije Kolektiv, posle gostovanja sa predstavom „Višnjik“ na Joakiminterfestu u Kragujevcu 2009. godine (osvojila dve nagrade: za najbolju glumicu - Morin An Brajan i za najbolju produkciju), pričali mesecima kasnije, sa mešavinom fascinacije i neverice, o tome kako su njihove kolege u Srbiji u stalnom radnom odnosu! U američkom ili britanskom profesionalnom pozorištu dve retke i veoma značajne rečenice koje glumac može da izgovori sa velikim ponosom su: 'Primam platu za glumački posao', i 'ja sam glumac u stalnom radnom odnosu'! To je više od nagrade za glumu!

Menjanje poslovne svesti i strategije, uvođenje promena u teatarski sistem i

Kolektiv teatar, „Višnjik“: Morin An Brajan i Atila Pesijah (sa festivala u Teheranu)

upravljanje, omogućavanje veće raznovrsnosti producionih modela – u Srbiji tek treba da se dese. Ovaj proces, međutim, nikako ne podrazumeva otpuštanje glumaca i jednogodišnje kolektivne ugovore, ili slepo preuzimanje stranih modela namenutih regulativom Evropske unije, po „kopi-pejt“ sistemu, bez obzira na kulturne specifičnosti i konkretni kontekst. Pa negativne posledice takvog načina možemo da vidimo u finansijskom sektoru širom EU! Kolaps ekonomija Grčke, Irske, Španije, Portugalije su primer unitariistički nametnutog pristupa kao rešenja koje treba da odgovara svima. Promena poslovne kulture i sistema vrednosti zasničava se na razumevanju problema koji su karakteristični za lokalnu sredinu, pronađenje i prilagođavanje modela tako da mogu da budu prihvatljivi na terenu, u realnim okolnostima. Srbija ima sve uslove da prebrodi ovu tranziciju – postoje glumci (srpsko pozorište ima dugu i bogatu tradiciju vrhunskih umetničkih ostvarenja upravo zato što ima prvakasne glumce), pozorišni umetnici i profesionaci, izuzetni scenski prostori i postoji zahvalna publika – što je čvrsta polazna tačka. Sada – treba da se kreira sistem. Uradite to, dodajte strategiju i principe poslovanja i srpski pozorišni život će krenuti novim putem - napred. Videli smo niz ministara kulture kako uglavnom bescijljno taljigaju kroz svoj mandat, prosti održavajući stare strukture i... meni nejasno baš zašto, ali su oni verovatno misili da su nešto značajno uradili... kako god bilo – rezultata nije bilo.

Postoji nešto očaravajuće naivno, u stavu srpskih zvanika i vodećeg kulturnog establišmenta: oni preterano žele i slepo veruju da se problemi i krizne situacije brinu sami o sebi – rešavaju se sami, ili odu dalje, ili postanu bolji po svojoj sopstvenoj volji. Kao i u kulturi ista je situacija u politici, ekonomiji, pravdosuđu, zdravstvu. A to nije dobro, ne treba se baviti posledicama, već je neophodna akcija i to odmah! Akcija počinje sa kreiranjem nacionalne kulturne vizije/strategije i identiteta i uvođenjem onakvog pozorišnog menadžmenta i kulturne politike kakvi praktično i efikasno mogu da pomognu da se tranzicija realizuje. Nadam se, da za 20 godina pozorište u Srbiji neće više biti u tranziciji i da će druga vrsta članka biti napisana na ovu temu. Ili hoće?

(Autor je Šef katedre za dramske i pozorišne studije Koledž Univerziteta u Korku, Republika Irska, a 1993. godine objavio je studiju „Menadžment u pozorištu“, izdanje MPUS)

BITI SPREMAN

ili Novi Sad 2020.

Žanko Tomić

Za promenu, ovog puta neću mračiti. I najvećem zanesenjaku je sasvim jasno gde je mesto kulturi u, što bi rekli, aktuelnom društvenom momentu. Sama pozorišna umetnost je čak postala predmetom poruge. Zato neću o tome.

Jedan domen umetnosti, ipak, zavisi samo od nas. Onaj idejni. Ma koliko taj domen bio utopijski iz ugla ove stvarnosti, smatram čak dužnošću da jednu ideju izložim javnosti, pre svega pozorišnoj.

Naime, Novi Sad spremi kandidaturu za Evropsku prestonicu kulture (EPK). Budući da sam u Organizacionom odboru ovog projekta, a pritom i jedini pozorišni stvaralac u tom telu, samo po sebi se nameće da mi valja zastupati interes pozorišta i pozorišnika. Drugo i ne znam. E, pa u tom smislu, evo nekih uvodnih teza i tema za javnu raspravu.

EPK, valja znati, je opšte inkluzivan projekt. EPK Maribor 2012 se, primera radi, sastojao od preko 4000 projekata. Novi Sad je tri puta veći grad od Maribora, sa znatno većom kulturnom infrastrukturom, pa se može pretpostaviti da će broj projekata znatno nadmašiti ovu ionako impozantnu brojku. Hoće se reći, ovde ima prostora za svakoga.

Već na prvi pogled se nameće dva strateška cilja u pozorišnoj sferi. Prva tema bi mogla biti razvijanje i realizacija ideje o gradskom pozorištu.

Naime, Novi Sad prema trenutnoj dinamici bi do 2020. mogao da premaši broj od pola miliona stanovnika, sa još toliko stanovnika koji gravitiraju ka

Novom Sadu. Između delatnosti postojećih SNP-a kao nacionalnog teatra, Pozorišta mladih koje je pre svega lutkarsko i dečije pozorište, te Ujvideki Sinhaz koji je posvećen pre svega očuvanju kulturnog identiteta vojvodanskih Mađara – postoji ogroman repertoarski prostor koji postaje pozorišna mreža ne pokriva. Gradsko pozorište bi moglo da bude posvećeno savremenom dramskom stvaralaštvu i to mladim dramaturzima, zatim novosadskoj književnoj sceni i praćenju savremenih trendova svetskih pozorišnih centara.

Druga velika pozicija koja nedostaje Novom Sadu je prostor of teatra. Na toj poziciji već se na neki način nameće scena Fabrika SKC-a Novi Sad. Ovde se radi o prostoru koji bi trebalo definisati kao mesto istraživačkog i alternativnog, ali i plesnog teatra.

Na Balkanu su retke prilike kada kultura može da uradi neki značajan kvantni skok, jednom u veku. Smatram da, ako nam se pruži, treba je iskoristiti za neki kapitalni dobitak. Ova dva teatra bi upotpunila pozorišnu scenu Novog Sada. Postojanje scene, što će reći, više prostora i umetničke i idejne konkurentnosti, jeste ono što čini razliku između varoši, da ne kažem palanke, i ozbiljnog grada.

Iskreno ne znam kolike su nam šanse za sve to. Da li iko zna? Možda do tada neće biti ni Evrope, a kamoli Evropske prestonice kulture. Ali ako bude, valja biti spreman.

Cetinjanin, književnik, šest pesničkih knjiga izašlo je iz njegovog pera, autor pet antologija/hrestomatija, dobitnik Novembarske povelje Novog Sada, Kočićeva pera, Vukove nagrade... U vreme njegovog direktorskog mandata u Kulturnom centru Novog Sada pokrenuta su dva festivala – INFANT i Novosadski letnji festival. Bio je i sekretar pokrajinskog Fonda za kulturu, predsednik Društva književnika Vojvodine, glodur IK „Orfeus“... To su, između ostalog, delovi profesionalne biografije Selimira Radulovića, novog direktora Pozorja.

Svaki novi direktor pokušava da napravi i neke promene kada dođe na određeno mesto. U tom smislu, jeste li i Vi povukli nove poteze? Koje? Primećujem da su intenzivirani pozorijski susreti, čitala sam negde da ste pisali svim teatrima podsećajući ih na godišnjice Njegoša i Crnjanskog... Ima li kakvog zaokreta u programskom smislu?

Potruditi se da Sterijino pozorje bude živa kuća kulture koja će, s razlogom, u kontinuitetu – ne samo u vreme festivala – slaviti sve ono što je verodostojna

I STARO I NOVO S MEROM

„Novac ne presuđuje o našem duhovnom podvigu ili duhovnom padu“, kaže novi direktor Sterijinog pozorja, Selimir Radulović

vrednost našeg scensko-dramskog života. I dramske pisce, i reditelje, i glumce, i scenografe, i kostimografe... A što se tiče podsećanja na dva velika jubileja srpske kulture – zar ne bi bilo neprirodno (nekulturalno, neduhovno!) da to nisam uradio? Sasvim je razumljivo setiti se jubileja Šekspira ili Čehova. Ali je, isto tako, razumljivo setiti se jubileja Njegoša i Crnjanskog – kao naš (srpski) odgovor na evropsku (i svetsku) meru koja nam je data. A što se „zaokreća“, kako vi kažete, tiče, iskustvo mi govori da ništa nije dobro lomiti preko kolena, odnosno, da je – barem na početku – najunesnije pronaći se na sredokraći stare i nove mere.

Šta se dešava s Konkursom za najbolji dramski tekst Sterijinog pozorja? Šta je sa pozorijskom koprodukcijom? Čujem da ste nekim pozorištima nudili da rade prošlogodišnji tekst pobednika.

Konkurs je, kako sam obavešten, pre dve godine preimenovan – postao je bijenali. Moje je mišljenje da on treba da bude svake godine, saglasno tome, 1. septembra biće ponovo raspisan da bi se nagrade (izbor, procedura) mogle uručiti na dan Sterijinog pozorja - 29. marta 2014. Sama činjenica da na Konkurs stiže 100-120 novih – neobjavljenih i neigranih – dramskih tekstova svedoči o njegovoj svrhovitosti i opravdanosti. Osim toga, poznato vam je da je Sterijino pozorje uključeno u regionalnu koprodukciju „Odisej“, koja će se, u okviru selekcije Krugovi, igrati na ovogodišnjoj sterijanskoj smotri. Daćemo, takode, punu podršku scenskoj relizaciji drame „Odlazak u Krasni“, prošlogodišnjeg pobednika Vojislava Savića.

Nedugo nakon Vašeg dolaska u Sterijino pozorje, mediji su objavili vest da Milivoje Mladenović, koji je podneo ostavku, ipak ostaje kao Vaš pomoćnik?

Ukratko, Upravni odbor na čelu sa profesorom dr Savom Damjanovim usvojio je odluku da se Milivoje Mladenović imenuje za pomoćnika direktora, a ja sam, kao v.d. direktor, sve to još jednom overio. I potpisao. Sve je to bilo saglasno dogovoru koji smo postigli s bivšim direktorom. Ali sve je to izvodljivo onog časa kada dobijemo saglasnost našeg osnivača. Dok se to ne dogodi, ja sam ga – jer reč je reč – saglasno kompetencijama koje imam, priključio timu koji radi na realizaciji ovogodišnjeg festivala.

Novi selektor Sterijinog pozorja izabran je pre nego što ste Vi došli na mesto direktora. Brine li Vas finansijska situacija, mali broj predstava u odnosu na raniju godinu?

Ne brine me finansijska situacija, već duhovna devastacija savremenog sveta i sunovrat savremenog čoveka. Novac je trenutni transfer božje volje na zemlji i on ne presuđuje o našem duhovnom podvigu ili duhovnom padu. Što se selektora tiče, imamo prirodnu i korektnu poslovno-partnersku komunikaciju, koja ne može ni na koji način dovesti u pitanje njegovu punu umetničku i konceptualnu (selektorsku) autonomiju. U tom smislu, može se, na osnovu informacije koju sam dobio od njega, govoriti o dobroj produkciji, samim tim i o mogućnosti da se, saglasno postojećim konceptualnim načelima, napravi dobra selekcija.

S. Miletić

VREME JE ZA DRUGO POGLAVLJE

Šandor Laslo podneo je ostavku na mesto direktora Novosadskog pozorišta/Ujvideki sinhaz iz zdravstvenih razloga

„Čovek mora da prihvati promene, one su realnost. I ne treba da ih se plašimo. Jer, promena možda ne znači uvek nešto loše, kako mi iz nekog straha od nepoznatog često unapred mislimo. Ponekad se ispostavi da nešto za što smo verovali da ne možemo bez tog da zamislimo život, zapravo nema veze s realnošću“, kaže dugogodišnji upravnik Novosadskog pozorišta.

Na proslavi 39. rođendana ovog teatra upriličenoj 27. januara, direktor Šandor Laslo objavio je da se iz zdravstvenih razloga povlači sa funkcije. Proveo je u ovoj kući skoro dve decenije, od čega jedanaest godina kao direktor. Prošle godine proglašen je najboljim pozorišnim menadžerom. Osim po nagradama i gostovanjima od Ljubljane do Kluža, preko Umaga, Sarajeva, Beograda, Temišvara i Pešte, vreme njegova direktorovanja ostaće upamćeno pre svega po kreiranju kompaktnog ansambla spremnog da se uhvatiti bilo kog izazova i zadatka. On će nastaviti da radi kao profesor na Akademiji umetnosti u Novom Sadu.

„Povlačim se iz zdravstvenih razloga. Na gostovanju Novosadskog pozorišta u Budimpešti sredinom decembra imao sam težak infarkt. Nakon toga, lekari, i tamošnji i ovdašnji, savetovali su mi da ozbiljno promenim život, da u njemu bude što je manje stresa. Odluka koju sam sasvim izvesno morao da donesem nije bila nimalo laka, jer poznam sebe, ne mogu da se ne nerviram ako je situacija za nerviranje, a svakog dana, kad ste na čelu jedne ovakve ustanove kulture, sretnete se s nekom teškoćom koju morate rešavati. A i kad se ne bih nervirao, kad bi mi bilo svejedno, mislim da tek onda taj posao ne bi

trebalо da radim. S druge strane, nisam toliko ni star da bi mi bilo svejedno u stilu – pa, neka dođe što doći mora. Potreban sam svojom porodicu i samom sebi. Kada ste u situaciji da ležite u krevetu, vezani za sve te sprave, sami, sve vidite drugačije. Počinjete da se preslišavate, pokušavate da definisiate sebe, svoj rad, sebe kao glumcu, pedagoga, kao privatnog čoveka, upitate se ko ste zapravo, šta sve ovo vredi i koliko, šta je važno, pokušavate da definisiate sebe: šta hoćete i koliko i šta i koliko možete... Zaključio sam na koncu da moram doneti ovakvu odluku, jer sam toliko važan sebi da, ako mogu još da trajem, onda treba i da dopustim da trajem. Problem je što нико od нас nije dovoljno smeo da se konstantno menjena. Tu promenu, iako sam je još uvek samo teorijski svestan, shvatam kao novi odlomak u mom romanu, spremam sam za nju i znatiželjan što mogu još sa sobom da započнем i uradim. Ne okrećem leđa pozorištu, nema nikakvih loših ili negativnih osećanja. Bilo je toliko sjajnih trenutaka, ne bih mogao da izdvojam niti jedan ponaosob, ali svakako mogu da istaknem kolektivni rad, igru, kreiranje po kojem je ovo pozorište postalo poznato. I to ne samo na sceni, u ansamblu, već i među ljudima iz tehnike i u administraciji. Često stvari ne idu glatko, ali svi ti ljudi pozorište stavljaju ispred svega, čak i ispred svog privatnog života. Predstava im je uvek na prvom mestu. Zbog toga sam i ponosan i zahvalan.“

Na pitanje, koga bi rado video na mesto direktora nakon njega i ima li kakav savet za svog naslednika, Laslo kaže: „Da sam ja adresu koja odlučuje o tome, svakako bih

Kata Đarmati novi upravnik

Na sednici Skupštine grada Novog Sada, održanoj 22. februara, za novog v.d. direktora Novosadskog pozorišta/Ujvideki sinhaz izabrana je Kata Đarmati, dosadašnji umetnički direktor. Đarmati je diplomirala dramaturgiju na Pozorišno-naučnom institutu u Vespremu/Mađarska. U Novosadskom pozorištu je već 10 godina.

NAJZAD POMAK

Pokrajinski Fond za kapitalna ulaganja finansira nastavak obnove subotičkog Narodnog pozorišta

Fond za kapitalna ulaganja Vojvodine uložiće ove godine 150 miliona dinara za nastavak izgradnje i rekonstrukciju Narodnog pozorišta u Subotici, najavio je direktor Fonda Nebojša Malenković. Na sastanku sa gradonačelnikom Subotice Modestom Dulićem i direktorkom Narodnog pozorišta Ljubicom Ristovski, dogovoren je da se radovi nastave i izradi novi projekat koji će biti uskladen sa trenutnom finansijskom situacijom. "Fond i grad Subotica žele da pronađu rešenje za nastavak rekonstrukcije ovog izuzetno značajnog objekta", rekao je Malenković.

Gradonačelnik Subotice Modest Dulić je rekao da je dogovoren da se u naredne tri godine, preko Fonda za kapitalna ulaganja, iz budžeta AP Vojvodine obezbedi 500 miliona dinara. „Već početkom građevinske sezone krenućemo sa radovima na zaštićenom, starom delu Narodnog pozorišta. U međuvremenu, radiće se novi projekat. Naša obaveza je da on bude prilagođen trenutnoj finansijskoj situaciji grada, pokrajine i republike, a ideja je da u naredne tri godine Subotica konačno dobije pozorišnu zgradu“, rekao je Dulić.

Prema idejnom rešenju predviđeno je rušenje gornjeg sprata prema Korzu i Trgu slobode. Površina objekata će, umesto dosadašnjih 16.000 metara kvadratnih, biti smanjena na oko 10.000. Predloženo je da objekat ima veliku i malu salu i da komercijalni prostori budu okrenuti prema Korzu i Trgu slobode. Fasada će biti izgrađena u duhu neoklasicizma, a binska kula nad velikom i malom dvoranom zadržće postojeću visinu. Zgrada Narodnog pozorišta u Subotici, stara 150 godina, srušena je 2007, uprkos protivljenju velikog broja arhitekata, UNESCO-a i petnicije koju je potpisalo 5.000 Subotičana. Svetska ekonomska kriza 2008. godine usporila je radove, da bi kasnije bili potpuno obustavljeni.

Republički Nacionalni savet za kulturu je odlučio da predloži Ministarstvu za kulturu da, pored postojećeg spiska koji je dala vladina Komisija, razmotri još 11 predloga za status institucija od nacionalnog značaja. Tu je i Narodno pozorište Subotica.

STIŽU MILIVOJEVIĆ, JAGODIĆ, ZAVIŠIĆ

Mr Tijana Delić, novi direktor Pozorišta mladih u Novom Sadu, kaže da je ne plaši sve gora finansijska situacija u kulturi, jer veruje da menjanjem fokusa gledanja na stvari – izborom pravih ljudi – mogu da nastanu dobre predstave

Situacija u Pozorištu mladih se, izgleda, najzad smiruje. Umesto Miloša Savina, koga je, nakon skandala oko imenovanja Dragana Marinkovića Mace, u ovu kuću doveo nova gradska vlast, a za koga se u međuvremenu ispostavilo da diploma istoričara ne odgovara propisanim uslovima po kojima bi mogao da bude direktor, Grad je na ovo mesto imenovao Tijanu Delić, dosadašnjeg PR ovog teatra.

Tijana Delić, koja je 2005. godine diplomirala Srpski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, kaže da nije kadar neke partije, već da je na ovo mesto došla isključivo prema pravilima Konkursa. Najavljujući projekte koje će Pozorište mladih raditi u narednom periodu, istakla je da se prilikom sastavljanja budućeg repertoara vodila željama glumaca, sa idejom da u svemu što je izabrala bude angažovan ceo ansambl, zapravo da svaki glumac do kraja godine ima premijeru: „Najpre će kod nas režirati Nikita Milivojević, u drugoj polovini februara počinju probe komada 'Naš grad' po tekstu Torntona Vajlera. Kućna rediteljka Emilia Mrdaković potom će režirati predstavu 'Filifjonka' koja je verovala u nepogode' Tuvea Jansona. Krajem aprila stiže Miloš Jagodić da bi režirao 'Lepoticu i zver' Stevana Koprivice. Koliko ovim projektima, ceo ansambl veoma se raduje i dolasku Nikole Zavišića. Zvala sam ga s idejom da režira predstavu na temu Alana Forda i grupe TNT, međutim, u razgovorima smo došli do druge ideje za predstavu inspirisan Dilanom Dogom. U ovom trenutku još uvek razgovaramo da li će Zavišić biti inspirisan konkretno nekom epizodom ili će sa autorom muzike za ovu predstavu – Markom Šelićem Marčelom – pisati tekst... Početak rada na ovoj predstavi biće na samom startu naredne sezone, a u njoj Zavišić će režirati još jednu predstavu za dečju scenu, i to 'Kapetana Džona Piplfoksa' Dušana Radovića", priča nova direktorka.

Na propitivanje o tome da li će Pozorište mladih nastaviti sa koprodukcijama koje su prethodne dve tri godine činile

IDALJE BESKUĆNICI

Pozorište Timočke krajine „Zoran Radmilović“ obeležilo 2. februar u Domu kulture u Kotljevcu

Pre šezdeset šest godina, 2. februara, u Zaječaru je odigrana prva predstava u zaječarskom teatru, današnjem Pozorištu Timočke krajine „Zoran Radmilović“. Igran je komad Jurija Mokreva „Žita cvetaju“. Od tada pa do danas, Pozorište u Zaječaru odigralo je preko četiristo premjera, organizovani su i pozorišni festivali koji zauzimaju važno mesto na kulturnoj mapi Srbije, poput Susreta „Joakim Vujić“ ili Dana „Zorana Radmilovića“. Prvi put u svojoj više od šest i po decenija dugoj istoriji, Pozorište je obeležilo ovaj dan van matične kuće. Razloge treba tražiti u nevoljama sa protivpožarnom zaštitom, čija instalacija nije realizovana još uvek. Iako je bilo planirano da sve bude gotovo do kraja prethodne pozorišne sezone, pa do Dana „Zorana Radmilovića“ u novembru mesecu, ceo postupak oko izrade projektnе dokumentacije i njene verifikacije još uvek traje.

„Ako ne izostane najavljenja podrška osnivača, a to su grad Zaječar i resorno ministarstvo, verujemo da će sve biti završeno do početka naredne pozorišne sezone“, kaže Vladimir Đurić, upravnik Pozorišta. Podsećanja radi, ministar kulture u Vladi Republike Srbije je na 21.

dobar deo repertoara ove kuće, Tijana Delić kaže da je sezona zatvorena sa raspoloživim sredstvima. Za koprodukcije su, generalno, uvek otvoreni ukoliko naslovi i reditelji budu odgovarali potrebama i mogućnostima ansambla, kako u glumačkom, tako i u finansijskom smislu.

Pre nego što je odjurila u pozorište, gde, kako je otkrila, upravo počinje rekonstrukcija fundusa, pratećih prostorija, dok će u junu, julu i avgustu biti napravljen novi portal, a scena spuštena, Tijana Delić je rekla da je ne plaši sve gora finansijska situacija u kulturi jer veruje da menjanjem fokusa gledanja na stvari – izborom pravih ljudi – reditelja i naslova i spoja sa pravim glumcima mogu da nastanu dobre predstave.

S. Milić

Danima „Zorana Radmilovića“, prošle godine u novembru mesecu, između ostalog rekao: „Svakako da ćemo pomoći zaječarskom pozorištu. Inženjeri će proceniti kolika su sredstva koja su potrebna i na osnovu toga Ministarstvo će pomoći, jer je ovo značajno pozorište sa velikom tradicijom i jedino na ovim prostorima. Velika je šteta da ovakvo pozorište ne radi.“

Pozorište je, stoga, obeležilo svoj dan skromno, bez mnogo pompe, primereno trenutku u kojem se nalazi ne samo ovo nego i većina teatara u Srbiji. I to u jednom domu kulture. Izvedene su dve predstave – za decu „Tri praseta“, a u večernjim satima „Putujuće pozorište Šopalović“ Ljubomira Simovića u režiji Miloša Jagodića. Glumci su se snazili kako su umeli i znali jer scena Doma kulture u zaječarskom naselju Kotljevac nije predviđena za pozorišnu igru. Nema cugove, nema svetlosni park... Pokazano je i dokazano, po ko zna koji put, da pozorište može i bez svega toga, ali ne može bez glumaca. Zato im treba dati priznanje jer su uložili maksimum zanatskog i umetničkog napora da pozorišnom igrom obeleže dan svoje kuće.

Putujuće pozorište Šopalović Lj. Simovića u režiji Miloša Jagodića - Ivan Bekjarev, Dragana Mladenović, Marija Bergam i Miloš Đurić

Planovi su veliki za naredni period. Trenutno se razmišlja, kad sanacija protivpožarne zaštite bude završena, formiranje čak tri scene: u matičnom pozorištu – velika i kamerna scena, kao i scena u Domu kulture u Kotljevcu. Vladimir Đurić predlaže: „Pozivamo sve koji voli zaječarsko pozorište da predlože imena kako će se te scene zvati. Oformićemo komisiju koja će odabrati najbolje predloge. Moji saradnici i ja uvek želimo više da uradimo sa onim parama koje imamo. Imali smo podršku i građana i vlasti i medija u proteklom periodu.“

Ono što predstoji jeste, između ostalog, saradnja sa Kuklen teatrom iz Vidina na dečjoj predstavi koja će premijerno biti izvedena na 5. Dečjem festivalu, koji je u pripremi; gostovanja u Pozorištu na Tera-

zijama i Madlenianumu u Beogradu, te u Virovitici u Hrvatskoj; rad na praizvedbi komada Dragana Nikolića „Čekajući Kinez“, Festival antičke drame na Romulijani ovoga leta; otvaranje orkestarske rupe, zakovane pre više decenija, uz pomoć oko rekonstrukcije ljudi iz Narodnog pozorišta. Na kraju, treba dodati da je glumac zaječarskog pozorišta, Milutin Vešković, angažovan na projektu „Konstantin- znamenje andjela“ niškog i beogradskog Narodnog pozorišta, kao i još nekih teatara iz zemlje. Reklo bi se bogat i ambiciozan program. Ali će sve morati da sačeka rekonstrukciju, mnogo puta pomenute, protivpožarne zaštite.

D. Marušić

Radmila Đorđević, direktorka vranjskog pozorišta

u našoj kući. Kada će to biti? Ne znam, ali počinjem da se pitam, na osnovu priliva sredstava, da li Vranjancima, nakon 120 godina pozorišne tradicije, uopšte pozorište treba“, pita se Radmila Đorđević?

„Mi smo“, kaže gradonačelnik Antić, „uslovjeni procedurom. Prvo smo morali da čekamo da policija izvrši uvidaj, pa je to potrajalo; pa smo čekali „Dunav osiguranje“ da izvrše procenu štete, i to je potrajalo; tek onda smo mogli da pristupimo raščišćavanju šuta i gareži, hvala vojsci, oni su odradili svoj posao, ali i to je, samo po sebi, tražilo vremena; pa su tu onda iskršli nerešeni imovinsko-pravni poslovi. Nećete verovati, Pozorište nije imalo skoro ništa uknjiženo na njegovo ime! Pa smo i to završili, sada se zna šta je čije. Onda je usledila izrada idejnog projekta, opet sednice, javna rasprava i to je uzele vreme; usvojen je idejni projekat, Projektantskog biroa „Grad“, a što će finansirati EU Progres; sada sledi raspisivanje tendera za izvođača radova“, objašnjava proceduru Zoran Antić.

Dobro, raspisaće se tender, izabrat će izvođač, sabraće se neki novci, ali, amantan, kad će Vranjsko pozorište dobiti svoju kuću? „Kada se svih preduslovi budu ispunili“, priča gradonačelnik. „Na dobro smu putu da sve rešimo, očekujem da će u toku građevinske sezone Pozorište biti izgrađeno. Ja ću odmah nakon prosalje Dana Grada sazvati sednicu Odbora za obnovu pozorišta, na kojoj ću insistirati da se stvar ažurira. Što se tiče države, čeka se samo administrativni deo, glavni projekt i neophodne dozvole, javni tender, i sve će biti završeno za dva-tri meseca. Da, da, znam šta hoćete da me pitate: da se ne ponovi ovo što su stručnjaci nametnuli kao rok koji je probijen, nekim olakim izjavama. Aaa, ne; zato imamo građevinsko stručnjaka u Gradskoj upravi, koji se bavi operativom. Pa, ne mogu ja, politikolog, da se bavim arhitekturom i građevinarstvom“, odlučan je Antić!

Suma sumarum, iz ovoga bi mogao da se izvuče zaključak da će se vranjska pozorišna publika u svoju kuću vratiti do kraja godine. Ajde, da ne cepidlačimo, do idućeg Svetog Atanasija.

Kad dođu Nemci

Probijen je prvi rok za obnovu izgorelog vranjskog pozorišta – ništa čudno

Goran Antić

UVEK PUNA SALA

Publika je željna novih dramskih tekstova domaćih savremenih autora – zajednički je stav Dejana Matića Mate i Milana Čučilovića posle iskustva sa dva projekta vezana za Konkurs za dramski prvenac Beogradskog dramskog pozorišta

Na Novoj sceni BDP-a izvedena je krajem februara premijera predstave „Nedelja, juče, danas, sutra” Ognjena Obradovića u režiji Milana Neškovića. To je četvrt po redu premijera u okviru jubileja Pozorišta, a druga inscenacija (posle „Drekavca” Maje Todorović) komada sa 1. Konkursa za dramski prvenac, ustanovljenog u ovom teatru pre dve godine. Glumci Dejan Matić Mata i Milan Čučilović, stalni članovi BDP-a, uloge su tumačili i u „Drekavcu”, te u oba slučaja dele pozitivno iskustvo igranja u predstavi mladog dramskog piscisa.

„Izuzetno sam ponosan na činjenicu da je Beogradsko dramsko pozorište jedino pozorište u zemlji koje svake sezone nagraduje i postavlja barem jedan tekst najmlađih dramskih pisaca! Igranje u takvim predstavama je uvek iskren i pošten posao, od tih mlađih ljudi koji pišu, preko reditelja, do kolega. Takva je reakcija publike i na ‘Drekavcu’, koji je nagrađen i postavljen prošle godine. Odigrali smo ga za godinu dana već desetput”, kaže Milan Čučilović, naglašavajući da gledaoci redovno pune salu i ovaj projekat prihvataju fantastично.

„Tačno je da u tekstovima koji su u užem izboru preovlađuju oni koji prikazuju sivo život. Izgleda da je to generacijska stvar. Ti klinci su uglavnom rođeni devedesetih godina, odrastali su u neka teška vremena. ‘Drekavac’ je porodična melodrama. U, kako bih rekao, kriminalnom miljeu. ‘Nedelja’ je komad apsurdna. Dva glavna junaka nalaze se zaglavljeni u svojim životima, osuđeni jedan na drugoga. Jedan drugome su i nada i poraz i hrana i sve. Oba teksta su takoreći pobednici prošlogodišnjeg konkursa. Mladi pisci nalaze inspiraciju u sopstvenom poimanju trenutka u kome žive. I, treba ih čitati, treba ih inscenirati, treba ih, pre svega, slušati!!! To je moje uverenje. Neka su, kao što mnogi kritikuju, neveštici, stereotipni, naivni. Pametan čovek bi, pre nego počne da kritikuje, razmislio šta radi. Nije za poređenje mlad čovek koji piše svoj prvenac sa iskusnim dramskim piscima, veštima. Ali je i te kako za oslu-

škivanje. To vam je kao da imate dete koje je nemirno, neposlušno. Ono vapi za pažnjom. Želi da ga čujete, uvažite. Ako ove klinice ne poslušamo, bojim se da ćemo ostati zaglavljeni u mestu. Baš kao likovi o kojima oni pišu. A tvrdim da ove generacije pisaca, reditelja, glumaca i te kako imaju šta da kažu”, smatra Čučilović.

Dejan Matić Mata o premijeri govorio kao o maloj tajni velikih majstora Beogradskog dramskog pozorista, žečeći da ona bude iznenadenje za publiku. Svesno škrat na rečima, naglašava da je velika čast učestvovati u obeležavanju 65. godišnjice tako značajne mašinerije kao što je BDP. Za svoje pozorište, koje se usudilo da mlađim ludima pruži mogućnost da njihov prvenac ugleda svetlost dana, što se u suprotnom verovatno nikada ne bi desilo, ima samo reči hvale. U pitanju je velika stvar, smatra Matić, bez obzira na činjenicu što „cup of tea” ovog umetnika, koji je svoje glumačko umeće verifikovao i u drami – ipak ostaje komedija. Vrsnih komedija ima vrlo malo ili nimalo u srpskom filmu i pozorištu. Iako je publika više nego ikad pritisnuta svakodnevnicom i stoga željna da se zabavi i pogleda dobru komediju, generacijsko interesovanje se očigledno sa komedije pomerilo na ozbiljnu dramu.

„Mladi autori u svom delu vuku socijanu patnju, nemaštinu i jad, očigledno ih život tera da pišu takve komade. Glavni junak u ‘Drekavcu’ želi da se iskupi pred Bogom i sobom za sva zlodela koje je počinio, da napravi dobro delo. Miki Damjanović je odlično odigrao glavnu ulogu. Iako u ‘Nedelji’ ponovo imamo ljude sa margini, komad je žanrovske potpuno različit, pomalo nalik Bektovom ‘Čekajući Godo’. Ovoga puta nema ni naznaka melodrame. Glavni junaci ‘Nedelje’ na isti način žive svoje zaluđne, nesnađene živote svakoga dana i u bilo kom životnom dobu. Ne pokušavaju da naprave korak napred. Lično smatram da bi pozorište trebalo da bude malo svetlijie. Međutim, i ova vrsta iskustva je neophodna da biste se ispoljili kao glumac i umetnik, a BDP je

Beogradsko dramsko pozorište, i nača najstariji gradski teatar, osnovano je 20. februara 1947. godine. Proslava započeta prošle godine, zamišljena je kao jednoipogodišnje obeležavanje jubileja, 65 godina postojanja i 65. sezone. Dani Pozorišta povezali su nekoliko događaja: premijeru komada „Nedelja, juče, danas, sutra”, jubilarno 150. izvodjenje hit predstave „Ne igraj na Englez“ Vladimira Đurđevića u režiji Staše Koprivice, koju je videlo preko 35.000 gledalaca u zemlji i svetu, gostovanja Narodnog pozorišta iz Niša („Svet“ Branislava Nušića u režiji Milice Kralj) i Teatra Kabare iz Tuzle („Krojcerova sonata“ Lava Tolstoja u režiji Nebojše Bradića), na Festu ćemo premijerno videti filmsku verziju predstave „Falsifikator“ Gorana Markovića...

repertoarsko pozorište koje treba da prikazuje drame poput ove dve”, smatra Mata.

Na sreću, Beogradsko dramsko pozorište ima želju da čuje nove autore, konstatuje za kraj Milan Čučilović: „Poručio bih celoj toj generaciji, a to kažem iz iskustva rada na ova dva komada, da samo nastave onako kako oni osećaju da treba, ne osvrćući se na komentare tzv. establišmenta. Publika i te kako ima uvo za njih!!!”

Vesna Milivojević

ONO ŠTO VALJA - TRAJE

Miodrag Pejković, na prvi pogled, kao da deli sudbinu samog kragujevačkog Knjaževsko srpskog teatra, čiji je član godinama. Čas ga ima, čas ga nema

skoj drami”, „Crnoj rupi”, „Seobama” (za koju je takođe nagrađivan), „Kontumcu”, „Poslednjim menama”...

„Prekretnica u mojoj karijeri bila je uloga u čuvenoj „Goloj Veri” koju je režirao Jug Radivojević. Doživeo sam rad na toj predstavi kao potpuno glumačko ogoljenje i otreženje i shvatio do kojih graniča čovek u umetnosti može da ode”, smatra Pejković. Iako je, „statusno gledajući”, bio na pragu da dosegne rang prvaka, trenutno je u fazi da ga „vrate u prvu kategoriju”. Nije ga to pokolebalо, a najbolji dokaz za to su dijametralno različite uloge koje su ga na kragujevačku scenu vratile na velika vrata, poput Josipa u „Noć u kafani Titanik” i Frensisa u „Jedan čovek, dvojica gazda”. Ova druga je komička bravura za koju je dobio „Zoranov brk”.

„Greh je glumce vezivati za fah. I moj stariji kolega Mirko Babić, izraziti dramski glumac, izuzetan je u komediji, ali... Mene reditelji i publika, tek sada „otkrivaju” kao komičara, posle toliko godina, zahvaljujući ovoj predstavi u koju je uložen ogroman pozorišni trud i koja je zaista svojevrstan spektakl”, tvrdi Pejković. Dodaje da mu je drag zbog priznanja iz Zaječara, jer ono pre svega potiče od kolega, ljudi iz pozorišnog sveta koje se dodeljuje „bez politike i kličuća”.

Nije ga „mimošla” ni uloga Đoleta Torbice u aktuelnoj premijeri kragujevačkog pozorišta – „Hladnjači za sladoled” Ružice Vasić. „To je lokalni momak s periferije koji najpre sitnim, pa sve krupnjim kriminalnim akcijama želi da se probije na „glavnu scenu”. Bio sam svedok odrastanja te generacije koja je stasavala sa roditeljskom platom od dve marke – željna svega”, ističe on.

Po Pejkoviću kragujevačko pozorište je trenutno u uzlaznoj putanji. „Uvek ima pomaka dok preovlađuje interes pozorišta i politika ne umesa svoje prste. U ove dve sezone imali smo čak šest premijera – kao nekada u „zlatnom dobu”... Imamo dobre tekstove, režije, podele... Na novom upravniku je da nastavi na ovom dobrom zamajcu. Ja ću biti tu, uvek sa istim ciljem – da ne razočaram ni sebe ni svoju publiku”, završava Pejković, dodajući da ono što valja traje.

Zoran Mišić

Miodrag Pejković kao Frensis u „Jedan čovek, dvojica gazda” (Foto: Igor Todorović)

PODRŠKA MEĐUNARODNOM PROJEKTU

Predstavnici UTE i Jugoslovenskog dramskog pozorišta dobili podršku za realizaciju projekta „Pali andeo istorije”

S redinom januara, u sklopu dvodnevne radne posete Jugoslovenskom dramskom pozorištu, predsednik UTE (Unije teatarâ Europe) i umetnički direktor pozorišta Habima iz Tel Aviva Ilan Ronen, izvršna direktorka UTE Rut Hajnen i v.d. direktora Jugoslovenskog dramskog pozorišta Tamara Vučković imali su sastanak sa ministrom kulture i informisanja Bratislavom Petkovićem i sa savetnikom predsednika Republike Srbije Radoslavom Pavlovićem. Tema sastanaka bio je projekt „Pali andeo istorije”, koji su inicirali JDP i UTE, kojim se obeležava godišnjica Prvog svetskog rata. Na prethodnim sastancima razgovaralo se o ideji da JDP bude centar ovog projekta, koji bi započeo festivalom u junu 2014. godine uz učešće najznačajnijih evropskih pozorišta, članova UTE. Pokazano je veliko interesovanje za projekt i volja da se on podrži i istaknuto da je Beograd pravo mesto za realizaciju ovakvog događaja.

Evropski teatri će, kroz različite produkcije ili zajedničke projekte, dati svoj pogled na prošlost i sadašnjost Starog kontinenta i tako, verujući da su upravo oni postavili temelje današnje Evrope i značajno odredili trenutak u kome se ona danas nalazi, obeležiti godišnjicu događaja vezanih za Prvi svetski rat. Predsednik UTE Ilan Ronen i v.d. direktora JDP-a Tamara Vučković, izneli su ideju da se u junu 2013. godine održi konferencija u Jugoslovenskom dramskom pozorištu na kojoj će biti objavljeni detalji projekta i njegovi učešnici.

Dramu „Nedelja, juče, danas, sutra” napisao je Ognjen Obradović, student druge godine Dramaturgije Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu. Režiju potpisuje mladi Milan Nešković, reditelj koji je kao student FDU diplomirao prizvodenom drame „Šine” Milene Marković u slovenačkom pozorištu Tartini. Igraju: Dejan Matić Mata, Milan Čučilović, Jelisaveta Orašanin, Sandra Bugarski i Milorad Damjanović. Scenograf je Milan Nešković, a kostimograf Dragica Lukašević.

Posle organizacije božićnog Festivala predstava za decu „Kruška”, u Kruševcu pripremaju prvi muzikl na ovoj sceni

„S obzirom na situaciju u kojoj se sva pozorišta nalaze, možemo biti zadovoljni urađenim: kako brojem premijera, tako i izvedenim predstavama”, priča upravnik Kruševačkog pozorišta, Branislav Nedić. Nakon tri premijere, gostovanja na festivalima, organizovanog i održanog Festivala predstava za decu „Kruška”, u toku su pripreme na novoj predstavi – „Mi čekamo bebu” Stevana Koprivice u režiji Vladimira Popadića, čija se premijera očekuje početkom marta.

„Mi čekamo bebu” je prvi muzikl u Kruševačkom pozorištu, kaže reditelj Popadić. „Ovaj tekst sam očistio od malobrojnih političkih konotacija (vezanih za sredinu devedesetih) i ostala je priča neopterećena bilo kakvom gorčinom, cinizmom ili ironijom. Prvi put sam se susreo sa nečim što ne ostavlja nimalo prostora za lošu misao. Ovo će biti optimistična predstava koja će u publiku poslati mnogo dobre energije i smeha. Rad na predstavi će oplemeniti i mene i celokupan ansambl, jer je predstava obeležena i učešćem sedmoro mlađih glumaca, kojima je ovo prava ili jedna od prvih šansi u profesionalnoj produkciji”, dodaje Popadić.

Iako pružanje šanse mlađim glumcima ne bi trebalo da izaziva začudnost, u ovom periodu u kome pozorišta graju u nemaštini, takav čin je vredan pomena. „U dogovoru sa rediteljem Popadićem, napravili smo kasting koji je dao šansu mlađim obrazovanim glumcima, poreklom iz Kruševca i okoline. U situaciju u

DOBRA ENERGIJA

„Tajna čarobne muzike” T. Nikoletića u režiji Miodraga Dinulovića

kojom mnogo glumaca svake godine završava akademije i pita se gde bi mogao napraviti prvi profesionalni korak, odlučili smo da pomognemo našim sugrađanima. Svake godine preko sto glumaca iz regiona završi školu i nekako su svi upućeni na tržiste Srbije. Iznenadila me je činjenica da ih ima petnaestak samo iz našeg kraja. Takođe je važno pomenuti da su tekst i rediteljev koncept apsolutno odgovarali ideji o upošljavanju mlađih glumaca”, izjavljuje Branislav Nedić.

Premijeri predstave „Mi čekamo bebu” prethodili su važni događaji za Kruševačko pozorište: tri premijere u ovoj sezoni – „Purpurno ostrvo” Mihaila Bulgakova u režiji Ane Đorđević, „Govorite li australijski” Uglješa Šajtinca u režiji Snežane Udički i „Deda Mraz i tri prasteta” autora Branislava Nedića. Već tradicionalno, odmah posle Božićnih prazni-

ka, održan je 5. Festival predstava za decu „Kruška”: „Scena namenjena najmlađima je važan segment Kruševačkog pozorišta. Dugi niz godina, na scenu postavljamo izuzetno ambiciozne i kvalitetne predstave. Jednom godišnje postavimo novu predstavu, tako da ih trenutno na sceni za decu imamo čak sedam. Kroz sve te godine, uspeli smo da izgradimo našu najmlađu publiku kako radom na novim predstavama, tako i uvođenjem stalnog termina za igranje, a i dobrom saradnjom sa osnovnim školama. Možemo reći da je Festival sam iznikan iz tog dugogodišnjeg rada. Kao termin Festivala ustanovili smo dane posle Božića, koji su neradni i idealni za roditelje da 'uposle' decu tako što će im ponuditi pozorišnu predstavu kao mogućnost za kvalitetno provedeno vreme. I evo, već pet godina traje pod pokroviteljstvom Grada Kruševca. Predstave

bira neformalni umetnički savet, koji okuplja ljude iz uprave Pozorišta, ali i one umetnike koji su ostavili pečat u produkciji predstava za decu u našem Pozorištu. Festival traje sedam dana, ali zbog velikog interesovanja ove godine smo ga produžili na osam, tako da je publika imala prilike da vidi čak osamnaest predstava iz sedam gradova i osam pozorišta! Ugoštili smo predstave iz Kragujevca, Beograda, Užica, Vranja, Aleksinca, a igrali smo i dve naše predstave. Ono što nas je posebno obradovalo je broj od preko šest hiljada posetilaca koji su tih dana gledali predstave”, kaže upravnik Nedić i, na temu eventualnih uvođenja nagrada u Festival, nastavlja: „S obzirom na toliku posećenost i na, samim tim, radost glumaca da na njemu učestvuju, ostaje samo pitanje da li jedan tako čist Festival treba ‘prljati’ nagradama... Mišljenja sam da bi u budućnosti trebalo da postoji samo jedna nagrada, i to nagrada za najbolju predstavu. Ali otom-potom.”

U Kruševačkom pozorištu ima planova i za period nakon premijere predstave „Mi čekamo bebu”: to je rad na velikom i ambicioznom projektu po romanu Branislava Nušića „1915 – tragedija jednog naroda” u režiji Juga Radivojevića, u saradnji sa Narodnim pozorištem iz Niša i manifestacijom „Vukov sabor”. Ovaj projekat će predstavljati i početak obeležavanja stogodišnjice Prvog svetskog rata.

A na pitanje „šta nisam pitala, a trebalo je?”, odgovor upravnika bilo je i pitanje i odgovor: „Odakle novac? – Ne znam.”

Do kada će se nametati to pitanje u srpskim pozorištima?

Ne znam.

Jelena Popadić Sumić

URUŠAVANJE DRUŠTVA I PORODICE

Prva premijera posle zemljotresa u Kraljevačkom pozorištu

Kraljevačko pozorište izvelo je sredinom februara 220. premijeru, prvu renoviranom prostoru posle zemljotresa. Po tekstu Milana Markovića, mlađog i već afirmisanog pisca iz Beograda, izveden je komad „Čišćenje idiota”. Reditelj predstave je Aleksandra Kovačević. Uloge su tumačili: Biljana Kostantinović (Gordana), Jelena Ilić k.g. (Tijana), Zoran Cerovina (Milan), Predrag Pavlović (Meda), Stefan Milikić k.g. (Mali) i Aleksandar Perišić (Stevan). Kraljevačko pozorište je prvo pozorište van Beograda i Novog Sada koje je na svojoj sceni postavilo prazvedbu drame Milana Markovića.

Glumica Biljana Kostantinović kazala je da ovaj univerzalni dramski tekst „priča urušavanja vrednosti savremenog društva i savremene porodice, istovremeno oplemenjen i izvesnom dozom sofisticiranog humoru.”

Scenski pokret u predstavi „Urušavanje idiota” osmislio je Damjan Kecovečić, muziku je pisao Dragoslav Tanasković, scenografiju potpisuje Vlada Slavković, kostimograf je bio Stefan Savković.

P. Marković

Rođendan i jubilej

Narodno pozorište „Sterija” iz Vršca proslavilo je šezdeset osam godina rada i obeležilo deceniju postojanja Profesionalne scene na rumunskom

Proslava je u Vršcu započela 10. februara premijerom drame „Ko se boji vuka još”, koju je po delu „Ko se boji Virdžinije Vulf” Edvarda Olbijja, režirao Tibor Vajda. Program Dana pozorišta je nastavljen gostovanjem Dečjeg pozorišta iz Bačke Palanke sa predstavom „Zvezda padalica”, promovisana je knjiga glumice Ivе Štrlić „Nemaš pojma koliko te volim”, a zrenjaninsko Narodno pozorište „Toša Jovanović” izvelo je „Kokošku” Nikolaja Koljade.

Rođendansko slavlje završeno je 16. februara još jednom premijerom – Rucanteove „Mušice”, u režiji Zorana Cvetkovića i izvođenju Profesionalne scene na rumunskom jeziku pri NP „Sterija“. Ova scena obeležava deceniju rada, a u čast njenog osnivača i umetničkog direktora, od sada nosi ime Petru Krdu (1952-2011). Krdu je bio i dugogodišnji urednik Književne opštine Vršac, izdavač, pesnik, prevodilac, antologičar i novinar, čija su dela prevodena na srpski, engleski i francuski jezik. Predstave koje se izvode na rumunskom jeziku su titlovane, pa mogu da ih prate i gledaoci sa srpskog govornog područja.

Tokom januara organizovan je Konkurs za novog direktora NP „Sterija“. Izabran je Srđan Tomić, koji je pre sedam godina već obavljao tu funkciju. Dosadašnji direktor Momir Cvetković se iz licnih razloga nije ponovo kandidovao.

Z. L.

Filip Đurić je priznanje dobio za ulogu Trepljeva u predstavi „Galeb“ A.P. Čehova, u režiji Tomiјa Janežića, a Jelena Đulvezan za najviši prosek ocena na studijama glume Akademije umetnosti u Novom Sadu (9.65, klasa Nikite Milivojevića). Nagrade „Predrag Pedja Tomanović“, koje od 1995. godine dodeljuje istoimeni zadužbina, čiji su osnivači roditelji tragično nastradalog glumca, tradiciona-

Kragujevcu. Studije glume upisao je 2006. u Novom Sadu, završio ih 2009, a master ispit je položio 2012. godine. Trenutno igra u dve predstave Srpskog narodnog pozorišta: „Put“ i „Galeb“.

„Filip Đurić je u ulozi Trepljeva, dosledno odgovarajući na radioničarski tip rada i specifične umetničke zamisli reditelja da se u predstavi pronađe vlastitost, adekvatan glumački izraz, postigao

PRIZNANJE MLADIM GLUMCIMA

Nagrada „Predrag Pedja Tomanović“ Srpskog narodnog pozorišta ove godine dodeljena je Filipu Đuriću i Jeleni Đulvezan

Ino su uručene na sceni Srpskog narodnog pozorišta 17. januara, na dan rođenja „mladog, velikog glumca”.

„Nagrada koja nosi ime Predraga Tomanovića ostaje trajno posvećena glumcima njegovog duha, njegove osećajnosti i zaigranosti, svim onim vršnim igračima koji će, i u vremenima posle svih odsanjanih snova, nastaviti započeti pozorišni san, san pred stvarnošću”, zapisano je u propozicijama, koje još kažu da Nagradu dodeljuje žiri za ulogu ostvarenu u pretходnoj kalendarskoj godini u Srpskom narodnom pozorištu, a da se Nagrada dodeljuje i najboljem diplomiranom studentu glume na Akademiji umetnosti u pretходnoj kalendarskoj godini, sa prosekom ne nižim od ocene devet.

Žiri je prošle godine radio u sastavu Jasna Đurić, glumica i pedagog, Miroslav Miki Radonjić, teatrolog, Igor Burić, pozorišni kritičar „Dnevnika“. Odlučio je da nagradu dodeli mladom glumcu Filipu Đuriću, praktično na početku karijere, što je i ranije često bila praksa, a dobitnici su sada neka od najvećih glumačkih imena naše scene: Boris Isaković, Jasna Đurić, Aron Balaž. Filip Đurić je rođen 1986. u

efektan rezultat u scenskom oživljavanju jednog od najkompleksnijih likova u istoriji svetske dramaturgije”, navodi se, između ostalog, u obrazloženju žirija. „Đurićev Trepljev rastrzan je između stvarnosti i umetničke iluzije, kojoj je namerio da bude posvećen, mlađalački preopterećen, stalno uronjen u preispitivanje sopstvenog psihološkog profila. Glumački izraz utolik je bio složeniji što je više različitih ekspresija i unutrašnjih stanja bilo potrebno da se iskaže kako bi Trepljev, pa i njegov „podlik“, sam Filip Đurić, na sceni delovao jedinstveno, uverljivo i ubedljivo – jednom rečju, potrebno.

Prilikom proglašenja na konferenciji za novinare, Filip Đurić je pohvalu dobio i od kolega i profesora Borisa Isakovića, koji ga je ocenjivao na prijemnom ispit. Pomalo zatečen, skroman i uzbudben, Đurić se zahvalio na značajnom priznavanju koje nije očekivao, najviše zbog toga što je na kreiranju njegove uloge radila cela klasa master studija Akademije umetnosti u Novom Sadu, koju je mentor Tomi Janežić na kraju ubacio i u predstavu „Galeb“ Srpskog narodnog pozorišta.

I. B.

PODSTREK ZA BUDUĆE VРЕME

Nenad Stojmenović laureat je Nagrade „Petar Banićević“ nacionalnog teatra

Nagrada „Petar Banićević“, koju Narodno pozorište dodeljuje najboljem mlađom glumcu, uručena je 9. januara Nenadu Stojmenoviću na Sceni „Raša Plaović“, uoči početka predstave „Važno je zvati se Ernest“. Stojmenović kaže da je ovo bio najsvećeniji trenutak u njegovoj dosadašnjoj karijeri, između ostalog i zbog toga što nagrada nosi ime glumca koji je obeležio čitavu jednu epohu u nacionalnom teatru.

„Nisam očekivao nagradu... Veoma sam srećan i počastovan što sam upravo ja ovogodišnji dobitnik! Ovo je najznačajnije priznanje mom glumačkom radu i samim tim veliki podstrek za neko buduće vreme. Petar Banićević je bio snažna glumačka pojava raskošnog dara i pravi pozorišni gospodin. Svojim radom ostavio je veliki trag i ja ga pamtim kao zaista velikog glumca našeg teatra”, kaže Stojmenović, kome je priznanje koje se sastoji od originalnog umetničkog dela sa likom Petra Banićevića (rad Geroslava Zarica) uručila Iva Banićević, unuka nekadašnjeg prvaka nacionalnog teatra.

Žiri u sastavu Dobrila Stojnić, Željko Hubač i Molina Udovički Fotez doneo je jednoglasnu odluku o laureatu: „Ovog mlađog glumca Nacionalnog teatra, uz izuzetan umetnički domet ostvaren u pomenutim ulogama, kras i mera i ukus u igri, visok profesionalizam i poštovanje prema Narodnom pozorištu”, navedeno je u obrazloženju žirija koji je Stojmenović dodelio priznanje za uloge Džona Vortinga u predstavi „Važno je zvati se Ernest“ Oskara Vajlda i Šatova u drami „Zli dusi“ Fjodora Mihajlovića Dostojevskog.

„Te dve uloge su žanrovske potpuno različite i zahtevale su drugačiji glumački pristup. Smatram da je to velika privilegija za glumca... Poigravati se, istraživati i tražiti u sebi nove glumačke izraze je ono

što pozorište čini uzbudljivim i životnim”, ocenjuje Stojmenović i kao lepu koincidenciju navodi da je lik Šatova na sceni Narodnog pozorišta nekada davno tumačio upravo Banićević.

Nagrada „Petar Banićević“ dodeljuje se mlađom glumcu/glumici starosne dobi do trideset pet godina života, koji se umetnički istakao u periodu od 1. novembra 2011. do 31. oktobra 2012. godine i iskaže visok profesionalizam u poslu i odnosu prema Narodnom pozorištu.

Stojmenović je diplomirao glumu na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, u klasi prof. Biljane Mašić, a u Narodnom pozorištu je zaposlen od 2001. godine. Iste godine postao je i prvi laureat Nagrade „Stojan Dečermić“. U matičnom teatru, pored pomenutih predstava, trenutno igra i u komadima: „Vesele žene vindzorske“, „Derviš i smrt“, „Kod kuće/Kabul“, „Igrajući žrtvu“, „Babantkinje“, „Hasanaginica“, „Prizori egzekucije“, „Staklena menažerija“... „Ovdje sam više od deset godina, tu sam glumački sazrevao, radio veliki broj predstava i zaista doživljavam Narodno pozorište kao svoju kuću. Tu sam stekao veliki broj prijatelja, radio velika dramska dela i uvek bih izabrao da budem upravo ovde“, dodaje Stojmenović.

Mikojan Bezbradica

Koprodukcija Narodnog pozorišta iz Niša i Narodnog pozorišta u Beogradu „Konstantin: znamenje anđela“ Dejana Stojiljkovića, u režiji Juga Radivojevića, okupila je dvanaest glumaca iz Niša, pet iz Beograda i po jednog iz pozorišta u Kragujevcu, Kruševcu, Zaječaru, Leskovcu i iz NP u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici. Kostime je uradila Bojana Nikitović, scenografiju Aleksandar Denić, muziku Vladimir Pejković, video dizajn Dorian Jan Kolundžija, scenski pokret Igor Damjanović, dramaturzi su bili Ivan Velisavljević i Spasoje Ž. Milovanović. Probe su trajale pet nedelja...

Za Srbiju i region

Premijera predstave „Konstantin: znamenje anđela“ izvedena je na sceni niškog teatra krajem februara. Upravnik niškog Narodnog pozorišta, Ivan Vuković priča: „Svi rade sve – najviše niško Narodno pozorište i ja pošto smo nosioci produkcije. Imamo malo vremena, a puno posla. Nadam se da je rezultat shodan stresu koji svi preživljavamo. Veliki je broj umetnika uključen i zaista se nadam najboljem. Pošto je u pitanju pravda teksta o Konstantinu Velikom ne postoji pozorišno iskustvo ili uputstvo za ovakvu produkciju. Premijera je bila u Nišu 27. februara, a 4. marta će biti u Beogradu.“

Kakvi su dalji organizacioni planovi? U velikim produkcijama alternacije su skoro obavezne, a za ino festivali i prevodi. Predstava tako postaje i deo turističke ponude... „Igrače se paralelno bar dva puta mesečno – jednom u Nišu i jednom u beogradskom Narodnom pozorištu. Plan je da predstavu vidi cela Srbija i region i već imamo pozive za gostovanja. Ići ćemo i na alternacije, ako produkcione predstave bude patila, i to nije samo moja ideja – u svetu je uobičajeno da veliki scenski spektakli imaju više podela. Ta potreba ovde može da bude izraženija s obzrom na to da je toliko glumaca sa strane (Beograd, Zaječar, Banja Luka, Leskovac, Kosovska Mitrovica, Kragujevac) i da treba uklapati sve rasporede. Alternacije su u svetu normalna stvar, ali su i budžeti mnogo veći, a ovde ako budu neophodne uradiće se“, objašnjava Vuković. „U vezi sa prevodom mogu reći da je pisac dobio ponudu i svakako je plan da se to uradi. Predstava kao turistička atrakcija – da. Ukoliko je upola dobro od onoga koliko se ja nadam i trećinu od onoga koliko se trudim i koliko ima posla oko ovoga – to će sigurno biti nešto što će svojim kvalitetom dovoditi publiku, a onda je sve mnogo lakše“, kaže Vuković o daljim planovima.

Priča o preobražaju

„Konstantin: znamenje anđela“ je dramski prvenac nagradivanog niškog piscu Dejanu Stojiljkoviću. Iako je najširoj čitalačkoj publici poznat po romanu „Konstantinovo raskršće“, ovaj komad zapravo nema nikakve suštinske veze sa tim. Konstantin Veliki, rođen u antičkom Naisu, zadužio je svet potpisivanjem Edikta o verskoj toleranciji 313. godine. Ovo je priča o njemu i nekim davnim vremenima.

„O Konstantinu ima mnogo izvora i zabluda je da se ne zna dovoljno – zna se, ali često nema ko da čita i sve skupa nas je to malo interesovalo do poslednjih nekoliko godina, kada priča o Ediktu postaje aktuelna“, priča Dejan Stojiljković. „Ima puno poznatih detalja, pravnih akata, građevina, spomenika. Znaju se kompletno svi njegovi ratni pohodi – kako su se razvijale njegove bitke. Postoji teorija da je Licinije autor teksta, a da je Konstantin tu statirao. Licinije – inače Konstantinov zet – bio je suvladar, ali nije ispunio ono što je potpisao, počeo je da ruši hramove, da proganja hrišćane, mada je znao da će isprobocirati Konstantina. Često se ljudi „hvataju“ za Edikt iz 311. godine, koji je na samrti potpisao Galerije, ali je on pravno ništavan jer ga Galerije nije sprovdio u delo. Galerije umire i oni prave novi, unapređeni edikt. Licinije je tu iz političkih razloga i imamo ga samo u jednoj sceni – namerno je marginalizovan, jer je to bliže istorijskoj istini“, objašnjava postupak Dejan Stojiljković.

„Ovo je priča i o tome šta znači postati hrišćanin“, govori dalje pisac. „Imamo pagana koju je predsedavao I Vaseljenskim

POD ZNAKOM KONSTANTINA

Niško Narodno pozorište u centru je organizacije obeležavanja jubileja – 1700 godina od potpisivanja Milanskog edikta

Željko Anđelković

saborom – to kada pomenete našoj crkvi, i dalje je tabu. Šta znači postati hrišćanin – pa Konstantin je bio hrišćanin i pre Edikta – verovao je u Hrista i sve što je radio, radio je u Njegovome imenu. Međutim, on je ispunio sadžinu, ali ne i formu – formu samog obreda krštenja. Ali mi smo svedoci ove naše pomorske religije – pogledajte šta su kršteni ljudi sa Balkana radili u poslednjih sto godina i kakvo je suštinsko značenje tog krštenja; to je problem: nije hrišćanin onaj ko prihvata Hrista, a nije kršten; već onaj koji je kršten, a koji možda i ne živi po nekim načelima religije. Konstantin doživljava suštinski preobražaj“, nastavlja Stojiljković. „Zato i imamo dva Konstantina – Vuka Koštice, koji igra Konstantina iz mlađih dana – to je vojničina koja ima makijavelistički pristup: cilj ne bira sredstva – i Miodraga Krivokapića, koji igra starog Konstantina i koji priča o svom životu. Čudo preobražaja – čudo hrišćanstva – jedna je od glavnih tema ove priče – jer hrišćanstvo je nešto što nije racionalno. Suština je u vaskrsenju i zato imamo i Svetog Dimitrija, koji kaže Konstantinu: „Shvatio sam da smrti nema – pobedena je!“ I ono što kaže Konstancije Hlor na samrtnom odru svom sinu Konstantinu, da je htio da okupi najbolju vojsku da bi osvojio nebo, ali da se nebo ne osvaja ognjem i čelikom već vrlinom. Onda se vraćamo na današnje vreme i pitanje našeg preobražaja. Te dvorske spletke – sve se to danas dešava. Okupljaju se udvorice oko Konstantina i njemu je u jednom momenatu muka od svega toga... Tu se očigledno ništa nije menjalo“, stavlja pisac.

Tekst je zapravo njegova lična isповest i drama. On je samo običan čovek, zar ne? „Suština drame je da se Konstantin prikaže kao čovek od krvi i mesa. On je sumnja, patio, mučio se, bio je veliki vojskovođa, ali i čovek koji je nemilosrdno ubijao. Napusto je ženu, ubio sina, tasta, sukobio se sa ocem, i mi nemamo namenu da mu perem biografiju. Ja ga nisam štedeo jer je veličina njegovog pročišćenja srazmerna njegovom sagrešenju – da se neki bogogodni, mirni čovek preobratio – to ne bi bilo neko veliko čudo, a bez vere u čudo nema ni vere. Čudo je da takav surovi čovek shvati sva svoja sagrešenja i da učini najveću uslugu koju je jedan vladar učinio za hrišćanstvo“, kaže Dejan Stojiljković.

Disciplina mašinerije Carstva

Igor Damjanović član je prištinskog Narodnog pozorišta. U predstavi ima dvostruku ulogu – igra rimskog centuriona Helvija i radi scenski pokret ove ansambl predstave. „Davno se nije desilo da se Rim postavlja na scenu nekog pozorišta i ta činjenica zahteva dosta ljudi na sceni. Ne znam da je iko radio predstavu o Konstantinu i, uopšte, o njemu se malo znalo i to je tužno. Ono što je važno za pokret jeste da je Rim

bio takva mašinerija da je sve moralno da bude savršeno“, kaže Damjanović o velikom zadatku koji je imao. „Svim protivnicima Rima sam pogled na legije i kohorde ulivao je strah. Prvenstveno ta disciplina, stavovi i monumentalnost biće uočljivi na sceni. Jeste teško jer ima dosta ljudi, ali mislim da su svi animirani i srećni što učestvuju u ovako velikoj produkciji. Poštujemo kodekse koje su imali u ponašanju, u vojnoj doktrini, a proučavati njihove veštine, i gladijatorske i vojne, bio je veliki izazov. Svi smo sve vreme na sceni i drama prati dva sveta – sadašnji Konstantinov svet i njegovu reminiscenciju. Vidi se moć sve vreme u držanju tela, u koreografiji, u borbama koje će biti atraktivne, sve je precizno, geometrijski, automatizovano. U startu smo se dogovorili da postupak bude malo filmski, malo povišen i da se ide na formu spektakla“, priča Damjanović.

Prvak drame kragujevačkog pozorišta Mirko Babić u predstavi igra Konstanciju Hloru – oca Konstantina Velikog: „U nekim knjigama se kaže da bi Konstancije Hlor mnogo više bio zapamćen u istoriji od njegovog sina da ovaj nije doneo Edikt, jer je i sam bio sjajan general i vojiskovođa.“ O umrežavanju pozorišta na ovaj način, Babić kaže da je i sam to predlagao pre tridesetak godina. „Idea je bila da se napravi jedna svesrspska predstava – nade se reditelj i tekst, okupe se glumci iz svih pozorišta, premijere izvedene na svim scenama. Onda je bilo priča kako je to skupo i komplikovano“, dodaje Babić. „I Jug Radivojević je pričao da je ovo čekao godinama. Istovremeno, ima puno kolega koje znam, a nikada sa njima nisam igrao – što je dodatni motiv i jedni druge „vučemo“. To je mnogostruko značajno i verujem da će sve ovo doneti dobru predstavu“, mišljenje je Mirk Babića.

Miodrag Krivokapić igra naslovnu ulogu. „Ovo jeste komad koji je rađen da bude prigodan za veliki jubilej, ali ova predstava ne sme da bude to. Ja sam se užasavao obeležavanja značajnih datuma recitalima i horskim pevanjem“, kaže Krivokapić. „Ovog puta imamo situaciju da je Stojiljković napisao autentično dramsko delo. On je odličan romanopisac – bilo bi lepo da ga ovo zaintrigira i da nastavi da se bavi dramom. Ovaj projekat je organizaciono strahovito kompleksan. Meni se sviđa ideja da se okupe ljudi iz drugih teatra. Imaćemo premijere u Nišu, Beogradu i Banja Luci; ali, suštinski, i izvođenja u drugim gradovima će biti premijere“, upućuje Krivokapić na značaj ovakve organizacije. „Nadam se da će ovo biti dobra predstava. Bitno je lično osećanje da li sam uрадio dobar posao, važna je i kritika ali je najvažnija publika. Posle dužeg vremena ovo je projekat koji me kreativno provočira“, dodaje Krivokapić.

Miodrag Krivokapić, Danilo Petrović, Miloš Cvetković u predstavi „Konstantin: znamenje anđela“ (Foto: Aleksandar Denić)

Društvo bez kulture – nema šanse

Miodrag Krivokapić misli da su „teška vremena i estetika blagajne prisutni u Srbiji, što dosta dugo traje. Stanje će se radikalizovati, pogotovo što se za kulturu sad izdvaja 0,62% budžeta godišnje! To je skandalozno i to je za mene događaj godine“, ogorčen je Krivokapić. „Nisam mogao da verujem da ne možemo da izdvojimo ni 1%, što se skoro i ne računa – to je statistička greška, a mi nismo ni do toga došli. Za kinematografiju da se ne izdvoji ništa – to je strašno. Odreći se kulture, prosvete i zdravstva – takvo društvo nema apsolutno nikakve šanse! Normalno je da se u tim okolnostima teatri dovijaju i da traže prostor da prežive, ali je važno samo da se ne podilazi lošem ukusu“, završava Krivokapić.

Edukacija i preobražaj

Predstava „Konstantin – znamenje anđela“ biće devedeset i osma režija koju potpisuje Jug Radivojević

Odrastao je na sceni vranjskog teatra „Bora Stanković“, tamo je igrao „klinac“ i gledao oca, koji je trideset sedam godina vodio ovu kuću. Njegove inscenacije se danas igraju u čitavoj zemlji. U niškom Narodnom pozorištu režira po drugi put.

Novi zadatak je inspirativan?

Dejan Stojiljković je napisao biografsku priču o Konstantinu i moram priznati da smo o njemu malo znali svih ovih godina. Polazim od sebe, naravno, tek kada sam zaronio u materijal koji je Dejan doneo i sve ono što je istorijski presek priče, shvatio sam koliko smo na neki način zanemarili Konstantina i činjenicu da je rođen na prostoru današnjeg Niša. Mi ćemo se potruditi kroz ovu predstavu da edukujemo publiku upravo iz tog razloga, ali cilj je uzbudljivo pozorište koje će kroz istorijsku dramu ispričati priču o velikom ratniku sa jedne strane, a s druge o čoveku koji doživljava potpuni duhovni preobražaj. Kroz komad Dejana Stojiljkovića, kojem su veliki doprinosi dali i Spasoje Ž. Milovanović kao adaptator dramskog materijala za scenu i Ivan Velisavljević, napravili smo priču antičkih dimenzija, koja u sebi sadrži, neskromno, i elemente Šekspировih istorijskih drama. Ideja je da to bude puno i totalno pozorište – onako kako ga zamišljamo u najkompleksnijem obliku.

Rekli ste da je preobražaj jedan od glavnih motiva drame. Koliko će publike tu moći da se prepozna? Odnosno, da li je u tome savremena konekcija sa svetom, poziv na preobražaj i duhovni rast?

Priča o Konstantinu bi trebalo da se i nas danas tiče. Ako je on posle svog tako velikog ratničkog iskustva, koje je imao kao rimske vode, uspeo da sebe promeni, pročisti se i uspostavi duhovnu vertikalnu – šta je sa nama koji nismo ogrezli u surovim ratnim pohodima. U tom smislu, ovaj komad jeste nešto što se nas danas tiče i daje nam nade – a tako se i završava: u veri da možemo biti bolji, da svako od nas može pobediti sebe i naći najbolji deo sebe koji treba da neguje.

Selektor ste Dana komedija u Jagodini. Kakve su danas komedije – koliko one liče na ovo vreme i na nas?

Ja sam selekciju završio i zvanično je objavljena. Od dvadeset četiri predstave koje su bile prijavljene, bio sam u obavezi da izaberem sedam i plus jednu za zatvaranje koja neće biti u konkurenciji za nagrade. Ovogodišnja selekcija je bila veliko iznenadnje za mene – pre svega u producijskom smislu. Nisam verovao da će biti toliko dobrih naslova, što samo demantuje kružu u srpskim teatrima. Imao sam prilike da izaberem predstave od Subotice do Kosovke Mitrovice i publika će imati prilike da vidi današnju vertikalnu pozorišne mape Srbije kada je u pitanju komedija. Uglavnom su klasični na repertoaru, mada ima i savremenih komada. Žao mi je što, osim jednog izuzetka, nema domaće prazvedbe; a to je žal za savremenim, domaćim komediografskim tekstom. Radi se o predstavama koje su slojevite i uzbudljive, pre svega duhovite. Bogate su producijski sa potpisima najznačajnih naših reditelja, sa velikanima naše scene, tako da verujem da će ovo biti jedan od jačih festivala u Jagodini.

„Ženski orkestar“ je u Narodnom pozorištu u Beogradu dobio odlične kritike. Podnaslov je „Umetnici na tržištu“. Interesuje me imamo li mi uopšte umetničko tržište i ko su ljudi koji danas vode pozorište i kulturu generalno, a ko je konzument, odnosno publika?

To su teška pitanja. Mi smo svi zajedno u vrvinom kolu i ne pronalazimo izlaz. Veoma mi je žao zbog dešavanja u Ateljeu 212 oko Kokana Mladenovića. Sve ono što se nakon toga izreflektovalo na situaciju u pozorišnom životu jesu ozbiljne posledice. Sukob koji se dogodio između uprave i ansambla bio je povod da se stvari doteraju do kraja, da se započnu ozbiljne analize i da to bude podstrek za rešavanje vrlo složene situacije. Imam razne ideje (i ne samo ja) i konkretnе predloge, ali ne znam da li to ikoga zanima – puno ljudi iz naše branje je zainteresovano da se situacija reši, ali ne mislimo svi isto. Sada sam se distancirao od svega zbog količine obaveza koje imam. Jedan od problema je i uskladivanje repertoara, zatim odnosi osnivača prema pozorištu, misija, vizija. Mi smo preko predstave „Ženski orkestar“ želeli da nekako damo umetnički doprinos temi. Komad nije imao u sadržaju mesta da se time bavimo, ali smo Ivana Dimić i ja kao dramaturg i reditelj napravili savremenu dramu o raspuštanju jednog simfonijskog orkestra od strane osnivača. Pratimo sudbinu tih ljudi, ali i onih koji su pretendenti za otimanje prostora koji je nekad pripadao orkestru. Predstava se igra na kartu više i daje iznutra pogled i dijagnozu naše situacije danas.

Mislite li da teatar može da prosveti svoj puk?

Pozorište bi to moralno da radi. Ja ne vidim sebe u drugoj misiji – teatar treba i da zabavi i da pokrene razne emocije, da dovede do katarze, treba da vas pobudi da mislite o sebi, o drugima. Vi treba da radite na sebi; gledajući neke priče i analizirajući postupke likova, treba da pokušate da se popravite. Ovde se vraćamo opet na Konstantina – ako je on mogao sebe da preobradi, onda i za nas ima nade.

OTELO I KAKO MU PRIĆI

Trideset pet godina nakon poslednjeg izvođenja „Otela” u Jugoslovenskom dramskom pozorištu jedna nova generacija istražuje ovo Šekspirovo delo

Način reditelja Miloša Lolića, nagrađivanog prošle godine značajnim evropskim pozorišnima priznanjima (od Politikine Nagrade za najbolju režiju na Bitfu Lorkine „Krvave svadbe“ u izvođenju ansambla Folksteatra iz Minhenha do Austrijske godišnje Nagrade Nestorovoj za najboljej mladog umetnika za režiju predstave „Magično popodne“ Wolfganga Bauera u Folksbini u Beču), u slučaju „Otela“ u JDP-u jeste moderno tumačenje Šekspirove drame iz 1603. godine i pristup oslobođen tradicionalnog, sentimentalnog i patetičnog, u isto vreme duboko emotivnog. Istražuju se teme ljubavi, ljubomore, izneverenog prijateljstva, manipulacije ljudima i njihovim odnosima. I, koliko god zvučalo kao opšte mesto, čovek i njegova sruština su smisao i značenje ovog ostvarenja.

„Sa Šeksprom sam bio na Vi, što ne znači da se nismo razumeli“, kaže Miloš Lolić. „Nismo hteli da komad suzimo na određenu aktuelnost, da budemo direktno društveno angažovani. Sa druge strane, te angažovane teme već jesu tu. Želeli smo da zahvatimo što veći broj nivoa i što više slojeva od onoga što je napisano. Ne mogu, kao Jan Kot, da tvrdim da je Šekspir u ovom slučaju bio naš savremenik, ali kada pustite glumca da govori taj tekst, pitate se da li uopšte postoji vreme. Slušajući Šekspira, shvatite da savremeno, prošlo, sadašnje, buduće ne postoji, već sa njegovim tekstom osetite univerzalnu bezvremenost“, objašnjava Lolić.

„Kada radim Šekspira o publici u stvari i ne razmišljam. Zato što je reč o takvim mislima koje ni ne treba pokušavati da približite publici“, tumači svoj pristup Miloš Lolić. „Publiku, u stvari, treba razbudit, ne podilaziti joj, tražiti od nje da i sama nešto pokuša da zahvati, ne samo da uzima servirano. Tako inače radim predstave. Šekspir je sam po sebi moćan pisac i mi smo tražili način kako da publika poželi da sa nama zađe u te misli, pre nego da joj sve dočaramo, pa da ne mora ništa.“ Šekspir je bio veliki izazov za mladog reditelja. „Meni su se tokom prošle godine u profesiji dogodile velike i značajne nagrade. Ali bez obzira na sve to, ja uvek krećem od nule“, Lolićev je stav. „Pozorište vas neprestano spušta tamo gde vam je mesto, sa svakom novom predstavom ste na početku. Ja sam sada, nakon svega, izazvan da se malo borim i sam protiv sebe, razmišljam o tome da pokušam da nađem neki drugi način da komuniciram sa sobom i svojim delima. Mislim da tek kada se u pozorištu nađete u nesigurnom, rizičnom polju uspevate da stvorite nešto živo i drugačije“, zaključuje reditelj.

Scensku raskoš reditelj Miloš Lolić pronalazi u glumcu, u tome što i kako govoriti. Njegovo minimalizam, asketska svedenost izgleda scene znači približavanje sruštini, u pozorišnom i značajniskom smislu. Na način da i najkomplikovanije postaje jasno i jednostavno. Glumac, govor i izgovorena reč su u središtu ovog pozorišnog izraza. Kada je pisac Šekspir, poezija se podrazumeva. Dugo u našim pozorištima, kao što je to slučaj u ovoj predstavi, nismo čuli tako besprekoran govor glumaca i tako jasno značenje izgovorenog. Otela tumači Vojin Četković kakvog do ove uloge niste videli. „Ne znam ko je u stvarnosti bio Otelo i da li je postojao. U našoj predstavi Otelo je Šekspirov, moj i

Lolićev u isto vreme“, priča Četković. „Nastojao sam da bude najviše moj. Kroz tu veliku literaturu i tako dobro napisane likove glumac može da dosegne i onu najdalju tačku u svojoj profesiji, makar i u samo jednoj replici, sceni, da se bar malo približi umetnosti. To sam želeo, takođe i to da sa Otelom kažem i ponešto o tome što lično mislim o životu i svetu“, kaže i dodaje: „Teško je obuhvatiti sve što je Šekspir u „Otelu“ napisao. Ali to nije ni potrebno. Mislim da naša predstava komunicira od najjednostavnijeg – od same priče pa do nekih mnogo složenih nivoa. Dogovorili smo se na početku da ne štrihujemo Šekspira i da ne menjamo njegov stih. Da ostanemo u metriči. Hteli smo da se on dobro čuje i da se sa tim i dobro razume njegova misao“. Priprema ovakve uloge zahteva od glumca potpunu predanost, priča Vojin Četković. „Puna dva meseca bio sam posvećen tome, nisam znao šta se napolju dešava, isključivo sam razmišljao o Otelu. Ta plemenitost kojom smo se bavili i mladi reditelj, konačno, na Velikoj sceni Jugoslovenskog dramskog stvorila je dobru atmosferu koja nas je zbljžila. Ovo nam je bilo veoma potrebno. Posebno zato što postoji raskol i u samom pozorištu, i između ljudi koji rade u kulturi i onih koji su na vlasti. Mislim da je važno da smo, uprkos tome, ne pričajući kako je teško bilo doći do novca i kako je teško uraditi Šekspira, niti koliko je loša situacija u društvu okno nas – uradili nešto plemenito i vrednije od svega toga. Ovaj rad mi je došao kao poteče nakon duge, duge zime. Posle dosta godina osećam se ponovo glumački živ, svakim atomom svog glumačkog bića osećam se živim“, završava Četković.

Ljubav Otela i Desdemone je susret velikog simboličkog značenja. Ta slepa, iskrena i luda ljubav završava se tragično. Iz razloga čoveka čiji motivi nadilaze razum – uništiti takvu ljubav! Jago je taj čovek koji poštenje pretvara u greh, koji spletari i manipuliše i svoje zle namere oslobađa lako i bez razloga. Tumači ga opasno šarmantni Nikola Đuričko. Desdemona je novo, lepo lice, Milena Živanović, studentkinja glume, sasvim uronjena u istraživanje teme ljubavi i strasti. „Moja Desdemona je žena od krvi i mesa koja zaista voli Otelu. Nastojali smo da je ne svrstavamo ni u jednu krajnost. Ona nije ni bludnica niti svetica, već jednostavna i iskrena. A ipak pogreši“, kaže Milena Živanović. „Tako naša predstava postavlja i pitanje da li zaista postoji verna i iskrena žena? Trudila sam se da dokažem da to postoji. I, šta biva sa tim? Pa, bude ubijeno. Imala sam veliku pomoć svojih kolega, posebno Vojinu, koji je mnogo i strpljivo radio sa mnom. Zato sam se trudila da Desdemona bude i moja, i Lolićeva i cele ekipe. Radila sam je iz sebe, pokušavajući da pronađem tu pravu iskru koju još nisam iskusila i da je učinim živom“, priča mlada glumica.

Rat sa Turcima u of-u, čast i junaštvo koji se podrazumevaju, ljubav i ljubomora, ožiljci koji se na telu vide zeleno i plavo i glumci koji sedi preko puta vas, gledaju vas u oči, uzimaju Šekspira pod svoje i govorom grade taj svet, jezik i likove koji se ogledaju jedni u drugima i mi u njima. Tu su i šapat, pesma, čutanje i muk. Moć neizgovorenog i sruština koja se nalazi tamo gde reč ne boravi.

Olivera Milošević

Predstava „Antigona“ je na samom kraju 2012. umesto na sceni Narodnog pozorišta, zatvorenoj zbog požara, premijerno izvedena u Jugoslovenskom dramskom pozorištu. Taj čin sarađnje umetnika i institucija redak je primer solidarnosti u vremenu nenaklonjenom umetnosti. Ovaj gest dostojan je velike

Tukidid piše, otac radio o glavi sinu, sin ocu, a brat bratu. „Antigona“ je drama i o tome kako se pojedinac nosi sa takvom situacijom, sa patnjom, o tome kako je časno u ime etičkih zakona suprotstaviti se tiraninu. Antigona je tragična junakinja otpora Kreontu, čija je sva vlast i koji nikome ne prašta. Na jednoj strani su država, zakon i vladar, na drugoj sestrinska ljubav, čast i žrtva. Antigona se, svesna svih posledica, suprotstavlja tiraninu i strada. Antigona nema dilemu, ne dvoumi se oko svojih postupaka.

Zato je nju teško igrati. Neko od filozofa je rekao da je ona savršena žena, da bi svako voleo ženu kao Antigonu. Ona jeste heroj sa svim moralnim osobinama koje znamo. Sa druge strane na sceni ona mora biti od krvi i mesa. Teško je igrati je. Svaki lik obično ima neki podtekst, neku misao, neku dilemu, nešto što ga koči i sputava, unutrašnje sukobe. Ona sve to nema. Antigona je direktna u svojim namerama i odlučna da ih ostvari. Možda se na kraju, pred smrt, pojavi mala dilema. Ne u smislu da se pita da li je to trebalo da uradi, već da je svesna da je velika nepravda učinjena što je kažnjenja i što nevin odlazi u smrt. Na kraju komada postoji promena stanja i emocija. To treba igrati u različitim slojevima i nijansama, da ne bude sve u istom tonu i u istoj ravni...

REDAK JUBILEJ U ZRENJANINU

Punih petnaest godina „Antigona“ u režiji Ljuboslava Majere održala se na repertoaru zrenjaninskog Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“

Krajem januara u zrenjaninskom Pozorištu proslavili su petnaestogodišnjicu izvođenja predstave „Antigona“, koju je po Sofoklu režirao Ljuboslav Majera... To je jedna od najuspešnijih predstava u istoriji ovog teatra – učestvovala je na brojnim festivalima u zemlji i inostranstvu, osvajala nagrade, a tokom dugog scenskog života imala je nekoliko promena u glumачkoj postavi. Majera je svoje viđenje ove drame zasnovao na istraživanju odnosa između dva legitimna prava: Antigonog da poštuje božije i Kreontovog da insistira na ovozemaljskim zakonima. Antigonu je igrala Nataša Luković, a Kreonta Jovan Torčki.

Ljuba Majera iz Slovačke, gde na Visokoj školi u Bratislavu uči studente pozorišnim koracima i matematikama, specijalno za „Ludus“, zapisao je crticu, kratka razmišljanja o Antigoni, glumčima, Sofoklu, sebi, nama; objašnjavajući zapravo zašto je imalo smisla biti pokoran pred nečim mnogo većim od nas samih; prisjećajući se rada na predstavi; razloga postavljanja onda – pre petnaest godina; značenja te teme i teksta u trenutku rada na predstavi i premijere, a potom i u kontekstu ovog trenutka. O ovom retkom pozorišnom jubileju:

* Sumnja u aktuelnost teme u određenom vremenu i prostoru.

* Vera u autora i temu koja je preživela vekove i sumnja u vlastite sposobnosti i sposobnosti pojedinaca i glumčkog ansambla u određenom vremenu i prostoru.

* Provera ansambla i sebe samog, izražajnih sredstava korišćenih u komunikaciji sa percipijentima u određenom vremenu i prostoru.

* Potvrda vere u autora, temu, sebe, ansamblu i sredstvu i nestanak idealističke skepsis, da se ovakvim upozorenjem i činom može nešto promeniti.

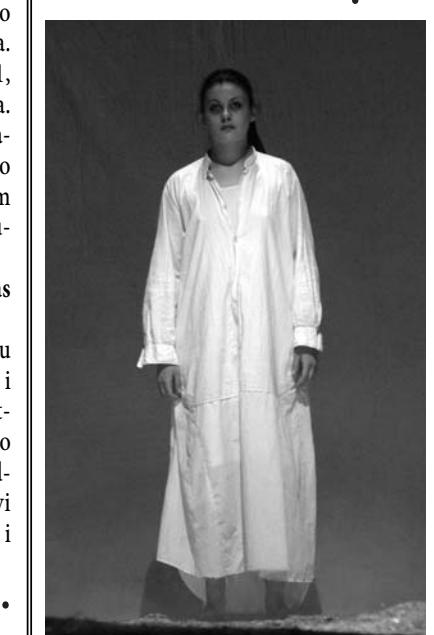
* Ostaje petnaestogodišnji eho krika i dobar osećaj, što eho živi, da nije bilo uzaludno verovati, sumnjati i proveravati.

* Stariji za petnaest godina, skeptičniji, ali ubeden da je sve to imalo smisla, iako se ništa nije promenilo!

* Vera u dramsko pesništvo i lepotu scenskog pevanja, pokornost pred nečim što je mnogo veće od nas samih... i zahvalnost za ove darove! Za ove paradokse!

Mogli bi ovi zapisi da budu podsetnik, suštinski putokaz za svakog autora koji se poduhvati tako velike teme i ovako značajnog dela.

S. M.

VANJINA ANTIGONA

Posle više od šezdeset godina, Sofoklova tragedija ponovo je postavljena na scenu; naslovnu ulogu tumači Vanja Ejduš

antičke drame, jer Sofoklova „Antigona“ ovde nije izvođena još od 1951. godine, u antologijskoj ulozi Marije Crnobori. I, lepa je posveta ovoj velikoj glumici za njen devedeset peti rodendan.

Antigonu ovog vremena tumači Vanja Ejduš. Od Marije Crnobori do Vanje Ejduš u ovoj ulozi u režiji Jagoša Markovića, prošle su šezdeset dve godine. Kako savremenom gledaocu približiti antičku dramu?

Savremenost se ne postiže spoljnim sredstvima i nametnjima, savremenim naznakama kao što su kostimi, scenografija ili muzika. Mislim da se ona postiže modernim promišljanjem, to znači da sam Antigonu tražila iz mene danas, iz 21. veka, svojim sredstvima. To podrazumeva da se ostane veran antičkom stihu i užvišenosti, okviru koji antička drama ima. U tom savremenom tumačenju je po meni sve u govoru. U govoru je i misao, i pokret, i namera i emocija. Savremenom gledaocu ćemo se približiti tako što ćemo misliti savremenog čoveka, što nećemo nikoga podražavati i imitirati ili razmišljati kako bi antika danas trebalo da se igra. Da ste me to pitali, moj odgovor bio bi da ne znam. U pozorištu skoro da i nisam gledala antiku, Ona se ovde retko izvodi. „Antigonu“ nikad nisam gledala. Poslednja Marije Crnobori bila je 1951. decenijama pre nego što sam se rodila. Gledala sam englesku i grčku TV adaptaciju, ali je u pozorištu nisam gledala. Tako da stvarno ne znam kako se to igra, ali sam je tumačila iz mene danas, iz mog razumevanja antičke drame.

A da li Antigonu pokreće samo ljubav ili i potreba za pravdom?

Ja sam se, gradeći ovaj lik, pre svega pitala ko je Antigona danas? Ona jeste heroj, ali ko su heroji danas? Nisu to samo oni koji se bore za pravdu niti neko ko se suprotstavlja vlasti. Nije ona nikakva otporašica. Ona je mnogo više od svega čega se setite. Zapravo, Antigona je svako ko se bori za svoje ideale – za pravdu, za ljubav, uprkos drugim pravilima i nametnjima. Ona je uvek aktuelna – od kako je napisana. A pisana je za običan narod, da svako razume. Nažalost, vremenom su toliko intelektualizovali tu temu i filozofirali o Antigoni da je ona postala više štivo za čitanje nego za scenu gde u stvari dobija svu punoču i značenje. Antičke drame se uvek bave čovekom i njegovom sruština. Mnoge stvari su se u svetu od tada promenile, ali čovek nije.

Radnja „Antigone“ smeštena je u antičku Tebu, u nemirno vreme vladavine kralja Kreonta. U vreme ratova, kada je, kako

Olivera Milošević

„Otelo“, Jugoslovensko dramsko pozorište (Foto: Aleksandar Denić)

„Pedeset udaraca”, Atelje 212

„U društvu u kojem je odnos između državnog i verskog sistema neodređen, u društvu prepunom dvostrukih standarda, dogme i malograđanstine, postavlja se pitanje da li je uopšte moguća institucionalizovana pravda”, piše u najavi predstave „Pedeset udaraca”, inspirisane događajima u Duhovno-rehabilitacionom centru „Crna reka”, a premijerno izvedene 18. januara na Sceni „Petar Kralj” Atelje 212. O spremnosti da se suočimo sa istinom, hrabrosti, o tome koliko udaraca možemo podneti i ulozi pozorišta, govore rediteljka Ana Grigorović i asistentkinja rediteljke i autorka izvedbe teksta Vanja Nikolić.

Da li ste očekivali reakcije i medijsku pažnju koje su usledile pre i nakon izvođenja premijere i šta vas je najviše iznenadilo u komentarima?

Ana: Očekivali smo reakcije pošto se radi o „zabranjenoj” temi. Zapravo, čini mi se da smo slučajno upali u medijsku žiju zbog činjenice da je sudjelje Branislavu Peranoviću počelo dan pre premijere. Najčešći komentar je da je našem društvu ova predstava veoma potrebna. Navikli smo da okrećemo glavu i brzo zaboravljamo svaku socijalnu nepravdu i neprijatnost, a time neposredno dozvoljavamo i opravdavamo nasilje.

Vanja: Komentar koji me je iznenadio, a mogao se čuti sa više strana jeste isticanje

naše hrabrosti da se bavimo ovom temom. Upravo je to pokazatelj u kojoj meri smo (ne)spremni da se suočimo. Za mene je bavljenje ovakvom temom ili nekom drugom koja me se tiče, vrsta obaveze i odgovornost. Bez obzira na posledice, moramo da se suočimo sa istinom. Kao društvo nismo spremni ne samo na to. Nismo spremni da se spontano pogledamo u oči na ulici i nasmejemo jedni drugima...

Zašto je bilo važno diplomsku dramu Tamare Baraćkov, napisanu kao fiktivnu priču o ocu Grigoriju, dopuniti dokumentarnim materijalom?

Ana: Tamarin tekst sam pročitala pre više mjeseci, pre ubistva Nebojše Zarupca, tada sam ga i ponudila Ateljeu 212. U njenoj drami sam se vezala za nemogućnost osude i pravde u društvu prepunom dogmi i malograđanstine. U pripremnom radu sa Vanjom shvatila sam da je danas teško i apsurdno tretirati živi problem kroz fikciju. Čini mi se da je to na izvestan način pranje ruku i ogradijanje od stvarnosti.

Vanja: Kao što su ljudi navikli da pročitaju loše vesti i zaborave na njih, tako su navikli da u pozorištu dođu radi razonode, odgledaju priču o nekome, znaju da je ona izmišljena i odu kući ne misleći mnogo o tome. Ova drama je nastala na osnovu stvarnih događaja, ali da smo se zadržali na tome,

HRABROST ZA ISTINU

Predstava „Pedeset udaraca” Ateljea 212 zasniva se na ispitivanju zločina, suočavanju sa istinom i pokretanju reakcije pojedinaca

Sonja Šulović

publika ne bi postala svesna problema koji se tiču svih nas, već bi pogledala priču o nekim fiktivnim ljudima i mirno otišla. Radeći na dokumentima i sa njima, pokušali smo da osetimo šta znači biti pretučen i silovan, a onda smo upravo taj osećaj želeli da prenesemo na publiku. Dokument je bio važan zbog važnosti bavljenja istinom.

Ekipa koja je radila na predstavi najpre je učestvovala u radionicama – šta je bila ideja i cilj istih?

Ana: Kroz analizu teksta smo izvukle teme koje smo želele da tretiramo predstavom. Cilj nam je bio da ispitivanjem zločina prouzvodimo reakciju u nama. Interesantna mi je bila činjenica da smo, korišćenjem novinskih članaka, dolazili do najboljih rezultata, premda su to tekstovi koji su svima dostupni, hladne i šture forme, u kojima je sakriveno mnogo snažne emocije. Ono do čega sam privatno došla je upravo vera i potreba mladog čoveka da veruje u nešto veće od njega, u nešto dobro.

Vanja: Osnovna ideja je da postavimo sami sebi pitanja koja želimo da pitamo i publiku. Ako mi prvi ne prođemo kroz proces zapitanosti i odgovora, ne možemo očekivati ni da publika na bilo koji način reaguje. A mi, reagovali smo besom, osećajem nemoći, bolom, razočaranosti i, konačno, potrebotom za toplinom i razumevanjem.

Koliko udaraca možemo podneti i šta to govori o nama kao pojedincima i društvu?

Ana: Mislim da možemo podneti dosta udaraca. Baš tim kolektivnim ignorisanjem problema, kao da zahtevamo da se broj udaraca konstantno povećava. Ništa nas više ne može šokirati, što implicira sve veći užas stvarnosti.

Glumački ansambl predstave „Pedeset udaraca” čine Marko Janketić, Milan Marić, Tanja Petrović Dejan Dedić i Jakov Jevtović. Dramaturg na predstavi, asistent režije i autor izvedbenog teksta bila je Vanja Nikolić, scenograf Marija Jevtić, kostimograf Dragica Laušević, kompozitor Irena Popović.

Vanja: Možemo podneti mnogo udaraca, stalno više i više. Nadam se da taj broj nije beskonačan i neizmerljiv i da jednom prestaje.

U nawayi predstave postavljeno je pitanje da li je uopšte moguća institucionalizovana pravda, pa da li očekujete odgovore?

Ana: Ne očekujem puno. Od reakcija pojedinaca zavisi kakva će pravda pobediti i kako će izgledati društvo u kojem živimo.

Vanja: Ja sam neophodne odgovore dobila u toku ovog procesa. Tema nas je sve povezala tako da je rad na ovoj predstavi bio koliko komplikovan toliko i jednostavan i lak. U tome vidim neku vrstu pobeđe, ličnu pobedu.

I, u kontekstu svega, koja uloga pozorišta?

Ana: Za mene je pozorište način da se bavim problemima koji me lično pogađaju. Mislim da je pozorište mesto za debatu, za razgovor. Vreme fikcije prolazi i za mene više nije dovoljno pričati lepe priče. Na tu osnovu jake priče potreban je još jedan korak napred, u domenu problema koje savremeno pozorište tretira. Time bi funkcija pozorišta bila duboko socijalna i angažovana.

Vanja: Uloga pozorišta je da komunicira i pokrene dijalog. Kakvo god da je ono,

važno je da ne podilazi publici, već da pokreće važne teme koje se tiču savremenog čoveka i društva i sistema u kom se nalazi.

Koliko je teško mlađim autorima da se izbore za svoje mesto na ovdašnjoj pozorišnoj sceni?

Ana: Sigurno nije lako. Teško se uprave pozorišta izlažu riziku da projekte povere početnicima kojima je iskustvo neophodno. Svакако je pitanje sreće i istrajnosti. Moraš verovati u to što radiš da bi ti i drugi poverovali.

Vanja: Pozorišna scena je sve suženja u produkcionom smislu, tako da nikome nije lako da se probije ili opstane na njoj. Namo se mogućnosti za dalji rad koje će omogućiti da ono na čemu trenutno radimo zaživi na sceni.

UVEK ROĐENI U POGREŠNA VREMENA

Na Dan Knjaževsko srpskog teatra, na Sretenje, premijerno je izvedena „Hladnica za sladoled“ Ružice Vasić u režiji Primoža Beblera

Treća premijera u ovoj pozorišnoj sezoni u kragujevačkom pozorištu je predstava rađena po tekstu nagradjenom na Konkursu Knjaževsko srpskog teatra „Kragujevac u pamćenju i izvan pamćenja“ pod imenom „Hladnica za sladoled“ autorkе Ružice Vasić.

Kroz četiri čina – posvete, napravljen je osvrт na proteklih petnaest godina, koje su određenu generaciju marginalizovale prosto iz razloga što je rođena u pogrešno vreme. Paralelno sa osnovnom pričom teče i lekcija o nekoj drugoj generaciji koja je stradalala za vreme nemačke okupacije. Dolazi se do istog sudbognosnog koda: neki se rode samo da bi postali spomenik vremena, da bi budućim naraštajima služili za primer i nauk. Međutim, vremenom i spomenici izblede, a tragedija postane teret. Roditi se u gradu u kojem je najveći park – groblje, u kojem jednom godišnje „i nebo plače“, na turbulentnom Balkanu, pod dimnjacima Zastave, podrazumeva odrastanje u revolucionarnoj atmosferi. Ipak, sa Kragujevcem to nije slučaj, on pulsira potpuno drugačije; nasuprot hladnoći nadgrobnog mermara, on živi i diše, jer grad – to su ljudi u njemu i srce u njima“, smatra autorka Ružica Vasić.

Reditelju predstave Primožu Bebleru, članu žirija prošlogodišnjeg JoakimInterFesta, ovo je bila prva umetnička saradnja sa kragujevačkim teatrom. „Ona je tekst, očigledno, dugo nosila u sebi, možda i čitavu deceniju, i iskreno proživila tragediju svoje generacije“, smatra Bebler, uporedivši je sa Milicom Novković i njenim kulturnim delom „Kamen za pod glavu“. Po njegovom mišljenju, jasna je i dirljiva paralela ove, sadašnje, najnovije „izgubljene i žrtvovane generacije“ i one žrtvovane 1941. godine. „Zbog toga su u tekstu, a i predstavi, uvek prisutne humke u Šumaricama i Veliki škol-

ski čas, i čitavo delo odiše atmosferom para-stosa“, smatra on.

Saradnici reditelja Beblera na komadu Ružice Vasić bili su: Milivoje Šulović (scenograf), Jelena Janatović (kostimograf) i kompozitor Dragoslav Tanasković Trnka. U predstavi igraju: Mirko Babić, Sanja Matejić Todorović, Miloš Krstović, Nikola Milojević, Katarina Mitrović, Miodrag Pejković, Nenad Vulević i Aleksandar Milojević.

Z. M.

Premijera i priznanja za Dan pozorišta

Povodom Sretenja - Dana kragujevačkog Teatra, dodeljene su nagrade: Statuetu „Joakim Vujić“ – istaknutoj dramskoj umetnici Mileni Dravić; Prsten Joakima Vujića – Nadi Jurišić, prvakinja KST-a; Godišnja nagrada KST-a – Isidori Rajković, izuzetno mladoj glumici, članici ansambla ove kuće. Od ove godine, prvi put se dodeljuje nagrada Medaljon sa likom Joakima Vujića za pomoć pri ostvarenju programskih i repertoarskih ciljeva, i to Američkoj ambasadi u Beogradu za pomoć pri produkciji predstave „Dvanaest gnevnih ljudi“ i promociju Knjaževsko-srpskog teatra u širem regionu (Hrvatska i Bosna i Hercegovina).

Z. M.

Periodika

Novi „Joakim“ MIT KAO SUDBINA

Novi broj Scene

Krajem decembra 2012. objavljen je treći broj (jul-septembar) časopisa za pozorišnu umetnost „Scene“, koji je većim delom posvećen 57. Sterijinom pozorju. U vrlo zanimljivim i po program Pozorja mahom afirmativnim uvodnim tekstovima, Tamara Baraćkov i Vanja Nikolić se bave analizom izvedenih predstava u selekciji Nacionalne drame i pozorišta, kao i promišljanjem koncepta selektorke Ksenije Radulović.

Baraćkova u svojoj analizi viđenog, između ostalog, razmatra odluku selektorke da na Festival pozove izvedbu najnovije drame Biljane Srbljanović „Nije život biciklo, pa da ti ga ukradu“ u režiji Anselma Vebera i izvođenju Šaušpilhausa iz Bohuma, a ne postavku Jugoslovenskog dramskog pozorišta u režiji Slobodana Unkovskog, apostrofirajući da su u pitanju predstave rađene po različitim verzijama komada. Iz teksta Vanje Nikolić izdvajamo njen vrlo ostar kritički sud o dometima predstave „Bunar“, koju je po tekstu Radmile Smiljanjić, u UK „Vuk Karadžić“ režirao Egon Savin.

Željko Hubač

važno je da ne podilazi publici, već da pokreće važne teme koje se tiču savremenog čoveka i društva i sistema u kom se nalazi.

Koliko je teško mlađim autorima da se izbore za svoje mesto na ovdašnjoj pozorišnoj sceni?

Ana: Sigurno nije lako. Teško se uprave pozorišta izlažu riziku da projekte povere početnicima kojima je iskustvo neophodno. Svakakо je pitanje sreće i istrajnosti. Moraš verovati u to što radiš da bi ti i drugi poverovali.

Vanja: Pozorišna scena je sve suženja u produkcionom smislu, tako da nikome nije lako da se probije ili opstane na njoj. Namo se mogućnosti za dalji rad koje će omogućiti da ono na čemu trenutno radimo zaživi na sceni.

Osvrt na predstave iz selekcije Krugovi da je Luka Kurjački (naznačivši na kraju teksta najpre da „radije ne bi“) da daje konačni sud o kvalitetu ovog programa, da bi potom zahvalio selektorki što je imao priliku da na Festivalu vidi „više nego zanimljiva ostvarenja iz regiona“ (?), a o Pozorju mlađih i o Regionalnoj dramskoj radionici pisali su Nikola Stepić i Sanja Savić.

Uz teze za raspravu na 14. Međunarodnom simpozijumu pozorišnih kritičara i teatrologa, čiji je moto bio „Glumac je mrtav, živeo glumac“, koje je dao Ivan Medenica, izuzetno zanimljiv izveštaj sa ovog značajnog događaja na Pozorju napisao je Vojislav Alimpić, koji je precizno izdvojio važne diskusije učesnika, a koje se pak mogu na određeni način sublimirati rečima jedne od učesnica, dr Kastel Vajler, koja je istakla da je važno što se na ovom Simpozijumu govorilo o duhovnosti, glumačkoj etici i potenciranju da svaki glumac treba da radi na sebi i kao glumac i kao ljudsko biće. Ovo je, čini nam se, važno istaći s obzirom na reakcije nekih kritičara programa ovogodišnjeg Pozorja, koje su se bazirale na pogrešnom tumačenju teme Simpozijuma. Sledi zanimljivo izlaganje učesnice Simpozijuma Ivane Vujić „Lično ja između prisustva i prezentacije“, potom prikaz izložbe o scenografu Milenku Šerbanu iz pera Siniše Kovačevića, čime se zaokružuje deo „Scene“, posvećen centralnom pozorišnom događaju u Srbiji, Sterijinom pozorju.

U drugom delu ovog broja, Ana Tasić piše o svom iskustvu boravka na Londonskom internacionalnom pozorišnom festivalu i Edinburškom internacionalnom festivalu, iz kojih se organizatorima naših festivala može posebno inspirativnim učiniti deo posvećen opisu bezmalo karnevalske pozorišne atmosfere na ulicama festivalskog Edinburga. U rubrici „Refresh“, koja je svojevrsna uvertira proslavi pola veka postojanja „Scene“, koju obeležavamo 2015. godine, objavljen je odlomak iz studije „Pozorište i vlast“ Alfonsa Van Impe, štampan 1977, a časopsis „uokviruju“ osmi nastavak „Beleški o pozorišnoj sezoni 1900–2000“ Svetislava Jovanova, potom intervjui Olge Carić sa operskim pevačem Ferućiom Furlanetom, pa sećanje Siniše Kovačevića na Stanislava Pešić povodom petnaest godina od njene smrti, i prikazi knjiga (izdvajamo tekst Svetislava Jovanova posvećen izuzetno važnoj knjizi Gvida Paduana „Antičko pozorište – vodič kroz dela“). „Scene“ ovom broju objavljuje dramski tekst slovenačke autorke bosanskog porekla Miomire Šegin „Bledsko zvono želja“, poludokumentarnu dramu nastalu u procesu dekonstrukcije mita, u međunarodnom projektu „Mit kao sudbina“.

LUDUS 189-190

DRAMA MORA DA IMA DOBRU PRIČU

Poslednjih desetak godina, Milena Pavlović Čučićović sve češće „prelazi rampu” – baveći se rediteljskim i dramaturškim poslom

Tokom 2012. godine, Milena Pavlović Čučićović potpisuje režije dve predstave: „Drekavac“ Maje Todorović u Beogradskom dramskom pozorištu, u kom je zaposlena kao glumica, i predstavu za decu „Krcko Oraščić“ u Malom pozorištu „Duško Radović“.

Iza vas je preko četrdeset glumačkih ostvarenja – kako na sceni svoje matične kuće (Beogradsko dramsko pozorište), tako i na drugim scenama Beograda. Da li postoji uloga koja je posebno značajna za Vas?

Izdvojila bih tri uloge koje su mi omiljene. Prva je Dorina iz predstave „U poverenju“ Pitera Šefera u režiji Darijana Mihajlovića – prva moja značajna uloga u BDP-u. Druga uloga je Tatjana iz „Malograđana“ Maksima Gorkog u režiji Radislava Milenkovića – predstava u kojoj je publika mogla prvi put da me vidi u velikoj, dramskoj ulozi. Dobila sam nagrade za mlađu glumicu na festivalima u Užicu i Vršcu. Treća je Amanda iz „Privatnih života“ u režiji Dimitrija Jovanovića. Rad na toj predstavi bio je sudbonosan jer smo moj kolega Milan Čučićović i ja postali nešto više od kolega. To je građanska

komedija u kojoj se Amanda i Eliot na svojim medenim mesecima ponovo zaljubljuju jedno u drugo. Šta je suđeno – suđeno je.

Nagrađivani ste, kako za rad u pozorištu, tako i za rad na televiziji i u filmu. Koji je Vaš odnos prema nagradama, koliko su vam bile „vetar u leđa“?

Iskreno bih volela da ih je više. Nagrađene su značajna priznanja za umetnika. Međutim, mislim da mnoge predstave nepravedno nisu pozivane na festivale. Neki ljudi su „stavili šape na pozicije selektora na pozorišnim festivalima. Već godinama se njih nekoliko samo vrte ukrug – glume pozorišnu elitu, oni o svemu odlučuju i mnoge festivalne su promenili, samim tim, i uništili. Znam najmanje sedam predstava iz BDP-a koje su zavredele da budu na Sterijinom pozorištu ili nekom drugom festivalu proteklih deset godina koje nisu pozvane... neke nisu ni odgledane! Ali kolo sreće se okreće i to će se promeniti!

Od 2000. godine počeli ste da se bavite i pozorišnom režijom, i to drama različitih žanrova, senzibiliteta... Šta je zajedničko za sve te komade?

Drama mora da ima dobru priču koju treba ispričati!

Protekle 2012. godine kao reditelj imali ste dve premijere – jedna od njih bila je predstava „Drekavac“ po drami Maje Todorović, mlade spisateljice, čiji je tekst pobedio na Konkursu BDP-a za dramski prvenac. Koji su bili Vaši umetnički motivi da se latite ovog posla?

Mladi pisci su sazreli, hvala Bogu. Bave se porodicom, koja je osnov čovekovog odrastanja: ono odakle potiče umno-

gome određuje njegovu ličnost. Suština je da, i pored mračne teme koja preovladava, komad na kraju ima svetu poruku da žrtvovanje nije uzaludno, da postoji iskušenje i da vredi odbraniti svoju čast.

U drugoj polovini godine imali ste premijeru za decu u Malom pozorištu „Duško Radović“. Radili ste dramatizaciju i potpisujete režiju. O čemu je Vaš „Krcko Oraščić“?

Moj „Krcko“ je, ustvari, priča o dečaku i devojčici koji kroz igru sa drvenim lutkom rasplasavaju maštu. Oni, zapravo, smisljavaju priču o Krcku Oraščiću i kroz svoje pripovedanje, u kojem su sami i glumci, i reditelji i pisci odjednom, oni dolaze do novih životnih saznanja.

„Krcko Oraščić“ je rađen po neuobičajenom pozorišnom modelu: to je nezavisni projekat u koprodukciji sa Malim pozorištem. O čemu je reč?

Dobila sam novac na konkursu Sekretarijata za kulturu grada Beograda za ovaj projekat. Trebalo je da bude lutarska predstava sa dva glumca, međutim ispaljena je igrana predstava sa jednom lutkom. Naime, u dogovoru sa upravom, glumci,

moji saradnici i ja uradili smo predstavu koja se igrala za Novu godinu i koja će ostati na stalnom repertoaru. Dobili smo pohvale iz Pozorišta da je predstava „prava starinska“, bajkovita, puna čarolije. A ja sam se zaljubila u lutkarstvo i nadam se da će imati još prilika da radim nešto slično.

Gde je stvaralaštvo za decu na pozorišnoj mapi Srbije danas?

Zanat dečjeg pozorišta sticala sam u Pozorištu Puž tokom rada na dve predstave, što smatram svojim velikim uspehom. To pozorište živi za decu, njihovo odrastanje, učenje, zabavu – ima veoma visoke kriterijume. Stoga, mogu reći da stvaralaštvo za decu na pozorišnoj mapi ima svoje važno mesto.

Is perspektive glumca i reditelja – u čemu je razlika u pristupu u radu za odrasle i za decu?

Odrasli još i mogu da progutaju nekaku glupost, da je još i hvale pod uticajem drugih. Dok deci to ne može da se desi, njima se ili sviđate ili ne.

Da li imate planove za kraj ove pozorišne sezone?

Uskoro počinjem da režiram u BDP-u tekstu Aleksandra Jugovića „Luna park“. U pitanju je reska, lucidno i inteligentno napisana crna komedija. Sjajna glumačka ekipa: Olga Odanović, Ljubinaka Klaric, Nataša Marković i Dubravko Jovanović. Biće smeđa, smeđa, smeđa! Šta ćete više!

Jelena Popadić Sumić

Жнећињица
и затонетике

ПОЗОРИШТЕ ЗА ДЕЦУ
КРАГУЈЕВАЦ

MUDRA KNEGINJICA I LJUBAVNE GLAVOLOMKE

Predstava „Kneginjica i zagonetke“ po tekstu Zorana Petrovića, u režiji Dragoslava Šilje Todorovića, premijerno je izvedena u Kragujevcu

Po već deset godina ustaljenom rasporedu: jedna lutarska, po jedna dramska predstava, u kragujevačkom Pozorištu za decu početkom februara izvedena je druga premijera „zacrtna“ za ovu sezonu. Reč je o predstavi („glumačkoj“) „Kneginjica i zagonetke“, koju je, po tekstu poznatog kragujevačkog pisca Zorana Petrovića, režirao beogradski reditelj Dragoslav Todorović Šilja, koji potpisuje izbor muzike.

Scenografiju i kostim osmisnila je Jelena Milić Zlatković, realizovao je Rade Krstić, a slikarske radove angažovana je nova saradnica - ukrajinska umetnica Alina Linjkova Velković, koja već neko vreme živi u Kragujevcu. U predstavi igraju Dubravka Đorđević (Kneginica), Milica Redžić Vulević (Sluškinja), Milomir Rakić (Glasnik i Prosac) i Vladimir Đoković, koji tumači lik mudrog prerušenog kraljevića Ivana.

Pisac Zoran Petrović već je saradivao sa ovom kućom („Magareća koža“) i do sada je uradio desetak adaptacija naših narodnih bajki. „Mi nemamo poput Grka mitologiju, ali slovenski narodi imaju bajke. Po mom mišljenju, one su ne samo na nivou najboljih naših narodnih pesama već duhovni arhetip koji „u glavi“ nosimo sa sobom poput „belog lika“ i „otvor trave“. U vreme kada su nastajale, nisu postojala savetovališta i njihova uloga je bila da nas „opremi“ i pripreme za sve situacije koje nas mogu zadesiti u bilo kojem životnom dobu. One su deo toga i danas i u tome je njihova univerzalna vrednost“, smatra Petrović.

Reditelj Todorović po prvi put sarađuje sa ovim pozorištem: „Ovo je ljubavna priča, obogaćena zagonetkama i glavolomkama, zakuvana na duhovit, a razrešena na bajkovit način“, kaže on, dodajući da je glumačka ekipa odlična, generacijski se podržava (po njemu u Srbiji postoji još samo jedan takav ansambl – u Žrenjaninu), kao i da je Pozorište, koje postoji tek desetak godina, po njegovom mišljenju zaista napravilo velike pomake i kadro je da se uhvati u koštač i sa izazovima kao što je bila lutarska, baletska predstava „Labudovo jezero“.

„Rad na predstavi je bio zanimljiv, iako je kratko trajao. Igram Kneginjicu koja treba da se uda. Ali ovo nije klasična igra dobra i zla, već više nadigravanje i nadmudrivanje i pitanje tvrdoglavosti koju ljubav treba da pobedi“, kaže glumica Dubravka Đorđević, koja je već tri godine angažovana u Pozorištu za decu. Po njenom mišljenju, predstava će edukativno delovati na malisanje i omogućiti im da nauče nove vrste zagonetki.

Slažući se sa rediteljem, i pisac Petrović ističe kvalitet ansambla na čelu sa umetničkim rukovodiocem Zoranom Đorićem, koji na pravi način: energijom, idejama i voljom, uspešno već godinama „pliva protiv krize“ i prevazilazi je.

Z. Mišić

ZRNCE PROSTORA U NESAGLEDIVOJ NEPRAVEDNOSTI

Početkom januara u subotičkom Pozorištu „Deže Kostolanić“ izvedena je premijera predstave „Vojadžer“ po tekstu Andraš Vinai, u režiji Lasla Kesega. Uz Imre Elek Mikeš, Kingu Mezei, Borisa Kučova i Gabora Mesarosa, igra i Krista Vago, subotička dramska umetnica - slobodnjak.

Na pitanje koliko dugo je već u pozorištu, kaže najpre da misli da je svaka žena na svoj način glumica... „Glumica ne postaje onda kada završi fakultet, nego od trenutka kada oseti nužnost prema umetnosti i kreneš put prve stepenice, uprkos svim preprekama! Naravno, u čoveku uvek ima dvoumljenja: jesam li sposobna za ovaj poziv? Mene i danas izjeda ta dilema i čini mi se da će to tako zauvek i ostati. Opet mislim da bi bez tog osećanja, tog dvoumljenja bilo jako teško, jer ne bi bilo pokretačke snage koja nosi napred“, kaže ona.

Da li su glumački idealni isti nekad i danas?

Nažlost ne! Jako sam verovala i verujem u snagu pozorišta! Ali sam do sada od života dobila puno šamaru - obećanja i lažnih obećanja. Grešku sam tražila u sebi, misleći da nisam vredna pozorišta. Osećala sam se kao „pastorče“ jer mi je „mačeha“ davala pomalo, a puno više oduzimala... Kad pomislim na to, cela mi

se utroba trese... Pozorište se ne sastoji samo od ljubavi, ljupkosti i dobre volje među ljudima, nego je to povremeno, ili tačnije, puno puta tuga, suze i bol. Tokom godina postala sam ozbiljnija i kritičnija. Šta se tu sve promenilo, ni sama ne znam. Postala sam zrelija i snažnija, i sada već potpuno drugačije razmišljam o pozorišnom postojanju i o životu.

Šta se više promenilo: samo pozorišno okruženje ili...?

Kao slobodnjak, moram da se izborim sa puno problema. Stalno trčanje za poslom često ne završava kako si zamislila. To što u Vojvodini ima izuzetno malo mađarskih pozorišta u mnogo čemu otežava život glumcu. Promenila sam se i ja i okruženje. Sebe smatram pozitivnom osobom, iako sam, kako godine prolaze, moralna da shvatim da život ne govori o radosti formiranja karaktera. Radujem se ako uopšte radim i dosad mi je Bog podario skoro sve glavne uloge.

Je li istina da glumac kroz glumu bolje upoznaje sebe?

Istina je da ja sebe zaista često prepoznam u nekim svojim ulogama. Čak sam moralna da shvatim da neke uloge zaista stave ogledalo ispred mog lica. Tokom igre, otvara mi se unutrašnja kapija posle koje se Krista spaja sa Doroti ili Verom, Terkom...

Otkud o „Kostolaniju“?

Nije mi ovo prvi put da igram u „Kostolaniju“. Pva produkciju u kojoj sam kod njih igrala bila je „Sunce se smeje“ pre dve i po sezone. Kada su me pozvali za ulogu Vere u „Vojadžeru“ Andraša Vinaija u režiji Lasla Kesega, subotičkog reditelja koji već godinama stvara u Mađarskoj, pristala sam odmah. Inače, radim na više mesta. Trenutno u četiri predstave. Narančno, to je dobro za srce, ali - jasno je - loše za novčanik. Nažlost, ne biramo mi uloge, već hrabri reditelji koji su istrajni, jedan ili nijedan direktor koji je spreman da izdvoji posebno malu crkavicu, nude nam katkad po koju ulogu“, smatra Krista Vago, samostalna dramska umetnica

živeći životom običnih ljudi. Kuća mi je sveta zemlja koju ne volim da delim sa spoljnjim svetom.

Upečatljiva je bila uloga u predstavi „Sulamit“, koja je pre nekoliko godina proglašena najboljom na Festivalu profesionalnih pozorišta Vojvodine. Zašto nagrada kod nas ne znači obavezno i otvaranje puta za onog ko je dobije?

Kad sam spremala ulogu Sulamit, još sam bila na Akademiji. To mi je bila prva profesionalna rola u pozorištu. Nisam ja dobila nagradu, već predstava u celini. Nagrada ne znači automatski otvaranje puteva za nastavak karijere. Da je tako, svet bi bio bar malo pravedniji. Ovakvo, nepravdan je do nesagledivosti. I mislim da je to zato što smo mala sredina.

Snežana Miletić

NEIZVESNOST NOVIH PRODUKCIJA

Da, „u unutrašnjosti Srbije postoje pozorišta koja nisu provincijska”, što pokazuju repertoarski plan, produkcija, ustaljenost teatarskog dešavanja – primer je Šabačko pozorište

„Nedostatak novca ozbiljno utiče na količinu i kvalitet novih predstava. I, naračno da takozvano siromašno pozorište ne može i ne sme da postane i opstane kao jedini model po kome čemo raditi”, govori Zoran Karajić, glumac i upravnik Šabačkog pozorišta. Iako ne osporava uticaj krize na već siromašna pozorišta u vanbeogradskim sredinama, smatra da „ona ne sme ni da postane izgovor za inertnost, za nerad i za nesnalaženje.” Šabačko pozorište je od početka pozorišne sezone 2012/2013. do sada iznudrilo dve predstave za odrasle, jednu predstavu za decu, a upravo je izvedena premijera londonskog hita „Mladi Staljin” Džona Hodža, u režiji Nebojša Bradića; a do kraja godine u planu su bar još dva nova projekta. I ove, kao i prethodnih godina, sezona je započeta Revijom „Šabačko pozorište – Tetatar na pravom putu”, na čijem početku je premijerno prikazana predstava „Skrivenе strepnje” A. Ejkborna, u režiji Primoža Beblera, a na kraju „Otmica i vaznesenje Julijane K” Željka Hubača, u režiji autora. Gostovale su predstave pozorišta iz Kragujevca, Zrenjanina, Beograda, Prištine i Indije. Održane su promocije knjiga iz edicije Art scena. Dodeljena je Godišnja nagrada „Boris Kovač” za umetnički doprinos radu Šabačkog pozorišta. Jeleni Stokući za idejno rešenje kostima za predstavu „Đavoljada” Nikite Milivojevića.

Da li Revija ima tendencije da postane pozorišni festival?

Ima! Šabac je nekada imao jedan od najvećih i najprestižnijih pozorišnih festivala u velikoj Jugoslaviji. Zvao se „Svečanosti Ljubiša Jovanović”. Na njemu su prikazivane najbolje predstave sa značajnim festivalima u Jugoslaviji i, kao najveća nagrada za glumačka ostvarenja, dodeljivan zlatnik sa likom Ljubiše Jovanovića. Ovog festivala više nema. Nema više ni Jugoslavije. Izbrisani je iz programa države Srbije, izbrisani je iz programa grada Šapca. Kad se budžetski novac jednom izgubi, skoro ga je nemoguće povratiti. Otišao je negde drugde. Dok ne budemo obezbedili stvarno potreban novac i od države, i od grada i od privrede, mi čemo svaku sezonu započinjati Revijom koja finansira sama sebe.

Koji su planovi za drugi deo sezone?

Svi smo svesni okolnosti u kojima danas rade pozorišta u Srbiji. Ako je teško i neizvesno praviti produkciju novih pred-

stava u Beogradu, možete zamisliti koliko je to tek teško u unutrašnjosti, gde su ukupna budžetska sredstva za programe bivala manja od cene samo jedne predstave u Beogradu. Pošto je reč kriza normalno stanje u kome živi i radi većina pozorišta u unutrašnjosti, mi se normalno i ponašamo. Pored dve premijere, o kojima sam već govorio, urađena je do sada i jedna predstava za decu, a upravo smo završili rad na komadu Džona Hodža „Mladi Staljin” u režiji Nebojše Bradića. U ovom sezoni čemo pokušati da uradimo još „Skandaloznu komediju” Milivoja Mlađenovića, u režiji Vladimira Lazića i „Zvezdanu prašinu” Dušana Kovačevića, u režiji Veljka Mićunovića. Naravno, ako se izborimo za sredstva. Našim glumcima, ali i glumcima sa strane omogućili smo da svoje želje, ambicije, dugačiju vrstu teatra pokušaju da afirmišu na Maloj sceni „Branivoj Đorđević”. Zato je taj deo repertoara uvek neizvestan i zavisi od toga da li pozorište hoće i može da uđe u takve projekte. U svakom slučaju, i ove sezone čemo imati ukupno šest do osam premijera na sve tri scene Šabačkog pozorišta.

Vi ste i direktor i umetnički direktor Šabačkog pozorišta. Po kom kriterijumu krovite repertoar Pozorišta, obzirom na ograničenje i odgovornost da ste jedini teatar u gradu?

Zastupam tezu po kojoj direktor ili umetnički direktor pozorišta koje je jedino u gradu, nema pravo da repertoarski nameće svoj ukus, svoje estetske kriterijume. Pozorište mora da se bori za svoj imidž, za svoju prepoznatljivost vrstom igre, prepoznatljivim rukopisom. A to se najpre postiže pažljivim odabirom ansambla i negovanjem njegovih afiniteta i mogućnosti. Toga doduše nema više ni u Beogradu, ali sam siguran da je Šabačko pozorište uspelo da izgradi svoj stil, vrstu igre, što znaju i reditelji koji dolaze u Šabac. Inače, mislim da repertoar svih pozorišta u unutrašnjosti mora da bude šarolik, da mora da odgovori različitim ukusima i različitim nivoima obrazovanja, ali, naravno, ne po svaku cenu, ne na uštrb kvaliteta.

Premijera predstave „Mladi Staljin” u režiji Nebojše Bradića nedavno je izvedena....

U prvom planu je sukob Mihaila Bulgakova i Josifa Visarionovića Staljina. Jedan u sebi nosi umetnost, slobodu, bunt,

a drugi silu i neograničenu vlast. Tema je, dakle, večita – ne radi se samo o Rusiji i samo o ovim istorijskim ličnostima. Pisac je Englez, predstava je najpre igrana u Londonu i već dve godine je jedan od najvećih hitova engleske prestonice. U Šabačkoj predstavi se nadmećemo Ivan Tomašević kao Staljin i ja kao Bulgakov. Naravno, uz pomoć gotovo celog ansambla. Tekst glumcima pruža šansu za stvarno raznovrsnu galeriju likova.

Kakva je posećenost predstava Šabačkog pozorišta?

Posećenost je opala, ali je osnovni razlog tome nemanje para. Ako su prihodi u kući dvadeset pet do trideset hiljada dinara, deca idu u školu, dažbine od grejanja do struje strašno visoke u srazmeri sa primanjima, onda je razumljivo da pozorište postaje luksuz koji je teško priuštiti. Tu takođe postoji ogromna razlika između Beograda i gradova u unutrašnjosti.

Šabačko pozorište već izvesno vreme ima utvrđen nedeljni raspored. Šta je praksa pokazala – da li je ovo princip koji više nego inače puni pozorišnu salu?

Šabačko pozorište ima četiri do pet igrajućih dana u nedelji, po svim pokazateljima najviše južno od Save i Dunava. Utorkom i četvrtkom se igraju naše predstave na Velikoj sceni, sreda je dan za decu (1-3 predstave), a petkom se igraju predstave na Maloj sceni. Subota je dan za gostovanja – ili teatri dolaze nama u goste ili mi nekuda putujemo. A često se događa i jedno i drugo. Građani Šapca, dakle, ne zovu da pitaju da li ima večeras predstave u pozorištu, nego pitaju šta je večeras na repertoaru. To je velika razlika. Osim toga, šabačka deca znaju da je sreda njihov dan za pozorište i revnosno podsećaju na to svoje starje.

Šta nisam pitala, a trebalo je?

Pre nekoliko godina Šabačko pozorište je napravilo podvig koji je bukvalno ostao neprimetićen. Napravili smo sedam dana Šabačkog pozorišta u Beogradu. U Domu kulture „Vuk Karadžić” smo za tih sedam dana odigrali sedam predstava na Velikoj sceni i pet predstava na sceni Kulta. Ukupno dvanaest. Trebalo je doći sa dvanaest različitih predstava u Beograd i odigrati ih za sedam dana. Trebalo je, dakle, imati dvanaest predstava u jednom trenutku koje se bez bojazni mogu i smiju prikazati beogradskoj publici i stručnoj javnosti. I pored mog upornog insistiranja i dosađivanja, nijedna kulturna redakcija poznatih dnevnih novina nije našla za shodno da isprati ovaj naš poduhvat, a neke ga nisu čak ni zabeležile, jer se u isto vreme održavao neki manji beogradski festival, nije bitno koji. Stvari se jesu donekle promenile. Šabačko pozorište redovno igra svoje predstave na scenama svih beogradskih pozorišta, ima i svoju beogradsku publiku, ali mislim da su pozorišta u unutrašnjosti i dalje neopravdano u zapečku i da ostaju nezapaženi vrlo vredni rezultati. U unutrašnjosti Srbije postoje pozorišta koja nisu provincijska. Pošto živimo u vreme gubljenja vrednosnih kategorija, na beogradске scene raznim kanalima iz unutrašnjosti stižu i ostvarenja minornih umetničkih vrednosti. Kao što se na osnovu jedne uspešne predstave ne mogu sve predstave i sva pozorišta van Beograda nazvati sjajnim, tako se ni dilentizam, provincializam i neznanje ne mogu generalizovati.

Jelena Popadić Sumić

Londonski hit u Šapcu

„Mladi Staljin”, predstava nastala po drami Džona Hodža „Saradnici”, premijerno je izvedena u Šabačkom pozorištu 21. februara. Reditelj je Nebojša Bradić, Bulgakova igra Zoran Karajić, a Staljina Ivan Tomašević. Uloge tumače i: Deana Kostić, Petar Lazić, Aneta Tomašević, Strahinja Barović, Vladimir Milojević, Sonja Milojević i drugi. Reditelj Bradić bio je i scenograf, kostime je kreirala Marina Vukasović Medenica, a muziku je komponovao Zoran Erić.

Spontanost kao preduslov kreativnosti

Premijera „Čarobnjaka” Fedora Šilija u režiji Borisa Liješevića izvedena u somborskom Narodnom pozorištu

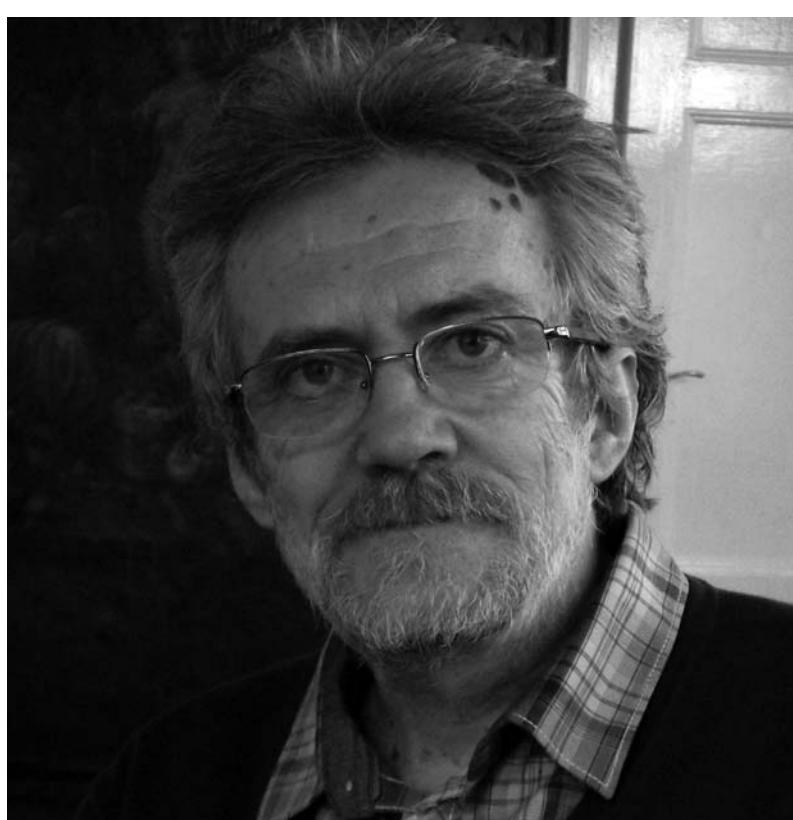
Reditelj dugo unazad razmišlja o postavci „Čarobnjaka” i temama koje sobom nosi. „To nije jedan od tipičnih komada mladih pisaca. Ne govori o generacijskim problemima, ne tretira neku savremenu pojавu u našem društvu. Nije na taj način atraktiv”, objašnjava Liješević. „Govori o povučenom dečaku koji sanja da postane pisac, što uskoro i postaje - pisac sa blistavom budućnošću i harmoničnom porodicom koja se stalno uvećava, kao i njegova karijera, da bi, kao Nobelovac napustio svoju zemlju zbog katastrofe koju joj predviđa zbog njenog političkog usmerenja. U egzilu ga čekaju samoubistvo najstarijeg sina, problemi sa najmlađim... a on završava s osećanjem krivice za izgubljene i promašene živote svoje dece i svog sopstvenog”, sadržaj je komada, kako kaže Boris Liješević.

„Reč je, zapravo, o Tomasu Manu. O umetniku koji traži put između svog stvaranja i svakodnevnog porodičnog života od kojih nešto uvek trpi. Komad je to o čoveku koji ne može da otkrije zagonetku sopstvenog života. Posmatra oko sebe, pretvara to u umetnost, a ne može da razume svoj sopstveni život. Priča je to o čoveku koji sve u životu radi dobro, prema pravilima, tradiciji, pokušava da vodi računa o svemu, a život mu izmiče. Kako živeti, a ne propustiti život? Kako ne napraviti greške čije će se posledice osetiti kada već bude kasno. Kako ne završiti rečenicom „Nije vredelo”? Da li se talenat može zapostaviti ako ljudi oko tebe trpe posledice tvog rada i posvećenosti? Da li imamo pravo na to?”

I na kraju, još samo jedna rečenica - o rediteljskom postupku: „To je za mene uvek stvaranje na licu mesta. Iz susreta glumaca, reditelja, kompozitora i prostora u kome se odvijaju probe. Spontanost kao preduslov kreativnosti.”

U „Čarobnjaku” igraju: Saša Torlaković, Radoje Čupić, Svetozar Cvetković, Tatjana Šanta Torlaković i Marko Marković.

S. M.

Dobro došli!

Oni su najbolji kritičari, promotori i menadžeri, svakodnevno se trude da udovolje različitim željama i ukusima, a svojim srdačnim: „Dobro došli!“ – malo kog posetioca neće zauvek pridobiti za pozorište: Aleksandar Randelović i Ivan Gaus

Ako neko zna kakva je situacija u teatrima i sa kupovnom moći publike, a možda i najbolje što znači „da nema publike, ne bi bilo ni pozorišta“, onda su to Aleksandar Saša Randelović (Jugoslovensko dramsko pozorište) i Ivan Gaus (Atelje 212), biletari po zanimanju – zapravo sive eminencije beogradskog teatarskog života.

– „Otelo“, „Sumnjivo lice“, „Buba u uhu“ i „Elijahova stolica“, rasprodato za celi mesec, ali možete pogledati druge predstave sa našeg repertoara – ljubazno ponavlja Aleksandar Randelović posetiocima koji se smenjuju ispred blagajne Jugoslovenskog dramskog pozorišta i gotovo istovremeno odgovara na telefonske pozive onih koji žele da se raspitaju za rezervacije i cene karata. „Zadovoljstvo je kada možemo da kažemo da je predstava rasprodata, to je dokaz interesovanja publike i kvaliteta predstave, priznanje je za pozorište i za glumce“, kaže Saša Randelović. U pozorištu više ne broji godine, ali zna da upisuje treću deceniju. Poslovno je zakoračio u teatar još za vreme studija na Pravnom fakultetu, a njegov mentor bila je čuvena blagajnica Pavica. „Počeo sam da radim u Ateljeu 212 u njegovu zlatnu dobu – u vreme ‘Radovana Trećeg’, ‘Maratonaca’, ‘Čuda u Šarganu’, ‘Kosančićevog vence’... Bilo je to fantastično vreme. Postojala je obrazovana pozorišna publika i tada je svako pozorište imalo svoj identitet. Mogli ste da birate kog pisca ili glumca želite da gledate i znalo se šta se gde igra – gde klasična drama, gde savre-

meni tekst, klasična komedija... Možda će neki reći da živim u prošlom vremenu, ali pozorište je tada bilo pravi hram kulture u koji se dolazio sa poštovanjem, od dres koda do ponašanja“, navodi sagovornik.

Danas, kada se sa prosečnom platom može izdvojiti oko dve hiljade dinara za kulturu na mesečnom nivou, kada kupovna moć za mnoge diktira da je ulaznica i od petsto dinara previše, Randelović navodi da je najpozitivnije to što pozorišnu publiku sada uglavnom čine mлади. „U vremenu kada se za kulturu iz budžeta izdvaja 0,6%, što je ne poražavajuće već, blago rečeno, ponižavajuće za sve, najbolje u kulturnom životu su mlađi koji dolaze u pozorište. Njihovi roditelji, starija gospoda, žrtvuje se i novac se daje deci da oni posećuju pozorište. Kod nas je uvek križa, bila je i u pomenuto zlatno doba Ateljea, a pamtim i najgori period – za vreme bombardovanja, ali u ovo novo doba... Ne znam ni kako da ga nazovem, odnos se promjenio. Sve je manje spremnosti za ulaganja u kulturu, sve se manje para izdvaja za nove projekte, nove predstave, izložbe...“ – zaključuje sagovornik.

„Mnogo je faktora koji utiču na posećenost i to ko danas čini pozorišnu publiku, ali je primetno da i dalje postoje i pravi zaljubljenici i želja da se ode u teatar, kao vid bekstva od stvarnosti“, navodi Ivan Gaus iz Ateljea 212, kome je, zanimljivo, mentor bio Saša Randelović. „Odzvanja mi Saletova rečenica da prodala sala znači dobru predstavu, a prazna sedišta da blagajnik ne radi dobro svoj posao. Zato se trudim da imamo i dobre i pune predstave. Naš posao jeste da zadržimo i iznajmujemo publiku“, kaže Gaus. Na prvu predstavu u Atelje, na „Kosančićev venac“, odvela ga je tetka Renata Ulmanski, a prvu prodaju karata imao je za predstavu „Čekajući Godoa“.

„Sećam se kako mi je upravnik Muci Draškić, kada sam došao, rekao da samo gledam da sala bude puna. Kao organizator prodaje imam, dakle, dvostruku odgovornost – da zadovoljim glumce punom salom i da publika dobije predstavu koju želi da gleda. Svakodnevno radimo na tome da publiku zadržimo, i to je u ovom momentu najbitnije. Pokrili smo sve: đake, studente, penzionere, redovne platise ‘Infostana’ sa popustima i raznim akcijama“, kaže Gaus i otkriva da ima ideju da organizuje i svojevrsnu berzu karata.

Atelje ima dobru posećenost zahvaljujući timskom radu, ističe Gaus, i navodi da posetoci dolaze i iz drugih gradova Srbije, a da se mogu pohvaliti i stalnom publikom, kao i konstantno novim gledaocima. „Preporuku traži novija publika, ali nezahvalno je davati je, zato okrenem

Ivan Gaus

na šalu i kažem: pogledajte sve što niste do sada. Desilo se da sam se ‘napravio pametan’, pa je sutradan posetilac došao da ‘prokomentarišem’... Pitanje je trenutka gledanja, kome su koje teme ili žanr bliski, a bekstvo od stvarnosti u pozorištu danas uglavnom podrazumeva pitanje posetilaca – šta je od ponuđenog komedija“, dodaje Ivan Gaus.

Na biletarnici verovatno ne postoji pitanje koje nije postavljeno, ali najčešće je upravo: „Da li imate dobru komediju i kolika je cena ulaznice?“ Naslušali su se i Saša i Ivan raznih priča, doživeli i lepih i manje lepih susreta, a sigurno je i da su svojim komentarima i doskočicama izmami osmeħ i ulepšali dan mnogima. Obojica, bez razmišljanja i u dahu, odgovaraju da je njihov posao lep i da je zadovoljstvo raditi sa ljudima. „Svi ustamemo povremeno i na levu i na desnu nogu, imamo i dobrovoljne i zlevoljne dane, ali je lepo raditi sa ljudima i biti u stalnom kontaktu sa posetiocima, a mogu da kažem da sam bogat čovek što sam imao priliku samo da poželim dobar dan jednom Petru Kralju ili Bati Stojkoviću“, navodi Gaus.

Najlepši momenat u pozorištu za Randelovića je premijera predstave i ta atmosfera svečanosti i uzbudjenja koje vlada, dok je najstresniji deo posla kada se otkaže predstava. „U tom momentu, pozorište – to ste vi. Na blagajnu se tada usmere rezignirani i besni posetoci, što je razumljivo, a samo ste vi tu. Taj stres dovoljan je za narednih mesec dana i sreća je što se ne dešava često da se predstave otakazuju“, dodaje Saša.

Bilo bi zanimljivo izračunati koliko su ulaznica prodali do sada, bio bi to imponentan broj, kao što bi bio i broj onih koji su, zahvaljujući Saši i Ivanu, prvi put pogledali predstavu i potom postali redovni posetoci pozorišta.

Sonja Šulović

nena sestra – suflerka. Maca – tako su je zvali stariji, a mi, tada mlađi – Tetka Maca. I zaista se prema svima ophodila tako, kao prisna, brižna tetka. Već u nekim ozbiljnijim svojim godinama, početkom osamdesetih prošlog veka, kao čigra je letela oko ogromne scene tek otvorenog novog pozorišta kako bi bila najbliže glumcu koga je trebalo da „drži“ u nekom dužem monologu ili u kritičnom trenutku. Mlađi glumci su se za mišljenje i savet okretali radije njoj nego starijim kolegama – Tetka Maca je sve videla i sve znala, kao pravi stari pozorišni vuk umela da dà pravi savet, da pohvali, podrži, ali i izgrdi. I da je svi poslušaju... A možda nikad ne bih ni saznala da je umrla da je, eto, nisu pomenuli u sećanju na njenu sestruru.

Onda nas napustila i Mama Nada. Baš tako, Mama Nada je zvalo celo somborsko pozorište, pa i njeni vršnjaci. To, valjda, sve govori. A osim što je bila mama svima nama, bila je i istinska mama Aleksandri

bio nevešt, pa ga je publika čula. Tada su predstave, koje su davane dva puta nedeljno, bile gotovo sve premijere jer je mala varoš kakva je tada bio Beograd retko imala publike za reprizu, pa je razumljivo da je sufler imao veliku i nezaobilaznu ulogu.

A koliko pažnje danas posvećujemo tom i dalje veoma važnom članu svakog pozorišnog poduhvata? Koliko često ga se setimo? Koliko često po dobru pomeneš? Da li najčešće kad – ode...?

Nedavno sam, zahvaljujući usputnoj beleći u nekrologu glumici SNP-a Milici Radaković, pročitala da nas je napustila i

Uskoro dobijamo Pozorišni trg?

Inicijativa da se sadašnjem Trgu Republike u Beogradu vrati staro ime

Grupa pozorišnih umetnika nedavno je na adresu Komisije za imenovanje ulica i trgova Skupštine grada Beograda uputila inicijativu da se sadašnjem Trgu Republike vrati raniji naziv – Pozorišni trg. U dopisu, koji je u ime predlagачa uputio teatrolog Milovan Zdravković, navodi se da se svako iole značajno pozorište nalazi u centralnom kvartu grada (najčešće su to trgovi u strogom centru) i ima odgovarajuće ureden prostorni ambijent. „Naše najstarije nacionalno pozorište, Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu, po tome se svrstava u red pozorišta sa srednjim urbanističkim preduslovima. Nalazi se u centru grada, na trgu koji se naziva Pozorišnim trgom. Veliki Boljšoj teatar iz Moskve i Bečka državna opera se takođe nalaze na Pozorišnom trgu, kao i mnoga druga značajna pozorišta“, podseća Zdravković i dodaje da naše drugo nacionalno pozorište – ne po značaju, nego po godini osnivanja – Narodno pozorište u Beogradu, nažalost nema tu srću.

„Činjenica je da se nalazi u jezgru grada, ali nema osmišljeno urbanistički sreden ambijent. Političkom voljom od 1945. godine, dotadašnji Pozorišni trg

postaje Trg Republike, a u previranjima krajem prošlog veka za neke postaje i Trg slobode. Da bismo se oslobođili političkih igara tamo gde im nije место, a Narodno pozorište i Beograd dobili svoj trg nazad, civilizacijska je pravda da se sušinski Pozorišnom trgu vrati njegov naziv“, ističe Zdravković. Prema njegovom mišljenju, i druge nacionalne i kulturne institucije kao što su Narodni muzej, Pozorište „Boško Buha“, Kulturni centar Beograda, Nacionalna galerija... takođe bi učestvovali u stalnom, raznovrsnom animiranju tog trga, čime bi umetnost postala organski deo našeg gradskog identiteta.

„Ovaj gradski ambijent upotpunjava i dva značajna spomenika: Spomenik Knezu Mihailu velikom prosvetitelju, osnivaču i patronu Narodnog pozorišta, i spomenik Branislavu Nušiću, vodećem srpskom dramskom piscu i upravniku Narodnog pozorišta. Tako omeđen trg, sa osmišljenim programima dobio bi poseban ambijentalni i kulturni identitet, što bi obogatilo kulturnu ponudu grada“, dodaje Zdravković i napominje da je njegova ideja kulturološke, a ne političke prirode.

Mikojan Bezbradica

Aleksandar Randelović

MAME I TETKE NAŠIH POZORIŠTA

Omaž sufleru

Jelica Stevanović

„Za suflera bi možda dobro bilo kad bi u školu po neki put otišao i tamo slušao kako deca među sobom šapču i kako jedno drugom prišapčuju, jer on, vidi se, kao da ne zna razlike između šaptanja (t.j. sufliranja) i između vikanja.“ Ovo je, između ostalog, pribeležio izveštach „Novina srpskih“ povodom izvođenja Sterijine šaljive igre u dva dejstva „Simpatija i antipatija ili Čudnovata bolest“ u Teatru na Đumruku maja 1842. Svega nekoliko meseci po formiranju prvog profesionalnog pozorišta u Srbu, kritika, takođe u povojima, pominje i suflere. Očigledno da je, kao u ostalom i svi drugi pozorišnici, i šaptač

bio nevešt, pa ga je publika čula. Tada su predstave, koje su davane dva puta nedeljno, bile gotovo sve premijere jer je mala varoš kakva je tada bio Beograd retko imala publike za reprizu, pa je razumljivo da je sufler imao veliku i nezaobilaznu ulogu.

A koliko pažnje danas posvećujemo tom i dalje veoma važnom članu svakog pozorišnog poduhvata? Koliko često ga se setimo? Koliko često po dobru pomeneš? Da li najčešće kad – ode...?

Nedavno sam, zahvaljujući usputnoj beleći u nekrologu glumici SNP-a Milici Radaković, pročitala da nas je napustila i

Sonja Šulović

nena sestra – suflerka. Maca – tako su je zvali stariji, a mi, tada mlađi – Tetka Maca. I zaista se prema svima ophodila tako, kao prisna, brižna tetka. Već u nekim ozbiljnijim svojim godinama, početkom osamdesetih prošlog veka, kao čigra je letela oko ogromne scene tek otvorenog novog pozorišta kako bi bila najbliže glumcu koga je trebalo da „drži“ u nekom dužem monologu ili u kritičnom trenutku. Mlađi glumci su se za mišljenje i savet okretali radije njoj nego starijim kolegama – Tetka Maca je sve videla i sve znala, kao pravi stari pozorišni vuk umela da dà pravi savet, da pohvali, podrži, ali i izgrdi. I da je svi poslušaju... A možda nikad ne bih ni saznala da je umrla da je, eto, nisu pomenuli u sećanju na njenu sestruru.

Onda nas napustila i Mama Nada. Baš tako, Mama Nada je zvalo celo somborsko pozorište, pa i njeni vršnjaci. To, valjda, sve govori. A osim što je bila mama svima nama, bila je i istinska mama Aleksandri

Nada Nikolić

Nikolić, glumici Narodnog pozorišta u Beogradu. Kome više? Desilo se jedne zime sredinom osamdesetih da je naše, i inače lako zbumjive putare, zaista iznenadila veoma snažna i uporna mečava, pa je u roku od nekoliko sati sav saobraćaj stao i mnogi su ostali zarobljeni – neki u „vlaku u snijegu“, autobusima, kolima... a Saša Nikolić – u Novom Sadu, gde je imala neko snimanje. A uveče treba da igra „Volpone“ na Trgu Republike. Panika traje satima, svi pokušavaju na svaki način da pronađu neko prevozno sredstvo koje bi je prebacilo u Beograd, telefoni su usijani, Mama Nada prati halabuku i neprekidno grdi čerkulj: „Kako si mogla, kakvo snimanje te spopalo, kakav Novi Sad, imaš uveče predstavu, eeeeeee!“ I tako sve dok nije postalo izvesno da se predstava mora otkazati, posle čega je usledila najveća grdnja. Pozorišnik starog kova, suflerka, supruga glumca, brani pozorište od sopstvene jedi-

Marija Kljajić

Tragajući za fotografijom tetka Mace, saznali smo da je Pozorišni muzej Vojvodine nedavno objavio knjigu o njoj, „Šaputanje života“, autora Milana Belegišanina. A Narodna biblioteka Užice je, pak, nekako u isto vreme objavila knjigu Milorada Iskrina „Jubilej šaptača“, posvećenu Bači, nekadašnjem sufleru Narodnog pozorišta u Beogradu. Počeli smo da se popravljamo...

IZVODJENJE KAO NAGRADA

SREĆNA OKOLNOST

Prošle godine na Dan teatra - Sretenje, kragujevački Knjaževsko srpski teatar raspisao je Konkurs na temu „Kragujevac u pamćenju i izvan pamćenja“ (sa tendencijom da on postane tradicionalan), a žiri je jednoglasno doneo odluku da se nagradi dramski tekst „Hladnjača za sladoled“ autora Ružice Vasić. Nagrada je 300.000 dinara i izvođenje drame. Mlada dramska spisateljica Ružica Vasić, imala je tu sreću, za razliku od mnogih kolega, da njen tekst bude odmah i izveden.

Rođena je 1976. u Kragujevcu. U ediciji „Prvenac“ kragujevačkog SKC-a 2002. godine objavljena joj je zbirka poezije „Trošenje usana na reči“. Fakultet dramskih umetnosti na Cetinju završila je prošle godine u klasi profesora Stevana Koprivice i Srđana Koljevića. Trenutno živi i radi u Budvi. Iako Kragujevčanka, zbog trenutnog „privremenog rada“ van zemlje, Ružica Vasić je za Konkurs saznaла slučajno od drugarice koja se letos obrela na porodičnom letovanju u Crnoj Gori. „Da nije bilo nje i njene vere u mene, nikada ne bih konkursala. Prosto, ne bih imala informaciju u pravom momentu, a ni petlje da pokušam“, iskrena je autorka.

Na pitanje, šta je mladu autorku inspirisalo za ovako univerzalnu dramu, ali sa jakim lokalnim nabojem, Ružica Vasić jednostavno odgovara: „Sve priče u drami su istinite, a neki ljudi će se definitivno prepoznati. To su isti oni klinici sa kojima

sam odrasla, sada odrasli i zreli. Oni su moj Kragujevac. Bez tih ličnih, lokalnih priča malih ljudi, ne bi ni bilo velikih spoznaja“, smatra Ružica Vasić. Kako sama kaže, nije očekivala da pobedi. „Smatrala sam da je drama previše surova za temu Konkursa. Očekivala sam da će pobediti nešto nostalgično, lepršavo, nešto što bi ovaj grad prikazalo u najlepšem svetlu. Kada su mi javili rezultate, bila sam iskreno šokirana“, priznaje ona, dodajući da zna i za probleme koje njene kolege imaju sa izvođenjem tekstova koji su pobedili na različitim, mnogo starijim i poznatijim konkursima: „Želim da poхvalim čitav projekt, jer mislim da je veoma hrabro, inspirativno i značajno to što daje šansu neafirmisanim piscima da izdužu iz senke. Pogledajte svaki pozorišni repertoar – uglavnom su autori odavno pokojni, rade se tekstovi na kojima se može uštedeti honorar. Mladim ljudima koji se posvetu dramaturgiji veoma je teško da dođu do premijere, neki nikada ne dočekaju trenutak da njihov tekst zaživi na pozornici. Oduštaju. Osim što je ovaj projekat značajan i za te neke nove stvaraocce, bitan je i za reanimaciju pozorišne kulture na ovim prostorima i književnosti uopšte“, priznaje nagrađena autorka. Na pitanje da li sada, posle ove izvedbe, očekuje da joj bude bar malo, što se profesionalne promocije i „otvaranja vrata“ tiče, kaže: „Teško, ali nikad se ne zna. Ne usuđujem se da očekujem. Radim, pišem, pa šta bude“, otvorena je do kraja Ružica Vasić.

Zoran Mišić

Nekoliko decenija unazad govor se o „krizi domaćeg dramskog teksta“. Konkursi koji su pokretani – pa gašeni ili postajali tradicionalni, uglavnom su podrazumevali novčanu nagradu za autora najboljeg komada i u najboljem slučaju – štampanje teksta. Kako je dramska književnost – po formi – primenjena, te tek sa sceniskim otelotvorenjem može i pisu, ali i javnosti da dokaže svoju istinsku vrednost ili mane, većina konkursa ostajala je na dobrim namerama – prazno slovo na papiru, što je kod autora najčešće izazivalo ne malo i nikako neopravданo ogorčenje. Poslednjih nekoliko godina pokrenuti su konkursi gde je glavna nagrada piscu – upravo izvođenje. Mogu biti regionalni (Narodno pozorište, Harte-fakt fond), tematski (kragujevački Knjaževsko srpski teatar), ili opet usmereni ka otkrivanju novih talenata (Sterijino pozorje, Beogradsko dramsko pozorište). O smislu, neophodnosti, te značaju za razvoj domaće dramaturgije ovakvih poduhvata – o konkursima na kojima su učestvovali – govore i pišu oni čiji su komadi odabrani, a trebalo bi da budu ili jesu izvedeni.

Propozicije Knjaževsko srpskog teatra, na Konkursu za dramski tekst za Nagradu „Kragujevac u pamćenju i van pamćenja“ bile su sledeće: Pravo učešća imaju samo originalni, neobjavljeni i neizvođeni dramski tekstovi na temu iz materijalne i nematerijalne baštine Kragujevca, sa ciljem ukazivanja na značaj koji baština ima za identitet naroda i kulture; Nagrada „KRAJUJEVAC U PAMĆENJU I IZVAN PAMĆENJA“ podrazumeva novčani iznos od 300.000 dinara i premijerno izvođenje komada u produkciji Knjaževsko srpskog teatra.

Narodno pozorište u Beogradu, u saradnji sa Pozorištem mladih „Nikola Binev“ iz Sofije, u okviru projekta „Mlada balkanska drama“ raspisalo je 21. marta 2012. godine Konkurs za originalni dramski tekst. Među uslovima je navedeno da pisac dramskog teksta treba da bude državljanin Republike Srbije, ne stariji od 30 godina, dok bi dramski tekst trebalo da bude napisan na srpskom jeziku i, naravno, ne bi prethodno smeо da bude objavljan ili izvođen. Piscima je preporučeno da se tematski bave problemima mladih u Srbiji, da broj lica u dramskom tekstu ne prelazi 6, te da se vodi računa o tome da Pozorište ima želju tokom rada na predstavi da angažuje što veći broj mladih glumaca. Narodno pozorište se obavezuje da od autora drame koja bude proglašena najboljom na konkursu otkupi pravo na prizvedbu i neograničen broj repriznih izvođenja, kao i pravo na objavljanje drame u programskoj knjižici predstave. Vrednost otkupa prava je 4000 evra, u dinarskoj protivvrednosti. Ova prava Narodno pozorište će ustupiti Pozorištu mladih „Nikola Binev“ iz Sofije, koje će obezbediti prevod drame na bugarski jezik i prizvedbu u svojoj produkciji najkasnije do kraja marta 2013. godine. Narodno pozorište u Beogradu i Pozorište mladih „Nikola Binev“ obezbediće gostovanje produkcije pobednika Konkursa u Beogradu na Sceni „Raša Plaović“.

Pobednički komad Gorane Balančević, „Centar za prinudno sletanje“ biće premijerno izveden u Sofiji 14. marta u režiji jedne od najboljih bugarskih rediteljki mlađe generacije Vasilene Radeve. Inače, na konkurs se prijavilo 55 autora, od kojih je 33 iz Bugarske, a 22 iz Srbije.

M. B.

GORANA BALANČEVIC:

„Nekad mi se čini da su konkursi prava motivacija, jer je to najbolji način da neko uopšte pristane na to da čita vaš rad, a posebno ukoliko ste mlađi pisac. Skoro da i nema konkursa koji su osmišljeni isključivo za mlađe autore. Svi se nadamo pobedi, iz više razloga, a najvažnija su dva – mogućnost da se drama izvede i drugi je, svakako, novac. Ja sam dobila nagradu i nastavljam da živim kao junaci moje pobedničke drame – bez posla, bez novca i bez krova nad glavom.“

IVAN DIMITROV:

„Svaki konkurs predstavlja jedan novi početak. Pruža ti se mogućnost da publika čuje tvoje ime, ali i mogućnost da tvoj tekst privuče pažnju nekog pozorišta. Volim takmičarski duh konkursa. Priznajem da imam sreću na njima. U poslednje tri godine, moje drame su dva puta bile uvrštene među prvih pet finalista konkursa, a tri puta su osvojile prvu nagradu. Posle nedavne pobjede na Konkursu „Mlada balkanska drama“, jedan poznanik, afirmisani bugarski dramski pisac, mi je dao savet da se neko vreme manem konkursa. Zašto? Pa, ako pobedim još jednom, ljudi će me zamrzeti, jer će misliti da imam neku vezu. Nameravam da ga za neko vreme poslušam. Raduje me što će moja drama, sa kojom sam pobedio na trećem konkursu, uskoro biti postavljena, a još više me raduje činjenica da će to biti u Beogradu, jer volim taj grad i mislim da će ubuduće imati šanse da budem više među vama.“

Mini temu IZVOĐENJE KAO NAGRADA o značaju konkursa za dramski tekst nastavljamo u sledećem broju

MAJA TODOROVIC:

„Konkursi su potrebni i moraju da postoje dok je njihova funkcija da pomognu afirmaciju mladih i talentovanih autora. Kao pobednik konkursa Beogradskog dramskog pozorišta, mogu da kažem da mi je to umnogome pomoglo, jer sam stekla odredenu sigurnost u sebi i mogućnost da radim sa divnim ljudima, da prvi put čujem svoj tekst na sceni. To je svakako drugačije od bilo kakvog čitanja, jer uz rediteljsku vizuru tekst dobija novu dimenziju i pokazuje koliko napisana reč može da dobije drugačiji kontekst na sceni.“

Stanje u kulturi trenutno nije idealno ni za koga, a samim tim ni za mlade pisci. Ja bih čak i rekla pogotovo za mlade pisci. Naša nesreća je što, za razliku od reditelja i glumaca, kao i ostalih pozorišnih umetnika, mi kao konkurenčiju imamo Šekspira, Molijera, Čehova, Milera i niz ostalih manje ili više poznatih i priznatih pisaca. Uz sve to, njima se ne mora plaćati honorar ni tantimenti, a i ne žale kad im strihujete i menjate tekst. Ako uzmemo potom u obzir i starije i priznati

autore, za mlađe i neafirmisane postaje gotovo nemoguće dospeti do pozorišne scene. U poslednjih nekoliko meseci više puta sam slala tekstove u razna pozorišta i odgovori su bili manje-više slični: „Dopada nam se, ali nemamo trenutno novca za nove predstave.“ Druga opcija je da sam pronađemo reditelja i glumačku ekipu i molimo da nam neko pozorište ustupi prostor za rad, pa ukoliko predstava bude dovoljno dobra, da je zadružne na repertoaru. Ni jedan ni drugi način ne obećavaju mnogo, i to ne zbog kvaliteta tekstova nego čiste računice.

Konkursi tako ostaju gotovo jedina nada za uspeh. Međutim, i sam konkurs nije ništa više nego polazna tačka. Da bi nastavili da se razvijaju, tim mladim ljudima treba dati šansu da nastave da rade. Bilo bi krajnje vreme da se repertoari osveže ili da makar postoji scena koja će biti „dodeljena“ mladim autorima: piscima, rediteljima i glumcima, a koja ne mora nužno da odskoče od politike i profilacije samog pozorišta u kom se nalazi. Sramotno mali budžet i opšte zanemarivanje kulture, kao i sve duble uranjanje u društvo spektakla u kom dominaciju nad kulturom preuzimaju kić i šund, šou programi vojaerističke prirode, neminovno doprinose propadanju umetnosti i demoralizaciji onih koji se njom bave, a u svesti ljudi je stavljena na poslednje mesto. U društву u kom su potpuno pomerenе vrednosti, a komentari na onlajn izdanjima novina poput: „Šta će nam film, to se ne jede“ i „Pozorište je za snobove koji od običnog naroda prave budale“, sasvim uobičajeni i daleko brojniji od onih koji žele da pokrenu i urade nešto za umetnost – ne može ni da se očekuje ništa bolje. Ali pozorište je preživelio

više od dvadeset vekova, u svetu, pogotovo u Nemackoj, i uprkos krizi živi, pa se nadamo da će i kod nas. A da bi zaživelio, možda mu treba dati malo mladalačke snage i duha. Privući i zainteresovati i mladu publiku, a kako to učiniti bolje nego dopustiti mladima da stvaraju za mlade.“

OGNJEN OBRADOVIĆ:

„Mislim da su konkursi najbolji način za afirmaciju mladih pisaca. Osim toga, autoru jedino preostaje da sam ponudi svoj tekst pozorištu, a ti kanali su često diskutabilni i ne zavise od kvaliteta samog komada. Inicijativa treba da potekne iz same institucije. Naše pozorište je poprilično zatvoreno, zastupljeni su manje-više isti autori, pa ovo doživljavam kao jedan vid njegovog „otvaranja“. Po mom mišljenju, eksperiment je ključni princip u umetnosti. Zato mislim da i u izboru samog teksta kriterijumi ne smiju da budu isključivo komercijalne prirode – šansa za nove pisce treba da bude šansa za nove poete.“

Lično imam iskustva samo sa Konkursom Beogradskog dramskog pozorišta, koje je prošle godine izabralo moj tekst „Nedelja: juče, danas, sutra“. Izdvojio bih i Konkurs Hartefakt fonda, zahvaljujući kom su nastale tri odlične predstave: „Radnici umiru pevaјуći“, „Pošto je pašta“ (doduše, ona je izvedena u Ateljeu, ali je izabrana i štampana u Hartefaktovog zborniku) i „Prst“. Čini mi se da je vrlo značajno što se odabrane drame i – štampanju. Jer, drama je autonomno književno delo i ona postoji i mimo izvedbe. Neosporno, predstava je delo više autora (što je prednost, a ne manja), ali često tokom procesa, naročito kada su u pitanju mladi pisci, to bude na štetu samog teksta.“

M.B.

Beogradsko dramsko pozorište već dve godine za redom raspisuje Konkurs za dramski prvenac. Posle izuzetnog odziva 2011. godine, kad je od pristiglih tekstova u produkciju ušlo čak dva (pobednički „Drekavac“ Majke Todorović i drugoplasirani „Nedelja, juče, danas, sutra“ Ognjena Obradovića), došlo se do zaključka da je pokretanje Konkursa svojevrstan podsticaj razvoju domaće dramaturgije.

Na oba Konkursa prijavljeno je preko 50 drama, čiji sadržaji ubedljivo oslikavaju vreme, ekonomsku i socijalnu situaciju u kojoj živimo, te daju kulturološki presek interesovanja, motiva, estetičkih uticaja na autore. Na žalost, komadi, pristigli na 2. Konkurs manje – više nisu dosegli ni zanatske/dramaturške, a ni estetske kvalitete koji bi odgovarali produkcijskim zahtevima Beogradskog dramskog pozorišta, kao ni unapredjenju i promociji domaće drame (što je cilj Konkursa). Iz tih razloga, posle dugotrajnih konsultacija, a uzimajući u obzir i trenutnu finansijsku situaciju u beogradskim pozorištima, odlučeno je da se ne proglaši pobednik Konkursa. Ovaj potecnik niko ne bi trebalo da obeshrabi autore, naprotiv – namera je bila da se podstakne kvalitetno dramsko stvaralaštvo, a ostaje neda da će ove godine biti ponovljen uspeh i kvalitet 1. Konkursa.

Beogradsko dramsko pozorište Konkurs za dramski prvenac raspisuje u septembru, drame u elektronskoj formi šalju se na posebnu e-mail adresu, a uslovi su: da dramski tekstovi autora nikada nisu bili izvodjeni u pozorištima (profesionalnim ili amaterskim), ekranizovani ili objavljivani u štampanoj formi (maksimalan broj karaktera do 60.000 odnosno do 15.000 reči); da je u pitanju celovečernji komad sa maksimalno 6 lica, prednost imaju savremene teme; da je autor drame koja pobedi na konkursu spreman da radi na razvoju teksta (divajzing) sa dramaturgom i rediteljem. Sve drame koje ne odgovaraju propozicijama ili su bile prijavljene na ovaj Konkurs pretodne godine neće biti razmatrane. Rezultati Konkursa objavljuju se do 15. novembra tekuće, a pobednički komad biće otkupljen i premijerno izveden tokom Dana BDP-a u februaru naredne godine.

KUDA IDE OVAJ SVET?

Moj dnevnik iz Niša počinje, logično, u Beogradu

Milica Kralj

Kraj septembra, ako ne i početak oktobra: telefonski poziv od mladog kolege Ivana Vukovića. Kaže da je postavljen za direktora u Narodnom pozorištu u Nišu, da pročitam Nušićev „Svet“ i da mu se što pre javim. Čitam; jedva preživim prvi čin; čitam dalje; komad ima dosta problema, ali tema mi je zanimljiva i aktuelna (mrzim tu reč). Zovem; novi direktor mi kaže da bi htio da ja to radim i da bi trebalo da se počne što pre - za mesec dana, ako to nije problem. U Nišu nisam nikad radila, ali postoje glumci koje sam gledala i sa kojim bih volela da radim, te - pristanem. Čitam tekst ponovo: prvi čin mi sada već izgleda nepremostivo problematičan. Međutim, ono što me drži do kraja čitanja je činjenica da u mojoj glavi Dejan Cimilović počinje da izgovara Tomine replike. Otvaram novine. Članak o trenutnoj (da ne kažem opet aktuelnoj) situaciji u niškom Pozorištu. Piše da je novi direktor sestrić predsednika države i da je doveden kao partizanski kader, da je previše mlađ, neiskusan. „Anonimni prvak“ nešto izjavljuje tim povodom, nagoveštava probleme sa direktorom. Kad bih se i zatekla u istom društvu sa novim direktorom, nikad ga ne bih pitala za porodični rođoslov, kamoli za političku pripadnost, nisam znala da će mi to biti neophodno potreban podatak. „Zdravo, ja sam Milica, nisam nikad bila član niti jedne političke partije, a ti - kome pripadaš?“

Uglavnom, prepostavim da će me tamo dočekati neka uzavrela, negativna atmosfera, te odlučim da budem oprezna – udari mogu stići sa raznih strana, a ja nemam pojma od koje bi to strane mogle da bude. Da li bi to uopšte trebalo da me

interesuje kad ne rešava moj goruci problem – problem prvog čina?

Sutradan, otvaram jedan nedeljnjk – pripadne mi muka. Vukovićevo postavljenje kao da je postalo najveći problem naše bezbržne i bezproblemne države. Kolumnista je očito poznavalac niških prilika, ja nisam. Kolumnista završava tako što kaže da Vukoviću neće doći na premijeru. On očito dolazi na niške premijere, ja ne, ali znam da će biti na toj premijeri na koju kolumnista neće doći, jer će to najverovatnije biti i moja premijera. I, šta sad? Treba li da odustanem ili da ne odustanem, pa da budem pod teškim pritiskom zato što će „prva premijera novog direktora“ biti na udaru političkih čistunaca? Da odustanem – neću, jer, kada bih moralna da vodim računa koga je gde postavila neka politička partija, poslednjih deset godina ne bih iz kuće izašla! Da budem pod pritiskom – to svakako hoću, kao i uvek kad radim predstavu! Uvek osećam pritisak da se svako ko izade na scenu oseća dobro i da ima šta da odigra jer ja sam iz te starinske priče. Treba li da budem u problemu? O da! Ako Cimilović ne uvidi niti jedan valjani razlog da prihvati ulogu Tome!

Odlazim u Niš sa opsijom prvog čina koji nisam rešila. Očekujem udare, udara nema, za početak. Odlazim na televizijsko gostovanje. Pita me novinar kako je došlo do moje saradnje sa Narodnim pozorištem, da li smo novi direktori i ja drugari. Mislim se: Vukovića i mene povezuje jedna jaka veza - diplomirali smo kod istog profesora - Nikole Jevtića. Pita da li se glumci bune. Ja kažem da se ne bune. On ne veruje.

Kažem: „Pa dobro, još se ne bune, možda je rano, tek smo počeli.“ I dalje mi ne veruje. Kažem: „E, pa baš se o tome i radi u Nušićevom komadu. Mogu u kameru da izjavim da divno saradujemo, a da se mi u stvari tamo bijemo i kopamo oči jedni drugima.“ Nije danas važna suština, važna je samo prezentacija. U prezentaciju verujemo, a ne u ono što vidimo svojim očima.

I tako, jednog dana rešimo mi problem prvog čina! Normalno da se odmah otvorio problem drugog, pa zatim trećeg i četvrtog! Ali to je već sasvim relevantna problematika - pozorišna! Udara do kraja nije bilo, ali bilo je nikad doživljenih situacija. Međutim, kad uđe gledalac u salu, šta ga briga za naše doživljene ili nedozivljene situacije. Jedino što sam tražila jeste - zajednička radost. Šta sam tražila, to sam i dobila!

I na kraju, da svima bude jasno: na sledeću premijeru Narodnog pozorišta u Nišu ja dolazim!

Dve Milice (Kralj i Bajić Đurov) i „Svet“

TAMO GDE SE POZORIŠTE JOŠ UVĒK MISLI

Razglednica iz Pirota

Jelena Bogavac

Rad sa ansamblom Narodnog pozorišta Pirota za mene je bio pesma o svemogućem iznenadnom pozorištu. I sama sam mišlju bila bliska mnogima koji me zlurado pitaše „dal tamо uopšte ima pozorišta?“

Pozorište je veliko, ima petsto mesta, odličan repertoar, često je prepuno radozale publike. Ansambel ima devet glumaca i neverovatno požrtvovane i dobronamerne, a pozorištem otvorene ljude koji tehnički i organizaciono opslužuju pozorišnu (s)alu. Nakon predstave na razgovoru sa publikom čuli smo da smo „...napravili vruće pozorište. Maksimizirano. Tako zvano – tiče me se – pozorište.“ A jedan uvaženi pozorišni kritičar „...da je neobično da baš u Pirotu viđi jednu od dve tri najmoderne pozorišne shvaćenje i izvedene predstave u Srbiji“. To naravno shvatam kao veliki kompliment. Ljudi iz ansambla Narodnog pozorišta Pirota sa kojima sam radila shvatam kao veliki kompliment. Vrstu vere, otvorenosti, modernosti izraza i dobre energije koju ovaj ansambel stvara nisam baš prečesto intenzivno osetila u svom dosadanjem pozorišnom radu u institucionalnom pozorištu.

Predstava je tehnički veoma opremljena – mikrofoni, video radovi, muzika, nahozi – audio vizuelni cirkus – a ipak i realno,

kreiran skoro isključivo elementima fundusa i blagodetima kineskih pijaca pirotskih. Očaravajuće. Slika sveta po sebi. Sveta kineskih pijaca i fundusa. Dečiji horor – dečija soba. Govorim o toj vrsti budžetskog luksuza. Tzv za Dž. Kad se nema gotovo ničega što nije habano.

Narodno pozorište Pirot - slika male izdvojene skrajnute pozorišne zajednice u kojoj se pozorište još uvek misli, gleda očima deteta, radoznalim očima, kilometrima, vremenima daleko od često malogradanskog salonskog fejka pozorišne prestonice.

Bavili smo se temom koja – svojom prituljenom uobičajenošću - trese zajednicu, socijalnim problemčićem savremenog sveta, koji ispotiha davi rastače i gnjavi prosečnog čoveka. Svakom dobro poznata, evergrin tema. Razvod, ta čarobna reč.

Rastur osnovne čelije društva i njena upolovljena dečurljava. Savremeno kao savremeni svet. Lako i bez preduvišnjaja i često bez vidljivih posledica. Tzv. civilizovani razvod. Razvod – dobar dan. Onako kako se razvede skoro svako. Eto, to je bila naša tema. Pritajeni horor uredene malogradanske zajednice.

A princip ustanovljenog rada savutemljen na veri i istinskoj ljubavi za mogućnost stvaranja pozorišta i visokih

etičkih polaza stvaraoca. Sa verom u prosečnost sabora i u sabornost pozorišta. I istinom da je pozorište hram nove religije. Grupna terapija za grupu individualaca. Bavili smo se analizom postdramskog pozorišnog čina podrazumevajući prisustvo glumca – čoveka u svoje ime u datom trenutku - oči u oči i reč u reč i svest o prisustvu publike i svest o činu. O činjenju u datom trenutku. O razobljenju pozorišne mašinerije – o dobrom striptizu fragmentarnosti. Pozorište kao vruća stvar. Kao mesto za poštene susrete bez zlih misli i četvrtog zida. Bez laži i prevare. Pozorište tribina. Pozorište brbljaonica. Bez predrasuda i bez pobednika. Igrači na svetu banalnost pozorišta. U zavejanom decembarskom Pirotu pod ledom. Zimska bajka.

Drama Minje Bogavac „Pola pola“ bavi se sudbinama dva deteta iz dve razorene porodice. Dramu je razvijala u saradnji sa rediteljkom Bojanom Lazić u Malom pozorištu „Duško Radović“. Nakon niza istraživačkih radionica, susreta i razgovora sa decom iz razvedenih brakova, nastale su drama i predstava u Malom pozorištu. Predstava i drama iz faze u fazu prate brakorazvodne parnice u svim segmentima društveno-emotivno-pravno-ekonomskih situacija kroz koje mlađi čovek – dete prolazi tokom

razvoda roditelja. Živeći na pola svega – život između – pravno raspodeljen – život na pola. Po statističkim podacima u Srbiji se svaki peti brak završi razvodom i po tome smo prva zemљa u regionu. Svako peto dete u svom emotivnom koferu nosi ovu „traumicu“ kao prtljag kroz život. Najčešće ok, dobro, uklopljeno, ali na pola. Poštenom

Predstava Milene Bogavac „Pola pola“ u režiji Jelene Bogavac igra se u Narodnom pozorištu u Pirotu. Muziku je komponovao Aleksandar Petrović Matica, video radove potpisuje Igor Marković. Igraju: Tijana Petrović, Aleksandar Radulović, Danijela Ivanović, Milan Nakov, Marta Keler, Slobodan Aleksić, Natalija Geleban, Aleksandra Stojanović, Zoran Živković.

deobom – na dva pravilna parceta. Po nekom socijalnom merilu. Tasovi mama-tata da stoje u ravnoteži, u normali. U dva kantara.

Reklo bi se da je razvod banalna tema. Uobičajeni događaj. Uobičajena mora iz detinjstva. Nešto kao prvi nervni slom. Iz vizure deteta ipak – razorne snage. U svojoj režiji bavila sam se društvenom piprevkom ženidba-udadba i svim tim horor socio-pojetskim igrama, pravno čaršijsko komijskog nagvađanja učesnika, na likove socijalnih radnika i psihološkinja, švalerčina i papučara, i rođaka i kumova i zetova i mačehi i snaša, i kurvetina. Očima deteta. Pogledaj me o pogledaj me očima deteta!

Pogledaj se društvo ti si moje društvo ja sam tvoje društvo!

U programu za predstavu sam napisala da smo se bavili tzv. društvenom spektaklom – koje je društvo cirkusa – gde je subjekt klovni – a društvena igra cirkus – i gde je televizor ogledalo i cilj – i gde je život na reklami, a reklama na televizoru, a dom tamo gde je reklama za puding – gde je brak marketinski trik za prodaju trambolina – trambolina proizvod – a proizvod tradicija – a brak tradicionalan – a društvo uredeno – a pravo zakon – a zakon pojedinac – a pojedinac cirkus – a cirkus spektakularan – a takvo vam i društvo – a cirkus je za decu – A ko vam je to rekao? A gde su vam deca?

„Pola pola“ Minja Bogavac je definisala kao – komad za male mame i tate i veliku decu.

Dodata bih: i odraslu decu. Za svakoga osim da decu.

Ah ti društvo cije li si svo li si od predrađa satkano!

... i do kraja. Posavljaju se, ali, ali, ali, je priprema, kako bi mikrosvet koji imаш u sebi transponovao u nekakvu formu i sadržaj koji scena može da podnese, a publika da neodbranjivo prima. Ti glumački procesi počinju jako rano i nesvesno, a završavaju se ili rano ili nikada. Tako imamo žive, a mrtve glumce koji su to uvek i bili i imamo žive glumce kojih nema mnogo, ma koliko godina imali. I imamo one koji se zovu glumci i koji jesu glumci i

Zanat. Zanat se lako osvaja, ali to nije čin. Cilj je nešto što ulazi u sferu neobjašnjivog, a potpuno kreativnog. Da bi neko bio kreativan mora da ima talenat i da negde naslutи šta je i kakvo je njegovo delo, i kada može da unapredi zanat i na koji način. Pri tome, glumac nikada nije sam. Kada je sam, to je monodrama i uglavnom je dosadno. Smatram da je gluma razmena i ta razmena ne može biti sa samim sobom, sve vreme i stalno ili samo sa publikom. U glumi nije cilj pokazati samo veština. Veština nije ključna.. U glumi je moguć, a teško uhvatljiv cilj transponovanje smisla sadržaja u sadržaj i formu do koje se dolazi radom, a ne unapred osmišljenim. Tako da rad na sebi podrazumeva: razmišljanje o tome šta uraditi i kako proći kroz proces koji počinje radom na nekom tekstu, a svi ti tekstovi, svi ti filmovi i sve što glumac radi i može da radi, mnogo su procesa u isto vreme i nikada jedan jedini. Pri tome, živiš i život u okolnostima koje si sebi dozvolio, te je jedan od ciljeva i ne služiti okolnostima, nego birati okolnosti sam. To isto važi i za glumu. To što glumac nije sam je u isto vreme i dobro i veoma teško. Gluma je i rađanje i umiranje, i u tome je jedan od njenih neobjašnjivih smisala postojanja i nestajanja.

Šta u slučaju glumaca znači raditi na sebi?

Ne može glumac da kaže – e, ja sad radim na sebi. Tehnike glume se podrazumevaju. Osvajanje zanata i raznih vrsta zanata je nešto što mora da se uradi rano i na vreme. Tu se može govoriti o radu na sebi. Sve drugo je individualni, duhovni i metafizički pojam trajanja našeg turizma u profesiji glume. Veoma je važno da se glumac ne opusti i ne prepusti svemu ovome što nas okružuje. Da negde pokuša da razume. Mislim da je rad na sebi ljudski napor da razumeš svet.

dozvolio, te je jedan od ciljeva i ne služiti okolnostima, nego birati okolnosti sam.

To isto važi i za glumu. To što glumac nije sam je u isto vreme i dobro i veoma teško. Gluma je i rađanje i umiranje, i u tome je jedan od njenih neobačnjivih smisla postojanja i nestajanja.

Šta u slučaju glumaca znači raditi na sebi?

Ne može glumac da kaže – e, ja sad radim na sebi. Tehnike glume se podrazumevaju. Osvajanje zanata i raznih vrsta zanata je nešto što mora da se uradi rano i na vreme. Tu se može govoriti o radu na sebi. Sve drugo je individualni, duhovni i metafizički pojam trajanja našeg turizma

metanoleki pojavi trajuju naseg turizma u profesiji glume. Veoma je važno da se glumac ne opusti i ne prepusti svemu ovome što nas okružuje. Da negde pokuša da razume. Mislim da je rad na sebi ljudski napor da razumeš svet.

Instrument koji glumac koristi je on sam. Kako Vi štimujete svoj instrument da dobro radi?

Moj instrument mi govori da su glumci nestrpljivi; da ima i strpljivih, koji su redi, a koji su sistematični. Takođe, i da ima glumaca koji ne vole da čitaju literaturu koja je u vezi sa našom profesijom i pozorištem, već pozorište osećaju nekakvim culima i instinktima, i to koriste u radu i kreiranju uloga. Moj instrument je video mnogo glumaca koji su se bavili teorijom glume na sve načine: čitajući, istražujući i primenjujući ih na sebi, ne bili proverili da li one vrede ili ne. Zato se pitam do koje mere i dubine treba da odgovorim na ovo pitanje i uđem u ovaj intervju. Pitam se i da li ovo o čemu ćemo razgovarati ima bilo kakvog značaja?

Moj instrument, ako ga tako zovemo, bio je i u službi drugih vidova izražavanja koje nije uvek i isključivo bilo u službi glume, ali koji pozorištu pomaže da

postoji i da bude. Ja već dugo i ozbiljno sviram na svom glumačkom instrumentu, a iz „Ludusa“ nikada od mene nisu tražili intervju. Primetio sam to ranije, a onda je i prestalo to da me zanima. Takođe i neki novinarski instrument zaboravio je neke ljudе koji su nešto pokušali da urade u glumi. Zato se pitam da li da „Ludus“ uopšte dam ovaj intervjу. Vama, Olja, da, naravno. Ali, „Ludus“? Zašto sad? O sve-mu smo mogli da pričamo još kada je „Ludus“ napravljen. I, tada bi možda više vredelo nego danas.

Gluma je umetnost koja se menja. Ne glumi se danas kao pre dvadeset godina. Kroz prošlost su prolazile generacije koje su razvijale i menjale umetnost glume, da ne nabrajamo imena da nekog ne zaboravimo. I Vi ste jedan od njih iz svoje generacije. Šta je novo toj umetnosti donela Vaša generacija?

Ne mislim da je to pitanje generacije. Novo u glumi donose pojedinci koji su izuzetne darovitosti, inteligencije i snage. To je tačno, kada čuješ Dobricu Milutinovića kako je glumio, shvatiš da se danas tako ne glumi. Ali postoje glumci koji su za sva vremena, a to je i on bio. Gledao sam velike glumce i kao dete, i kao malo veće dete i kao relativno zreo mladić i shvatio sam da postoje glumci koji su zauvek i koji mogu da glume u svim vekovima i svim vremenima. Govorim o najvećim glumcima, u ovoj zemlji i drugim. Vreme donosi formu, modu i glumce koje zaboravljamo. One najveće ne zaboravimo nikad. A opet, glumac je refleks vremena. Tako da ne znam šta je to novo što sam doneo i šta je donela moja generacija. Mislim da u glumi ne postoji generacijsko. Uvek se stvari događaju slučajno. Nema tu – mićemo sada ovako ili onako. Jednostavno, tu se spoje vreme, ljudi i talenti. Gluma je intimna i pojedinačna stvar koja se razmeđjuje sa drugima, i to dodatno komplikujući generacijsku priču o glumi.

Generacijske kategorije možda ne važe za umetnost glume, ali da li važe za dramsko i filmsko stvaralaštvo? To kada smo shvatili da ste veliki glumac, bilo je osamdesetih, u vreme predstave „Hrvatski Faust“ u filma „Samo jednom se ljubi“... Taj film i ta predstava, Vi i Vaši saučesnici u tim delima znaće i jednu redefiniciju istorije, jedan drugačiji pogled na dotadašnje idealizovanje događaja kod nas u vreme i neposredno nakon Drugog svetskog rata. Količko je to tada bilo važno i koliko je inače važno da se dramska i filmska umetnost time bave?

Ta dva primera su jako dobra za to što govorite. To su fantastična predstava i izuzetan film. Predstava je izdržala probu vremena i nestala, ali se i danas, posle trideset godina o njoj govori. Film „Samodjednom se ljubi“ je preživeo i probu vremena i danas bi bio zanimljiv. Ali pitam se zašto danas ne postoji takva vrsta refleksa na vreme? Predstavu „Hrvatski Faust“ napisao je hrvatski pisac Slobodan Šnaider. Svi znaju šta je kompleks Fausta.

ozbiljni čitaoci Ludusa, sigurno to znaju. A ja mislim da nije postojao Miroslav Krleža, da ne bi bilo ni tog Šnajderovog teksta. Kod nas u Srbu ne postoji niti jedan jedini pisac, dramski ili bilo koji, koji je kritički i ozbiljno ulazio u analizu nacionalnog, socijalnog, društvenog u savremenoj državi, recimo od 1804. godine do danas. To je ozbiljan kulturnoški domet kada se jedan pisac pozabavi time. Krleža je primer kako se ulazi u analizu nacionalnog bića, sa širokim pogledom na sve što to podrazumeva, bez predrasuda i prosudivanja. Zato se ta predstava zvala „Hrvatski”, a ne „Srpski Faust”. Mi danas imamo velike dramske pisce i velike pisce, ali nemamo nijednog koji ulazi u analizu ovoga što smatram veoma važnim. To znači da ovde vlada velika emocionalnost bez racionalnosti. Ne želim da budem grub, ali prosto je to tako. Šta se to danas igra u srpskim pozorištima? Igraju se činjenice ili refleksije današnjeg trenutka na savremenike. Niko ne ulazi u analizu zašto je to tako. Samo se analizira stanje, ne i uzroci tog stanja. Zašto nam je politika postala toliko važna i presudna u životu i društvu, pa mi njene dronjke uzimamo za suštinu naših života? Zašto je to tako?

Zašto je to tako?

Zato što smo bili pet stotina godina pod jednom imperijom, a danas o tome ne postoji niti jedan pisani dokument, već samo epska poezija. Sigurno postoje pisani dokumenti o tom periodu. Nalaze se verovatno u toj nekadašnjoj imperiji. Gde su ljudi koji bi preveli ta dokumenta na nama razumljiv, srpski jezik i zašto mi to nemamo u našoj istoriji? Imamo Filipa Višnića i epske pesme. Imamo samo ono od usta do usta, ne i od pera do pera. Drugi to imaju. Mi nemamo tog temelja. I zašto nama niti jedan jedini ovdašnji političar iz prethodnog, Titovog režima, čije karikature danas gledamo, nije ostavio nešto što bi nam pomoglo da razumemo njihovo vreme? To bi nam jedan Krleža ostavio.

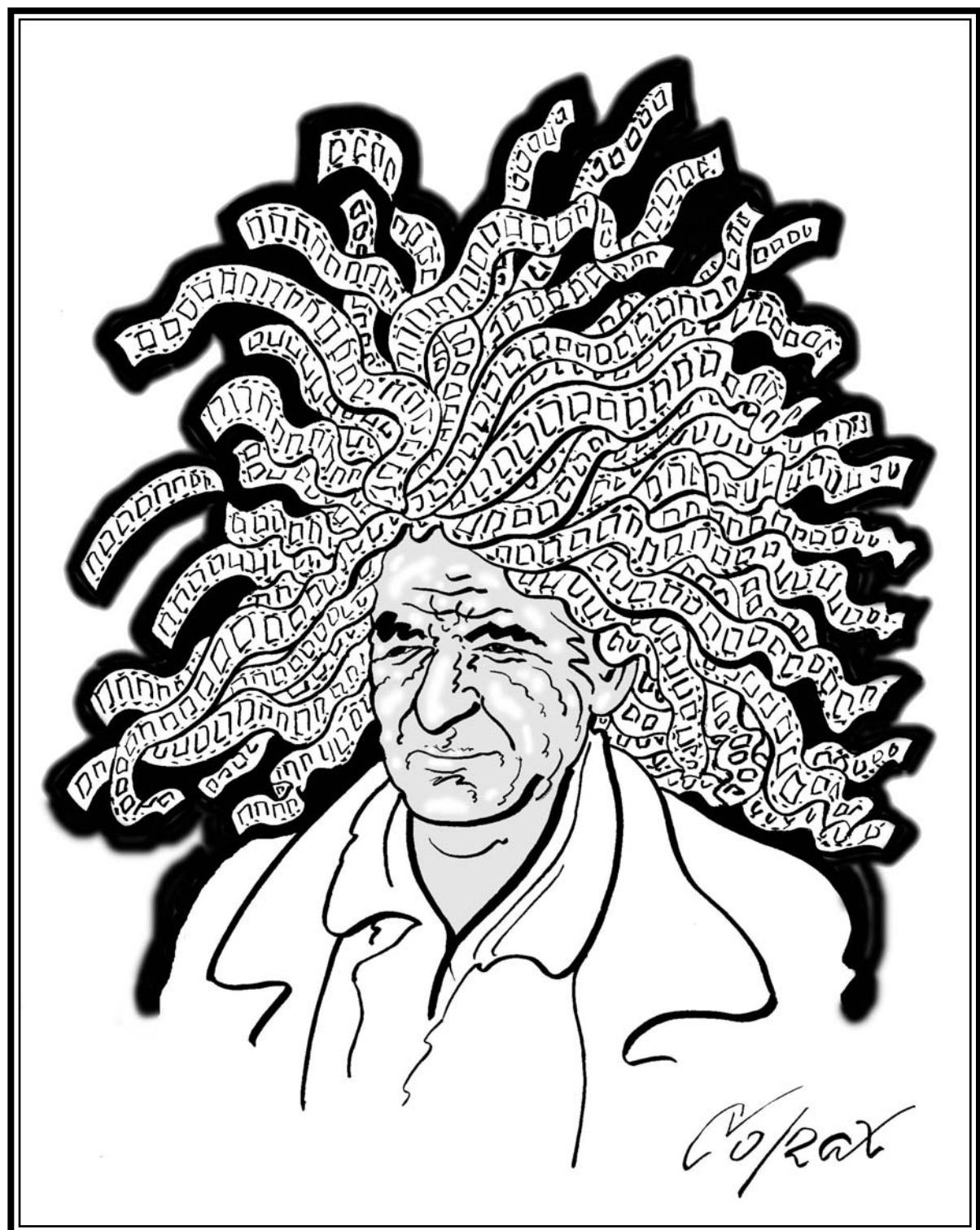
Ovo vreme, ovo društvo i ova politika ovde su takvi kakvi jesu i danas zbog toga više nego ikada trpe kutura i umetnost. Kako razmišljate o tome?

Rako Tazlinskije o tome:

Mislim da je odgovornost ljudi koji su ovde bili na vlasti od 1988. do 2000. godine velika. To je period u kojem su potpuno urušene prethodne, kakve-takve vrednosti. Napravljen je veliki nered, rasturenja je država. A ljudi koji su se od 5. oktobra 2000. godine pa do danas smenjivali na vlasti snose istorijsku odgovornost za stanje u kojem smo danas. Kada to kažem mislim da je šteta koja je naneta u tom periodu nenadoknadiva. Zato što je od 1988. do danas stvorena generacija ljudi koja više ne može da prepozna nikakvu vrednost. Mislim da je to veoma veliki problem. Nisam siguran da je nekakav preporod moguć niti se taj preporod može naprati.

Sa druge strane kultura i umetnost predstavljaju identitet jednog naroda. Šta donosi u Švajcarskoj kultura i umetnost?

Muslim da javno izrečena reč danas ne znači ništa, i to je jedan od zločina perioda o kojem sam govorio. Danas svako može da govori i svako govoriti i svako čita to svašta. Tako da nema se šta reći kao ozbiljno upozorenje. Muslim da je beznađe ovde potpuno. Ja lično nisam u beznađu, naprotiv. Ali naše društvo jeste. Ako oni koji vode ovo društvo ne razumeju da su kultura i umetnost identitet naroda, njihova odgovornost je ogromna. Zahvaljujući tome što ovde nestaju kultura i umetnost nestaje i ovaj narod, pa i ovo društvo ako ovako nastavimo.

„Sirano de Beržerak”, NP Beograd

Pa, šta je onda činiti onima koji to razumeju?

Uvek sam pokušavao da to govorim u raznim prilikama i povodima i ovo o čemu mi sada razgovaramo su delići toga od pre mnogo godina, u više navrata. Ja stalno to govorim. Kažu, nema para za film. Ja sam dve godine dobrovoljno u Filmskom centru Srbije pokušavao da doprinesem stvaranju osnova za nekakvu kinematografiju koja bi oslobođila talente dece koja dolaze. Ne svoje dece. Moju čerku Čarnu, koja je reditelj, prvu sam „ukinuo“ zbog nepotizma. Dao sam pre dve godine ostavku kada sam video da tu ništa ne mogu da uradim. Oni tek danas kažu da nema para za srpski film. Nula dinara za film, ali za nešto drugo kao namenski i ispod žita ima para! I niko tu ne pita Ministarstvo kulture, već Ministarstvo finansija. I, tako!

Kao da više nema ko da podrži talenat?

Nema više takvog morala. Ili ima, ali nije na takvom mestu i u poziciji da podrži talenat i kvalitet. Svi su građani drugog reda. Sve što vredi je u ovoj zemlji postalo drugorazredno. Sem pojedinaca koji su priznati – ne u svojoj zemlji, nego van nje. To važi i za kulturu, i za nauku i za sve što vredi. Naši ljudi te fele napolju su građani prvog reda, tamo se poštaju njihovi dometi i to što vrede i njihove vrednosti neko tamo prepoznaće, a ovde ne. Ovde više nema vrednosti niti vrednih ljudi koji naslućenim vrednostima mogu da daju šansu, a nema ni vrednosti koje se ovde stvaraju. Tako je sve postalo nevredno, sve je postalo isto. Otišlo je sve u....

Odgovor na pitanje kako trajati i istražati u profesiji glume podrazumeva i pitanja kako biti u skladu sa svojim vreme-

prepoznali i da zato nisu priznati. To je veoma teško za njih.

Kako doći u poziciju da pokažeš da vrediš ako zaista vrediš?

Davati savete je nezahvalno. Nisu ni saveti mojih roditelja za mene bili primenljivi. Imao sam petnaestak godina kada sam osvešćeno shvatio da je gluma ozbiljna duhovna disciplina i da može da bude važna i velika, kreativna stvar koja može poboljšati ovaj svet za sat, dva koliko traje i onda se vrati tu gde jeste. Ništa ne vredi biti mlađ i biti talentovan ako to neko ne prepozna, ako ti ne pruži neku prvu ili drugu šansu. Ali talenat je, između ostalog i to da prepoznaš šansu i iskoristiš je i da tako kroz čitav život prepoznaš prilike i ispunjavaš očekivanja. Bez pružanja prilike nema ništa od ostvarenja talenta. Moguće da je to i sreća. Ili, kao što je to bilo u mirnijim vremenima, kada si kod nas imao ozbiljan svet, ozbiljne ljude na važnim pozicijama koji su bili na Fakultetu dramskih umetnosti, na čelu pozorišta i televizije i filmskih kuća koji su mogli da prepoznaš talenat i istom su davali priliku da taj talenat ostvari. To je taj trenutak. Danas toga nema. Talenat je i jedan doživotni maraton razumevanja svega što je u ovom poslu neophodno da bi postojao. I to je deo talenta. Ne pristajati na ustaljeno, rušiti ono što ne valja i graditi dobro, i to je talenat. Pa biti dosledan sebi i iz početka, svaki put, stvarno otkrivati procese stvaranja do kraja; pa zaboravljati i dobra i loša iskustva; ne oslanjati se na poznato, ulaziti u nepoznato, pri tom ne biti konformista; znati što je i do koje mere gluma može biti dosadna i nikome potrebna i koliko može da bude površna, ali i do koje mere može biti veličanstvena i neuvhvatljiva. Eto, praviti te luke sebe i smisla koji ulaze u sferu neobjašnjivog, to je gluma. To je i način razumevanja i tumačenja delića sveta koji mi živimo na sceni ili pred kamerama. Retki su ljudi koji to mogu. Ja njima pripadam.

Malo je ljudi i umetnika koji ovde imaju Vaše iskustvo. Koji su toliko toga vrednog uradili napolju, a opet stigli i mnogo toga vrednog da urade ovde. Zato je verovatno realniji Vaš odgovor na pitanje što danas znači biti umetnik u Srbiji?

Mene je možda samo petoro kolega iz čitave bivše Jugoslavije pitalo za moja iskustva. Drugi ne. Ni danas ih to ne zanima. Mene, sa druge strane, ne zanima da im neupitan to objašnjavam. Te daljnje su jako, jako velike, kao što su i razlike velike. Radi se o potpunom odumirujući radoznalosti ovde. Nikog više ništa ne

zanima. Ljudi su se uvukli u svoje mišje rupe i tu su.

Foto: Vukica Mikača

knjige da napišem o tim iskustvima i ljudima.

Zašto su scena i kamera neumoljive i teško savladive?

Kada neko izade na scenu odmah se sve vidi. Veština nije bitna, sadržaj je važan. Kamera je nešto drugo. Objektivi vide drugo, vide bolje od oka. Kamera, na primer, uđe u lice Endi Garsije i ti vidiš ništa. Govorim o glumcu koji je snimio mnogo filmova u Holivudu. Kad kamera uđe u lice Džordža Skota, na primer, ti vidiš sadržaj. Kamera vidi i ono što oko ne vidi dovoljno dobro. Scena ima jednu drugu percepciju, tu odmah vidiš sadržaj. Kada izade glumac na scenu ili ima ili nema to nešto, a imate i one koji kada izade na scenu imaju auru, prosto svetle. Kamera je surovija od scene. U pozorištu, na daljinu nešto i može da se sakrije, pred kamerom ne.

Ali imate filmsku industriju i nikakav glumce koji donose mnogo novca, kao navedeni Endi Garsija. Razgovarao sam par puta sa Toskan Du Plantijem, on je jedan od osnivača Uni Fransa, organizacije koja predstavlja francuski film. On je jedan od ljudi koji je stvorio Festival u Kanu, važan čovek za francusku kulturu, izuzetno mudar i pametan. Danas, nažalost više nije živ. Bio je svestan razlike između Stare Evrope i takozvanog Novog sveta i svestan važnosti kulture uopšte za ljudsko društvo. Isprćao mi je kako su vodili razgovore na visokom nivou sa Amerikancima – kako da pokušaju da zaustave stvaranje multipleksa u Evropi, bioskopa sa mnogo sala i malo dobrih filmova, a kako bi zaštitili evropski film. Takođe, i da uspostave reciprocitet u razmeni filmova sa Sjedinjenim državama. Ti razgovori i pregovori su trajali godinama, a onda su Amerikanci rekli da o tome više nema razgovora zato što je film-

„Molijer, još jedan život”, JDP

Radionica integracije

„Kada se čovek ostvari u profesiji, jednostavno mora da obrati pažnju na druge ljudi i uradi nešto korisno za društvo, da se bavi i dobrotvornim radom. Zato sam u Beogradu osnovao Radionicu Integracije. Sa idejom da ukažem na značaj svesti o društvenoj odgovornosti i značaj rada na integriranju marginalizovanih grupa i pojedinača u širu društvenu zajednicu. Od početka aktivnosti u Radionici, septembra 2008. godine, organizovali smo niz večeri (pozorišnih, muzičkih, književnih...) u izvođenju uvaženih umetnika i stvaralaca za naše slepe i slabovidne prijatelje, kao i za osobe sa drugom vrstom invaliditeta, i od samog nastanka stremimo cilju da osobe sa invaliditetom ne ostanu posmatrači, već da najneposrednije učestvuju i sami budu kreatori programa. Tako smo sa slepim i slabovidnim osobama kao koautorma realizovali najpre predstavu „Hodnici žuti, purpurni, plavi” u režiji Sonje Vukićević, a zatim i Beketov „Čekajući Godo” u režiji Nebojše Dugalića. Imamo još planova koje ćemo, nadam se, realizovati.“

ska industrija u Americi druga po profitu. Naglasili da je to njihov nacionalni interes i da tu više nema nikakvih pregovora. Tržište je slobodno, pa izvolite, gospodo! U isto vreme mi prelazimo okean i kupujemo vaše male bioskope i pravimo multiplikse i tu puštamo ono što hoćemo i što je naš interes. Osim toga filmska produkcija ne samo što donosi novac nego i stvara novog čoveka. Njegovo mišljenje, njegove potrebe svih vrsta. I eto, imamo ovde Beograd film koji je prodat i bioskopa kojih više nema.

Vi ste pravi evropski glumac, zato je zanimljiva priča kako ste odbili poziv Stevana Spielberga i milionski honorar za film „Mirotvorac“?

Jednostavno nisam mogao. Ne mogu da zarađujem na raspadu zemlje koja je bila moja. Da igram lošeg momka koji hoće da uništi svet, a u tome ga sprečava ispeglana u licu, besprekorno našminkana, sa super frizurom holivudska diva i njen partner. Jednostavno, to nisam mogao.

Šta znači biti evropski glumac?

To znači da te ne zovu da igras loše momke sa Istoka, već da ti nude ozbiljne uloge.

Kako birate uloge, to što ćete igrati i u kojim filmovima i predstavama?

Kada mi je Miroslav Belović ponudio prvu ulogu, bio sam na trećoj godini Akademije. Prihvatio sam i imao prvu profesionalnu premijeru. Igrao sam sa pokojnim Banetom Zamolim, Sirogojna u predstavi o Bošku Buhi. Često se setim svog prvog partnera i te prve predstave. Nakon toga, poučen onim što sam slušao u bifeima, salonima, salama i privatnim razgovorima glumaca i reditelja shvatio sam da čovek mora da bira i da pravi svoj izbor. To je teško kada si glumac zato što tebe uvek biraju. Uglavnom sam to uspevao i tu negde sebe smatram ostvarenim. Bilo je, naravno, i kompromisa, ali uglavnom ne. To je veliki uspeh za glumca, kada radi samo ono što želi.

Kako se sećate perioda u Narodnom pozorištu?

Pre Narodnog bio sam pripravnik u Ateljeu 212. Mira Trailović je došla posle moje prve premijere, koju sam pomenuo, i pozvala me u Atelje. Tamo sam odigrao četiri predstave, a onda sam shvatio da to nije pozorište u kojem ću moći da hodam najbržim mogućim putem. Shvatio sam da u takvom, zaista sjajnom pozorištu, u tom trenutku za mene nije bilo budućnosti. Velimir Lukić me je zatim pozvao u Narodno i, kada sam odgovorio sa „da“, pozvao je Miru da joj to kaže. Morao sam da odem i kod Mire da joj sam kažem. Bila je veoma besna i vikala je: „Ne zaboravi, odlaziš iz najboljeg pozorišta u Evropi!“ Mira i Veca su bili izuzetni, znali su da prepoznaju talent i to da bez novih klinaca nema ništa i da deci treba dati šansu. U Narodnom sam odigrao mnoge izuzetne uloge iz klasičnog i modernog repertoara. Neke od njih nisam domašio, mnoge jesam, neke sam odigrao neponovljivo. Tamo sam delom izgradio sebe kao glumca i ličnost. Sećam se da me Veca Lukić 1981. godine nije pustio da idem u Kan na festival. Probudio sam ga telefonom u tri noću, namerno u to doba, i pročitao mu jedan izveštaj iz Kana u kojem su bile pohvale kritičara za moju ulogu. Rakao mi je: „Pa, čestitam ti!“ Par godina kasnije savetovao me je: „Miki, beži odavde i pravi internacionalnu karijeru! To mi je rekao i Saša Petrović. I Piter Bruk se, kada sam odlazio iz njegove trupe, pitao zašto se vraćam u jednu nesigurnu zemlju. Nisam ja bio u raskoraku sa sobom, jednostavno nisam planirao da živim tamo negde. Ali kada je počeo raspad Jugoslavije – otisao sam. Vratio sam se iz porodičnih razloga. Bio sam nedavno u Parizu, video sam se sa Lik Bondijem, sa kojim sam radio jedan film, a koji je direktor Odeon teatra. Zove me da potpišemo dvogodišnji ugovor i da igram tamo. I, kako ja sad da odem? To podrazumeva da i moja poro-

dica krene sa mnom, a to nije jednostavno.

Da li postoji nostalgija za ovim ovde?

Imam nostalgiju za kontaktima sa vodom u Jadranu, za uskim ulicama, malim prolazima, zatvorenim žaluzinama iza kojih te uvek neko posmatra, za tom tišinom i niskim letovima lasta u primorju, za ribama u moru, vetrovima, stazama na ostrvima i pastirima koje sam sretao, a kojima i sada pamtim imena. Nedostaje mi more Jadransko. Volim ronjenje i njime se bavim kad god sam u prilici. Tu nostalgiju pokušavam da nadoknadim roneći sa sinom Ivanom, upoznajući ga sa podvodnim svetom. Nemam nostalgiju za Jugoslavijom. Moja prijateljstva sa ljudima iz novosnovanih država su nakon raspada postala još jača.

Kako razmišljate o Beogradu danas?

Rodni grad ne možeš da ne voliš. Svetan svih njegovih vrlina i mana. Rodni grad je deo tebe, kao deo tvog tela. Ali nemam više tu radost povratka kada sam dugo odsutan. Sve se manje u Beogradu krećem po javnim mestima. Smeta mi ta bahatost ljudska i primitivnost, koja nekada nije bila toliko prisutna u ovom gradu. Volim ja da se družim i popijem sa prijateljima, ali nemam u ovom gradu to više gde. Stid me je što ovaj grad u poslednjih pet godina ima potpuno negativan stav prema svemu što je kultura i pozorište, o muzejima i da ne govorim! Nisam zaslužio da imam takve sekretare za kulturu Grada i takav odnos prema svemu što je vredno.

Koliko je danas važna solidarnost između ljudi u profesiji?

Glumci nikada nisu umeli da osvrste svoje interese, ne mislim samo ekonomiske. Nisu umeli da prepoznačaju jednicički imenitelj esnafa. Nikada to nisu znali. Mudri kvaritelji naše stvarnosti su to koristili i koriste. Imate u našoj branši veliki broj ljudi koji je navikao da čuti i ne talasa. Šta u takvim okolnostima reći, a opet osećate se odgovornim da nešto kažete?

„Kalogula”, NP Beograd

Sve to sada kad govorite deluje tako lako, kao što lako deluje sve to što ste radili u pozorištu i na filmu. Kako se dolazi do te lakoće izvođenja?

Bilo je izuzetno teških procesa i trenutaka. Neprospavanih noći, velikih problema, mučenja sebe samim sobom i drugih takode. Najблиže okoline i porodice. Trpe tu sa tobom i razni ljudi oko tebe. Bila su različita teška stanja. Scena raznosi čoveka, odnosi energiju, ali je i vraća. Ne znam kako je to nositi se sa tim tako – lako, a teško. Možda sam se takav rodio.

OBRAZLOŽENJE NAGRADA ZA ŽIVOTNO DELO U 2012. GODINI „DOBRIČIN PRSTEN“ - PREDRAGU MIKIJU MANOJLOVIĆU

Predrag Miki Manojlović je rođen u Beogradu u porodici glumaca Ivana i Zorke Manojlović. Već veoma mlađe postaje jedan od vodećih glumaca u tadašnjoj Jugoslaviji. Od tada pa sve do danas, a tome ima više od četiri decenije punog umetničkog angažmana, odigrao je na najvišem nivou niz glavnih uloga u pozorištu, i to od klasičnog do savremenog repertoara, uvek uz značajno traganje na planu novog scenskog izraza.

Nosilac je najviših priznanja bivše Jugoslavije i današnje Srbije za izuzetne glumačke rezultate u pozorištu, na filmu i na televiziji. Između ostalih priznanja, 1989. godine, kao prvi dramski umetnik naše zemlje, primio je uglednu nemačku nagradu pokrajine Rur za najboljeg pozorišnog glumca te godine. Nagrada „Gordana Kosanović“ se dodeljivala jugoslovenskim glumcima jednom u četiri godine.

Van Jugoslavije je igrao na pozorišnim scenama Nansija, Amsterdama, Bukešta, Bratislave, Budimpešte, Berlina, Trsta, Varšave, Pariza. Pored domaćih vrhunskih umetnika, Miki Manojlović je saradivao sa nekim od najvećih stranih reditelja i glumaca današnjice, od Pitera Bruka do Džeremi Ajronsa, od Katrin

Danev do Žan-Luja Trentinjana, od Lika Bondi i Erlanda Joszefsona do Odri Tatu.

Miki Manojlović spada među one dragocene dramske umetnike koji su svojim glumačkim rezultatima, stilom svoje glume, nagovestili i uveli novi senzibilitet glume koji je odgovarao najsavremenijem senzibilitetu publike. On spada među one dramske umetnike koji stvaraju stil svoga vremena u umetnosti u kojoj deluju. Posebno je značajno što je Miki Manojlović u poplavi komercijalizma svačake vrste u nas, sa svih svojih trideset i pet glavnih uloga u teatru i šezdeset sedam na filmu i još mnogih na televiziji, ostao na braniku pozorišne umetnosti najvišeg ranga, i to bez kompromisa, i to jedan od retkih. Miki je i sjajan partner koji inspiriše one koji su sa njim na pozornici.

Jednom rečju, Miki Manojlović je pravi primer umetnika u najboljoj tradiciji samog Dobrice Milutinovića, umetnika voljenog, cijenjenog, svojevrsnog novatora, koji je krčio nove puteve u umetnosti kojoj je posvetio život.

Za Žiri
Predrag Ejduš, predsednik

Sedmočlani žiri Udrženja dramskih umetnika Srbije radio je u sastavu: glumci Ružica Sokić, Vojislav Brajović, Predrag Ejduš (prethodni dobitnici Dobričinog prstena) i Dušanka Stojanović Glid, teatrolog Ksenija Šukuljević Marković, redatelj Slavenko Saletović i dramski pisac Igor Bojović.

NEKI NOVI GLASOVI

Javna čitanja, u ovoj ekonomskoj situaciji, sve češće su jedini način prezentacije novih dramskih tekstova

„Biseri iz upravnih fioka”, serijal promocije novih dramskih tekstova koji u Ustanovi kulture „Parobrod” uređuje reditelj Stevan Bodroža, donose šansu da se zaviri u stvaralaštvo koje se teško probija do publike. „Pružaju i priliku da kolege koje su na takvoj poziciji da osmisljavaju repertoarske planove dođu, čuju i time olakšaju sebi proces odlučivanja”, kaže Bodroža. U pitanju je program javnih čitanja dela mladih autora koja zbog nedostatka novca ili volje nisu oživela na pozorišnim scenama. „Od 2008. godine, kad je počela Svetска ekonomска kriza, pa sve do danas kultura u Srbiji kao da se postepeno ali ne umitno gasi”, kaže Stevan Bodroža i dodaje da se „u takvim okolnostima teško čuju neki novi glasovi.”

Kada su mu kolege iz Ustanove kulture „Parobrod” ponudile da osmisli pozorišni program, pomislio je kako primarna delatnost tog novog prostora ne treba da budu samo produkcije predstava, već i efektna, umetnička, a finansijski nezahtevna forma kroz koju se mladi autori mogu izraziti. „Problematika pomanjkanja novca nešto je što zaustavlja sve inicijative u zametku. Znao sam zato da moram da se oslonim na formu: koja može da prenese duh nekog dela, a da na njoj ne mora dugo da se radi (jer gume su spremni da izadu u susret, ali obzirom da honorara nema, ne može se mnogo njihovog vremena oduzimati); u kojoj reditelj ima šansu da pruži svoje čitanje likova, razumevanje situacija, da izvuče na površinu fenomen koji je njemu najzanimljiviji, a da mu pri tom nisu neophodna izražajna sredstva koja celovita inscenacija iziskuje. Javna čitanja ispunjavaju oba uslova”, objašnjava Bodroža.

Razlog za projekat „Biseri iz upravnih fioka” jeste činjenica da je upravo pisanje mladih dramskih pisaca trenutno jedna od najvitalnijih dimenzija srpskog teatra. „Reč je o raznorodnoj, uzbudljivoj i iznenadujućoj sceni na kojoj ima daleko više markantnih umetničkih glasova i individualnosti nego što bi bio prosečki koji bi neka bogatija kulturna sredina mogla da podrži inscenacijama... Koliko je tek onda frustrirajuća pozicija sjajnih mladih pisaca u sredini koja je producijski nemoćna kao naša!” – dodaje sagovornik Novac svakako jeste jedan od glavnih razloga, ali se plaši da je za fenomen pohranjivanja tekstova po fiokama često kriva lenjost, nezainteresovanost i demotivisanost.

„Kada odete na sajt Geta instituta, postoji stranica na kojoj se nalaze imena savremenih nemackih dramskih pisaca, linkovi do njihovih biografija, online izdanja drama i adresa preko kojih se mogu poručiti. U toj prezentaciji vidi se odnos sredine prema sopstvenim savre-

Drugu sezonu „Bisera”, budući da je u toku rekonstrukcija Ustanove kulture „Parobrod”, izvodi se na prijateljskim scenama: februarsko „čitanje” – tekst Milene Gvozdenović, „Kao da te neko pita” održano je krajem februara u Pop Ap knjižari Kulturnog centra Beograd. Režija: Jasmina Ivačić-Venčanski, a u glumačkoj postavi su, između ostalih, Bane Vidaković i Vanja Milačić.

menim dramskim autorima. Čini mi se ponekad da se od dramskih pisaca kod nas očekuje, da bi njihovi komadi uopšte dobili šansu da budu postavljeni, da odmah ponude zrele poetike, dobro skrojene komade, vrhunski ispisane dijaloge... Mnogo toga je u traganju, iznalaženju novih formi i motiva, ukazivanju na probleme kojima se teatar možda još nije bavio. Dramsko stvaralaštvo ima pravo na avanturu hvatanja u koštač sa analizom stvarnosti, a zadatak reditelja u svemu tome bio bi da u ovim odvažnim, novim spisateljskim poetikama prepoznači scenički potencijal, da na spisateljska traganja odgovore. Mislim da bi to bio pravi dinamizam pozorišta koje bi imalo pravo na odvažnost, možda grešku, ali i neočekivan i sjajan uspeh, otvaranje novog poglavlja u istoriji. Problem jeste u pomanjkanju sredstava da bi se stvari razvijale na ovaj način. Ali mnogo češće razlog za izostanak kontinuiranih, a tako nepohodnih, ‘rađanja’ novog teatra je u pomanjku vere da je to moguće - kod ljudi koji vode teatre, nespremnost da se za novim glasovima traga”, kaže Bodroža.

U selekciji tekstova pomogli su mu dramaturzi i dramski pisci Tamara Bijelić i Slobodan Obradović, a na pitanje kakve se sve ideje nalaze po „fiokama”, odgovara: „Ovi komadi na najrazličitije i vrlo maštvote načine problematizuju našu stvarnost, ukazuju na sile kojih nismo u dovoljnoj meri svesni, a koje formiraju život u društvu kakvo je Srbija danas. Motivi se kreću od analize porodičnih problema i skrivenih psiholoških dinamičkih u posttraumatiskom, tranzicionom društvu, preko sve aktuelnijih ovisnosti o sajber prostoru u kom ljudi pronalaze utočište od stvarnosti, do politički angažovanih, alegorijskih slika društvene distopije u kojima se oštvo, pametno i potresno analiziraju stranputice kojim je naša zemlja krenula na putu tzv. „demokratizacije”. Ogledalo koje ove drame okreću prema stvarnosti, snaga da se priznaju bolne istine, ali i duhovitost u analizi delevale bi, duboko sam uveren, lekovito na publiku”, kaže Bodroža.

Entuzijazam sa kojim ljudi dolaze na javna čitanja smatra najboljim dokazom da za savremeni domaći tekst ima interesovanja, što i njihov rad čini smislenim.

Sonja Šulović

Javno čitanje: „Casa Novak” Tamare Bjelić

Stevan Bodroža je režirao javna čitanja „Casa Novak” od Tamare Bjelić i „Telo” od Branislave Ilić – pobednički tekst Konkursa Sterijinog pozorja, koji će i postaviti na sceni Prvog prigradskog pozorišta iz Lazarevca sa njihovim ansamblom.

NEOPHODNOST EKSPERIMENTA

Jedno umetničko delo ne odlikuje njegova pripadnost velikoj kulturi, nego koliko je u njega ugrađeno slobode

Božidar Mandić

Umetnost koja liči na umetnost nije umetnost. Savremenom dobu nedostaju eksperiment i rizik da se zakorači u estetski nepoznato, nepriznato i neprihvatljivo. Nekada su ove osobine krasile autora, a sada – izgleda – ne! Suvišnost sigurnosti oslanjanja na tehnički i tehnološki element učinili su umetnost, pa i pozorište, savršenom, ali bez duše i impresija. Gledalac je gotovo mehanički počeо da prima predstave, glumce, kostime, šminku, reflektore i scenografiju; slično se dešava i sa aplauzom, koji postaje deo sveopšte gledališne reakcije. Ali ma koliko to izgledalo perfekciono, to je postala i zamka za pozorište. Zatvaraju se vrata novim idejama, ne podstiču se inovumi niti riskantni gestovi. Gotovo da bi se moglo reći: Bože, spasi me od profesionalaca! Sigurnost pozorišne kutije pretvorila se u rutinu, ukočenost je postala standard od koga se lako ne odstupa. Malo se šta čini da se presek venе ustaženosti i dopusti (to bi bilo dobro čak i u klasičnim pozorištima) eksperiment.

Uvek sam se pitao kako niko nije razumeo Artoa, Džojsa niti Van Goga! Ranije sam mislio da se radi o nerazumevanju, ali to je prosto nemoguće. Kako sam stariji, sve više shvatam da epoha uglavnom razvija kapacitet za neprihvatanje. Tendencija je odbaciti originalno, personalno, delo iz duha. Dominira esnaf-ska uigrana kvalifikacija, rezultat biva prihvacen kad ne izlazi iz okvira stereotipne porodične prakse. Zbog toga mislim da eksperiment zasluguje pertinentnost u pozorišnim kućama. Jer, tek kad se ujedini isprobavanje novina i klasični mejnstrim, dobija se umetničko uzbudjenje. A najveći eksperiment je vera u svoje delo, makar ono otišlo u anonimnost.

Našim prostorima nedostaje kreativni šok, rizik i dopust mladima da mogu stvarati pozorišne predstave koje ni sami ne razumeju. Teatar mora biti bez imitacije, onakav kakav često ovde nije. Već je davno utvrđeno da našim prostorima nedostaje recepcija za avantgardno, ali nikad nije kasno. Postoji BITEF i Bitef-teatar, koji bi više mogli da podstaknu

svoju scenu u okupljanju modernog razvoja senzibiliteta. Nije dovoljno samo dovoditi strane predstave, nego otvarati pore za novo iskazivanje, ono koje sablažnjuje... ono koje iritira, ali ne komparira i nije sigurno. Potrebno je da u našim pozorištima više podstaknemo atmosferu za mlade autore bez kompromisa, bez škоловane estetike i sa radikalnim intelektualizmom i senzibilitetom. Voleo bih da vodim u nekom pozorištu sekciju za eksperimentalni senzibilitet. Mogli bismo okupiti mlade potencijale, delovati od dvanaest uveče do četiri ujutru, tako da nikome ne sметamo. Jedini uslov mladim stvaraocima bio bi da delo ne treba da liči na druga dela, da bude oslobođeno konvencija i da traga... Ako nismo već bogati ekonomski, ne bismo morali umetnički biti inferiorni. Jer jedno umetničko delo ne odlikuje njegova pripadnost velikoj kulturi, nego koliko je u njega ugrađeno slobode. Delo ne mora da liči ni na šta, a da opet zaživi ili bude prihvaćeno u vremenima koja pristižu. Treba okupljati mlade i predati im pozorišnu drsrost i skrušenost, jednovremeno. Treba se baviti umetnošću koja je nezavisna poput nevinog originala. Inače joj preti smrt i okoštanje sledbenih događanja, i zalet koji nepopravljivo vodi u pozorišnu beživotnost. Umetnost tada biva uhapšena, a nije u zatvoru.

LUDUS

„Ludus” ne može bez Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, a verujemo da ni Ministarstvo ne može bez „Ludusa”

Kakva je slika koju javnost i mediji imaju o Vama?

Kolika je verovatnoća da ćete uočiti vest ili članak o Vama u nekoj od dnevnih novina ili časopisu ili na internet sajtu?

Novinske isečke skenirane u visokoj rezoluciji dostavljamo na CD-u ili elektronskom poštom, tako da možete da napravite trajnu arhivu svih medijskih objava koje će Vam uvek biti dostupne.

Metro Market
011/3285-020
www.clipping.rs
office@clipping.rs

U saradnji sa Udruženjem dramskih umetnika Srbije za njihove članove naš specijalizovani servis za press clipping praktiče štampu za Vas, da znate šta je, gde i na koji način objavljeno.

TIKER

Rekonstrukcija Malog pozorišta „Duško Radović” u Tašmajdanskom parku je pri kraju. Kompletno renoviranje i nova oprema koštaće skoro 500 miliona dinara. Pozorište dobija pored glavne, velike scene, još jednu koja će biti nešto manja. Izgrađena su nova 243 kvadrata prostora. Povećan je ulazni hol i foaje koji može da se transformiše u malu scenu za razne vrste performansa. Scena se oprema najsvremenijom tehnologijom, sceničkom mehanikom, rasvetom, ugradene su i nova elektroenergetska, telekomunikaciona, termotehnička i hidrotehnička instalacija, koja se posebno štiti stabilnom instalacijom za gašenje požara. „Radujemo se što smo u situaciji da nastavimo sa uspešnom misijom u novoj rekonstruisanoj zgradi. Na osnovu dosadašnjeg rada i ostvarenih rezultata, u prilog smo da se pohvalimo da je ovo pozorište postavilo nove standarde u našem gradu”, rekla je Jelena Stojanović, nedavno postavljena vd direktorka Malog pozorišta.

Pred Novu godinu u više institucija kulture Vlada Republike Srbije razrešila je postojeće i postavila nove čelnike – direktore i članove Upravnih odbora. Tako je na čelo Muzeja pozorišne umetnosti došao Momčilo Kovačević, umesto dosadašnje direktorce Ksenije Radulović. „Što se mene tiče, ja odazivam sa mesta direktora zadovoljna, posebno zbog toga što u ovom poslu imam zaista veliko iskustvo”, izjavila je Ksenija Radulović, zatečena odlukom Vlade. „Za 11 godina prošla sam toliko tega i saradivala sa mnogim ministrima i ministarstvima kulture, da sam stekla mogućnost da tačno procenim razne kulturne politike kroz koje smo prošli i tačno znam šta se i kako radi“, rekla ona.

„Posebno sam ponosna na to što sa mesta direktora idem bez dinara duga, a sa dodatnim sredstvima na računu od sopstvenih prihoda ustanove, koji su dovoljni da ona može relativno solidno da radi čitave godine”, poručila je Ksenija Radulović.

Direktor Pozorišta na Terazijama, reditelj Mihailo Vukobratović, odlučio je da posle dvanaest godina ode s mesta čelnog čoveka ove kuće. Povod za ovakav potez je zahtev dva sindikata (Samostalnog sindikata i Sindikata muzičkih umetnika), a razlog, kako sam kaže, želja da kolektiv nesmetano nastavi sa uspešnim radom. „Nekoliko je razloga za ovaku odluku, a ključni je da ne želim da učestvujem u unistavanju onoga što smo za proteklih 12 godina uradili”, saopštio je Vukobratović. „Verujem da kolektiv nije podeljen onako kako ova dva sindikata tvrde, a i da mi je većina članova umetničkih ansambala davalala podršku svih proteklih godina. Pošto želim sve najbolje ovoj kući – podnosim ostavku”, izjavio je Mihailo Vukobratović.

- Premijera dramske komedije „Zdrav(o) Život(e)! / High Life“ Ljiljana Mekdugala u režiji Nikole Zavišića izvedena je 9. februara, na Kamernoj sceni Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu. U predstavi igraju: Igor Pavlović (Dik), Ivan Đurić (Doni), Nenad Pećinar (Bag) i Marko Šavić (Bili). Tekst Ljiljana Mekdugala preveo je Igor Pavlović. Kostimografinja je Marina Sremec, a asistentkinja režije Sonja Petrović.

- Na Novoj sceni Zvezdara teatra premijerno je izvedena predstava Miloša Radovića „Čorba od kanarinca“ u produkciji Agencije „Impressario“ i Agencije „Colonna“. Ovu drugu postavku teksta „Čorba od kanarinca“ u poslednjih 15 godina na beogradskim scenama, režirala je Staša Koprivica, a uloge tumače Mina Lazarević i Ljubomir Bandović.

TIKER

Remek delo Henrika Ibzena „Rosmersholm“ premijerno je izvedeno 10. januara u Novosadskom pozorištu/Uživideki sinhaz, u režiji slavne rumunske rediteljke Anke Bradu.

Dvostruki laureat Sterijine nagrade Aron Balaž, dobitnicu Patakićevog prstena Emīna Elor, Sandor Laslo, Ištvan Kereši, Atila Madar, dobitnica Sterijine nagrade Silvija Križan i Agota Siladi igraju uloge u ovoj poetsko-filosofskoj fantazmagoriji.

Za radove na rekonstrukciji Narodnog pozorišta u Leskovcu, u budžetu tog grada za 2013. planirano je 9 miliona dinara. Radovi na obnovi Pozorišta počeli su još 2011. godine, a rok za njihov završetak bio je kraj marta 2012. godine. Zbog finansijskih problema i neisplaćenih sredstava izvođaču, međutim, radovi su sredinom godine obustavljeni. Iznos od skoro 60 miliona dinara za potpunu rekonstrukciju tog objekta sagrađenog tridesetih godina prošlog veka, trebalo je da bude finansiran iz gradskog i republičkog budžeta. Do sada je završeno oko osamdeset odsto radova.

Užičko Narodno pozorište izveće sredinom marta premijeru drame Ljubomira Simovića „Čudo u Šarganu“. Režija je poverena Ivi Milošević, scenograf je Gorčin Stojanović, kostimograf Maja Mirković, a dizajn zvuka potpisuje Nikola Pejović. Uloge tumače Divna Marić, Dragana Vranjanac, Bojana Zečević, Branislav Ljubičić, Vahidin Prelić, Slobodan Ljubičić, Svetislav Jelisavić, Momčilo Murić, Ivana Pavićević Lazić, Hadži Nemanja Jovanović, Goran Šmakić, Dušan Radojičić i Nikola Penezić.

Na sceni Jadran Narodnog pozorišta iz Subotice krajem prošle godine izvedena je premijera predstave „Mala radnja horora“. Reč je o komičnom rok horor mjuziku, zasnovanom na istoimenom niskobudžetnom filmu iz 1960. godine. Po rečima reditelja Marka Manojlovića najveći problem sa kojim su se susreli tokom priprema bio je finansijske prirode, pošto je mjuzikl više spektakl nego pozorišna predstava. Uloge tumače: Luka Mihovilović, Minja Peković, Ljubiša Ristović, Marko Makivić, Srdan Sekulić, Vesna Kljajić-Ristović, Suzana Vuković, Kristina Jakovljević i Milan Vejnović.

Dani Komedije u Jagodini će biti održani od 20. do 27. marta. Predstavice se sedam predstava u takmičarskom delu po izboru ovogodišnjeg selektora, Juga Radivojevića, dok će poslednja, osma biti odigrana van konkurenije, u čast nagrađenih. Jugoslovensko dramsko pozorište iz Beograda izveće predstavu „Sumnjiće lice“ reditelja Jagoša Markovića. Predstavom „Sluga dva gospodara“ reditelja Borisa Liješevića na ovogodišnjem festivalu predstavice se Srpsko narodno pozorište Novi Sad, a predstavom „Čudo u poskokovoj dragi“ Snežane Trišić – Narodno pozorište iz Subotice. Među sedam odabranih predstava ulazi i „Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja“ Narodnog pozorišta iz Sombora, u režiji Kokana Mladenovića. „Građanin plemić“ je predstava Darjana Mihajlovića, koju će izvesti članovi Narodnog pozorišta iz Prištine (sedište u Kosovskoj Mitrovici). Predstavu „Do gole kože“ reditelja Pjera Valtera Polica u izveštaju Knjaževskog srpskog teatra iz Kragujevca, prvi put posle dvadeset godina u takmičarskoj selekciji Festivala. Pozorište na Terazijama iz Beograda igraće „Zonu Zamfirovu“ u režiji Kokana Mladenovića. Predstava u čast nagrađenih biće pozorišno ostvarenje „Divan dan“ Favi teatra iz Beograda. Predstave će ocenjivati žiri u sastavu: Egon Savin, Ljiljana Blagojević i Slobodan Tešić. Glumici Jelisaveti Seki Sablić, ovogodišnjoj dobitnici nagrade za životno delo „Zlatni čuran“, statua će biti uručena na zatvaranju Festivala, 27. marta, na Svetiški dan pozorišta.

FESTIVAL VAN SVAKOG OKVIRA

Festival Off Frame/Van okvira: značenja, mogućnosti i granice društveno angažovanih teatarskih praksi

Ana Tasić

Drugi po redu festival društveno angažovanog teatra Van okvira održan je početkom decembra u Beogradu, u organizaciji grupe Hajde da..., a u saradnji sa REX-om i Domom omladine Beograda, uz podršku Ministarstva kulture i informisanja RS, Skupštine grada Beograda i Gete instituta. Prikazane su predstave „Reciklirani snovi“ grupe ApsArt, kabare „Iza ogledala“, čiji su autori transsesualci, zatim „Muškarčine“, koje ispituju rodne identitete (produkcija Centar E8 i Bitez teatar), „Žudnja“ Sare Kejn, izvedena na engleskom jeziku, kao javno čitanje teksta sa elementima koncerta (režija Saša Perić, produkcija grupa Ignis), „SS i iznad“ (Stanica, servis za savremenim ples), „Predstava“ (koja je trebalo da se zove „Ogorčena pička“) prema tekstu istoimene knjige švedske autorke Mari Sveland, ali nije zbog (auto)cenzure), kao i „Priče hleba i krvi“ Sanje Krsmanović Tasić (Dah teatar). Pored predstava je ostvaren sadržajan program radionica, izlaganja, interdisciplinarnih skupova.

Pojmovi društveno-angažovanog i političkog teatra su danas vrlo složeni, praćeni brojnim diskusijama i sumnjama, a razumevani i tretirani u zavisnosti od lokalnih konteksta u kojima nastaju. U slučaju programa Of Frejm festivala, odnosno izvođača koji su na njemu nastupili, pojам društvene angažovanosti se prevashodno vežuće za njihovo bavljenje temama koje su politički osetljive. Takođe, ovi autori preovlađujuće deluju van institucionalnih okvira, nisu na državnim i ili gradskim budžetima. To znači da oni stvaraju na marginama društva, što najčešće podrazumeva i samu problematizaciju marginalizovanih, više ili manje obespravljenih društvenih grupa (pripadnike gej populacije, transseksualce, bivše zatvorenicke, lecene zavisnike, osobe sa invaliditetima). U ovom tekstu, čiji je cilj da predstavi aspekte značenja angažovanosti prikazanih predstava izdvojimo dve produkcije: „Reciklirane snove“ i „Priče krvi i hleba“.

Politički osvešćene senke – društveni značaj u praksi

Snažan utisak ostavila je predstava senki „Reciklirani snovi“, u režiji Aleksandre Jelić i u izvođenju nezavisne grupe ApsArt. Njihov rad je naša publiku, između ostalog, upoznala pre nekoliko godina na Bitezu, kada su u prostoru Centralnog zavoda izveli veoma upečatljivu predstavu „Čiji si ti, Petre“ (akteri su bili naturski, zatvoreni, lečeni narkomani). „Reciklirani snovi“ su reprezentativni u pogledu istaknute funkcije društvene osvešćenosti/angažovanosti na ovom festivalu, i to u više pravaca. Prvo, tekst autora Bogdana Španjevića je neobično poetski inspirativan, vrlo aktuelan, društveno-politički proboran. Reč je o antiutopiskoj bajci u kojoj se jasno kriti-

„Reciklirani snovi“

Tokom izvođenja nam ona postavlja pitanja, motiviše nas da ispričamo svoja sećanja, nudi nam čašice šljivovice koju sa njom i međusobno delimo. A nakon završetka zvaničnog dela, glumica nam daje mogućnost da izaberemo scene koje će posebno igrati, kao appendix, odnosno fusnote koje, kako je kaže, ima svaki esej, pa i ovaj koji je ostvaren u pokretu. Dvadesetak tih fusnota, otvorenih mogućnosti za izbor scena, projektuje se na zid, a publika je pozvana da odabere njih nekoliko, scena koje će nam Sanja Krsmanović-Tasić odigrati, kao na bis. Jedna od upečatljivih scenskih fusnota koje je publike izabrala je „Vrtenje“ - glumica se u toj sceni dugo vrti oko sopstvene ose, objašnjavajući pri tome vrlo složena i zanimljiva značenja tog čina, u smislu uspostavlja kontrole nad telom i umom. Mogao se primetiti jasan porast interesovanja gledalaca, odnosno njihove intenzivnije reakcije kada postaju direktni učesnici, kreatori toka igre, akteri, ne samo odvojeni posmatrači. Žak Ransijer tvrdi da onog trenutka kada publika iz pasivnog položaja pređe u aktivni - nastan-

„Priče hleba i krvi“

je političko pozorište, jer se na taj način, u tom momentu, oblikuje svest o mogućnostima promene, putem individualnog delovanja. Za Brehta je, slično, političko pozorište ono pozorište koje pokazuje da je društvo promenljivo.

SOBA OGLEDALA

Predstava Dah teatra „Snovi i prepreke“

Jelena Kovačević

Cudna je kategorija iskrenog u estetici – može biti dodeljena umetničkom nastupu rasutih emocija, biti jedan subjektivni komentar ili, sasvim suprotno, konvencionalni komentar s redundantom iz doba romantizma. Tek, teško je upotrebiti izraz „iskreno“, a ne rizikovati da se bude neodređen, kontradicitor i površan. Pa ipak, što sam više razmišljala o predstavi Dah teatra „Snovi i prepreke“ (premijera održana na samom kraju godine), to sam više ponavljala: iskrena predstava, iskreni izvođači, iskreno postavljeno.

Možda je razlog tom utisku iskrenosti u celokupnom celovečernjem doživljaju koji se u Dah teatru gradi kao u svakoj gostoprimaljivoj kući – od praga. U kamernoj sali u kojoj se izvode predstave, blizina izvođača i posmatrača je neodoljiva; a posle predstave svi se mogu družiti dugo u noć i druga velika sala poprima odlike salona. Ili je možda razlog upravo u umetničkoj formi – performans uvijen u oblik predstave – bez obzira što izravanju različiti likovi ispod kostima, tonova i štimunga, uvek su to sećanja dvoje izvođača, Jugoslava Hadžića i Ivane Milenović Popović. Dvoje mladih članova, nova odnegovana generacija Dah teatra govori u svoje ime. Ili iskrenost leži u temi – govoriti o svom odrastanju i ličnom razvoju, zapravo, izvoditi sebe.

U predstavi naizmenično i zajedno nastupaju Jugoslav i Ivana: oni prave prve samostalne korake iz svojih biografija, dečji hod do snova, nailaze na prepreke, trpe u ličnim padovima kao i u opštoj nemaštini. Od drame do autoironije. I tako, dok viđeno čitamo kao duo performans u kome oba izvođača polaze od doba detinjstva i odrastanja pod Miloševićevim režimom, s neizvesnom sutrašnjicom, ali sa snovima, performans se na naše oči preobražava u nešto novo i drugačije.

„Snovi i prepreke“

Prema ličnim istorijama, Jugoslav i Ivana stupaju u kontakt s Dah teatrom i stiču iskustvo scenskog nastupa. Forma ličnog iskaza se ne menja, ali su u njemu likovi i prizori iz nekih drugih predstava, verovatno viđenih na istom mestu. Kao u ogledalu, i stvarno i nestvarno, može se prepoznati Zuzana Halupova, jedna od „junakinja“ Dahove predstave „Ne/vidljivi grad“. Pa se odmah oko nje, u ovom performansu, ogledaju zvuci harmonike, a iz njih će u sećanje izbiti i drugi živopisni likovi starog Beograda s kojima smo se susreli nekada u autobusu br. 26. U igri ogledalima ima iznenadenja i vedrine.

A kako Jugoslav i Ivanina scenska priča napreduje, tako se to sobno pozorište puni ogledalima. Pogled nam prelazi na čehovljevsku „Priču o čaju“, o čekanju i tri sestre. Zaista je drugi ambijent, druge sudsbine, emocije. Potom se pogled usredstavlja na otvorenu knjigu. U njoj su ženske sudsbine skrojene nasiljem u ratu devedesetih u Bosni i Hercegovini. One su tu pred nama, kao u predstavi „Prelazeći liniju“, ali su i odraz u ogledalu sećanja – publike sa prethodnim iskustvom gledanja, izvođača koji se ispovedaju, konačno, odraz pojedinačnih sećanja na taj rat.

Kako lagano „ogledala“ ispunjavaju prostor, tako se počnu loviti odrazi u održima. A oni idu u dubinu, vide se u perspektivi, pokretni kao da su živi – a sićušni kao sve što odlazi, što je bilo i više nije. Odrazi zbujuju, umnožavaju se, jedni druge tumače, jedni u druge poniru. Nova vavilonska pometnja. U Ivaninim širokim pokretima mogu da vidim krila na glumcima iz prve generacije Dah teatra – pokret koji treba da skrene pažnju prolaznika, da otvari prostor za drugačiji život mimo srljanja u rat i da osvesti.

„Snovi i prepreke”

Možda mi se sve čini – kad od likova Momčila i Natalije Nastasijevića očekujem ciklični povratak na istu tačku, na darove naših predaka, na prve predstave Dah teatra koje sam videla – da je to to. Premda, kad nas se nešto iskreno tiče, onda nas se to trajno tiče. U uglovima ogledala u koje se pretvara performans „Snovi i prepreke”, vidi se ruka Dijane Milošević, rediteljke i majstorice.

Kako rekoh, „Snovi i prepreke” prenijerno su odigrani pred kraj godine, u simbolično vreme kad treba da zaokru-

žimo do tada urađeno, da rekapituliramo stečeno iskustvo i vidimo šta čemu u vremenu pred sobom. Preispitivanja su srž ove predstave. Otići (iz zemlje) ili ostati; biti nezavisni umetnik u Srbiji posle iskustva stečenog u profesionalnoj eksperimentalnoj pozorišnoj trupi ili poći manje teškim i manje lepim, možda izvesnjim, putem? Šta god da Dahovi mlađi umetnici odluče, ostavili su nam sećanje.

POZORIŠNI ISKAZ NIJE U KRIZI!

„U krizi su životi pozorišnih umetnika i trenutni model baziran na političkom populizmu, sa težištem na pogrešno shvaćenom tržištu u kulturi”, smatra Hadi Kurić, pisac, reditelj i glumac koji već dvadeset godina živi i radi u Španiji

Hadi Kurić u „Ujka Vanji”

Kurić je sin čuvene pozorišne glumice Mime Vuković Kurić. Režiju je završio u Beogradu na Fakultetu dramskih umetnosti, u klasi profesora Miroslava Belovića. Od tada je režirao u Nišu, Rijeci, Zenici, Tuzli, Beogradu, Sarajevu. Početkom gradiškog rata u Jugoslaviji, napušta stalni rediteljski angažman u sarajevskom Narodnom pozorištu i sa suprugom Anom Kardelis (glumicom) odlazi u Španiju, u Vila-real. Osnivaju privatnu kompaniju, u kojoj je protekle dve decenije Hadi bio kompletan umetnik: pisac, reditelj, glumac, producent, radeci u isto vreme kao reditelj za druge producentske kuće u Barseloni, Madridu ili Meksiku. U svoj rodni grad Niš prvi put kao pisac dolazi 2005. godine, kada se na scenu postavlja njegova nagradjivana drama „Edmund Kin“. Tekst je u originalu napisan na španskom, a naknadno je preveden i prilagođen za ovdašnju scenu. Režiju je uradio Irfan Mensur.

Iako je „Kin“ imao ogroman uspeh, niko Vas nije zvao i ponudio novu saradnju u Srbiji. Predstava je najpre igrana u Vašoj kompaniji u Španiji, a u Nišu je bila srpska premijera. Koliko se uopšte te dve predstave razlikuju i u čemu je tajna uspeha „Kin“?

Ja verujem da kultura, pa samim tim i pozorišna umetnost, podseća na neku vrstu stepenica kroz istoriju koje se sa svakom novom generacijom uzdižu sve više. Najznačajnije teme koje smo kao ljudi uopšte mogli dotaći već su jednom obrađene u prošlosti i zato im se kroz nove, slobodne verzije klasičnih dela stalno vraćam. Prvi „Kin“ je jedna od najuspelijih drama Dime Oca iz XIX veka, a kasnije ga je maestralno nadgradio Sartr sredinom XX. Za mene je bilo pravo uživanje da jednom novom verzijom dodam još koji stepenik klasičnoj temi odnosa glumca i vlasti i verujem da se uspeh „Kin“ duguje upravo svim tim združenim naporima pisara, režisera i glumaca kroz skoro dva veka.

Koji su Vaši planovi za budućnost?

Radio bih ovde sa velikim zadovoljstvom i nadam se da će do saradnje jednom doći, iako je takođe istina da sam veoma zauzet i da ne bi bilo lako naći obostrano

Ima li mesta za velike projekte u Španiji i kako uopšte funkcionišu male pozorišne kompanije? Može se reći da je i špansko pozorište u krizi...

Pozorišni iskaz nije u krizi. Neuništiv je jer je sastavni deo društvenog tkiva. U krizi su životi pozorišnih umetnika i trenutni model baziran na političkom populizmu, sa težištem na pogrešno shvaćenom tržištu u kulturi, koji, smatrući umetnost za robu, očekuje da sale stalno budu pune. Sećate se čuvene: „Nema malih uloga, samo malih glumaca.“ E, to može da se primeni i na pozorišne ansamble: jedna privatna pozorišna kompanija nije ništa drugo do odgovarajući ansambl koji se okupi oko odgovarajuće produkcije. Naša bi se kompanija mogla smatrati malom po parametru broja stalno zaposlenih, a u poslednje četiri godine producirala je: „Ujka Vanju“, „Antigonu“, „Lazarilja“ (španski Zlatni vek) i „Hamleta“, u sradnji sa gradom Vila-realom, u kome živimo. Ove sezone, u maju, imaćemo premijeru „Tartifa“. Vidite, ništa u tom repertoaru nije malo.

U Srbiji se producenti uglavnom angažuju na filmu i oni su ti koji pronađu novac. Retko koji upravnik pozorišta je producent po obrazovanju...

Celo pozorište je jedna velika zanatska radionica u kojoj zanatlije vešto, a često i mukotrpno, rade ne bi li ni iz čega stvorili umetnost, koja tako često izmiče. Zanati se uče u školama, ali i kroz rad. Pokojni Radovan Marušić, upravnik zeničkog pozorišta, u kome sam počeo, bio je scenograf, a u isto vreme jedan od najboljih pozorišnih producenata koje sam upoznao na ovih trideset godina profesionalnog rada. Jasno je da za dobrog upravnika morate imati menadžerski duh i znanje, ali nije to isto kao biti hirurg, gde je školska spremna osnovni preduslov. Poznajem ljude koji su završili glumu, a loši su glumci; kao što poznajem pozorišne producente koji imaju odgovarajuću stručnu spremu, a loše rade svoj posao. Škola je, bez sumnje, najbolji put, no ima i drugih koji se u našoj „zanatskoj radio-nici“ i te kako cene.

Dolazite relativno često u Srbiju. Pozorište je u krizi, budžet za kulturu sve manji. Kakav je kvalitet predstava ovde?

Kao i svuda. Od deset pokušaja da se iznedri umetnost kroz pozorišnu predstavu, uspešna su dva-tri. Takva je prostro priroda posla. Budžet sa time nema nikakve veze. On samo omogućava da predstave koje se prave budu masovnije ili spektakularnije, ali ne i bolje. Pozorišna umetnost je samo jednim svojim malim delom spektakl, sve ostalo je znati ostvariti ideju. Prva predstava koju sam napravio u Španiji pre tačno dvadeset godina („Opus Primum“) imala je budžet od trista evra, a osvojila je Nagradu kritike za najbolju predstavu sezone u Barseloni. Ovaj primer ne znači da država treba da odustane od finansiranja pozorišta. Čak, kada bi, zaslepljena neoliberalnom ideologijom, to i htela, ne bi smela jer bi joj se obilo o glavu. Pozorišna umetnost je u osnovi ljudske zajednice i zato joj društveni novac mora biti na raspolaganju, ali umetnici moraju biti spremni na negativni razvoj trenutne situacije i reagovati kreativno, bez odušajanja od sebe samih.

U Srbiji i dalje većina pozorišta ima stalne ansamble, iako često u svojim predstavama imaju i gostujuće glumce. Dolazite iz zemlje gde stalnih ansambala gotovo i da nema...

Oba pozorišna modela su, po mom mišljenju, zastarela. Pravilna kulturna politika moralu bi stvoriti jednu novu kombinaciju koja bi dala neuporedivo veću sigurnost umetnicima u privatnim kompanijama, smanjujući u isto vreme već poznatu nam rigidnost „narodnih pozorišta“. Rešenje nije u demontiranju postojećeg, već u nadgradnji.

Željko Andelković

IZDANJA UDRUŽENJA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE Edicija posvećena dobitnicima Nagrade „Dobričin prsten“

MARIJA CRNOBORI

Priredio Aleksandar Milosavljević

cena: 800 dinara

MATA MIŠOVIĆ

Priredile:

mr Ksenija Šukuljević-Marković i Olga Savić

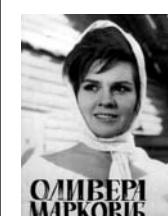
cena: 800 dinara

LJILJANA KRSTIĆ

Priredila Ognjenka Milićević

cena: 800 dinara

PETAR KRALJ

Priredila Ognjenka Milićević

cena: 800 dinara

(rasprodat tiraž)

OLIVERA MARKOVIĆ

Priredio Feliks Pašić

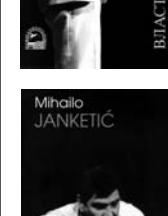
cena: 800 dinara

RADE MARKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović

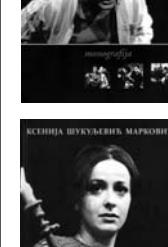
cena: 800 dinara

MIRA BANJAC

Priredio Zoran Maksimović

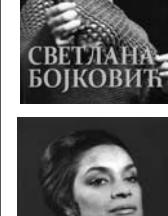
cena: 800 dinara

VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović

cena: 800 dinara

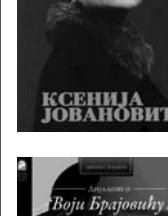

STEVО ŽIGON

Priredio Zoran T. Jovanović

cena: 800 dinara

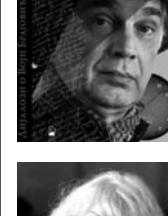
(rasprodat tiraž)

PETAR BANIĆEVIĆ

Priredio Raško V. Jovanović

cena: 800 dinara

SVETLANA BOJKOVIĆ

Autor: Ksenija Šukuljević-

-Marković

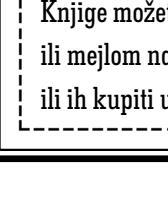
cena: 800 dinara

KSENJAVA JOVANOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović

cena: 800 dinara

PREDRAG EJDUS

Priredio Zoran T. Jovanović

cena: 800 dinara

Knjige možete poručiti na broj telefona: 2631 522, 2631 592, ili mejlom na adresu: udus@udus.org.rs, ili ih kupiti u prostorijama UDUS-a (Beograd, Studentski trg 13/VI)

TIKER

Dramska umetnica Gorica Popović ovogodišnja je dobitnica Nušićeve nagrade za životno delo glumcu-komičaru koja se dodeljuje na pozorišnom festivalu „Nušićevi dani“ u Smederevu. Popovićeva je 24. laureat ovog priznanja. Jednoglasnu odluku doneo je žiri u sastavu dramska umetnica Svetlana Bojković (predsednik), književni i pozorišni kritičar Milosav Buća Mirković i profesor književnosti mi Tatjana Lazarević Milošević.

Nagrada će biti uručena na jubilarnim 30. Nušićevim danim u Smederevu, u aprilu ove godine.

Adaptacija dela romana F.M. Dostojevskog, autorski projekat Nebojše Dugalića premijerno izvedena je 30. januara na Maloj sceni Opere i teatra Madlenianum.

Ovenčana velikom nagradom Srebrni vitez u Rusiji, monodrama „Ispovest Dmitrija Karamazova“, zasnovana je na romanu ruskog književnog genija F. M. Dostojevskog.

Pose veoma uspešne saradnje na predstavama „Burleska o Grku“, u kojoj je tumačio El Greka i „Miholjsko leto“, u kojoj je kao Rakitin takođe bio protagonist, Nebojša Dugalić se u Madlenianumu ovog puta predstavlja i kao tumač lika Dmitrija Karamazova.

Bubnjari iz celog regionala, predviđeni Dragoljubom Đuričićem, nastupili su 13. februara u Ateljeu 212. Pre tačno 15 godina Đuričić je upravo iz Ateljea 212 izšao među Beogradane, „dao ritam“ prestonici i predstavio bubanj kao novo sredstvo komunikacije. Ovim koncertom biće uspostavljen novi praznik - beogradski Dan bubenjara. Prijed od prodatih karata Đuričić će, u ime svih učesnika, uručiti Ateljeu 212, „instituciju koja je doprinela tome da bubenj bude prepoznat kao pokretačka snaga simbol slobode duha i životne energije.“

Na Lutkarskoj sceni Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“ 14. februara premijerno je izvedena predstava Uglješa Šajtinca „Ružno pače“. Praizvedbu komada, inspirisanog poznatom Andersenovom bajkom, režirala je Irena Tot. Kreator lutaka, scenografije i kostima je Blagovesta Vasileva, koreograf Nebojša Gromilić, a muziku je komponovao Aleksandar Popović. Govoreći o svom tekstu, Uglješa Šajtinac je naznačio da je „to priča koja decu uči da nije važno kog su porekla, iz kog su gnezda, već ono što u sebi nose, biti uporan i da se prijatelj uvek nađe.“

Novi direktor Drame beogradskog Narodnog pozorišta je Spasoje Ž. Milovanović. „U budućem radu ću insistirati, pre svega, na tekstovima koji su prošli vrednosni sud istorije“, rekao je Milovanović, smatrući da ova kuća „ne može i ne sme da povlači dnevnom ukusu i politici“. On je primetio da je česta povika na takav koncept da je konzervativan, posledica nerazumevanja svrhe postojanja i društvene funkcije nacionalnog teatra. „Svaki pokušaj osavremenjavanja i repertoarskog izmeštanja iz ovih osnova predstavlja pucanj u prazno“. Spasoje Ž. Milovanović je rođen 1971. godine u Kruševcu. Diplomirao je na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, grupa za dramaturgiju, na istom fakultetu je magistrirao, a potom i odbranio doktorsku disertaciju na temu „Vreme u srpskoj drami na početku 20. veka, 1900 - 1914. godine“. Piše drame i poeziju, autor je nekoliko teatroloških studija i monografija, saradivao je sa brojnim pozorištima širom zemlje.

JEZIK KOJIM SE NAJBOLJE RAZUMEMO

Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada gostovalo je u sredinom decembra prošle godine u Zagrebu, sa četiri predstave u četiri najznačajnija zagrebačka pozorišta

Olivera Milošević

Nakon dvanaest sati putovanja po snežnoj mečavi, glumci i tehnička SNP-a stigli su u Zagreb, najpre u Zagrebačko kazalište mladih. Izveli su šest i po sati dugu predstavu „Galeb“, koju je inspirisan dramom Čehova, režirao Tomi Janežić. Ovo impresivno pozorišno delo u kojem učestvuju i četiri profesora i čitava klasa studenata glume Fakulteta dramskih umetnosti u Novom Sadu, rezultat je umetničkog istraživanja koje sa dramom Čehova tematizuje kreativnost i umetnost, glumu i ljubav, promišljajući o stvaralaštву i našim životima.

Reditelj Janežić ističe kako ova predstava otvara uzbudljiva pitanja koja nemaju lakin odgovora. „Želeli smo da se, koristeći Galeba, pitamo oko svega što se ti likovi i možda i Čehov sam pita. Sve te teme nas se veoma tiču. To nije samo komad o pozorištu i umetnosti već i komad o najintimnijim odnosima između ljudi, o fantazijama koje imaju umetnici u vezi sa kreativnošću, o stvaralaštvu... To je i predstava o svakom čoveku koji, kada se zaljubi, ima potrebu da bude i pesnik. O tome kako je svaki čovek umetnik, o tome kako ljubav utiče na kreativnost“, kaže Janežić.

„Galeb“ u Zagrebačkom kazalištu mladih bila je nesvakidašnje pozorišno iskustvo. Publike je u pozorištu ušla u sedamnaest sati, i izšla u jedan posle ponoći. Uz ovacije i petnaestominutni aplauz, otpratila ekipu Srpskog narodnog.

Glumica Jasna Đuričić jedan je od stubova predstave. Izdvaja je kao posebno iskustvo i zbog dužine trajanja i zbog procesa rada. „Predstava je i omaž glumcima, ali ona je i o tome što nas inače tiši i očemu razgovaramo. Veoma sam zadovoljna ovom predstavom i draga mi je da se to potvrdilo i pred publikom u Zagrebu. U predstavi igraju i mlađi glumci, cela moja prva klasa koju sam izvela sa novosadskih Akademije. Oni su ovde moji ravnopravni partneri. Znala sam da će biti dobris, to sam znala još dok su strudirali. Govorila sam im da smo mi ravnopravni, da ja samo imam dvadeset godina iskustva više od njih, da ćemo koliko sutra postati kolege. Takođe, mislim da je ovo gostovanje važno. U poslednje vreme dosta radim u regionu i svi primećujemo kako smo mali i kako nam je svima tesno u našim malim sredinama i kako su nam potrebiti ovakvi izleti koji nas pune energijom. A suština pozorišta je upravo u tome. To prožimanje sa drugima, sa boljima, sa drugaćima, to oplemenjuje i jako je važno za našu profesiju“, smatra Jasna Đuričić.

Boris Isaković, direktor Drame Srpskog narodnog pozorišta, ali i deo ansambla predstave, objašnjava zašto je važno ovo gostovanje, i to baš sa ovim projektom koji najbolje relaksira zategnute odnose između dve sredine. „Ova predstava stvara zajedništvo glumaca i publike tokom trajanja kakvo je inače potrebno među ljudima. zajedno sa publikom istražujemo neka suštinska pitanja, delimo osećanja o intimnim problemima koja muče svakog od nas. Tokom trajanja stvara se osećanje bliskosti između glumaca i publike, kao i ljudske toplina koja proizlazi iz razumevanja. Ponosan što smo

u Zagrebu igrali ovu predstavu, koja je u slavu pozorišta“, dodaje Isaković.

Publika je izuzetno reagovala na „Galeba“. Darko Rundek smatra: „Predstava ostavlja veliki utisak, tačnije veći broj raznovrsnih utisaka. Bogata je raznim vrstama pozorišnog izraza. Odiše temeljitim istraživanjem i velikim radom, predanim i plenumitom odnosom prema teatru. Meni je draga što je ovde bio jedan veliki deo zagrebačkog pozorišnog miljea, i to što je publika predstavu tako dobro razumela i prihvatala.“ Glumica Lucija Šerbedžija je takođe bila u publici: „Predstava je izuzetna. Tačna, istinita, poludokumentarna, duhovita, bolna, iskrena. Otvorili su pitanja svakog pojedinca, pitanja istine, forme, laži, iskrenosti. Tako da sam se uz nju i nasmejala i isplakala. Na pamtim ovolike ovacije publike u Zagrebu.“ Predstavu SNP-a tamošnji pozorišni stručnjaci su ocenili kao jedno od najznačajnijih pozorišnih ostvarenja u regionu u poslednjih dvadeset godina.

Gostovanje je nastavljeno u satiričkom kazalištu Kerempuh. Najpre je otvorena izložba slika pozorišnog slikara Radula Boškovića. A zatim i „God na usijanom limenom krovu“, predstava po tekstu Branka Dimitrijevića o bekstvu jedne generacije u večitu adolesenciju, o eskapizmu na jednom novosadskom krovu likova koji ne privataju da ozbiljno shvate pravila igre društva kojim vladaju iracionalnost i absurd. Reditelj predstave Nikola Zavišić takođe objašnjava zašto je značajno gostovanje u Zagrebu: „Mislim da Hrvatska, kao i Srbija, ali i kao ceo svet, boluje od viška informacija i ideologija, koje su sada postale jedan konglomerat ničega. Jedini način da se opstane je da se čovek organizuje unutar svog idealizma. Ova predstava je značajna jer otvara ideju internog eskapizma. To je način da se ostane mentalno zdrav u svetu koji je postao neprijatan za život. Ovo gostovanje je važno ne samo što se u jeziku razumemo i živimo u sličnim problemima i brigama. Mislim da je važno da delimo te zajedničke probleme i brige, ne bi li nam svima bilo lakše.“

Balet Srpskog narodnog pozorišta se na gostovanju u Zagrebu, u gradskom pozorištu Gavela, predstavio ostvarenjem „Jezik zidova“ Foruma za novi ples, autora Gaja Vajzman i Roni Her. Dani Srpskog narodnog pozorišta u Zagrebu su veliko finale imali u Hrvatskom narodnom kazalištu, gde je u foajeu otvorena izložba kojom se obeležava sto pedeset godina od osnivanja Srpskog narodnog. Zatim je na velikoj sceni izvedena opera „Mileva“, za koju je na osnovu libreta Vide Ognjenović, inspirisana životom i sudbinom Mileve Marić Ajnštajn, komponovala novosadanka koja živi stvara i predaje u Americi, Aleksandra Vrebalov.

Rade Šerbedžija kaže da je presrećan zbog ovog gostovanja, pošto je „neprocjenjivo važna i ta saradnja među umetnicima“, smatra Šerbedžija. „Mi smo zato u Ulises teatru radili regionalnu koprodukciju „Odisej“. Ovako nešto zaslzuju i publika i mi umetnici. Pa, mi na ovim prostorima govorimo ako ne sasvim istim jezikom, ono sigurno jezikom kojim se razumemo bez prevodenja. I jezikom umetnosti, kojim se najbolje razumemo.“ Od Šerbedžije sazna-

jemo da radi kao profesor glume na Visokoj školi, koju je prošle godine otvorili u Rijeci. Ekskluzivno saznamo i da se priprema za snimanje filma „Oslobodenje Skoplja“, po istoimenoj drami Dušana Jovanovića.

Zagrebačkim pozorišnim scenama je za četiri dana prošlo sto pedeset novosadana, a umetnici i publika isticali su značaj ovog gostovanja. Aleksandar Milosavljević, direktor SNP-a kaže kako se pozorišnim jezikom dve sredine trenutno najbolje razumeju, zato što taj jezik pripada sferi umetnosti, čist je i ne bavi se taktikama i strategijama. Ljudi koji govore tim, pozorišnim, kazališnim ili teatarskim jezikom se jako

dobro razumeju. Tu smo da još jednom popravljamo ono što su političari pokvarili“, dodaje Milosavljević. Dušan Čučić, direktor zagrebačkog pozorišta Kerempuh i jedan od inicijatora ovog gostovanja SNP-a, kaže: „Pozorište još jednom otvara zatvorene kontakte između dve sredine. Ono, inače, širi ljubav i razumevanje među ljudima. Zato je važno ovo gostovanje u Zagrebu. I sve to je sa ciljem napretka. Čovekanstvo iz srednjeg veka nije izvela parna lokomotiva, već kultura, pismenost i obrazovanje.“

Grad proroka

Održala sam, na poziv turske Asocijacije za savremenu dramu, dramsku radionicu u Šanliurfu polovinom novembra, na Međunarodnom seminaru kreativne drame i obrazovanja

Sanja Krsmanović Tasić

Radionica u Šanliurfu

zanimao rad na pokretu i igri. Bilo je i nekoliko nastavnica, od kojih je jedna predavala u maloj školi u dalekom planinskom selu, koje je pohađalo dvadesetak daka. Ona je doputovala jer je želela da obogati svoje znanje iz domena dramske pedagogije i primeni ga u radu sa svojim učenicima.

Radionice su, pored mene, držali dramski ekspertri iz Velike Britanije, Islanda, Finske, kao i čest gost Beograda Tulin Saglam, profesorka na Ankarskom univeritetu i predsednica ASITEŽ-a Turske. Još jedan od predavača iz Turske je bio profesor Mustafa Sekmen, koga su studenti sa velikim divljenjem predstavili kao jednog od poslednjih šamana-pripovedača iz Dramske akademije iz Eskišehira.

Zanimljivo je da se u Šanliurfi i dalje održava stari običaj Sira Gecesi, koji bi mogao da se interpretira kao neka vrsta večernji, tokom kojeg se u odabranom krugu razmenjuju mišljenja o određenim temama iz filozofije, kulture ali i politike i tokom koje se neguje izvođenje posebne muzike sa dominirajućom vokalnom interpretacijom soliste. Prisustvovali smo jednoj takvoj večeri, uz zanimljivu muziku i tradicionalnu hranu (jagnjeći kebab, između ostalog). Moja koleginica iz Finske je bila zapanjena veselošću gostiju i njihovom spremnošću na igru, s obzirom na to da je konzumacija alkohola u Saraju bila strogo zabranjena. Nažlost, ovo nije bila Sira Gecesi jer je, na pravim dogadjajima pod ovim nazivom, znamenata strogo zabranjen ulaz.

Ono što je ostalo kao utisak koji će dugo da pamtim jeste otvorenost, predanost i posvećenost polaznika radionice da uče i upijaju nove tehnike – kako su oni voleli da kažu – kreativne drame, i njihova spremnost da naučeno primene u svom sopstvenom radu, bilo umetničkom ili edukativnom.

Pored prevodioca, radionici je prisustvovao i zapisničar, koji je svaku reč i zadatak pažljivo pisao, da bi integralna radionica bila objavljena u jednom od narednih brojeva časopisa njihove Asocijacije.

„Galeb“, SNP (Foto: Branko Lučić)

OGLEDALO DRUŠTVA

Predstavljanje studije „Država i njeno kazalište“ u Beogradu početkom februara bio je povod za razgovor sa izuzetnom hrvatskom pozorišnom praktičarkom i teoretičarkom

Anita Panić

Snježana Banović, žena sa stavom. Često izgovara baš ono što misli i upravo zbog toga neretko ima problema sa sredinom u kojoj živi i stvara. Pozorišna rediteljka i profesorka na Akademiji dramske umetnosti, na kojoj predaje od 2003, doktorirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Objavila je mnoge tekstove o pozorištu, kulturnoj politici, pozorišnom menadžmentu i produkciji. U periodu 2001–2002. bila je i direktorka Drame HNK Zagreb. Prva je rediteljka koja je došla iz Hrvatske u Beograd da se bavi svojim poslom, inscenacijom hit predstave „Dvije“ u Ateljeu 212. Kako sama tvrdi, u poslednje vreme sve manje režira i sve više piše.

Snježana Banović do danas je ostvarila preko trideset režija u Hrvatskoj i u inostranstvu, i to u pozorštima: DK Gavella, HNK Zagreb, HNK Rijeka, HNK Osijek, ITD, Kerempuh, Komedia, Novi život, Žar ptica, Kazalište Virovitica, KMD Dubrovnik, Atelje 212 Beograd, ITI Prag, INK Pula, HNK Varaždin, Mala scena Zagreb, Hrvatski radio, WSC Theatre, Nebraska USA. Predstava po tekstu Slobodana Šnjajdera „Kako je Dunda spasila domovinu“, u podnaslovu „Mala pokazna vježba iz kanibalizma“ – pravzapravo u Istarskom Narodnom Kazalištu u Puli – premijerno je izvedena krajem prošle godine.

Dosad slabo istražena tema o ulozi Hrvatskog narodnog kazališta u vrijeme NDH kao snažnog političkog instrumenta u službi ustaške vlasti u fokusu je njene studije „Država i njezino kazalište“, nastale na temelju doktorata i trogodišnjeg istraživačkog rada. Knjigu je objavila zagrebačka izdavačka kuća „Profil“. Urednik izdanja Velimir Visković je konstatovao da se knjiga Snježane Banović ne čita samo kao vredan naučni prilog slabo istraženom području hrvatske kulturne i političke istorije od 1941. do 1945, već i kao impresivna rekonstrukcija tadašnjega društvenog života, jer prikazuje i sudbine istaknutih pojedinaca čije je doprinose potpuno zasenilo kasnije ideološko uvrštanje celokupne ustaške kulturne produkcije u područje nedostojno naučnog proučavanja.

Svojevremeno ste izjavili da je pozorište ogledalo svakog društva. U kakvom se ogledalu ogledalo pozorište u vremenu NDH, koje je fokus vašeg istraživanja, a u kakvom se ogledalu trenutno ogleda savremeni hrvatski teatar?

Kazalište u NDH kao središnja institucija kulturne politike te države koja je utemeljena na uspostavi novog, ali samo hrvatskog duha, moralno je kao snažan instrument vlasti odražavati vrlo rigidne postulante novoga društva, baziranog na vrlo uskim i rigidnim platformama Ante Pavelića i njegovih brojnih pomagača. Prvenstveno je, kroz prepregnuti svakodnevni rad na strogo kontroliranom re-

pertoaru, moralo djelovati u pravcu promidžbe „novoga duha“ u kontekstu tzv. Nove Europe, zatim na novoj prosvjeti u kojoj i stare i nove generacije trebaju služiti kao lojalni vojnici novoga poretka, „and last but not least“ – odražavati novi etički princip u skladu s načelima ustaškoga pokreta koji isključuje drugačije (nepočudne/nečiste), a uključuje teror i progone svake vrste.

Današnji hrvatski društveni kontekst lišen je svake ideologije, bazira se na tri osnovna postulata: malograđanštini prežderanoj razularenom korupcijom i novčarskim interesima elita, posluhu većine koja uvijek od njih dobije neku mrvicu i neopisivo ovisnosti većine od crkvene samovolje i njihove primitivne, ali vrlo lukrativne politike. Dobro, neposlušni danas ne završavaju na galgama, jamama ili pred streljačkim strojem, ali često se u nas ubija ono najkrhkije: umjetnost i umjetničke osobnosti. Poslužit će se riječima Vaše divne profesorice Vesne Pešić, koja u svojoj kataričnoj knjizi „Divlje društvo – kako smo stigli dovdje“ briljantno sečira suvremeno srpsko društvo: njezina dijagnoza o tzv. hedonističkom autoritarizmu može se primijeniti i na nas, pa kazalištu u Hrvata ne preostaje ništa drugo nego – uz nedovoljan broj iznimaka – biti poslušno da bi se njihove nestručne uprave, kojima je svojstvena svakojaka zakulisna praktika, održale u mandatima punim novca što dulje. Sve nas koji ih prozivamo zbog toga potjerali su, logično, od oltara, uz onu klasičnu opasku (ne)moćnika koju čujem kad god nešto izjavljujem ili napišem: „a tko je ona uopće da nama nešto govori?“

Razlike su bile reakcije na Vašu inscenaciju Šnjajderovog komada u Puli. Kako ste vi rediteljski protumačili ovaj tekst i predviđeli gledaocima koje su to teško probavljive stvari?

Nakon zanimljive avanture s Šnjajderom – piscem kojeg obožavam i njegovom „Enciklopedijom izgubljenog vremena“ o rasprodaji domovine za jednu kunu koja nije loše završila godinu dana prije „Dunde“, u HNK Varaždin odlučila sam ići dalje s istim autrom i istim ciklusom posttranzicijskoga hrvatskog kaosa. Dunda, buntovna djevojka s francuskim koriđenima na koju gledam kao na mladu sestricu, uprskos otporima besramnog i halapljivog društva oko sebe, uspijeva učiniti veliko djelo: žrtvovati cijelu sebe, i to „za opću stvar“. Na taj postupak „elita“ oko nje nema riječi – suočavanje je u nas najteži mogući kolektivni zadatak, pa je jasna njihova strategija doslovnoga proždiranja glavne junakinje, koja je, žrtvujući se za njih, postala najveća smetnja i prijetnja njihovu lukrativnom projektu zvanom Nova država.

Radili smo predstavu najviše o tome kako uopće uspijevamo živjeti u razuzdanom parakapitalizmu i tranziciji koja se odmetnula od svakog iole humanog pore-

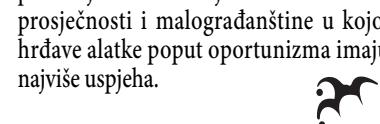

tka, prepustivši vladavinu teškoj malograđanštini koja se uspela do razine ideologije. „Kako je Dunda spasila domovinu“ bogato je šifrirani tekst (s puno ključeva i ključića) o problemu tranzicije; o pokušaju odrastanja zemlje u kojoj je sve staro umrlo, a gotovo ništa novo se još nije rodilo; u kojoj se ne može pokrenuti baš ništa buduće, a da se ne govori o prošloime na iskrivljen način; u kojoj nema snage ni znanja da se uspostavi prava demokracija, a ne ona u kojoj se samo pravimo da živimo, misleći najviše na materijalnu sigurnost, a najmanje na ideju pravednosti i uspostavu jasnih kriterija za sve.

Predajete, pišete, režirate i s velikim žarom polemisičete sa kulturnim poslenicima koji forsiraju neke druge vrednosti koje nisu u bliskoj vezi sa estetikom teatra i pravim postulatima kulturnog života. Da li vas ta prestanata borba, u kojoj ste često na suprotnoj strani od većinskog mišljenja, ili vam je to baš veliki izazov?

Radim sve kako bih doprinijela nekom dalekom zajedničkom interesu, pravdi i istini i kako bi neke pomno skrivene istine (a istina o HNK u NDH je jedna od tih) izaslile na površinu. Samo ponekad mi se učini da je sve uzalud jer su u mojoj profesiji sve uloge podijeljene, ali srećom, ta letargija ne traje dugo. S druge pak strane, uloga crne ovce uopće nije loša, garantira nezavisnost, a odlično održava vitku liniju i dobar ten. Uvijek nađem pametne sugovornike, supatnike i suradnike, to je najveći poticaj za dalje. No, djelujem u prostoru doista duboke krize s premlimal dozama kohezije: hrvatsko je kazalište prepustošeno inerciji ustajalog stopedesetgodisnjeg modela, nedefiniranim okvirima i strategijama, needuciranošću administrativnog i produkcijskog aparata, upravljačkom autizmu, produkcijskom kaosu i klijentelizmu, uz znatnu dozu netransparentnosti i poslušnosti prema neučinkovitoj kulturnoj politici koja ih hrani velikim, kako programskim, tako i onim hladnopogonskim sredstvima.

U Zagrebu, za razliku od Beograda, nema finansijske krize u javnim kazalištima. Tu se, unatoč teškoj ekonomskoj situaciji, ništa nije promjenilo ni za kunu, sistem se bazira na onoj staroj: „ima se – troši se!“. A zašto i ne bi kad je na snazi (ne)kulturna politika kadroviranja svojih ljudi od kojih se ne traži nikakva programska izvrsnost i promjena kursa u organizacijskim vizijama, što je, naravno, rezultiralo pojavom koju (nažalost pokojni) Dragan Klaić naziva „urušavanjem sustava na vlastitu korist“. To je sadašnje stanje, a vizija reforme postoji kod nas pojedinačno, no još smo uvijek preslabi da dobijemo povjerenje političkih elita – nismo članovi stranaka! A to vam je kod nas kao da bolujete od nekog neizlječivog sindroma, pogledaju vas s vremenom na vrijeme brižno, registriraju da dišete, pa otrče do idućeg pacijenta s prehladom. Promjene bi se trebale obaviti po cijeloj paradigmnoj društva, a za to u Hrvatskoj nema još ni snage, ni volje ni znanja. Ona previše vremena troši na razna politikanska unutrašnja sagorijevanja, pa joj se i kazalište ne želi – kako bi to rekao veliki vizionar kazališta Branko Gavella – „propeti na prste“ i pokazati svu raskoš svog velikog potencijala. Ono radije čami u baruštinu prosječnosti i malograđanstine u kojoj hrđave alatke poput oportunizma imaju najviše uspjeha.

REGIONALNO OKUPLJANJE

Deveti po redu Virovitički kazališni susreti - VIRKAS održani su od 8. februara do 3. marta, uz učešće pozorišnih umetnika iz čitavog regiona

Devedu godinu za redom Kazalište Virovitica organizuje svojevrsni praznik pozorišta uz predstave namenjene odraslim i dečjoj publici. Tokom februara prikazane su najbolje produkcije iz Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine i Srbije, uz učešće Slovenskog ljudskog gledališća Celje, Glumačke družine Histrion iz Zagreba, Teatra Kabare Tuzla, Kerekeš Teatra, Gradskega kazališta lutaka Rijeka, Pozorišta Zoran Radmilović Zajecar, Dramskog kazališta „Gavella“ i HNK Šibenik, Teatra Exit, Kazališne družine Pinklec, Knjaževskog srpskog teatra Kragujevac, Satiričkog kazališta Kerempuh, GK Zorin dom Karlovac i HNK Varaždin, Gradskega kazališta Joza Ivakić Vinkovci, Gradskega kazališta Sisak i Ludens Teatra, i gostovanje velikog broja relevantnih autorskih i glumačkih imena iz čitavog regiona. Tokom četiri ustanovna vikenda, publiku je imala prilika da pogleda ukupno dvadeset četiri predstave, od toga šesnaest u samoj Virovitici, a ostale su igранe u Suhopolju, Slatini, Orahovici, Voćinu i Pitomači.

VIRKAS je otvoren premijerom predstave Tenesi Vilijamsa „Mačka na usijanom limenom krovu“ u režiji gosta iz Slovenije Same M. Strelca. Glavne uloge tumači Ana Majhenić i Mladen Kovačić, a uz njih još igraju: Blanka Bart, Vlasta i Igor Golub, Antun Vrbenski i Draško Zidar. Kostime je kreirala Marita Čopo, izbor muzike potpisuje Igor Golub, a dizajn svjetla Damir Gvojić.

Izaslanik predsednika Republike Hrvatske Ive Josipovića, potpredsjednik Hrvatskog sabora Nenad Stazić, je potom upravitelj Kazališta Virovitica Miranu Hajošu uručio odlicje Reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića. „Izuzetno sam ponosan što ću biti u klubu velikana hrvatske kulture koji su dobili ovo priznanje“, rekao je Hajoš. Zahvalio se i svim prijateljima pozorišne umjetnosti i Kazališta Virovitica, koji podržavaju teatar i virovitički festival. „Virkas smo započeli iz želje da povodom 60. obljetnice Kazališta Virovitica pozovemo prijatelje i kolege da nas počaste svojim gostovanjem. Vaš odaziv je razlog zbog čega je ovo došlo do devete godine. Zahvaljujem vam na tome i nadam se da ćete i dalje posjećivati sve domaće i gostujuće predstave u našem kazalištu“, kazao je Miran Hajoš. Takođe je, u ime Hrvatskog centra ASSITEJ-a, uručena nagrada glumcu Goranu Košiju za ulogu u predstavi „Polja mašt“.

Na virovitičkom festivalu zaječarsko Pozorište Timočke krajine „Zoran Radmilović“ izvelo je komad Nebojše Romčevića „Karolina Nojber“ u režiji Miloša Jagodića, gostujući prvi put posle više od četvrt veka na nekoj sceni u Hrvatskoj; mada je teatar domaćina jesenom učestvovao na Danima „Zorana Radmilovića“. Kragujevački KST predstavio se komedijom „Jedan sluga, dvojica gaza“ Ričarda Bina, u režiji Nebojše Bradića, a sa Virovitičanima su prošle godine ostvarili koprodukciju komada Redžinalda Rouza „Dvanaest gnevnih ljudi“ u režiji Nila Flekmena i saradnji sa BNP-om iz Zenice i Američkom ambasadom. Ova gostovanja predstavljaju uspešan primer regionalnog povezivanja, kakvih je – očigledno – potrebitno sve više.

Z. L.

„Mačka na usijanom limenom krovu“

TIKER

Kabuki glumca Tamasabura Banda u Japanu smatraju nacionalnim blagom. Njegova aktuelna predstava priča je o mladoj ženi zaljubljenoj u kaluđera. Tamasabur, međutim, ne glumi kaluđera – već ženu! Kada je reč o ovoj tradiciji, koju u Japanu zovu onagata, Tamasaburo Bando je bez prema. „Iako se na sceni transformišem u ženu, ja sam i dalje muškarac. Konceptacija onagata polazi od toga kako muškarac zamišlja ženu. To je samo misaona konstrukcija, zasnovana na muškom idealu“, objašnjava Tamasaburo. Ne slaže se da bi kabuki teatar trebalo čuvati kao neku vrstu nedodirljive relikvije, već ističe da bi ovu pozorišnu formu trebalo stalno razvijati i menjati. „Kabuki od pre 300 godina je bio mnogo drugačiji. Nije bilo struje. Vrata za propadalište su se manuelno otvarala. I dok su nekada pozorišta primača između 500 i 1.000 gledalaca, danas u njih staje više od 2.000. Nije reč o tome da se kabuki modernizuje, već da se razvija sa vremenom.“ Trenutno je na gostovanju u Parizu i kaže da ga ova turneja istovremeno čini nervoznim i uzbudjenim – nije nastupao u Francuskoj, ili bilo gde u Evropi, poslednjih 25 godina.

Britanske glumačke legende Ijan Mekelen i Patrik Stjuart igraće zajedno u čak dva kultna komada 20. veka na Brodveju – „Čekajući Godoa“ Semjuela Beketa i „Ničija zemlja“ Harolda Pintera. Datum premijera dva komada, koje će režirati Šon Matijas, biće naknadno saopšteni. Stjuart (72) i Mekelen (73) igrali su u „Čekajući Godoa“ na londonskom Vest Endu 2009. a prvi put su zajedno igrali 1977. u komadu Toma Stopparda „Svaki dobr dečko ima prava na uslugu“. Stjuart će u „Godou“ igrati Vladimira, a Hersta u „Ničijoj zemlji“, dok će Mekelen igrati Estragona u prvoj, a Spulnera u drugoj predstavi. „Mislim da je divno biti ponovo sa prijateljima i vratiti se u Njujork“, rekao je Mekelen poznat i po ulozi Gandalfa u filmskim trilogijama „Gospodar prstenova“ i „Hobit“. Mekelen je debitovao na Brodveju 1967. a Tonija je dobio za ulogu u „Amadeusu“ 1981. Stjuart, možda najpoznatiji kao kapetan Žan Luk Pikar iz „Zvezdanih staza“ prvi put se pojavio na Brodveju 1971. u Šekspirovom komadu „San letnje noći“.

Poštovaoci dela Petera Handkea u Beču imaju priliku da se upoznaju sa delom i životnim putem ovog autora kroz izložbu „Rad gledaoca. Peter Handke i pozorište“ koja je krajem januara otvorena u Pozorišnom muzeju u Beču. Ovo je prvi kompletan uvid u pozorišni rad Handkea, a izloženi su originalni manuskripti, skice kostima, video-snimci premijera i lične stvari kao što je piščeva električna gitara. Od 20 pozorišnih komada koje je Handke napisao između 1966. i 2012. godine kustosi, Katarina Pektor i Klaus Kastberger, su izabrali njih osam koji najjasnije prikazuju razvoj ovog pisca kao pozorišnog autora.

Veći deo eksponata pripada književnom arhivu Austrijske nacionalne biblioteke, zbrici Johana Vidriha, Nemačkom književnom arhivu u Mariboru, ali i arhivima pozorišta „Berlinski ansambl“ i bečkog „Burgtheatra“. Izložba će biti otvorena do 8. jula ove godine.

KRIZA, RIZIK, INVENCIJA

Uklanjanje plakata za predstavu „Fine mrtve devojke“ autora Dalibora Matačića u zagrebačkom Dramskom kazalištu „Gavela“ na zahtev gradonačelnika Milana Bandića podelilo je javnost u Hrvatskoj. S jedne strane su hrvatska desnica i katolička udruženja koja su iznenađena i uvredljena slikom na kojoj su skulpture dve Bogorodice u zagrljaju, a na strani koja smatra da je naređenjem skidanja plakata, narušena umetnička sloboda, nalaze se brojni umetnici, dizajneri, ali i Ministarstva kulture Andrea Violić Zlatar. Predstava „Fine mrtve devojke“ koju je Dalibor Matičić režirao nekoliko godina nakon snimanja istoimenog filma o dvema lezbejkama, premijerno je izvedena sredinom jauara. Nakon reakcija katoličkog udruženja „Viđilare“ na nekoliko verskih internet portalima, upravnik „Gavele“, Darko Stazić po naređenju Milana Bandića zabranio je plakat i naredio da se ukloni. Posle tog čina poznati režiser Oliver Frlić pozorištu je otkazao saradnju na pripremi dve planirane predstave. „Nije tačno da je plakat povredio osećaje vernika, nego je gradska i pozorišna cenzura narušila prostor umetničkih sloboda“, izjavila je ministarka Violić Zlatar. Hrvatsko dizajnersko društvo (HDD) izrazilo je ozbiljnu zabrinutost zbog povlačenja već usvojenog, odštampanog i distribuiranog plakata. Udrženje Domino ocenilo je da je plakat za predstavu povučen zbog političkog pritiska kao oblika nasilja gradonačelnika Zagreba nad zaposlenima u pozorištu, uz ocenu da je nedopustivo da se sloboda izražavanja, koja je temelj demokratije, ograničava pod pritiskom verskih fundamentalista.

Ostaci velikog, 2.000 godina starog rimskog pozorišta, za koje se veruje da je prvo svoje vrste u Britaniji, otkriveni su u Kentu. Pol Vilkinson, direktor Arheološke škole u Kentu, i njegov tim pronašli su ostatke auditorijuma uklesanog u padinu brda u Faveršamu. Oko 150 sličnih pozorišta pronađeno je širom severne Evrope, ali je ovo prvo pronađeno u Britaniji. Osim rupe za orkestar, stručnjaci su otkrili i usku pozornicu sa rupama koje su, kako se veruje, služile da se poplavi scena za predstave u vodi. Pozorište je moglo da primi oko 12.000 ljudi u 50 redova i zauzimalo je površinu prečnika 64 metara. „Ovo važno otkriće za rimsku arheologiju pokazuju da su se arhitektonski prakse u kontinentalnoj Evropi tog vremena prelile u Britaniju“, rekao je Vilkinson.

Skarlet Johanson igra u novoj verziji komada Tenesija Vilijamsa „Mačka na usijanom limenom krovu“ na Brodvenju. Johansonova je najnovije ime u dugom nizu zanosnih diva koje su igrale čuvenu Megi Macku - među njima su bile Elizabeth Tejlor, Džesika Lang, Ketlin Tarner i Ešli Džad. Mada je lik Megi sinonim za zavodnicu, Johansonova (28) kaže. „Mislim da je njen seksualnost često previše isticana i davano joj je na značaju bez razloga. Uz Skarlet glavne uloge u predstavi igraju Bendžamin Voker, Kiran Hajndi i Debra Monk. Reditelj je Rob Ešford.

Rubrika Tiker nastaje od vesti koje saradnici Ludusa prikupljaju i šalju. Ona je baza podataka za elektronsko izdanje on-line Ludusa koje se nalazi na web adresi UDUS-a, a biće ažurirana jedanput nedeljno. Ludus, takođe, možete naći i na Facebook-u, gde možete postavljati komentare, predloge za teme koje bi trebalo pokrenuti. Kratke tekstove (do 1500 karaktera sa razmacima) i fotografije možete slati mejlom na adresu ludus@udus.org.rs sa naznakom „za Tiker“

Džuliju Varli smo poslednji put gledali u Beogradu 2005. na BITEF-u. Glumica koja je svoj profesionalni život posvetila jednom reditelju i ansamblu – Euđeniju Barbi i Odin Teatru, dokazuje svoju sposobnost i talent i na drugim poljima: kao direktorka Festivala TRANSIT, koji se svake treće godine odigrava u Holstebrou, u Danskoj; kao jedna od urednica magazina „Otvorena Strana“ (The Open Page); a autorka je i dve značajne knjige: „Vetar na zapadu“ (Wind in the West) i „Zabeleške glumice Odin Teatra – kamenje od vode“ (Notes of an Odin Actress – Stones of Water).

Sledeće godine ODIN Teatar, pozorišna grupa čiji ste deo skoro četiri decenije, proslavlja pedeset godina svog postojanja. Šta vas je privuklo da postanete deo tog nesvakidašnjeg prisustva u pozorišnom svetu i koji su razlozi da Vaša infekcija tim „virusom“, kako ga je nedavno definisao, traje toliko dugo?

Prvi put sam se susrela sa Odin Teatrom kada sam se bavila političkim teatrom u Italiji. Kada je Odin Teatr gostovao u Milanu, organizovali smo razmenu (barter) predstava i ja sam učestvovala na radionicama. Zanimala me je glumačka tehnika, pa sam zatražila da dođem u Dansku i učim od njih izvesno vreme, brzo naučim što više i da se onda vratim svojim brojnim obavezama i kolegama u Milanu. U Odin Teatru sam shvatila da entuzijazam i ideologija nisu dovoljni i da moram da počнем od samog početka. Posle skoro četrdeset godina u Odinu, još uvek pronalazim da je ono esencijalno zapravo u prepoznavanju što je istinska, prava glumačka akcija u ograničenom scenskom prostoru, kao i u ambicioznoj želji da se interveniše ili zauzme određeno mesto u zajednici.

Nisam mogla da se vratim u Milano jer više nisam mogla da se pretvaram da imam solidnu bazu za neku buduću aktivnost u teatru. Dakle, na samom početku, razlog mog ostajanja je bio taj da jednostavno pokušam da ponovo izgradim svoj identitet. Za to mi je trebalo četiri godine, ali učenje traje i posle trideset i sedme godina. Prihvatali su me kao deo grupe kada sam zaigrala u dve predstave: „Brehtov pepeo“ i „Milion“. Od 1976. učestvujem u svim predstavama Odin teatra. Takođe sam kreirala tri solo predstave i pet demonstracija rada. Tokom godina, moja motivacija, ali i sam Odin teatar su se menjali: nekad je to bilo učenje kako da budem živa i prisutna na sceni; kako da kreiram uloge; kako da igram predstave namenjene otvorenim prostorima i ulici; kako da igram za one navuknute na pozorište i za one koji nikada nisu do tada bili u bilo kakvom kontaktu sa teatrom, u svakom kutku sveta; kako da predajem i režiram, svesna činjenice da Odin Teatar mora da nastavi svoj put, jer je snažna referentna tačka za druge; kako da realizujem paralelne aktivnosti kao što su Magdalena projekat, TRANSIT Festival, pozorišni žurnal, pisanje knjiga...

Razgovor sa povodom: Džulija Varli, Odin teatar

Ponekad sam toliko zauzeta da nemem vremena da se zapitam zašto sve to radim i da li želim da ostanem ili odem. Moj stalni izazov je da iznenadim moje kolege iz Odin Teatra i reditelja Euđenija Barbu. Na kraju shvatam da se bavim pozorištem, od dana kada sam počinjala u Milanu i želela da promenim svet, iz želje da ostanem malo trag u istoriji. To radim i danas sa istom željom i nadom da kada sam bila mlađa, iako sa mnogo manje iluzija.

Da li Vam se desilo nekada da ste se probudili u Holstebrou (malom ruralnom mestu na severu Danske gde se nalazi Odin Teatar) i da ste pomislili: „Ne mogu više ovo da radim?“

Naravno da sam ponekad pomislila da bi bilo mnogo ugodnije ostati u toploj krevetu, posebno zimi, kada su jutra u Danskoj mračna i hladna. Ali trening je svima nama u Odin Teatru dao sposobnost istraživanja. Ponekad pomislim kako, iako smo sve stariji, imamo mnogo više energije nego mladi ljudi.

Kako se Vaše prisustvo na sceni i rad kao glumice promenio od kada režirate?

Vrlo je korisno biti svestan druge vizure. Reditelj radi sa precepcijom gledalaca i mora da bude isključiv po pitanju ritma, naracije, kostima i revizite, razumljivosti, varijacije koje se tiču muzikalnosti i korišćenja prostora. Zatim, mora da obrati pažnju na kreiranje odnosa između svih elemenata koji učestvuju u stvaranju predstave. Kao glumci imamo tendenciju da se fokusiramo samo na ono što sami radimo, i to može da bude u suprotnosti sa zahtevima reditelja. Ali upravo ti drugačiji pogledi, načini na koji se oni susreću i nekada sudaraju, čine ovu saradnju zanimljivom i iznenadujućom.

Da li Vaše glumačko iskustvo pomaže kada radite sa drugim glumcima kao rediteljka?

Sve što znam potiče iz mog glumačkog rada, pa je stoga normalno da je i moj rediteljski rad zasnovan na tom iskustvu. Od prve predstave koju sam režirala, shvatila sam da ne mogu da očekujem da glumci rade ono što ja bih ja radila da sam na njihovom mestu. Niti sam želela da im pokažem što želim od njih, morala sam da ih pustim da nađu sopstveni izraz, iako to iziskuje mnogo vremena. Kod glumca moram da prepoznam što je autentična akcija i pronađem scenski život kroz opozite, kontra-impulse i varijacije. Dopusam značenju da se polako promoli kroz rad, osluškujući znake koje sam rad pružaju, izbegavajući da sama nametnem priču. Moram da budem strpljiva, znajući da svaki glumac mora da prati svoj ritam. Ja nisam rediteljka koja nameće temu koja joj je odranije zanimljiva. Moja najveća frustracija kao rediteljke je ta što nemam mogućnosti da pratim predstave koje sam režirala kada počnu da se prikazuju publici zbog svojih obaveza u Odin Teatru. Zbog toga pristajem da režiram samo posle dugog ubedljivanja.

Nova predstava ODIN Teatra „Hronični život“ veoma je mračna, nalik ogledalu okrenutom ka savremenom društvu, posebno Zapadnom, pokazujući ga u pravom svetu i okrutnosti. Predstava se direktno odnosi i na dansko društvo, koje iz perspektive nas sa Balkana, deluje kao idealno mesto za život, makar u kontekstu društvenog uređenja i socijalne sigurnosti. Da li je to zaista „zemlja čuda“, kako navodite u programu, u kojoj „ljudi piju i kad nisu žedni i jedu i kada nisu gladni?“

Dobijali smo vrlo oprečne reakcije na „Hronični život“. Ne znam da li je ova predstava kao Venecija, koja pojačava vaše raspoloženje tako da, ako ste depresivni, tamo se osećate suicidalno, a ako ste srećni, osećate se ushićenim. Mladi ljudi izlaze sa predstave u ekstazi, dok su stariji gledaoci

Kriza u savremenom pozorištu

U programu predstojećeg TRANSIT festivala Džulija Varli kaže:

Kriza je reč koja se u poslednje vreme često koristi u diskursima o pozorištu. Ne samo zbog poteškoća koje se javljaju u vezi sa prodajom predstava i opstanka, već i zato što pozorište, kao umetnička forma, zahteva fizičko prisustvo i interakciju sa često limitiranim brojem gledalaca, u dobu koje je sve više zaokupljeno virtuelnom i tehnološkom komunikacijom, gde su brojke važnije od individualnih ljudskih života. U kreiranju pozorišta kriza, rizik i invencija su osnovni koraci u bilo kom kreativnom procesu koji zahteva disciplinu i angažovanje. Kada se borimo da stvaramo novi rad i da prevaziđemo kliše našeg iskustva, u potrazi za potencijanim i neočekivanim prvcima, svi prolazimo kroz periode krize: pitanja, sumnji, osećaja bespomičnosti i čak, paralize, koje moramo da razrešimo da bi mogli da nastavimo... Prevazilaženje krize, prihvatanje rizika i invencija nisu samo načini da ostanemo budni i živi, nego i način da se ponovo svaki dan otkriva šta za nas znači rad u pozorištu.

tužni i slomljeni saznanjem o pravcu kojim izgleda, kao savremeno društvo, idemo. Oni koji znaju što je rat, glad, nezaposlenost i trud koji je potreban da se izdaje iz takve pozicije su žalosni zbog nedostatka nade koja očigledno preovladava u većini evropskih zemalja. Dostigli smo takav nivo konzumerizma da je sada vrlo teško prihvati mogućnost života u vremenu krize. U Danskoj ovo se odnosi na zatvaranje prema strancima i kulturno-leskim nesporazumima, što je jedna od tema „Hroničnog života“. Čečenska žena, izbeglica dolazi u ovu „Zemlju čuda“ i prihvaćena je, onda u „Zemlju“ stiže dečak iz Kolumbije koji traži svog oca i bira da se ne integrise. Trebalо nam je tri godine da kreiramo predstavu, a premijeru smo imali u septembru 2011. u Holstebrou. Do sada smo je igrali u Danskoj, Italiji, Španiji, Norveškoj i na Malti. Kao što obično biva sa produkcijama Odin Teatra, sama predstava se razvija tokom čestog igranja i nadam se da ćemo nastaviti da putujemo sa njom. Ovog poteča smo pozvani u Rim i Nemačku, na jesen gostujemo u Urugvaju, Argentini i Brazilu.

Aktivno ste uključeni u Magdalena projekat, mrežu žena u savremenom teatru, od samog osnivanja, pre dvadeset sedam godina. Vaš osnovni doprinos ovoj svetskoj organizaciji je organizovanje i vođenje TRANSIT Festivala. Takode ste jedna od urednica knjige-magazina „Otvorena strana“, koji objavljuje tekstove i eseje žena stvaralaca u savremenom pozorištu. Kakvi su planovi za ovogodišnji Tranzit, najavljen za maj i jun (na kome će učestvovati i DAH Teatar)?

Magdalena projekat se proširio po celom svetu kao mreža, sa aktivnostima u Evropi, Južnoj i Severnoj Americi, Australiji, Novom Zelandu i Aziji. Fokusiran je na pozorišnu vestinu kao mesto susreta, nudeći mogućnost ženama koje se bave pozorišnom umetnošću za učenje, razmenu, promociju radova. Transit Festival je nastao iz ovog konteksta u vreme kada je više žena, koje su bile aktivne u Magdalena projektu, počelo da režira. Bilo je teško progovoriti o rediteljskim principima i tehnicu, teže nego o glumačkom treningu. Režiranje podrazumeva moć i bavljenje eksplicitnim značenjem, a u vezi sa ova pojma žene su imale problema da se izraze. Organizovala sam prvi Tranzit 1992, kao priliku da se prikažu predstave koje su režirale žene koje sam poznавala i da pokušamo da pronađemo način da progovorimo o samom procesu. Ove godine od 28. maja do 9. juna biće održano sedmo izdanje Transita. Imam tu sreću da mogu da ponudim prostor ODIN Teatru i da okupim sedamdeset pozvanih umetnika i pedeset učesnika (polaznika) koji će se suočiti sa temom „Rizik, kriza, invencija“. Želela sam da se na kruzlu gleda kao na mesto preokreta, nešto što provočira reakciju, ali i kao na kreativni proces. Uvek pozivam izvesni broj umetnika, koji su prisustvovali svim izdanjima festivala, da bismo ostvarili kontinuitet, zatim umetnike koji predstavljaju različitu generaciju od moje i koji su spremni da preuzmu zadatku podučavanja. Zatim one koji su vrlo mlađi i zahtevaju zaštićenu sredinu da bi prezentovali svoj rad, kao i određeni broj onih koji prvi put dođu na Festi-

val. Tokom ovog Tranzita održaće se dva dana Simpozijuma, koji će omogućiti intelektualnu razmenu pored praktičnih radionica, radova u nastajanju i predstava. Dah Teatar je već jednom učestvovao na Festivalu, i veoma mi je draga što će ponovo učestvovati sa predstavom „Prelazeći liniju“.

Koji su planovi za naredni period?

Putujem na Kubu, gde ću predstaviti svoj najnoviji solo „Ave Maria“. Ova predstava je posvećena čileanskoj glumici Mariji Kanepi. Kada se vratim u Holstebro, učestvovaću u pripremanju nove verzije predstave za celi ansambel „U kosturu kita“, kojeg Euđenio Barba priključuje troje mlađih glumaca. U aprili gostujemo sa predstavama „Oda progresu“ i „U kosturu kita“ u Maleziji, a zatim u maju u Kini. U međuvremenu režiram dve predstave sa mlađom pridruženom grupom koja se zove Jasoniti, koja će ići na turneu sa Karavonom Evropskog projekta. Takođe, spremam TRANSIT, postavili smo program Festivala na sajt, tako da ga možete naći na www.odinteatret.dk. Moje aktivnosti na pedagoškom planu uključuju u aprilu „Prelazak 3“, radionicu u Holstebrou sa grupom Jasoniti i Deborom Hant, te u avgustu godišnji Festival Nedelja Odina, tokom kojeg ćemo predstaviti sve svoje predstave, demonstracije rada i filmove.

Nadamo se da ćete uskoro ponovo govoriti u našem gradu.

Svaki dolazak u Beograd za nas iz Odin Teatra predstavlja poseban doživljaj. Ne samo zbog prijatelja koje tu imamo – iz DAH teatra, Jovana [Čirlova] i drugih, već i zbog posebne atmosfere kojom odiše vaš grad. BITEF je festival koji ga je proslavio u velikoj pozorišnoj porodici širom sveta.

Sanja Krsmanović Tasić

Izdavačka delatnost
Nakon trinaest godina izlaženja časopisa „Otvorena strana“, redakcija je odlučila da izda dve knjige: prva je „Magdaleni put“ (The Way of Magdalena), koju je napisao Kris Fraj – o prvi deset godina Magdalena projekta, a druga „Legat i izazov – Madalena@25“ (Legacy and Challenge - Magdalena@25), sa prilozima žena koje su deo mreže, kao i esejima Džil Grinhalš, Džili Adams, Gedi Aniksdal i Džulija Varli.

IRSKA TEATARSKA RENESANSA

Savremeno irsko pozorište povezujući tradiciju, moderna iskustva, te blagodeti i uticaje što brojne, uspešne dijasporu, što dostignuća prakse evropske zajednice, doživljava renesansu

Dr Aleksandar Dunderović

Gejt teatar

Irsko pozorište čuveno je po izuzetnim piscima, od kojih neka imena spadaju u najznačajnija na engleskom govornom području (V.B., Jejts, Dž.B. Šo, O. Vajld, S. Beket, S. Hini...), te su tradicionale studije Irske drame uglavnom fokusirane na razumevanje njihovog nacionalnog i međunarodnog, ali i inovatorskog uticaja. Pozorište u Severnoj Irskoj (deo Velike Britanije), mada pripada odvojenom političkom entitetu, u kulturnom pogledu – kao specifičan odgovor na nasilnu podelu, deo je istog prostora kao i južna Irska (Republika Irska); pa se, pod uticajem rigoroznih kritičkih procena i rasprava vođenih poslednjih trideset godina, proučava kao jedinstveno područje. Prisustvo na svetskoj pozornici priznatih pisaca kao što su Brajan Fril, Tomas Marfi, Frenk Mekginis, Konor Mekfirson, Martin Mekdonona i Mariana Kar, te uspešnih reditelja poput Geri Hejnsa, Patrika Mejsona i Konela Morisona, na primer, uvodi irski teatar u međnistrim savremenog evropskog kulturnog okvira i engleskog govornog područja. Irski pisci i reditelji rade u najboljim pozorištima u svetu, sa najvećim talentima, osvajaju brojna internacionalna priznanja. Kritička misao vezana za irsko pozorište, fokusirana na podršku stvaraca, slavi ovu novu energiju i profesionalnost. Povezujući akademске i „glasove“ prakse, pozorište i drama sastavni su deo programa na Katedrama za Irski širom sveta, posebno u SAD i Kanadi.

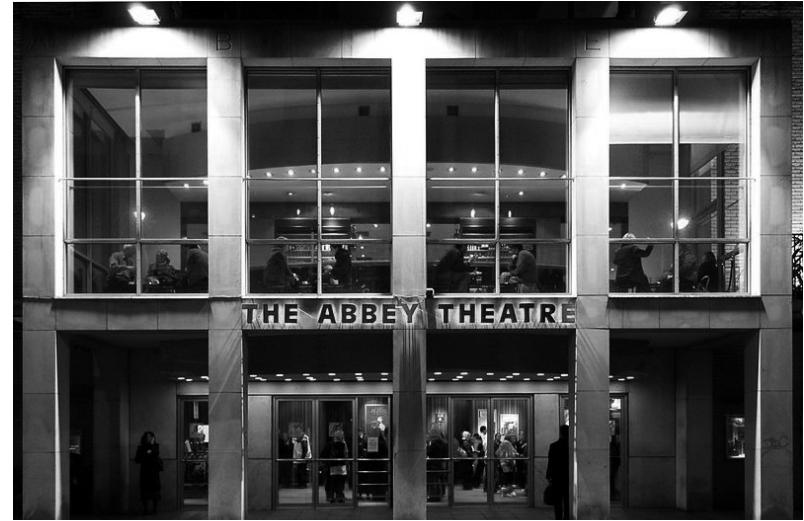
Savremeni irski teatar promenio se temeljno i radikalno u poslednjih nekoliko decenija. Prosperitet, koji je članstvo u Evropskoj uniji donelo zemlji, omogućio je da znatan iznos novca bude izdvojen za umetnost, te preko nacionalnog Umetničkog saveta uložen u razvoj pozorišnog sektora. Podmlaćena stara i bitna, nova pozorišta procvetala su u celoj zemlji – teatri Ebi, Gejt, Raf Medžik, Druid, Evrimen postigli su značajan nacionalni uspeh, a međunarodne turneje imale su veliki odjek. Razumevanje da postoji potreba za školovanjem i stručnim usavršavanjem pozorišnih profesionalaca una predila je domaće, akademske programe za obrazovanje budućih irskih glumaca, reditelja, dramskih pisaca na Triniti Koleđu u Dablinu i Univerzitetskom koledžu u Korku. Paralelno je otvoren niz pozorišnih katedri širom zemlje.

Tematski gledano, irska dramaturgija kreće se u rasponu od „odgovora“ radikalnim konzervativcima do kosmopolitskog liberalizma. Katolička crkva u Irskoj je stvarna i definitivna sila u oblikovanju svakodnevice, te su teme krvice, izdaje, žrtvovanja, marginalizacije - odbacivanja, podela, nesposobnosti za oproštaj i zaborav i strah od došljaka najzastupljenije u glavnim tokovima domaće dramaturgije. Otvaranje ka međunarodnoj zajednici i svetskoj sceni imalo je, međutim, jak uticaj tokom proteklih godina. Najvažnija promena u ovom periodu jeste upliv improvizacije u klasično dramsko pozorište i jačanje vizuelne dimenzije u produkcijama zasnovanim na tekstu. Mada je ovde teatar „dramskih pisaca“, čiji se identitet zasniva na jeziku reči, tradicionalan, razvila se „nova osećajnost“ i razumevanje formi koje oslonac nalaze u vizuelnom izražavanju kroz jezik tela, prostora, slike i zvuka. Međutim, proces prevođenja dramskog izraza postojećeg fiktivnog identiteta onoga što bi „irsko“ trebalo da znači (kao odraz današnjeg bivstvovanja u globalizovanoj Irskoj sa pluralističkim referencama) na savremeni, teatarski izraz trenutno je u povoju. Razapet između Britanije, kao vekovnog, starog neprijatelja i Amerike kao utopijskog mesta za novi, slobodan život, postavši deo nove evropske porodice (sa svim teretom finansijske odgovornosti), irski nacionalni identitet, u realnosti je drugačije postavljen od onog predstavljenog u pozorištu.

Prvobitno deo engleske kolonijalne uprave, pozorišta i pozorišne kompanije u Irskoj imale su političku funkciju. Ova, od 18. veka popularna forma zabave, početkom 20. veka okreće se negovanju nacionalnog repertoara - razvoju domaćih pisaca, reditelja i izvođača. Pokrenuto kao Irsko nacionalno pozorišno društvo – Ebi teatar, koje su 1903. Vilijem Batler Jejts i Lejdi Ogasta Gregori preimenovali, u osnovi je irsko Narodno pozorište od presudnog uticaja na dramske pisce i reditelje tokom 20. veka. Ebi je 1966. godine dobio novu, sopstvenu zgradu i to je bilo jedino namenski zidano pozorište u Dablinu. Drugi najznačajniji teatar u Dablinu i Irskoj i generalno konkurent „Narodnom pozorištu“ je Gejt teatar. Osnovan je 1928. sa vizijom repertoara koji bi predstavio savremenu evropsku i američku dramaturgiju. Prvobitno su

predstave igrali u Pikok studiju Ebi teatra, dok se nisu preselili u sopstveni prostor – Rotunda Haus, namenski prilagođen deo nekadašnje vojne bolnice, gde se nalaze i danas. Direktor Gejta je već 29 godina Majkl Kolgan, uspešan i kao filmski i TV producent. Gejt je pokrenuo 1991. godine Festival Beketa kroz retrospektivu 19 predstava po njegovim komadima. Godine 1994. uspostavljena je saradnja sa Haroldom Pinterom kroz osnivanje Pinter festivala, ključnim za uspostavljanje veza sa Njujorkom i Londonom. Dablinski pozorišni festival, osnovan 1957. zauzima važno mesto na međunarodnoj sceni zbog svog kritičkog odnosa prema savremenom teatru. Festival predstavlja i okuplja najznačajnije svetske projekte i autore, ali ima i sopstvenu produkciju zasnovanu na delima najuticajnijih irskih umetnika. Na Dablinском pozorišnom festivalu 2012. godine izvedeno je preko 500 predstava stranih i domaćih autora na scenama i lokacijama širom grada.

Otvaranje irskog pozorišta ka svetu u poslednjih nekoliko decenija omogućila su velika ulaganja u umetnost angažovanjem Umetničkog saveta Irske. Sva ulaganja u pozorišnu produkciju u zemlji obezbeđuju se preko ovog tela, osnovanog 1951. godine. Nacionalni umetnički savet je 2003. postao nezavisan od vlade kao „stručno telo postavljeno sa ciljem finansiranja umetnosti, podrške njenog razvoja i pružanja saveta iz oblasti umetnosti i kulture.“ (Statut Umetničkog saveta). Ovo je posebno važno pošto u Irskoj ne postoje repertoarska pozorišta sa stalnim ansamblima, pa jedino finansiranje kroz fondove i subvencije preko Saveta omogućava kontinuitet kulturnog života. Međutim, nakon finansijskog kraha (Svetske ekonomske krize) 2008/9. ozbiljno su smanjena postojeća sredstva i primarno su bila namenjena kompanijama (trupama, pozorištima) od nacionalnog značaja. U nemogućnosti da dobije subvencije od države, pritisnute rigoroznim merama štednje koje je uvela Evropska unija zbog dužničke krize, irsko pozorište počelo je da traži mogućnosti za finansiranje – van zemlje. Dva nova momenta dala su impuls kreativnosti u Irskoj. Predsedavajuća pozicija u EU Kulturnom programu i projekt Sabor 2013 („Gathering 2013“) nude značajan podsticaj irskoj umetnosti i pozorišnim projektima, nakon nekoliko godina stagnacije. Umetnički savet je koordinirao preko 90 nacionalnih projekata, kao i učešće u poduhvatima „Lokalne evropske umetnosti“ sa još 23 partnera, u različitim oblastima uključujući pozorište i izvođačke umetnosti. „Sabor 2013“ okuplja irsku dijasporu i umetnike irskog porekla iz čitavog sveta kroz niz kulturnih dogadjaja. Procenjuje se da oko 70 miliona ljudi ima irske korene. Na zvaničnom web sajtu manifestacije navodi se da ovim putem „lokalne irske zajednice promovišu najbolje u nacionalnoj kulturi, tradiciji, biznisu, sportu, kroz borbeni duha i jedinstven smisao za zabavu“. Kako je najveći deo dijasporе u SAD, ovo će biti dobrodošla prilika za susret sa bogatim rođacima i mogućnost da se

Ebi teatar

donacijama pomogne posustala ekonomija. Za narednu godinu dogovoren je niz koprodukcija, kao što je „Smrt trgovackog putnika“ Artura Milera u Evrimen Teatru u Korku, sa holivudskom zvezdom – glumcem irskog porekla Patrikom Džej Krownom u naslovnoj ulozi i lokalnim glumcima i studentima Odseka za dramu i pozorišne studije Koledž univerziteta.

Nada i duh kolektivnog angažovanja obnovljeni su širom Irske. Kork kao drugi po veličini grad u Irskoj ponosan je na negovanje kulturnog identiteta zasnovanog na ruralnoj, lokalnoj tradiciji, suprotno od velegradskog multikulturalizma tipičnog za Dablin. Pozorišni festival „San letnje noći“ pod vodstvom Toma Krida, predstavlja najzanimljiviju međunarodnu,

teatarsku alternativu, dok Evrimen teatar, uz umetničkog direktora Majkla Krejvena Barkera (Britanca) uspešno neguje status nacionalnog pozorišta Juga. Biti u Irskoj sada izaziva osećanje novog početka, zapravo novog pozitivizma, gde svaki izvlači najbolje iz međuodnosa, radi za budućnost oslanjajući se na prošlost, ne okrećući joj leđa, već koristeći ono što je u njoj najbolje. A to je nešto što bi svi mogli da naučimo.

(Autor je Šefkatedre za dramske i pozorišne studije Koledž Univerziteta u Korku, Republika Irska)

Prvi festival irske kulture pod motom „Pazite! Kelti dolaze!“ održaće se od 11. do 17. marta na više lokacija u Beogradu, gde će biti predstavljena najnovija filmska ostvarenja iz Irske, aktuelna pozorišna produkcija i muzička scena. Festival je pokrenut u saradnji sa ambasadom Irske u Atini i beogradskim konzulatom, Irskim filmskim institutom, delegacijom Evropske unije, beogradskim kulturnim institucijama, Ministarstvom kulture i informisanja i „Kulturom Irske“, organizacijom za međunarodnu promociju irske kulture. Prema najavi organizatora, pored pridruživanja beogradske publike globalnoj zabavi za Dan Svetog Patrika 17. marta, ovo će biti prilika za upoznavanje sa zanimljivim pregledom irske kulture, najznačajnijim odrednicama istorijskog i vizuelnog identiteta ove zemlje.

Evrimen teatar

КЊАЖЕВСКО-СРПСКИ ТЕАТАР
ОСНОВАН 1835. ГОДИНЕ

RASPISUJE
KONKURS ZA DRAMSKI TEKST
ZA NAGRADU „KRAGUJEVAC U PAMČENJU I IZVAN PAMČENJA“

1. Knjaževsko-srpski teatar raspisuje konkurs za dramski tekst na srpskom jeziku, sa ciljem ukazivanja na značaj koji bastina ima za identitet naroda i kulture.

2. Nagrada KRAGUJEVAC U PAMČENJU I IZVAN PAMČENJA podrazumeva novčani iznos od 300.000,00 dinara i premijerno izvođenje u produkciji Knjaževsko-srpskog teatra u 2014. godini.

3. Pravo učešća imaju samo originalni, neobjavljeni i neizvodeni dramski tekstovi na temu iz materijalne i nematerijalne baštine Kragujevca.

4. Štampane i nepotpisane tekstove u tri primerka, označene šifrom, kao i CD sa kopijom nepotpisanog teksta u PDF formatu dostaviti do 15. septembra 2013. godine na adresu:
Knjaževsko-srpski teatar
KONKURS ZA NAGRADU „KRAGUJEVAC U PAMČENJU I IZVAN PAMČENJA“
Daničićeva 3, 34000 Kragujevac

5. Rezultati konkursa biće objavljeni na sajtu Knjaževsko-srpskog teatra do 15. novembra 2013. godine.

NEZAVISNI TEATARSKI SISTEM

Bosansko narodno pozorište iz Zenice zasniva svoj rad na koprodukcijama i bogatoj regionalnoj suradnji smatra direktor ove kuće, Hazim Begagić

Filip Vujošević

Jedna od čestih asocijacija ljudi iz pozorišnog sveta na BNP je da je to, u arhitektonskom smislu, jedan od „megalomanskih“ projekata iz vremena nekadašnje zajedničke države. Ipak, svako ko je u skorije vreme bio u Zenici zna da je to veliko pozorište i u današnje vreme puno života, projekata, ljudi...

Šta sve radite da biste to postigli?

U Bosanskom narodnom pozorištu, za samo dvije godine ostvareno je preko dvadeset pet premijera, tri regionalne koprodukcije, gostovanja na trideset osam festivala, trideset dve nagrade. U jedinstvenom, po mnogo čemu specifičnom i složenom sustavu kulturnih politika u BiH, koji danas potpuno pogoduje anarhiji u propisima i odsustvu sistemskih rješenja i transparentnih procedura, uistinu nije lako upravljati organizacijom koja je dio institucionalnog sistema u kulturi. To je jednostavno samo ukoliko pristajete da organizacija opstaje po svaku cijenu i ukoliko radi po inerciji. Ja smatram da je tako nešto pogubno za umjetničku organizaciju i da takvo što samo vodi entropiji. Posljednje tri sezone mi redovito završa-

„Mali princ i istina“ na DOL sceni BNP-a

vamo sa desetak premijera, od kojih dvije trećine njih producirano vlastitim snagama, dok, s druge strane, insistiramo na najmanje tri do četiri domaće i regionalne koprodukcije od kojih, nesumnjivo, imamo veliki benefit – i estetski i producijski. Uspjeli smo izaći iz lokalnih okvira i napraviti neke zapažene uspjehe na regionalnoj kazališnoj sceni. Imidž lokalnog kazališta negdje u Bosni nedovoljno prepoznatljivog i značajnog, donekle je danas promijenjen. Otvoreni smo za suradnju, partnerstva, kao i za inovativne projekte i značajne programe. Iza toga stoji rad naših uposlenika i suradnika.

Po čemu je bosanskohercegovačka pozorišna tradicija posebna i različita od okruženja?

Danas je bosanskohercegovački kazališni sustav specifičan prvenstveno po društvenom i kulturnopolitičkom okviru. U pitanju je svojevršni politički eksperiment koji je od BiH u proteklih petnaest godina napravio nestabilnu i krajnje labavu zajednicu, a takve se prilike neminovno odražavaju i na kazališnu i umjetničku scenu. Danas u BiH praktično možemo govoriti o nekoliko potpuno neovisnih kazališnih sustava koje determinira neovisni kulturnopolitički profil, koji se manifestira u samostalnim normativnim okvirima, modelima financiranja, kontrole i nadzora. Sve se, u konačnici, neminovno mora odraziti na umjetničke i repertoarske politike kazališta i nedovoljan razvitak tzv. neovisne scene, za što ne postoje nikakve podsticajne mjere.

BNP Zenica insistira na koprodukcijama, regionalnoj suradnji i delovanju u balkanskom kulturnom prostoru. U čemu vidite važnost i prednosti takve suradnje?

Iako je naša obaveza i dužnost da radimo za zajednicu u kojoj djelujemo, kazalište više nema nikakvoga smisla ukoliko je omeđeno nekim lokalnim ili kantonalnim granicama, kako mnogima, nažalost, nerijetko odgovara. Mislim da je budućnost osobito kazališta koja se ne nalaze u većim i umjetnički razvijenijim sredinama upravo razvijanje partnerstva sa drugim kazalištima sličnih kapaciteta i profilacije iz zemlje i regiona. U BNP-u se trudimo prostor djelovanja istinski shvatati u granicama jezika kojim se služimo, a to je dakle prostor BiH i tri njoj susjedne države. U tom su smislu i realizirani toliki koproducijski i partnerski projekti sa teatrima i kolegama iz Zagreba, Virovitice, Tuzle, Sarajeva, Kragujevca, Beograda, Banja Luke... Samo u nekoliko posljednjih projekata tako smo ostvarili suradnju sa umjetnicima i autorima iz BiH, Slovenije, Hrvatske, Srbije, Crne Gore (O. Frlić, A. Tomic, J. Kovačić, H. Pašović, F. Grinvald, D. Lukić, T. Šljivar, P. Pejaković, S. Spahić, D. Mustafić, M. Zupačić, E. Flisar, R. Smiljančić...). Da je to ispravna strategija potvrđuju i veliki broj poziva na regional-

O KOPRODUKCIJAMA IZ PERSPEKTIVE GLUMCA

Učestvujući u koproducijskom projektu realiziranom u suradnji J.U. Bosanskog narodnog pozorišta Zenica i Teatro Kjardanica Napoli (Italija) & International teatarski festival MESS Sarajevo (Žan Klod Karijer: „Mali princ i istina“, u režiji An Redi), te u drugom realiziranom u koproducijskom odnosu zeničkog teatra, Knjaževsko-srpskog teatra iz Kragujevca (Srbija) i Kazališta Virovitica (Hrvatska) – (Redžinald Rouz: „Dvanaestorica gnevnih ljudi“, u režiji Nila S. Flekmena), potom zbog iskustva koje sam stekao sarađujući prvenstveno sa dramskim umjetnicima – glumcima, ali i sa ostalim umjetničkim saradnicima pri stvaranju teatarske magije, mogu reći da je budućnost teatarske umjetnosti u ovakvoj vrsti suradnje.

Turbulentno vrijeme, konstantna nestašica novca, posttranzicijski repertoari koji se ogledaju i u izboru tekstova za male teatarske produkcije, koje su, opet, uslovljene količinom novca kojim se raspolaže pri formiranju budžeta, pa samim time i smanjenjem mogućnosti da glumiči budu koliko-toliko redovno angažovani u matičnim kućama, okvirni su razlozi zašto su koproducijski teatarski projekti uvijek dobrodošli iz perspektive glumca.

Ovdje, naravno, treba razlikovati koproducijske projekte nastale unutar nekih teatarskih festivala, smotri ili igara kao partnera teatarskim kućama, ali sa relativno stalnim glumačkim ansamblom koji je već uposlen uz jednog ili dva gostujuća glumca. Ovakve projekte finansijski pomažu koproducenti, ali u smislu nove glumačke energije i glumačke fluktuacije nije postignuto mnogo. Na drugoj strani su oni koproducijski projekti koji okupljaju umjetnike iz nekoliko teatarata, pa formiraju privremeni ansambl koji čini istinski novu kreativnu energiju. U takvim projektima glumci imaju mogućnost ponovnog propitivanja i samoistraživanja, kao i razvijanje novih individualnih glumačkih sistema ili nadgradnju postjećih.

U prirodi glumačkog bića svakako je stalno kretanje, miješanje sa ljudima, život i suradnja sa različitim kreativnim umjetnicima, a nikako tapkanje u mjestu i čekanje prilike. Suradnja koju omogućavaju teatarske koprodukcije mogućnost je koja teatarskim upravama nudi priliku da, i pored svih teškoća koje trebaju prevazići, kreirajući repertoarsku politiku, održavaju svoj ansambl živim i kreativnim, a ne da ga prepuste kreativnom mrtvilu i samozjeđanju.

mr. sc. Miroljub Mijatović,
glumac BNP-a Zenica

Hazim Begagić

„Još u toku prve profesionalne sezone, članovi Bosanskog narodnog pozorišta Zenica (tada Narodnog pozorišta Zenica) prikazali su 1951. godine i prvu predstavu za djecu, bajku „Dugonja, Trbonja i Vidonja“ Mladenom Širolem, u režiji Franje Bičanića. U sezoni 1951/52. u okviru Narodnog pozorišta Zenica dolazi zvanično do osnivanja Pionirskog pozorišta, koje će 1978. godine biti preimenovano u Dječiju scenu, potom, 1998. godine prerasti u Dječiju i omladinsku scenu da bi, konačno, od sredine 2005. godine djelovalo pod današnjim imenom – Dječija, omladinska i lutkarska scena. U proteklih, plodotvornih šest decenija kontinuiranog rada, kroz svojih sto sedamdeset premijernih predstava u kojima je sudjelovalo preko hiljadu i po „malih“ a velikih glumaca Dječija, omladinska i lutkarska scena preuzeila je, doslovno i metaforično, izuzetno društveno značajnu ulogu vaspitača najmlađe pozorišne publike u Zenici. Za pripremanje predstava u okviru Dječije, omladinske i lutkarske scene, BNP Zenica angažuje profesionalne reditelje, scenografe, kostimografe, koreografe, muzičare, scensku tehniku, a pored profesionalnih glumaca najčešće, po pravilu, igraju i deca. To je istovremeno „teatar mladih“ i „teatar za mlađe“. Osim pomenute edukativno-odgojne funkcije, očigledno je da predstave Dječije, omladinske i lutkarske scene, oblikujući i razvijajući ukus najmlađe publike, pomicajući recepcionske „horizonte očekivanja“, imaju i više nego dragocjenu estetsku svrhu“, kaže Miroljub Mijatović, dramski umetnik i umjetnički rukovodilac DOL-a.

jaju se privatno-javna partnerstva, ne ulazi u koprodukcije i međunarodnu suradnju. Mogućnosti za partnerske suradnje i zajedničke realizacije kazališnih projekata gotovo da nikako nisu iskorištene.

ŽIVOTNA TURNEJA

Neprestano na putu, u susretima sa publikom doslovce „svih meridiana”, Zijah Sokolović je jesen bio u Pirotu

„Za glumca kažu da vlada u prolaznosti, ali kada se ta prolaznost ponavlja, reprizira kao ovaj moj kabare nekoliko hiljada puta, onda ta prolaznost nesumnjivo traje i nema joj još kraja...” – reči su Zijaha Sokolovića, glumca čiju je monodramu „CABAres, CABArei” pirotska publika (konačno!) imala priliku da pogleda prošle jeseni na Reviji predstava malih formi.

Talin, Geteborg, Piro i odmah dalje?

Ha-ha-ha... Od metropole do metropole! Volim što sam ponovo ovdje, Piro je deo prostora čiji su deo i gradovi iz kojih dolazim i u koje idem. Razlike su kozmetičke. Sećam se situacije iz hotela kada sam bio prošlog puta: Jutro, udarničko spavanje jer smo se lepo družili prethodne noći i ostalo se do pred zoru. Kroz san osjećam nečije prisustvo u sobi. Okrenem se i vidim čovjeka sa merdevinama i četkama u ruci. Pitam o čemu je reč, a čovjek mi kaže: „Ja danas moram da završim krećenje svih soba na spratu, pa k'o računam možda ste se dovoljno umorili sinoć na predstavi i ne osetite me!” Razlike ili sličnosti, Estonija ili Srbija, sve se oseti i oda kroz tako male situacije.

Način na koji se percipa „CABAres, CABArei” je, pretpostavljam, drugačiji i reakcije na predstavu se razlikuju?

Ako se gdjegod ponudi oblik umjetnosti koji asocira na politiku, religiju, naciju i vjeru, onda publika reaguje iz svog ograničenog fonda asocijacija i reakcije jesu različite, ali ako im se ponudi svijet umetnosti iznad i izvan tih granica, onda su, na sreću, svi isti i svi isto reaguju.

U čemu je tajna dugovečnosti monodrame, koja će, s obzirom na Vaš tempo, koliko za par meseci da se približi i tri hiljaditom izvođenju?

Uplaši me, s vremenima na vreme, ne svijest o starenju i ne umitnom protoku vremena, već svijest o bespomoćnosti... ali kad igram, zaboravim na to. Međutim, ono što nosi ovu monodramu je činjenica da se danas u atmosferi svakojake globalizacije - materijalne, kapitalističke, političke, socijalne, verske, pa i lične, niko ne obraća čovjeku kao pojedincu... a ako mu se i obrate, onda je to preko sudske poziva, opomene za

neplaćeni račun ili bankovni kredit ili ponudu da kupi nešto jeftinije... Pojedinač se zagubio, čak i lično... „CABAres, CABArei” je priča o tom izgubljenom čovjeku koji u mraku kuhinje shvata svoju kružu srednjih godina i traži potrošene, izgubljene ideale. „Kabare” u sto pedeset minuta traži smisao kvaliteta starenja prema budućnosti koja je negdje na nekom groblju... Ono što čini lucidno bogatstvo jeste spoznaja da jednu predstavu godinama igram u sada šest država i da vidim i osetim kako publika različito reaguje, jer se i drugačije vaspitava i kako se vremenom sve više gubi i traži, i nepovratno menja u pravcu organizovane ideologije.”

Govorimo li o istoj predstavi, ono iz 1993. godine i ovoj koju sada igrate?

Tekst je ostao isti od premijere do danas, ali su se duhoviti delovi, dakle oni koji se odnose na bračne odnose, zbog bogatstva asocijacije vremenom igranja „udebljali”. Postoji fenomen u glumčkom svetu, a to je da se pojedine predstave ponavljaju više stotina puta i kroz to ponavljanje i predstava i glumac stare, tako da često i glavna dramska radnja dobija novu nijansu ili novu dimenziju.

U jednom intervjuu kažete da je početak u formulaciji „država je organizacija sile”, a brak je „zakonom uređena zajednica između žene i muškarca”?

Krajem 1990-ih, razmišljam sam o tom fenomenu koji se ponavlja kroz krvavu istoriju, da putem nacionalizma ljudi svoj lični svijet i život menjaju za javni, u kojem su samo broj, ili kap u moru, ili kokoš koja se hrani s pokretne trake. Video sam ljude, prijatelje, poznanike, prolaznike kako gube svoju dušu,

svoj smisao za humor i filozofiju i kako praznih očiju, držeći ruku na levom plućnom krilu, pevaju mitologiji koja se proteže od njihovih jaja do nepopravljivih zuba i masne kose. Osetio sam kako u njihovim životima realnost polako bledi, da ne znaju da izvan tog sivila postoje boje i šare i nijanse kojih je njihov lični život gladan. A prostor iz koga dolazi ta neravnoteža je, opet, drugi oblik „sile”, a to je brak! Brak za koga misliš da je samo potrebno da „uđem”, a kada uđe postaje oblik države... A država je „organizacija sile za pokoravanje naroda u korist vladajuće klase”, pravna definicija.

I, neosporno, ipak lajt-motiv – starenj?

Da, može se reći, starenjem kroz forme države i braka, u koje svaki čovek ulazi dobrovoljno, a izlazak se reguliše zakonom. Rekao bih da predstava traži od gledaoca da razmisle o kvalitetu svog starenjia. Moje razmišljanje o slobodi, unutar te dve institucije, jeste da čovek ima svijest da iz njih uvek može izići. Svako kompromisno ostajanje je pristanak na neki oblik ropstva.

Teški i naopaki prezent, perfekat za koji nismo najsigurniji da nam se ikad desio, futur o kome i ne smemo da razmišljamo... Ipak, gde smo/ste i kuda idemo/te?

Osjećam da sve dobro polako u meni nestaje i osećam se sve pozitivnije i pozitivnije... dakle, ovaj svjet ne počiva na istinama, nego na zabludama... zakoni nisu izmišljeni da nestane zlo i lopovluk, nego da, ponekad, možda, pobedi pravda... Eskalacija globalne banalne, nekulturne i prazne i fundamentalistički primitivne, ali zato profitne komunikacije samo je dokaz da s druge strane ima malo ili pre malo istinskih umjetnika koji nastavljaju praćovekovu istorijsku borbu za drugačijim svetom od ovoga u kojem živimo... Ova, naša, druga strana je desetkovana slepilom nacionalizma i antraksom koji zovu kapitalizam, ali ja verujem u mlade nove ljude i snagu ljudskog duha, u Boga koji se pojavljuje u ljudima bez obzira na to da li nam se sviđa ili ne, bez obzira da li se mi njemu sviđamo ili ne... Ovima prvoima onda uleti recesija, a kao što sam već jednom rekao (šeretski osmejak) – mene to ume da učini vrlo radosnim.

Ivan Manić

OŠTRA KRITIKA TRENTUTNIH ZBIVANJA

Predstava koja je poslednjih meseci uzbukala javnost ne samo na matičnoj sceni sarajevskog Narodnog pozorišta već i region jest „Balkanski špijun u Sarajevu”, nastala na osnovu kultne drame Dušana Kovačevića

Reditelj Sulejman Kupusović autor je adaptacije drame. Kupusović smješta „Balkanskog špijuna” u današnji trenutak savremenih bosansko-hercegovačkih prilika, pogotovo, kako kaže, u svetu histeričnih prokazivanja da je Bosna „najžešće leglo Al Kaida i islamskog terorizma”.

Kovačevićev i moj „Balkanski špijun” je više nego duhovita i satirična replika na te gluposti, ali istovremeno i oštra kritika trenutnih političkih i socioloških dešava-

uraditi. Pa makar ta iluzija trajala koliko i posljednji aplauz nakon završene predstave. Vrijedilo je, zar ne?” – dodaje reditelj.

Odmah nakon premijere „Balkanskog špijuna u Sarajevu”, Sulejman Kupusović je nastavio da se bavi istim autorom. Trenutno režира komad „Lari Tompson, tragedija jedne mladosti” u Narodnom pozorištu Tuzla. „Komad se sam nametnuo kao sjajan povod da se oštriye govori o katastrofalmom stanju institucija kulture u BiH u kataklizmičnim posljedicama

Balkanski Spijun, foto Fuad Foča

nja u ovom dijelu Balkana. Predstava govori i o fenomenu jugonostalgije, koji, zbog dugotrajne križe i nesposobnosti aktuelne vlasti (što je karakteristika svih državica bivše Jugoslavije), postaje posljednje utočište malom čovjeku. Dušan Kovačević je u početku bio protiv takvog radikalnog ‘vršljanja’ po tekstu, ali kada je pročitao moju adaptaciju, izrazio je punu podršku i uvjerenje da će njegova komedija zaista imati novu mladost. Sjajne reakcije i publike, i kritike i prepune dvorane dokazuju da smo pogodili u sridu”, kaže Kupusović i opravdava interesovanje za Kovačevića potrebom da u odabiru tekstova traži povod za živo, aktuelno i provokativno pozorište, smatrajući da upravo drame Dušana Kovačevića mogu dobiti još provokativniju aktuelnost u vremenu iscrpljujuće tranzicije i svih posleratnih trauma u bivšoj Jugoslaviji.

„Vjerujem iskreno da sam na putu odgovornog i poštenog teatrskog stvaraca koji želi da vršne, da ukaže, da ošamari, ali i da zabavi i ponudi publici slatku iluziju da mi nešto možemo zajedno

ekomske krize, koja je kao prve žrtve uzela upravo pozorišta, muzeje, galerije, domove kulture i slično. Jad, siromaštvo i tuga u koje su gurnuta naša pozorišta, pogotovo u unutrašnjosti, traže žestoke i uz nemiravajuće krike. Pravim ‘Larija’ kao očajničku pobunu umjetnika i kao svojevrsni prkos našim vlastodražačkim kabadahijama. Naša predstava opominje, ali i otvara mogućnosti utjehe gledaocima, izbezumljenim građanima i nama samima da pozorište postane posljednja oaza samozaborava”, završava Kupusović.

Jedno je sigurno – Dušan Kovačević ne prestaje da inspiriše vodeće pozorišne stvaraoce u regionu.

F. V.

Narodno pozorište Sarajevo, „Balkanski špijun u Sarajevu”, režija i adaptacija Sulejman Kupusović, igraju Izudin Bajrović, Ejla Bavčić-Tarakčija, Aldin Omerović, Zana Marjanović i Milan Pavlović

„CABAres, CABArei”

OBNOVIMO VRANJSKO POZORIŠTE

Uplate mogu biti izvršene na dinarski račun 840-2696741-93 ili Devizni račun 01-504105-100000322-000000-0000 IBAN kod: RS35908504105000032221, ili SMS-om - treba otkucati tekst „obnovimo vranjsko pozorište” i poruku poslati na broj 2141, koja kod sva tri operatera košta ukupno 60 dinara.

ONLINE
POSETITE NAS

http://www.udus.org.rs/ludus_online

BESMISLENE BARIJERE

„Mislim da 'Prst' u Beogradu nudi nekakvu alternativu za razumevanje Kosova, pogotovo za ogroman broj ljudi koji o Kosovu slušaju samo preko naslova u novinama i iz perspektive politike”, smatra mlada kosovska spisateljica Dorutina Baša

Krajem prošle godine, u beogradskom Bitef teatru je premijerno izvedena drama „Prst“ mlađe dramske spisateljice iz Prištine Dorutine Baše, u režiji Ane Tomović i u koprodukciji između Bitef teatra i Hartefakta.

Drama „Prst“ se bavi veoma osetljivim životima porodica nestalih u ratnim sukobima na potpuno nov način...

Na Kosovu postoji vidno odsustvo viđenja rata iz ženske perspektive u svim društvenim aspektima. Rat je povezan sa muškarcima, da budem preciznija, sa muškarcima koji su bili u vojski. Civilni, uključujući i žene, potpuno su izostavljeni iz svih priča o prošlosti. Bavim se temom porodica nestalih, sa akcentom na žene, od 2004. godine.

Porodice nestalih smatram za jednu od najusamljenijih grupa na Kosovu. One nemaju ideju gde su im voljene osobe. One žive u konstantnom očekivanju odgovora koji nikao ne može da im da, dok oni koji mogu da im daju taj odgovor to ne rade zbog politike. Kao spisateljica, imam jak poriv da pišem o ovim ljudima na koje je kosovski rat snažno uticao. Ovo može da zvuči kao da sam neko ko krivi Srbiju za težak život ove zajednice. Zato želim da istaknem činjenicu da su kosovski političari veoma neodgovorni prema ovim ljudima. Moj izbor da pišem o njihovim problemima je najmanje što mogu da uradim na stvaranju prostora u kome njihove priče mogu da se čuju.

Drama tretira temu povezana sa ratnom prošlošću. Prvi put je izvedena baš u Beogradu. Šta to za vas znači?

Najbolji deo celog iskustva (pisanje drame, nagrada na konkursu Hartefakta, izvođenje drame) je činjenica je da je ova priča ispričana po prvi put, potom prevedena na srpski jezik, za beogradsku publiku. Mislim da „Prst“ u Beogradu nudi nekakvu alternativu za razumevanje Kosova, pogotovo za ogroman broj ljudi koji o Kosovu slušaju samo preko naslova u novinama i iz perspektive politike. Kada sam bila u Beogradu, gledala sam predstavu „Zoran Đindić“. Razmišljam kako bi, kada bi gostovala u Prištini, ova predstava ponudila alternativu u doživljaju Srbije, poslošto većina ljudi u Prištini misli da je glavna preokupacija Srbije da zagonča život ljudima na Kosovu. Postoji mnogo besmislenih barijera između Srbije i Kosova, koje će se rušiti godinama. Ali taj proces je već započet i dragi mi je da je „Prst“ njegov deo.

„Prst“ ima veoma snažan stav u odnosu na tradiciju. Šta možete da nam kažete o tome?

Volela bih da preformulišem to i da kažem da imam veoma snažan stav prema tradiciji u korelaciji sa razumevanjem i podnošenjem rata, pre nego prema tradiciji samoj za sebe. Mislim da se mnogi ljudi na Kosovu, posebno u ruralnim oblastima, posle rata okreću prema tradiciji i religiji kao jedinom izvoru utehe, kad im već država ne nudi nikakvu. Kao rezultat, tradicionalne vrednosti takođe određuju načine na koje ljudi treba da razumeju i prihvataju rat u kontekstu ljudskih gubitaka, materijalne štete, traume, silovanja... U ovakvoj situaciji, ljudi se vraćaju patrijarhalnim vrednostima iz daleke prošlosti, koje su oličenje nekih boljih vremena u poređenju sa ratnim traumama i aktuelnim teškoćama ekonomije u krizi i sistematske marginalizacije. U svojoj drami, istražujem baš taj povratak patrijarhal-

nom u jednom skučenom, ženskom okruženju.

Da li ste svesni političkog značaja činjenice da je „Prst“ premijerno izveden u Beogradu i da li uopšte mislite da to ima bilo kakav politički značaj?

Da, definitivno. Ali to je ona vrsta političkog značaja koja doprinosi razumevanju između dva društva, nasuprot ubicanjem, koji doprinose intenziviranju podela.

Kako izgleda umetnička, posebno pozorišna, scena u Prištini?

Kao i celokupni umetnički život na Kosovu, pozorišna scena je veoma ispolitizovana. Pošto jedina finansijska podrška kulturnim institucijama dolazi od države, podrazumeva se da ljudi na pozicijama moći biraju svoje prijatelje da odlučuju o sadržaju kulture. Ako neko posmatra repertoar Narodnog pozorišta u Prištini za 2013. godinu, videće kako beskrupulozno politički obojeni pisci i reditelji dominiraju. Otkako je vladajuća partija preuzeila pozorište, ono malo izuzetnih reditelja, pisaca i glumaca koji se otvoreno protive politizaciji pozorišta tamo nemaju šta da traže.

Šta mislite o beogradskoj pozorišnoj sceni i koliko dobro je poznajete?

Ne znam mnogo o njoj, ali mogu da govorim o svojim utiscima. Pošto poznajem neke ljudi koje pripadaju beogradskoj pozorišnoj sceni, znam i to da su često nezadovoljni uslovima i atmosferom u kojoj rade. Međutim, kada poredim neke predstave koje sam gledala ovde sa onima u Prištini, impresionirana sam hrabrošću. Pozorište na Kosovu se povlači pred silom. Mislim da u Beogradu to nije slučaj.

Da li u Prištini dolaze informacije o umetničkim dešavanjima u Beogradu?

U Prištini teško dolaze informacije o prištinskim kulturnim dešavanjima, ali to je neka druga priča... Rekla bih da ne ili samo u slučajevima kada su Koso-

vari uključeni. Pravo pitanje je da li su ljudi u Prištini zainteresovani za ono što se događa u Beogradu (jer postoji mnogo informacija koje su na jedan „klik“ mišem)? Odgovor na ovo pitanje bi bio - ne. Zašto bi i bili zainteresovani kada su uveđeni da znaju sve što treba da znaju, da su svi Srbi loši? Jedini način da se ovo promeni jeste da se ljudi motivišu da budu zaintelijeni i da se dovode predstave, muzičke grupe, filmovi iz Srbije. Srećom, to se već dešava. Skena Up i PriFilm Fest, kao i Dokufest već prikazuju filmove iz Srbije, „Repetitor“ je već svirao u Prištini. Ali sve to mora da se dešava mnogo više, mnogo intenzivnije.

Kako gledate na ideju o regionalnoj saradnji u kulturi? Kako prevazići političke prepreke? Da li je jezička barijera između albanskih umetnika i onih iz Srbije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske preveliki problem?

Regionalna saradnja u kulturi je jedini način da se uspostavi prava komunikacija, pogotovo među mladim ljudima. Većina mladih umetnika sa Kosova odlično govori engleski jezik, kao i u Beogradu. Tako da, koga briga što Srbi ne govore albanski i Albanci srpski? Dalje je očekujući saradnju na pozorišnom projektu između Kosova i Francuske, zbog toga što mladi na Kosovu nisu preterano frankofoni? Ne slažem se sa tim jer ne verujem u jezičke barijere.

Šta mislite, kakve će biti reakcije kada „Prst“ bude gostovao u Prištini?

Nemam ideju. Biće čudno gledati predstavu koja je napisana na albanskom, a izvodi se na srpskom sa titlovima na albanskom jeziku. Nisam sigurna kako će ljudi reagovati na to i da li će u svemu videći nekakvu simboliku. Nadam se samo da će ih to naterati da misle.

Filip Vujošević

„Let iznad pozorišta Kosova“

poprimaju još šire dimenzije osetljivosti zbog delikatnosti političkog odnosa između Srbije i Kosova. Radnja se dešava u pozorištu i farsično prati pripremanje predstave povodom predstojećeg proglašenja nezavisnosti Kosova. Taj događaj je iscrtan debelim slojevima ironije, a prati ga ključno pokretanje pitanja funkcije umetnosti, naročito one koja nastaje u takoj osetljivim vremenima. Predmet kritike u tekstu/predstavi je vrsta pozorišta koje nema umetničke vrednosti, teatra koji ne uspostavlja kritički odnos prema društvu u kome nastaje, već, naprotiv, podržava vladajuću politiku, glorificuje je i bezrezervno slavi. Komički subverzivno su prikazani motivi te vrste društveno-političke podobnosti umetnika. Na primer: reditelj kome je povereno autorstvo predstave koja će se igrati u slavu nezavisnosti države želi da zadatak ispuni na visini ne zbog nekih estetskih uбеđenja, čak ni zbog patriotskih uverenja, već zato što se neda da će ga nakon toga možda postaviti za mesto direktora pozorišta ili dekana Fakulteta umetnosti. Autori predstave, dakle, korenito razotkrivaju skrivene ciljeve i motive aktera – političara i kulturnih poslenika – pokazujući pozadinu njihovog delanja, imanentnu hipokriziju, koristoljubivost, sebičluk, korupciju. Izbor žanra farse je izuzetno delotvoran jer pomaže varenje ovih delikatnih tema. U vezi sa time, Džordž Bernard Šo je jednom prili-

kom mudro napisao: „Ako hoćeš da kažeš ljudima istinu, bolje je da ih pri tome i nasmješ, jer će te oni u protivnom ubiti.“

Pojam patriotizma, koji političari troše bez opreza, u predstavi „Let iznad pozorišta Kosova“, pažljivo je i pametno postavljen pod lupu, izložen je demistifikaciji i razotkriven kao sredstvo u bespoštednim političkim manipulacijama, odnosno u ličnom profitiraju. Po toj liniji, ova predstava se može povezati sa prošlogodišnjom dokumentarističkom predstavom „Patriotic Hypermarket“ u režiji Dina Mustafića, a u srpsko-albanskoj koprodukciji (tekst Milena Bogavac i Jeton Neziraj).

Indikativne su zvanične reakcije na ove dve predstave. U tekstu objavljenom u „Betonu“, Neziraj je naglasio da je predstava „Patriotic Hypermarket“ u Srbiji ocenjena kao „antisrpska“, a na Kosovu kao „antialbanska“. Slično je prošla i premijera predstave „Let iznad pozorišta Kosova“: u Prištini je zbog političke cenzure jedva premijerno izvedena, i to uz pomoć intervencija sa strane, stičući oznaku „antinacionalne drame“. U Beogradu su se, slično, mogli čuti sumnjičavi komentari i (nezvanična) negodovanja povodom gostovanja predstave. Možemo pretpostaviti da bi ta negodovanja imala mnogo veći intenzitet da je predstava gostovala na nekoj institucionalnoj teatarskoj sceni u Beogradu; zapravo, verovatno to ne bi bilo moguće ostvariti. Da podsetimo, prošle godine je sprečeno gostovanje Narodnog pozorišta Kosova u Beogradu, koje je trebalo da nastupi u okviru Mucićevih dana na sceni Ateljea 212.

Imajući sve ove okolnosti u vidu, ostvareno gostovanje predstave „Let iznad pozorišta Kosova“ u Beogradu ima i veći značaj zbog uspostavljanja zdravog, razumnog i otvorenog dijaloga između Kosova i Srbije putem umetničkog čina koji je paranacionalan i produktivno dijalektičan.

„Prst“

Patriotizam pod lupom

Nova kosovska drama i pozorište premijerno na beogradskim scenama

Ana Tasić

Tokom decembra, u Beogradu su premijerno predstavljena dva projekta kosovskih autora, koja se hrabro suočavaju i razračunavaju sa društвom u kojem žive: predstava „Prst“, nastala prema tekstu savremene prištinske autorke Dorutine Baše (produkcija Bitef teatar) i predstava „Let iznad pozorišta Kosova“, nastala prema tekstu Jetona Neziraja (produkcija Quendra, Priština). Značaj ovih gostovanja je višestruk. Prvo, srpska publiku je dobila dragocenu šansu da se upozna sa umetničkom produkcijom na Kosovu, onom koja je samosvesna i društveno-kritička... i nepoželjna u krugovima političke moći. Ova poznata nepoželjnost samosvesne i kritičke umetnosti je naročito izražena u kontekstu toga da je reč o mladoj državi u kojoj su, prirodno, naglašenje i bučnije težnje ka (nominalnom) patriotizmu. Drugo, prikazivanje ovih predstava u Beogradu značajno je zbog uspostavljanja iskidanih veza između Srbije i Kosova: do društveno-političkog dijaloga se lakše dolazi nakon izgradene umetničke saradnje, koja predstavlja pararnacionalne linkove, otvorene, zdravorazumske, avangardne puteve komunikacije.

„Prst“ u oku patrijarhata

Na sceni Bitef teatra, u koprodukciji sa Hartefaktom, premijerno je izvedena duodrama „Prst“ prištinske autorke Dorutine Baše, u režiji Ane Tomović, a u vrlo uzbudljivom izvođenju glumica Jasne Đurić i Milice Stefanović (ovaj tekst je 2011. godine pobedio na konkursu Hartefakta za najbolji savremeni društveno-angazažani tekst). U centru pažnje teksta/predstave je ostra kritika patrijarhata, odnosno izrazito nepovoljnog, potpuno inferiornog položaja

žene u današnjem kosovskom društvu. Protagonistkinje su svekrva i snaja koje su zbog lokalnih običaja osuđene da žive zajedno, u čekanju povratka nestalog sina, odnosno muža. Njihova individualna tragedija, kao posledica društvenih datostih, jeste u tome što ne mogu da nađu zajednički jezik. Umesto da se okrenu jedna prema drugoj i da se međusobno pomažu jer su ostale potpuno same, one isijavaju netrepljivost i mržnju, još dublje i nepovratnije se zakopavajući. Pored problematike položaja žene, njihove korenite obespravljenosti, ova duodrama se bavi i pitanjem nestalih osoba tokom ratova. Pri tome se u prvi plan postavlja lični aspekt problema, potresni doživljaji osoba bliskih sa nestalima, nemogućnosti da nadu sreću i da nastave sa svojim životima. Bitno je napomenuti i to što su u fokusu pažnje lične priče, subjektivne percepcije niza tragičnih događaja. Na taj način se publika neposredno identificuje sa događajima, mnogo direktnije nego da je izabran neki povišeniji ton, opštiji društveno-politički rakurs. Kroz oštru kritiku porodičnih odnosa, gde porodica predstavlja bazu društva, autori predstave se obraćunavaju sa nazadnim društvenim običajima i, konsekventno, nazadnom politikom.

Let iznad patriotskog gnezda

Predstava „Let iznad pozorišta Kosova“, nastala prema tekstu Jetona Neziraja, u režiji Blerte Neziraj, a u produkciji prištinske Quendre, 11. decembra je premijerno prikazana u Beogradu, u Centru za kulturnu dekontaminaciju, samo nekoliko dana posle njene prištinske premijere. Reč je o metateatralnoj predstavi koja kroz formu pozorišta u pozorištu pretresa politički osetljive teme koje

POPIJ KAFU I IDI

Sedamdeset pet godina od smrti Branislava Nušića

Jelica Stevanović

Ugodini kada obeležavamo tri četvrtine veka od smrti velikog pisca, o kojem je toliko toga izgovođeno i napisano da nam se čini kako sve o njemu znamo, pokušajmo da ga se setimo iz intimnog ugla – kroz delove priče njegove kćeri, Gite Predić Nušić, svojevremeno zabeležene perom Momčila Miloševića (u zborniku koji je Muzej pozorišne umetnosti Srbije objavio povodom stogodišnjice Nušićevog rođenja).

Evo najpre nekih njenih sećanja na očev odnos prema glumcima: „Nije imao drukčiji odnos nego što ga je mogao imati ma koji nepoznat pisac. Moglo bi se čak reći da je bio i suviše uzdržljiv u korišćenju izvesnih privilegija, na koje je mogao imati prava kao dugogodišnji pozorišni autor. Jedino se nije odričao prava da u beogradskom Narodnom pozorištu predlaže podelu uloga za svoje komade... Upravo, pisao ih je za pojedine glumce... Inače, nije se mešao u rad oko spremanja njegovih komada. Da, prisustvovao je obično samo čitanju novog komada, takozvanoj 'čitačoj probi', a potom je sve prepustao reditelju i ostalim nadležnim iz Pozorišta. Ponovo se pojavljivao tek kada su održavane poslednje probe na pozornici. Ali ni tada nije dosadivao reditelju svojim primedbama niti je kazivao glumcima ma kakva zapažanja o njihovim interpretacijama, osim kad bi ga neko od njih naročito umolio da mu to kaže... Inače, Aga je imao poverenja u glumce, mada pri podeli uloga nije uvek uzimao pravke. Jedino ga je ljutilo kad bi neko od njih počeo nešto da dodaje, da improvizira. Taj je odmah gubio njegove simpatije... Ali kao upravnik, naročito u Sarajevu, imao je nezgoda sa pojedinim nedisciplinovanim članovima. Znate i sami šta se sve može dogoditi: glumci ne uspevaju uvek da se umere u svojim zahtevima.”

Dobro je poznato da je Živku Popović, čuvetu Ministarku, pisao za još

čuveniju Žanku Stokić. Gita se priseća: „Žanka je obradivala sve uloge po intuiciji i nikad se nije varala u tome; ali ako bi reditelj, insistirao na nekoj svojoj sugestiji koju ona nije mogla da prihvati, dolazila je u stanje nervne neuravnoteženosti i nije više mogla da se snađe. Ona je, uopšte, pred svako stupanje na scenu, makar da je neku ulogu odigrala već pedeset puta, bila sva u nervnoj napetosti, tako da se nije moglo govoriti s njom. Takav je bio i Dobrica. Samo takozvani 'cerebralni' glumci, koji stvaraju mozgom, a ne osećanjem, sposobni su za razgovor, očekujući trenutak kad treba da izđu pred publiku. Dakle, na generalnoj probi 'Ministarke' Aga je bio u gledalištu. Žanka mu se nije svidela. Uloga je pisana za nju i odgovarala joj je stoprocentno, ali se osetilo da joj nešto smeta. Odmah je naslutio da su posredi razni uticaji glumaca ili drugih lica. Kad je došao kući, rekao mi je da odem do nje i umolim je da igra Živku onako kako ona hoće, a ne kako su joj drugi nametnuli. Rekao je da ne posluša čak ni njega ako bi joj štograd kazao. Otišla sam odmah. Kad sam stupila u sobu, već je bila sva narogušena. Pogledala me je mrgnodno i upitala: 'Što si došla? Imas nešto da mi kažeš? Neću ništa da čujem. Sedi, popij kafu pa idi.' Tako je moj pokušaj propao. Ali na samoj premijeri, pozvala me je da odmah dođem. Kad sam joj posle prvog čina prenela Aginu poruku, uzviknula je zadovoljno: 'Pa tako i igram. Ih, što to nisam znala ranije! Izdedoh se živa od muke. Već danima nisam znala šta ču od besa.' I stvarno je odigrala Živku kako je htela, a to joj je donelo nezapamćen uspeh.”

Ovaj svedrenski pozorišnik i književnik za života nije dobio ni jednu pozitivnu kritiku. Evo nekoliko Gitinih reči o tome: „Bio je osetljiv na njih, ali nikad nije polemisao sa kritičarima. Najviše ga je bolelo kad bi ga neko napao na nepristajan način, sa neskrivenom željom da ga ponizi i sa skrivenom zavi-

Iz foto dokumentacije MPUS

NOVA POZORIŠNA IZDANJA

Vredan izdavački poduhvat

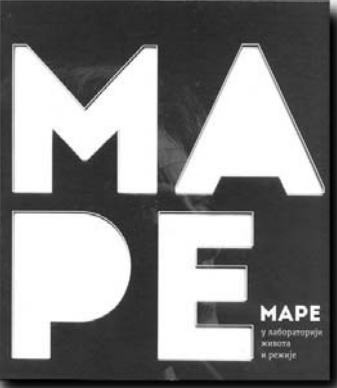
„Mare u laboratoriji života i režije”, Niški kulturni centar, 2012, priredio Slobodan Krstić

Knjiga „Mare – u laboratoriji života i režije” o niškom reditelju, teatrologu Marislavu Maretu Radisavljeviću (1940-2000), iz pera Slobodana Krstića, novinara i publiciste, dugogodišnjeg hroničara niškog pozorišnog života, pojavila se krajem prošle godine. To izdanje, u obliku monografije-zbornika, ima veoma grafičko oblikovanje: sastoji se od četiri sadržajne i grafičke celine, formata 21x23, na 266 strana, povezane u jednotomnu opremu. Dizajn i prelom teksta potpisuje Kontra-Studio iz Niša, a štampa je delo Pergament Printa, takode iz Niša.

Iskusni priredivač, Slobodan Krstić u prvom delu ispisuje iscrpnu stvaralačku biografiju reditelja Radisavljevića, a potom daje tekstove samog reditelja o vlastitim

šću zbog uspeha koje je imao kod publike... Čak se ponekad i smejava povodom bezrazložnih kritika... Tako se među onima kojima nije bio u volji nalazio, pre mnogo godina, i jedan danas poznat istoričar književnosti. Kad sam se ja jednom pojavila kao glumica na amaterskoj predstavi... taj kritičar me je pohvalio. Oko toga se razvila u kući čitava šaljiva scena. Aga se od srca smejava što sam se ja ponosila svojim uspehom i rekao je: 'Pa pravo je da pohvali bar nekog iz naše kuće!' Ipak, kako i priliči Nušićevu ličnosti, na samrtnoj postelji je doživeo kopernikanski obrt. Gita evocira uspomene na očev kraj: „Neverovatno je ali istinito: prve sasvim pozitivne kritike u životu, posle nekoliko decenija rada, čuo je 18. januara 1938, kad sam mu ih pročitala iz zagrebačkih listova, u kojima su objavljene povodom tamošnje premijere 'Pokojnika'. Sutradan je umro. Sklopio je oči tiho, kao čovek koji je celog svog veka davao dokaza o dubokom pomirenju sa smrću.”

istaknutijim postavkama. Sledi njegov dramski tekst „Ja, ti i niko”, karakteristični ispisi iz rediteljskog dnevnika, a završava poglavje portreta niških scenskih umetnika: Đorda Vukotića, Danijela Obradovića, Mime Vuković-Kurića, Radisava Dimitrijevića Bokija. Promišljeno odabранe tematske celine osvetljavaju Maretu kroz intervjue, polemike, filmske kritike, među kojima je i analitička studija o „Maestru i Margariti“ Aleksandra Petrovića. Osobito je zanimljiv Maretov stvaralački dnevnik, bogato ilustrovan dokumentarnim fotosnimama nastanka filma o Branku Miljkoviću – „Vatra i ništa“. Najobimniji deo knjige čini poglavje „Savremenici“ – sabrana brojna sećanja na Maretu brojnih saradnika, kritičara, teatrologa, među kojima su: Bojan Jovanović, Saša Hadži Tančić, Milosav Buča Mirković, Boris Čerškov, Radoslav Lazić, Desimir Stanojević, Đorđe Vukotić, Jelena Lugonja, Dragana Bošković i drugi. Knjigu zaključuje „Dokumentacija“. Ispisni podaci o raznovrsnom umetničkom putu Radisavljevića govore o pozorišnom reditelju (125 režija), dramskom autoru (25 tekstova), dramatizatoru (28), prevodiocu (17), radio i TV reziseru (19), filmskom autoru (25 projekata). Ispisani su podaci o preko pedeset naučnih radova tog umetnika nemirnog duha i raskošne radozalnosti. Glavninu čine radovi iz pozorišne istorije rodnog grada i Srbije.

Priredivač nije zaobišao njegov društveni i pedagoški rad, nagrade i priznanja, ali i selektivnu bibliografiju – literaturu o umetniku. Krstić je, očigledno, savesno konsultovao više arhivskih izvora, a posebno sačuvanu porodičnu dokumentaciju niškog umetnika.

Već samim nabranjem materijala koji čine to reprezentativno, reklo bi se čak, luksuzno izdanje, ukazuje da je priredivač Slobodan Krstić uložio vidan napor da što svestrane predoči raznovrsno stvaralaštvo Marislava Radisavljevića, čija je smrt prerađena prekinula bogat umetnički rad. Pored Niša, radio je u Leskovcu, Pirotu, Kruševcu, Bitolju.

Priredivač ističe da je reč o osobnom istraživaču, „reditelju prometejskog duha, iz čije su pozorišne laboratorije izaslale predstave koje nikog u gledalištu nisu ostavile ravnočudnim“. Rečju, bio je svestrana umetnička ličnost, jedinstvena u savremenoj srpskoj teatralnosti.

Izdavački poduhvat Niškog kulturnog centra, ovim inovatorskim grafičkim izdanjem, sadržajno bogatim, zaslužuje pohvalu i predstavlja, nesumnjivo, doprinos ne samo niškoj pozorišnoj tradiciji već podstiče na nove, slične izdavačke napore pozorišnih kuća širom teatarske Srbije.

Zoran T. Jovanović

Milan Mihailović Caci

Iz „Uspomenara 212“

PRE ŠEZDESET GODINA

Godina 1949. Na prvoj godini GLUME su, između ostalih, Vlasta Velislavljević, Predrag Pepi Laković i Đuza Stojiljković.

Nā časū je profesor Mata Milošević. Hoće malo bolje da upozna studente, da vidi kakva su im interesovanja, kakva im je opšta kultura. Pita Vlastu Velislavljevića za slikare koji su u to vreme bili u punoj snazi:

- Koga vi preferirate, Čelebonović ili Milunović?

Vlasta, ne znajući o čemu se radi, kaže:

- Profesore, ja sam iz radničke porodice.

- Dobro! - kaže profesor Mata i obraća se Pepiju Lakoviću:

- A vi, koga vi preferirate, Čelebonović ili Milunović?

Pepi, kao snažniji, odgovori samouvereno:

- Za mene je bolji Čelebonović! Njegove drame su nekako... jače...

- Posle smo deset dana morali da idemo po muzejima i galerijama na izložbe i da podnosimo referate što smo sve videli! - priča nam Đuza Stojiljković na svoj osamdeseti rođendan u bifeu Ateljea 212, gde je upriličena mala svečanost u čast slavljenika.

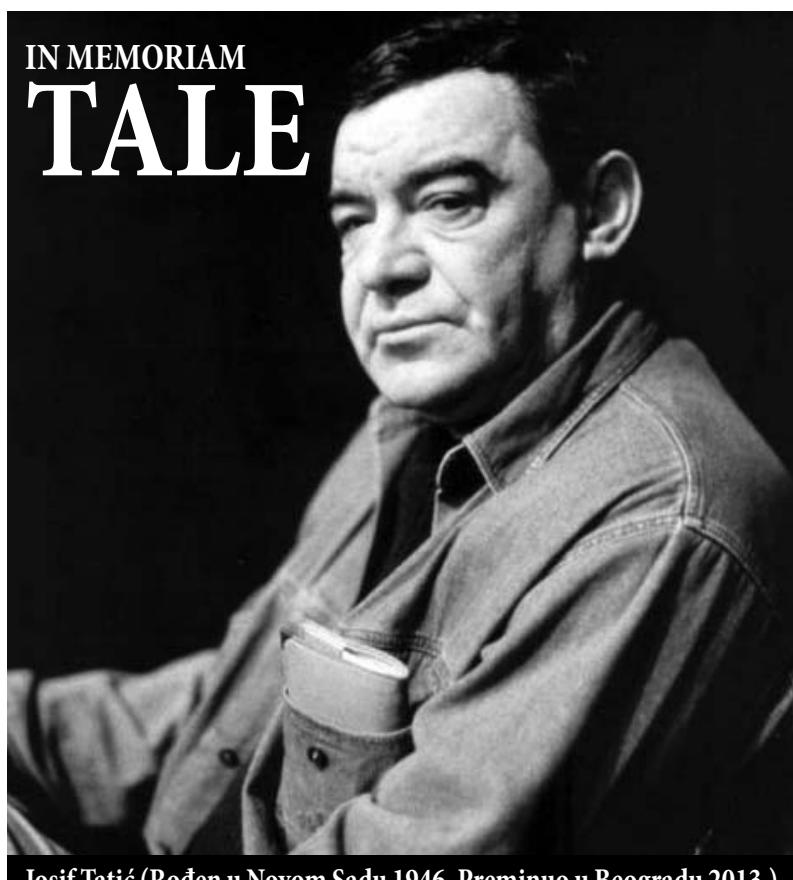

Vlastimir Đuza Stojiljković i Milan Caci Mihailović na mestu zločina: bife Ateljea 212, 2008. (Foto: Caci)

IN MEMORIAM

TALE

Josif Tatić (Rodjen u Novom Sadu 1946. Preminuo u Beogradu 2013.)

Postoji nekoliko činjenica vezanih za Taleta oko kojih će se, verovatno, složiti svi koji su ga upoznali ili ga videli na sceni, „velikom” i „malom” ekranu: i u pozorištu, i na televiziji i na filmu bio je sjajan glumac, idealan za uloge sadašnjih ili bivših šmekera, za role koje „dejstvuju” iz drugog plana. Na prvi pogled, ostavljao je utisak prekog, vazda namrđenog grubijana, bezdušnog zavodnika koji je sačuvao stav tipičnog čuburskog šmekera i pošto se, tokom minulih petnaestak godina, ozbiljno ugojio.

Oni, međutim, koji su se družili s njim znaju da je tačna samo prva konstatacija, ona o Taletu glumcu, ali i šmekeru, dok su ostale produkt njegovog šarma, deo njegove opuštenosti i posledica Taletovog pogleda na svet. Uostalom, Tale nije bio sa Čubure, pa ni s Taša, Dorčola ili Voždovca. Rođen je, naime, u Novom Sadu. Nije bio ni grubijan, premda nema sumnje da je bio opasan šmeker. Čak i kada je prestao da bude frajer, sačuvao je oreol šmekera. Iza ogrubelosti čoveka koji je prošao sito i rešeto nahodila se blagost, razumevanje, empatija, pa i ranjivost – baš kao što je to slučaj sa likom koji je tumačio u „Grlo u jagode” Srđana Karanovića.

Još tokom prvog emitovanja serijala, prestalo je da bude važno da li je Josif iz svog života u seriju „uneo” privatni nadimak ili je ime lika – Tale Surovi – do te mere savršeno odgovaralo njegovoj privatnoj ličnosti da mu je to postao jedan od nadimaka.

Njegov svet je bila – gluma. Uz nju je rođen kao dete glumaca. Uz nju je proveo detinjstvo, muvajući se po Srpskom narodnom pozorištu, gde su njegovi roditelji radili. Sa glumom se najneposrednije sreća kada je, kao jedanaestogodišnjak, tumačio ulogu Moljca u Šekspirovom „Snu letnje noći”. Bio je jedna od „beba” u kojima je 1968. godine neprogresivi i ludo smeli Bojan Stupica svoje studente glume na Akademiji za pozorištvo, radio i televiziju prepoznao kao buduće nosioce repertoara Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Bio je jedan od onih koji su glumačkom igrom povezali repertoare JDP-a, Zvezdara teatra, Srpskog narodnog pozorišta (gde je imao status stalnog gosta i gde je igrao u predstavama „Golubnjača”, „Sveti Georgije ubiva aždahu” i „Urnebesna tragedija”), beogradskog Narodnog pozorišta i Studentskog kulturnog centra, svojevremenog središta domaćeg pozorišne alternativne, kojem je selidba „Golubnjača” iz SNP-a dala dimenziju više. U glumi je, zajedno s Predragom Ejudusom, nosilac i rekorda – 1.800 odigranih predstava serijala „Šovinistička farsa”. Gluma je bila njegova jedina profesija i njegov hobi; glumu je, napokon, maestralno pomešao s vlastitim životom i izbrisao granice između svoje privatnosti i svoje profesije.

Tale je bio beskrajno duhovit i kao takav, šarmom i duhovitošću, postigao je ono što mnogi žele, a samo retkim polazi za rukom: uspeo je da poništi barjeru između glume i života. Bez naporu i truda, čak i bez ikakve namere, on je svaki susret i razgovor, svaku kafansku situaciju i probu, pretvarao u predstavu.

A u glumi je bio maksimalno koncentrisan, večito budnog duha, spremjan da munjevito reaguje, da persiflažu plasira dozirano, u zavisnosti od konkretnog trenutka i situacije na sceni, da poput vojnika na bojištu bude poslušan i kada mu je iskustvo govorilo da je bitka izgubljena, ali i da se na probama ili predstavi glumački razgoropadi, kada bi osetio da akterima nedostaje energija, te da neko scenu treba da „povuče”.

Replike koje je izgovarao – na osnovu filmskih i televizijskih scenarija – nije uvek on izmišljao, ali su one često bile pisane upravo za Taleta, a nastajale su po baš meri njegove ličnosti i glumačke harizme. U pozorištu je, međutim, bio na svom terenu i tu je, iz predstave u predstavu, mogao da improvizuje, na sitno ali i krupno, no bez namere da, dodajući tekst i menjajući repreke, „kupuje” naklonost publike ili sebe smešta u prvi plan. Činio je to da bi se poigrao ili samo zato što ne bi uspeo da odloli izazovu da zaba- vi partnere.

Kada bi se ozbiljan analitičar pozabavio inventarom materijala koje ne mali broj ovdašnjih teatrologa smatra vlastitim naučnim doprinosom srpskoj teatratologiji, i kada bi odgovarajući broj takvih „naučnih jedinica” bio premešten iz sfere teatroluje (gde danas obitavaju) u oblast anegdotskih opisa naše pozorišne povesti, ispostavilo bi se da nam je teatarska istoriografija isuviše siromašna, a seriozna teatraloška misao odveć „tanka”. Da li to umanjuje značaj anegdote? Nipošto!

Tale je verovatno akter i autor (ili koautor) najvećeg broja anegdota, kojima je inače prebogat domaći teatarski život. Svaka od tih anegdota, dabome, svedoči o Taletu, ali je ona u isti mah i poglavje potencijalne alternativne istorije srpskog pozorišta.

Gоворио je da sve kasnije stiže kući, a sve ranije iz nje izlazi, pa se pribjava da će samog sebe jednog dana sresti na stepeništu. To se nije dogodilo, mada je u njegovom slučaju sve bilo moguće, pa i ostvarenje najapsurdnijih (i najkomičnijih) „sudara” ovostranog i onostranog. Ono što, međutim, znamo jeste da je Tale zaspao i da je u snu otisao... Nema sumnje, već je konstatovano, takav blagoslov je i zasluzio.

Aleksandar Milosavljević

IN MEMORIAM
TANJA PETROVIĆIN MEMORIAM
MLAĐA VESELINOVIC
(1915 – 2012)

Kada je posle Drugog svetskog rata osnovano novo Jugoslovensko dramsko pozorište, među odabranima – među najboljim umetnicima – bio je Mlađa Veselinović. U poratnoj bedi 1947/48, oni koji su pripremali prve premijere, imali su hrabru viziju sasvim drugačije budućnosti. Čini se da su sa tom vizijom svi oni živeli svoj vek.

Mlađa – Mladen Veselinović, sin Kadivke i Milisava, šumarskog činovnika, rođio se u Jovcu kod Čuprije 21. aprila 1915. godine kao treće dete u porodici. Kako je otac menjao mesta službovanja, tako se i petočlanu porodicu selila, a Mlađa je gimnaziju učio u Paraćinu, Čačku i Kragujevcu. Posle završene Vojne akademije Kraljevine Jugoslavije 1935. godine, postao je pešadijski potporučnik. Službovao je u Subotici, Sloveniji, a rat ga je zatekao na granici s Albanijom. Dok su se povlačili, 23. aprila 1941, kod Dečana ga je zarobila nemačka tenkovska jedinica i deportovala ga u logor Ofenburg. U logoru je upoznao književnika Milana Bogdanovića. Zajedno s još nekoliko zarobljenika, osnovali su pozorišnu trupu i dali joj ime „Bodljikava žica”. U zarobljeništvu je, u malim i velikim ulogama (Vladika Danilo u „Gorskom vjencu”, Selim beg u „Zulumčaru”, Grof Almaviva u „Seviljskom berberinu”), u recitovanju poezije, zarobljeničkih stihova, pa i vesti i političkih brošura, tako ovladao scenom da ga je posle rata iškunstni Milan Bogdanović preporučio Bojanu Stupiću za člana ansambla u nastajanju Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Primljen je posle audicije, septembra 1947. i zaigran je u „Kralju Betajnove” u grapi seljaka, takoreći u horu, zajedno s drugim glumačkim veličinama kakvi su: Milan Ajvaz, Jozo Laurenčić, Bert Soltar, Zoran Ristanović, Salko Repak... Sledеćа predstava, „Ribarske svade”, u kojoj je s Brankom Andonovićem zaigran zaljubljeni par Bepa i Uršulu, zauvek ih je spojila. Branka i Mlađa postaće najdugevječniji glumački par u Srbiji, osoben po mnogo čemu, par koji je zajedno igrao, putovao (što sa svojim JDP-om, što privatno); bio aktivan u humanitarnom radu, preko Crvenog krsta i formiravši „Fond Branke i Mlađe Veselinović za pomoć invalidnoj omladini”, u koji je ulagao sopstvena sredstva. Na koncu, 2012. godine, ustanovili su vrednu nagradu „Branka i Mlađa

Posle duge i teške bolesti u 46. godini u Beogradu je preminula Tatjana Tanja Petrović.

Tanja Petrović je rođena u Novom Sadu. Diplomirala je na Fakultetu muzičke umetnosti Beogradskog Univerziteta. Pre skoro tri decenije započela je karijeru na radiju Studio B gde je bila jedna od najmladih voditeljki muzičkih emisija. Krajem '80-tih radila je kao urednica kulture na Trećem kanalu gde je sarađivala i na projektu Festovizije.

Bila je saradnik Bemusa, Bitefa, Festa, Tribine kompozitora, časopisa Rock...

Najduže se zadržala na Radiju B 92 gde je tokom '90-tih radila kao urednica

kulturnog programa. Nakon oktobarskih promena 2000. godine Tanja Petrović je provela četvorogodišnji mandat na mestu gradskog sekretara za kulturu Skupštine Beograda.

Potom je do 2006. godine bila urednica izdavačke kuće Samizdat B 92. Poslednjih nekoliko godina Tanja Petrović je bila urednica on-line izdanja dnevног lista Politika.

Izuzetnim novinarskim i uredničkim angažovanjem, svojim javnim radom, odmerenim pristupom i požrtvovanosti, Tanja Petrović je ostavila neizbrisiv trag u kulturnom, posebno pozorišnom životu Beograda.

bio je generalni sekretar našeg ogranka. Radio je i za sindikalnu međunarodnu glumačku organizaciju FIA. S brojnim vezama na međunarodnoj pozorišnoj sceni, bio je važan saradnik Mire Trailović i Jovana Čirilova u začetku Bitefa. Štaviše, kumovao je i imenu i mnogim uglednim kontaktima našeg festivala, a njegovi povremeni simulički prevodi predstava dobijali su pohvale.

Mlađa se lati poslova za koje većina nije imala ni znanja ni strpljenja. Četvrt veka je bio i generalni sekretar Udruženja dramskih umetnika Srbije (od 1953. biran je deset puta uzastopce), a bio je angažovan u njenom radu od osnivanja 1948. godine. I u okviru JDP, bavio se neprekidno društvenim radom.

Čini se i da je Mlađa Veselinović obarao mnoge tipizacije i predrasude. U svojoj četvrt veku upisao je i završio Engleski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu, dopisao Univerzitet Kembridž i dve godine naše književnosti. A sa gotovo sedamdeset pet godina bio je jedini glumac koji je učestvovao u Beogradskom maratonu na Adi Ciganliji.

Jelena Kovačević

IN MEMORIAM
VERA CRVENČANIN KULENOVIĆ
(1920 – 2013)

Pozorišni i filmski reditelj, glumica i dramaturg (1920 – 2013)

Posle studija režije na Akademiji za pozorište i film, započela je karijeru kao glumica u Narodnom pozorištu u Sarajevu, potom je radila kao reditelj i dramaturg u Nišu, Banja Luci, Zagrebu, Puli, Šapcu, Somboru, Subotici, Beogradu...

Uporedo sa pozorišnom, teče i njena filmska karijera kao scenariste i reditelja filma. Ona je prva žena filmski reditelj u Jugoslaviji koja je potpisala špicu na dokumentarnom filmu – 1948. Autor je mnogih zapaženih dokumentarnih i igračkih kratkometražnih filmova, realizovanih u Sarajevu, Beogradu i Novom Sadu.

Bavila se i spisateljskim radom (dramatizacije, drame, monodrame, scenariji i više zapaženih knjiga iz naše pozorišne prošlosti), a najznačajnije njen delo je dramatizacija Krležinog romana „Na rubu pameti”, za koje je dobila Sterijinu nagradu 1964. godine.

KAKO DO STATUSA, KAKO DO OSTVARIVANJA PRAVA

(1. deo)

O statusu samostalnog dramskog umetnika i samostalnog umetničkog saradnika

Zaposleni i nezaposleni dramski umetnici i saradnici najčešće su „nesvesni“ načina na koji mogu da ostvare svoja kako-tako zakonski regulisana prava. Udrženje dramskih umetnika Srbije kao jedino reprezentativno strukovno udruženje na teritoriji Srbije omogućava dramskim umetnicima i saradnicima da bolje razumeju i realizuju ona prava koja je Zakonodavac predviđao. U ovom i narednom broju Luda objavljujemo objašnjenja vezana za ostvarivanje ovih prava.

Definicija i regulisanje statusa

Aktivni dramski umetnik (glumac, reditelj, dramaturg, dramski pisac) i umetnički saradnik (organizator scenskih delatnosti, producent) može regulisati svoj radni staž (penzijsko-invalidsko osiguranje - PIO) i zdravstveno osiguranje na više načina:

* kao zaposleno lice (kada je u radnom odnosu na određeno ili neodređeno vreme – ako rade na autorski ugovor, van svoje matične kuće, poslodavac je dužan da im uplaćuje doprinose za PIO, čime može biti uvećana osnovica osiguranja tih umetnika),

* kao nezaposleno lice (radom po osnovu autorskog / interpretatorskog ugovora – poslodavac je tada dužan da uplaćuje doprinose za PIO i zdravstveno osiguranje, tako da nezaposleni umetnik može na taj način „sakupiti“ staž čije trajanje zavisi od visine i učestalosti honorara i uplaćenih doprinosa,

* kao samostalni umetnik/umetnički saradnik – penzijsko-invalidsko osiguranje (staž) i zdravstveno osiguranje utvrđuju određena reprezentativna umetnička udruženja na osnovu određenih kriterijuma i dokaza o umetničkom radu umetnika; Zakon ne obavezuje poslodavce da samostalnim umetnicima na autorske honorare obračunavaju i uplaćuju doprinose za PIO i zdravstveno osiguranje.

Od 01.07.1983. određenim umetničkim udruženjima, među kojima je i UDUS, dato je zakonsko pravo da utvrđuju status samostalnog umetnika, na osnovu koga je tim umetnicima regulisan radni staž i zdravstveno osiguranje, a kasnije Zakonom o kulturi iz 2009. godine predviđeno je da reprezentativna umetnička udruženja (među kojima je takođe i UDUS) mogu utvrđivati status samostalnog umetnika i davati obrazloženu ocenu o ispunjenosti uslova za to na osnovu utvrđenih i usaglašenih merila i kriterijuma. Predviđeno je donošenje pojedinih podzakonskih akata u roku od 6 meseci, ali do danas ta akta nisu doneta, tako da reprezentativna umetnička udruženja i dalje rade na osnovu ranije donetih pravilnika.

Udrženje dramskih umetnika Srbije utvrđuje status samostalnog dramskog umetnika ili umetničkog saradnika na osnovu Pravilnika o merilima i kriterijumima za utvrđivanje i održava-

nje statusa samostalnog dramskog umetnika i samostalnog umetničkog saradnika koji je poslednji put dopunjeno i izmenjeno 21.06.2010. godine. Ovim Pravilnikom Udrženje utvrđuje uslove, merila, kriterijume i način ostvarivanja osnovnih statusnih prava, posebno:

- način formiranja, rada i odlučivanja Komisije za statusna pitanja Udrženja

- kriterijume i merila za utvrđivanje svojstva samostalnog dramskog umetnika i istaknutog dramskog umetnika, odnosno samostalnog umetničkog saradnika u oblasti kulture

- kriterijume za održavanje statusa samostalnog dramskog umetnika, odnosno umetničkog saradnika

- postupak i uslove upisa, izdavanja isprava (uverenja i rešenja) i brisanja iz Evidencije samostalnih umetnika, odnosno umetničkog saradnika, koju vodi Udrženje

- način ostvarivanja prava na plaćanje doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje i zdravstvenu zaštitu i regulisanje penzijskog staža

Pravilnik

O svim statusnim pitanjima odlučuje Komisija za statusna pitanja Udrženja (broj pet članova), koju imenuje Predsedništvo Udrženja. Mandat Komisije je dve godine, uz mogućnost produžetka mandata. Svojstvo samostalnog dramskog umetnika, odnosno umetničkog saradnika, može stići lice koje se dramskom ili drugom delatnošću bavi profesionalno u vidu zanimanja, bez obzira na članstvo u Udrženju.

Lice koje podnese zahtev Komisiji, ima pravo na sticanje statusa i upis u evidenciju samostalnog dramskog umetnika, odnosno umetničkog saradnika, ukoliko ispuni sledeće uslove:

- da je državljanin Republike Srbije

- da ima stalno prebivalište na teritoriji Republike Srbije

- da nije izrečena mera zabrane javnog nastupanja

- da nije u radnom odnosu

- da nije osiguran po drugom osnovu

- da nije vlasnik preduzeća ili samostalne radnje

- da se dramskom umetnošću (glumom, režijom, dramaturgijom, pantomimom, lutkarstvom) ili poslovima umetničkog saradnika (organizatori i producenti) bavi profesionalno i samostalno u vidu zanimanja, radi obezbeđivanja uslova za život i rad

- da je diplomirao na nekom od pozorišnih odseka Fakulteta dramskih umetnosti, Akademije umetnosti u Novom Sadu, Akademije u Prištini, mogućih drugih priznatih umetničkih akademija ili na umetničkim akademijama u inostranstvu, uz nostrifikaciju diplome, ili

- da ima neku drugu visoku, višu ili srednju stručnu spremu i da se najma-

nje četiri godine bavi dramskom delatnošću kao osnovnim zanimanjem, o čemu podnosi dokaze.

- da ostvaruje rezultate u bavljenju dramskom delatnošću, odnosno da ispunjava sve opšte i posebne uslove i kriterijume predviđene pomenutim pravilnikom.

Podnositelac zahteva za utvrđivanje statusa, pored opštih uslova, treba da od strane Komisije za statusna prava članova, dobije pozitivnu ocenu rezultata bavljenja dramskom delatnošću. Komisija ocenjuje: relevantnost njegovog prisustva u dramskom stvaralaštvu na osnovu ocene kritike, profesionalnih umetničkih institucija, dobijenih nagrada i priznanja, sopstvenog uvida i drugih elemenata, a uzimajući u obzir sledeće:

Opšte kriterijume:

- kvalitet i umetničke vrednosti dela i rezultata

- stepen doprinosa praksi i teoriji dramske delatnosti

- obeležja autorskog stila

- stepen inovacije i eksperimenta

- mišljenje stručne kritike

- dejstvo i odjek dela u javnosti, stečene nagrade i priznanja

- složenost, težinu i obim zadataka

- doprinos afirmaciji, unapređenju i popularizaciju dramske delatnosti

- doprinos domaćoj dramskoj baštini i pisanoj istoriji pozorišta

- doprinos afirmaciji i razvoju književnog jezika i kulturi govora itd.

- kontinuitet delovanja

Podnošenje zahteva

Podnositelac, uz zahtev za priznavanje svojstva (statusa) samostalnog dramskog umetnika, odnosno umetničkog saradnika i zahtev za upis u Evidenciju samostalnih umetnika, odnosno umetničkih saradnika, prilaže sledeća dokumenta:

- izjavu datu pod moralnom i materijalnom odgovornošću da se dramskom delatnošću bavi profesionalno i samostalno u vidu zanimanja, da nije u radnom odnosu ili u penziji i da nije vlasnik ili suvlasnik preduzeća ili zanatsko-umetničke radnje

- fotokopiju lične karte

- fotokopiju diplome

- fotokopiju radne knjižice

- fotokopiju vojne knjižice

- podatke o adresi i kontaktima

- dokaze o profesionalnom radu – ugovore, programe, plakate, potvrde umetničkih institucija, kritike, recenzije i drugo.

Prilikom ocenjivanja rezultata rada podnosioca zahteva, Komisija Udrženja uzima kao relevantan svaki profesionalni rad koji je ilustrovan traženom dokumentacijom, uključujući i rad tokom studija, a na osnovu prvog profesionalnog ugovora koji o tome svedoči, počev od III godine studija.

Za sticanje statusa samostalnog dramskog umetnika ocenjuje se četvrogodišnji profesionalni rad umetnika (na osnovu umetničkog rada u prethodne 4 godine, utvrđuje se status samostalnog umetnika u naredne 4 godine).

Duška Marković

KONKURSI NAŠI NASUŠNI

Primećeno je da veliki broj projekata sa kojima se konkuriše predstavlja jednostavne forme (kulturni događaji, izložbe, predstave, publikacije i sl.), prevenstveno bazirane na ličnom angažmanu i entuzijazmu. U tom pogledu, neka pitanja su nepotrebna ili suviše zahtevna – mogu se odnositi samo na velike i dugoročnije projekte. NKSS, takođe, postavlja pitanje da li se razmišlja o podržavanju višegodišnjih projekata, dok se spisak potrebnih dokumentacija po istoj logici povećava. Umesto da aplikacije budu osavremenjene i pojednostavljene – proces je sve komplikovaniji i nerazumljiviji.

ANALIZA PROTEKLOG KONKURSA SEKRETARIJATA ZA KULTURU GRADA BEOGRADA

Asocijacija „Nezavisna kulturna scena Srbije“ uputila je Sekretarijatu za kulturu Grada Beograda analizu sa predlozima za unapređenje Konkursa za finansiranje i sufinsaniranje projekata u kulturi iz budžeta Grada Beograda u 2013. godini.

Nakon problema sa kojima se susreo veliki broj organizacija iz Beograda prilikom apliciranja na Konkurs za finansiranje i sufinsaniranje projekata u kulturi u 2013. godini, Asocijacija „Nezavisna kulturna scena Srbije“ (u daljem tekstu NKSS) započela je rad na poboljšanju ovog konkursa za sledeću, 2014. godinu. Primedbe koje je usaglasila radna grupa NKSS-a upućene su Sekretarijatu u pisanoj formi, na šta je u najkraćem roku usledio odgovor.

Primedbe i sugestije su usmerene kako na opšte propozicije konkursa, tako i na sadržinu samog formulara za apliciranje i priloge koji se uz njega dostavljaju.

Umesto formulara za prijavu koji je opterećen prevelikim brojem pratećih dokumenta, koji se predaju u šest odštampanih primeraka, NKSS kao bolje rešenje vidi postavljanje pojednostavljene online aplikacije, što je praksa i velikog broja donatorskih zajednica (u inostranstvu i domaćih).

S obzирom na to da u raspisu nedostaje budžet, smatra se potrebnim navođenje najniže i najviše sume, ukupnog fonda konkursa, maksimalnog procenta sufinsaniranja od strane Sekretarijata, kao i prihvatanje finansiranja administrativnih i tekućih troškova do iznosa od 30% ukupnih troškova.

NKSS, takođe, predlaže uvođenje dva prijavnih formulara: jedan za kratkoročne projekte čiji ukupan budžet ne prelazi npr. 1.000.000 dinara (pojednostavljen) i drugi za dugoročne projekte čiji ukupan budžet prelazi npr. 1.000.000 dinara (razrađen).

Dubravka Vranjanac

Pretplatite se na **LUDUS**

Godišnja pretplata za Srbiju: 1000,00 din.

Dinarski tekući račun:

Udruženje dramskih umetnika Srbije

255-0012640101000-92

(Privredna banka Beograd A.D.)

Godišnja pretplata za inostranstvo: 30,00 evra

Devizni žiro račun:

00-708-00000856

(Privredna banka Beograd A.D.)

**Instrukcije za uplate u evrima potražiti u
Udruženju dramskih umetnika Srbije**

DNEVNIK SNOVA

Ne putujem. Sanjam, osećam.

Jovan Ćirilov

Zima, 1983. godine

Poslednjih godina života Miroslav Krleža je pisao o svojim snovima. Ti snovi toliko liče na budnog Krležu, da su ga oni koji ga ne vole optužili da ih izmišlja, jer snovi, kao, ne smeju da liče na javu. Relativno često sam bivao sa njim što u Beogradu, što u Zagrebu, a jednom čak i u Ženevi. Poštovao sama ga i na neki način voleo. Pa sam se čak i ja na trenutak zapitao da li je moguće da su ti snovi poznih godina do te mere vezani za njegovu literaturu.

Veliki poznavalac Krleže Bora Čosić izdao je 1983. knjigu „Poslovi, sumnje, snovi Miroslava Krleže“ u Grafičkom zavodu Hrvatske. Tu je na svoj duhovit i akribičan, a nimalo simplifikovan način branio i, po mom mišljenju, odbranio Krležu kada su u o pitanju njegovi „izveštaji“ o snovima koje je snevao.

Januar, 2013.

Kao najbolji demanti da je nemogućno obilno sanjati snove iz svoje profesije,

dogodilo mi se ove zime. Gotovo redovno sanjam snove na temu pozorišta. Naravno, ne sećam se svih snova, ali nekih se sećam. Tim povodom sam pokušao da se setim da li sam tokom svoga života sanjao pozorišne snove.

Setio sam se jednog koji sam sanjao nekoliko puta.

Već sam uveliko član nekog pozorišta. Ali još mlađ. Treba da počne predstava nekog klasičnog komada, a razbolela se glavna glumica, tragedinja. Naravno, Marija Crnobori. Na repertoaru je Rasinova „Fedra“. Sala puna. Predstava samo što nije počela. Opšta panika! U poslednjem času izjavljujem da će ja uskočiti u ulogu. Moja ponuda se prihvata. Ja izlazim na scenu i ne mogu da se setim nijednog jednog Fedrinog stiha u Dedinčevom prevodu iz uloge koju je godinama Marija igrala u JDP. Nikada ne dosanjam što se desilo na kraju, kako sam preživeo tu bruku. Pri tom se, sav u znoju, budim kao iz svakog košmara.

Moj dobar prijatelj, možda najveći u životu, istovremeno još i moj samozvani kritičar i (psiho)analitičar Dragoslav Srejović, kada bih mu ispričao ovaj san, imao je običaj da kaže: „Naravno tvoj poznati sindrom spasavanja, koji te progoni i u životu. Ti stalno imas potrebu da nešto spasavaš. Verovatno nisi ni zapazio, ali mi jesmo, da redovno, skoro svakog dana, dolaziš iz svog pozorišta ponosit što si nešto spasao.“

Antonen Arto je govorio da pozorište svojom suštinom, kada je najbolje, dovođi svet na ivicu katastrofe, s tim da je i samo na rubu propasti.

Poslednje noći januara, 2013.

Sanjam spektakl koji se dešava po celoj prostranoj dolini mog sna. Cela dolina prekrivena je raskošnim dekorom. Sve je od grude od koje se prave kulise, pa ipak tako prirodne da se ne vidi razlika između stvarnih proplanaka i scenskih prostora, dekorisanih raskošnom maštom. Nema glumaca, ali prostor je tako slikovit da je to dovoljno za gledaočevo oko kao pozorišni čin.

Trebalo mi je dosta godina da sebi objasnim neke bitne osobenosti i razlike između sna i mišljenja. U snu podsvest precizno u jednom trenu „iscrta“ sve pojedinosti o prizoru koji se sanja. Prosto je neverovatno koje pojedinosti sve iskrnsu u snu, odjednom, bez teškoća. A zamišljaj nekog pejzaža ide teško i veoma je nepotpuno, čak krnje.

Prve noći februara, 2013.

Moje rodno mesto. Obična varošica. Idem ka njegovoj periferiji u delu u kom nikada nisam bio u detinjstvu niti sam znao da postoji. Na trgu se spremi predstava pod vedrim nebom. Nikoga nema da mi kaže što će se prikazivati. Taj zabećeni deo moje rodne varoši, koji zapravo ne postoji, često sam sanjao. Jednoga dana, na javi, dosegao sam se da je to grad čija kapija je naslikana na jednom akvarelu iz zbirke moga dede, koji je tada već bio neko vreme u mom stanu. Akvarel je završio kod porodice Farkaš. Pater familias je veterinar. Mama se družila sa Farkaškom, jednom od retkih Nemica koja je ostala u Kikindi posle Drugog svetskog rata, samo zato što je bila udata za Mađara.

„High life“, SNP (Foto: Srđan Đurić)

U prvoj nedelji februara, 2013.

Nekakva gužva glumaca na mom „ekranu“ sna. Tik uz moje lice spavača oni koje sanjam. Ne razaznajem im lica jer su preblizu. Nešto se, čini mi se, spremaju da glume. Ne znam da li smo na sceni ili u gledalištu. I dalje ne razaznajem tekst.

Novi Sad, subota, 9. februara 2013.

Malo jave. Ako je pozorište java. Na premijeri predstave „High Life“ ili po naši „ZDRAV(o) ŽIVOT(e)“ kanadskog pisca Lija Makdugala u Srpskom narodnom pozorištu. Iako je predstava na javi, deluje kao najmučniji košmarni san o četvorici narkomana koji u svom tripu najviše uživaju, slušajući izgrevane gramofonske ploče starih hitova. Veoma različiti, Nenad Pećinar, Igor Pavlović, Ivan Đurić i Marko Savić igraju takođe različite zavisnike Baga, Dika, Donija i Bilića. Davno nisam osetio takvu mučninu od neke šokantne teme. Doživeo sam je kao da sam među stvarnim narkomanima, kojih mi je žao jer su, recimo, snovi ili unuci mojih prijatelja i rođaka. Verovatno je to svest da takvi slučajevi postoje kod nas i u svetu, i da su sada pred nama u svoj strahoti njihove fizičke, fiziološke i neurotične muke. Ako bih baš morao da ikako svrstam ovu predstavu, onda bi ona bila neki neonaturalizam. Mislim da će za „Blic“ napisati kolumnu „Na dnu 2013“ i početi od toga da je komad Gorkog „Na dnu“ naivna bajka prema ovom dnu našeg XXI stoljeća, koji gledamo na Kamernoj sceni. SNP osvedočeno ume da se bavi aktuelnim temama. Najpozorijije je pozorište u našoj zemlji. Lirske dugi, čehovski časovi skoro rajskog „Galeba“ i sad ovaj pakao. U ušima mi odjekuje vic koji mi je neko ovih dana ispričao. Skupio se svet da uđe na bogosluženje u prepunu crkva. Prijatelj koji tek što je, sav oznojan, izasao kaže prijatelju: „Ne ulazi. Tamo je pakao!“

Nedelja, 10. februar 2013.

Najlepše stihove o snu ispisao je španski dramski pisac Calderon de la Barca (1600-1681) u Sigismundovom monologu iz tragedije „Život je san“:

„Malen dar je nama dan,
jer sav život - to je san.
A san su i sami sni.“

Pre neki dan sam odlučio da za „LUDUS“ ovoga puta ispišem Dnevnik snova. U poslednjem snu, koji još mogu da opišem, već u snu sam zadovoljan što i te noći, kao i sedam prethodnih noći, uzastopce sanjam san na temu pozorišta da bih imao još jedan san da opišem u ovom dnevniku. Ali vidi vrata! Podsvest ili san poigravaju se sa mnom i brišu mi svaki trag tek usnulog sna. Džabe sam sanjao!

F. Goja: Kapric 43. tablo

LUDUS

Pozorišne novine
Theatre newspaper

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983

Izlaze jednom mesečno
(osim u julu i avgustu)
Published monthly
(except on July and August)
Tiraž (printed): 1500 primeraka

Izdaje (Publisher)
Udruženje dramskih umetnika Srbije –
The Drama Artists' Association of Serbia
Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni/phone: +381 (0) 11/2631-522,
2631-592 i 2631-464; fax: 2629-873
<http://www.udus.org.rs>
e-mail: udus@udus.org.rs
PIB 100040788
Tekući račun – bank account:
255-0012640101000-92
(Privredna banka a.d.)
Devizni račun:
00-708-00000856
(Privredna banka a.d.)

Predsednik (President – chairwoman)
Ljiljana Đurić

Glavni i odgovorni urednik (editor)
Maša Stokić

Redakcija (editorial office)
Žanko Tomić (zamenik glavnog i
odgovornog urednika – assistant editor),
Gorčin Stojanović, Milica Kralj, Igor
Burić, Filip Vujošević, Sanja Kršmanović
Tasić, Goran Jevtić, Zoran Mišić

Saradnici (associates)
Duška Radosavljević, Ninoslav
Šćepanović, Nenad Kovačević, Ivan
Manić, Željko Andelković, Ana Tasić,
Snežana Miletić, Goran Antić, Jelica
Stevanović, Mikojan Bezbradić, Jelena
Kovačević, Sonja Šulović, Aleksandra
Glovacki

Lektor (Language consultant)
Dubravka Vranjanac

Sekretar redakcije
(editorial office assistant)
Radmila Sandić
radmila.sandic@udus.org.rs

e-mail (za tekstove i fotografije/
for papers&photos):
ladus@udus.org.rs

Grafički dizajn i priprema za štampu
(graphic design&print processing)
Đorđe Sekerezović
www.sekerezovic.in.rs

Dizajn LUDUSA (LUDUS design)
Đorđe Ristić

Redizajn LUDUSA (Ludus redesign)
AXIS studio

Štampa (print)
KIZ ALTERA,
Beograd, Živojin Žujovića 2

Redakcija Ludusa zadržava pravo
prilagođavanja sadržaja i obima
tekstova zbog poboljšanja kvaliteta
lista. Molimo sve saradnike i sago-
vornike da posebno naglase potrebu
za autorizacijom prilagođenih
tekstova.